CONFERENCE BOOK

FAREAST 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING

ISBN: 978-625-6830-50-9
Academy Global Publishing House

FAREAST 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING

Edited By
ASSIT. PROF. DR. GÜLTEKIN GÜRÇAY

CONGRESS ORGANIZING BOARD
Chairman: *Prof. Dr. Başak Hanedan*
Head of Organizing Board: *Assit. Prof. Dr. Gültekin Gürçay*
Organizing Committee Member: *Dr. Amaneh Manafidizaji*
Organizing Committee Member: *Prof. Dr. Ali Bilgili*
Organizing Committee Member: *Prof. Dr. Naile Bilgili*
Organizing Committee Member: *Prof. Dr. Dwi Sulisworo*
Organizing Committee Member:: *Prof. Dr. Hülya Çiçek Kanbur*
Organizing Committee Member:: *Prof. Dr. Raihan YUSOPH*
Organizing Committee Member: *Assoc. Prof. Ivaylo Staykov*
Organizing Committee Member: *Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti*
Organizing Committee Member: *Doç. Dr. Elif Akpınar Külekçi*
Organizing Committee Member: *Dr. Mehdi Meskini Heydarlou*
Organizing Committee Member: *Aynurə Əliyeva*

All rights of this book belong to Academy Global Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Academy Global–2024©

Issued: 10.11.2024
ISBN: 978-625-6283-80-0

CONFERENCE ID

FAREAST 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING

ORGANIIZATION
ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & PUBLISHING

EVALUATION PROCESS
All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES
Turkey- Cambodia – Kazakhstan- Kuwait- Lebanon- Thailand- Austria- Portugal- Tajikistan- Oman- Jordan- Italy- Mongolia- Ghana- Slovenia- *Germany*- Portugal- France – Laos- Portugal- Malaysia – Egypt- Kyrgyzstan- Kazakhstan-

PRESENTATION
Oral presentation

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES
14 papers From Turkey And 38 Papers from Other Counteries
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

LANGUAGES
Turkish, English, Russian, Persian, Arabic

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Ali BILGILI – Turkiye
Prof. Dr. Naile BİLGİLİ – Türkiye
Prof. Dr. Başak HANEDAN – Türkiye
Prof. Dr. Hülya Çiçek KANBUR – Turkiye
Prof. Dr. Emine KOCA – Turkiye
Prof. Dr. Fatma KOÇ – Turkiye
Prof Dr. Bülent KURTİŞOĞLU – Turkiye
Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi SULISWORO – Indonesia
Prof. Dr. Natalia LATYGINA – Ukraina
Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV – Russia
Prof. Muntazir MEHDI – Pakistan
Prof. Dr. Raihan YUSOPH – Philippines
Prof. Dr. Akbar VALADBIGI – Iran
Prof. Dr. F. Oben ÜRÜ – Turkiye
Prof. Dr. T.Venkat Narayana RAO – India
Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ – Turkiye
Prof. Dr. Mustafa BAYRAM – Turkiye
Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN – Turkiye
Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet AYDIN – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat BARAN - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom HAMROEVA - Ozbekstan
Assoc. Prof. Dr. Abbas GHAFFARI – Iran
Assoc. Prof. Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ - Turkiye
Assoc. Prof. Ivaylo STAYKOV - Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit AYATA – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Okan SARIGÖZ – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda BOZKURT – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet TOPAL – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep GUPTA – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel PARLAK – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İSLAMOĞLU – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Göksel ULAY – Turkiye
Assist. Prof. K. R. PADMA – India
Assist. Prof. Dr. Omid AFGHAN - Afghanistan
Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan ALANAZİ - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Amina Salihi BAYERO – Nigeria
Assist. Prof. Dr. Baurcan BOTAKARAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif FAKHEER - Jordania
Assist. Prof. Dr. Gültekin GÜRÇAY – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Dody HARTANTO - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini HEYDALOU – Iran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli JURAYEV – Ozbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas KALIBAEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour KAMEL – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. MASALİMOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay MOLDIBAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumika SHARMA - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat ŞUGAYEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. TLEUBERGENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh TUAN - Vietnam
Assist. Prof. Dr. Botagul TURGUNBAEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA - Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Yang ZİTONG – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira ABDİRASULOVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Zohaib Hassan Sain – Pakistan
Assist. Prof. Dr. Murat GENÇ – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva BALCIUNIENE – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem AVAN – Turkiye
Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Sonali MALHOTRA - India

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Veteriner Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-36643897-000-2300315795 05.10.2023
Konu : Görevlendirilme.

KLİNİK BİLİMLER BÖLÜMÜ BAŞKANLIĞINA

İlgi : 04.10.2023 tarihli ve E-36643897-000-2300313904 sayılı belge.

İlgide kayıtlı yazıda belirtildiği üzere, Bölümünüz Veterinerlik İç Hastalıkları Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Başak HANEDAN'ın, "Academy Global Conferences & Publishing tarafından önümüzdeki tarihlerde düzenlenecek olan uluslararası kongrelerde; kongre başkanı, kongre düzenleme ve bilim kurulu üyesi olarak görevlendirilmesi Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Yavuz Selim SAĞLAM
Dekan

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: c147f559-545f-45be-8400-8eec2b215b38 Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/ataturk-universitesi-ebys

Atatürk Üniversitesi Veteriner Fakültesi 25240 Erzurum
Tel: +90 442 2317222
Elektronik Ağ: http://www.atauni.edu.tr/#!birim=veteriner-fakultesi
Kep Adresi: atauni@hs01.kep.tr
Bilgi: Derya FINDIK
Faks: +90 442 2317244
E-Posta: vetfak@atauni.edu.tr

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA
3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA
3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA
3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING

Join Zoom Meeting
https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1

Meeting ID: 885 7151 8350
Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmamasını moderatörler temin edecektir.
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.
- Sunum yapmak zorunludur. Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID instead of “Meeting ID
- or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Yüzyüze Katılım - Face to Face Pan Pacific Beijing

3 Ekim / October 3, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Beijing **(GMT+3)**

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL 1 / SALON 1	**Assoc. Prof. Nurbolat Abdullaev**	1	THE ROLE OF REAL ESTATE MANAGEMENT PROGRAMS IN THE INSTITUTIONALIZATION OF THE REAL ESTATE SECTOR IN TÜRKİYE	Lect. Mehmet Nuri ÖDÜK Assit.Prof.Dr. Naci BÜYÜKKARACIĞAN
		2	MARKET ANALYSIS APPLICATIONS FOR THE HIGHEST AND BEST USE PRINCIPLE IN THE REAL ESTATE VALUATION PROCESS	Assit.Prof.Dr. Naci BÜYÜKKARACIĞAN Lect. Mehmet Nuri ÖDÜK
		3	BALANCİNG CONFİDENTİALİTY AND PUBLİC INTEREST İN FOREİGN INVESTMENT ARBİTRATİON: A CRİTİCAL ANALYSİS	Aigul Toktogulova, Nursultan Esenbekov
		4	ENHANCİNG LEGAL SAFEGUARDS FOR PERSONAL DATA THROUGH TECHNİCAL REGULATİONS ALİGNED WİTH HUMAN RİGHTS	Elena Kairat, Assoc. Prof. Nurbolat Abdullaev

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION OCTOBER 2 - 9, 2024 BEIJING Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
5 Ekim / October 5, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Doç. Dr. EDA BOZKURT**	1	LOGISTICS PERFORMANCE OF UPPER-MIDDLE INCOME COUNTRIES	Doç. Dr. EDA BOZKURT Doç. Dr. SELÇUK KORUCUK
		2	THE TRANSITION FROM INDUSTRY 4.0 TO INDUSTRY 5.0 AND ITS IMPACT ON SUPPLY CHAIN MANAGEMENT	Dr. Ömer Emrah ACAR
		3	YÖNETİCİ ALGISI BAĞLAMINDA LOJİSTİK 4.0	Prof. Dr. İsmail BAKAN Prof. Dr. Burcu ERŞAHAN Doktora Öğrencisi Makbule ERMAN Arş. Gör. Yağmur MATYAR TANIR
		4	LOJİSTİK YETENEKLERİN FİRMA PERFORMANSINA ETKİSİ	Prof. Dr. İsmail BAKAN Prof. Dr. Burcu ERŞAHAN Arş. Gör. Yağmur MATYAR TANIR Prof. Dr. Hayrettin KESGİNGÖZ
		5	The Impact of Digital Transformation on Organizational Performance in Algerian SMEs : A meta analysis	Sihem DJIDJIK
		6	GCC ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME VE FİNANSAL GELİŞMENİN BİYOKAPASİTE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	Dr., Meral ÇABAŞ Doç. Dr., Nazife Özge BEŞER
		7	Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının Karşılaştırılması	Dr. Öğr. Üyesi, SABİHA OLTULULAR ELİF YESİR

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Doç. Dr. DERYA UZUN AYDIN**	1	IŞIĞIN VE MUMLARIN EFENDİSİ "BAY PETRUS VAN SCHENDEL"	Doç. Dr. DERYA UZUN AYDIN
		2	ALEVİ-BEKTAŞİ KÜLTÜRÜNE GÖRE FARKLI MEZHEPTEN EVLİLİĞE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	Dr. Öğr. Üyesi, Ayşe Betül TANRIVERDİ Gazetecilik Bölümü Lisans Öğrencisi, Gizem ÖZDEMİR
		3	FORMATION OF SPEAKING SKILLS IN PRIMARY CLASS STUDENTS	Assoc. Prof. Sevda Islam gizi Abbasova
		4	MEASURING THE DISASTER AWARENESS LEVELS OF EMERGENCY MEDICAL TECHNICIANS AND PARAMEDICS WORKING IN ANKARA 112 EMERGENCY HEALTH SERVICES	Ümit Sefa ÖZTÜRK Diyar KARAHANÇER Prof. Dr. Handan ERTAŞ
		5	SAĞLIK ÇALIŞANLARININ DUYGUSAL ZEKA DÜZEYLERİ VE İŞ MOTİVASYONLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ;KONYA İLİ ÖRNEĞİ	Prof. Dr. HANDAN ERTAŞ Yüksek Lisans, KÜBRA KARABULUT MERAL Yüksek Lisans, VAHİDE ORDU
		6	SAĞLIK ÇALIŞANLARININ MESLEKİ DOYUM VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYİNİN İNCELENMESİ	Handan ERTAŞ Hasan EVİRGEN
		7	SAĞLIK ÇAIŞANLARININ DİJİTAL BAĞIMLILIĞININ İŞ PERFORMANSINA ETKİSİ: ÜNİVERSİTE HASTANESİ ÖRNEĞİ	Prof.Dr. Handan ERTAŞ Birgül Sena IŞIK Saniye TEPEGÖZ
		8	Investigation of Infrastructure and Facility Issues of Amateur Sports Clubs	Yüksek Lisans Öğrencisi, Melih Burak KAYA Doç. Dr. Seda SABAH
		9	Football Referees' Opinions on Unsportsmanlike Behaviors	Yüksek Lisans Öğrencisi, Melih Burak KAYA Doç. Dr. Seda SABAH

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Prof.Dr. MEHMET ALİ ÖZÇELİK	1	YENİLEBİLİR ENERJİ ÜRETEN HİBRİT BİR SİSTEMİN PERFORMANSININ DENEYSEL VE YAPAY ZEKÂ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ	Mahmut Can ÖZTÜRK Dilara UYSAL Doç. Dr. Mehmet DAŞ
		2	FARKLI KANAT TİPLERİ KULLANILARAK RÜZGÂR TÜRBİNİ ENERJİ ÜRETİM PERFORMANSININ DENEYSEL OLARAK İNCELENMESİ	Mahmut Can ÖZTÜRK Doç. Dr. Mehmet DAŞ Prof. Dr. Ebru AKPINAR
		3	OTOMATİK ÖZEL PROFİL KAYNAK KOPYA MAKİNESİ GELİŞTİRİLMESİ	Oktay TEKİNAY Eymen AKDENİZ Mustafa BOZDEMİR
		4	PNÖMATİK ÇALIŞAN MEKANİK SİLAH TEST MAKİNASI GELİŞTİRİLMESİ	Eymen AKDENİZ Mehmet Kutay GEZER Mustafa BOZDEMİR
		5	INVESTIGATION OF THE EFFECT OF MOMENT OF INERTIA ON CAPACITOR IN ELECTRIC POWER SYSTEM WITH REAL-TIME SIMULATION	Prof.Dr. MEHMET ALİ ÖZÇELİK Doç.Dr. ZÜLFİKAR ASLAN
		6	EFFECT OF SAMPLING TIME ON THE EXAMINATION OF PARAMETERS ON SURGE ARRESTER IN ELECTRIC POWER SYSTEM REAL-TIME SIMULATION	Prof.Dr. MEHMET ALİ ÖZÇELİK
		7	ANALYSIS OF HIGH SCORE FURNITURE PRODUCT REVIEWS ON E-COMMERCE SITES USING WEB MINING METHOD	Doç. Dr. Timuçin BARDAK Prof. Dr. Selahattin BARDAK
		8	ANALYSIS OF COMPLAINTS ABOUT ERGONOMICS ON WEBSITES USING TEXT MINING METHOD	Prof. Dr. Selahattin BARDAK Doç. Dr. Timuçin BARDAK
		9	CURRENT STATUS AND FUTURE PERSPECTIVE OF LIGHTING TECHNOLOGIES	Prof.Dr. MEHMET ALİ ÖZÇELİK Doç.Dr. ZÜLFİKAR ASLAN
		10	LSTM TABANLI DERİN ÖĞRENME İLE SOSYAL MEDYA METİNLERİNDEN DEPRESYON TESPİTİ: GÜNEY ASYA ODAKLI GENİŞ ÖLÇEKLİ BİR ANALİZ	Doç.Dr. ZÜLFİKAR ASLAN Prof.Dr. MEHMET ALİ ÖZÇELİK
		11	DETERMINATION OF THE MECHANICAL PERFORMANCES OF NYLON/GRAPHITE COMPOSITES	Prof. Dr. HÜSEYİN ÜNAL Prof. Dr. KEMAL ERMİŞ
		12	COMPARISON OF FRICTION AND WEAR PERFORMANCE OF PET/PBT BLEND AND NYLON BASED POLYMER COMPOSITES	Prof. Dr. HÜSEYİN ÜNAL Prof. Dr. KEMAL ERMİŞ

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**RN, Ümmügülsüm KAYA**	1	THE USE OF PHYTOTHERAPY IN NURSING CARE OF COLOSTOMY PATIENTS	RN, Ümmügülsüm KAYA Asst. Prof., Burcu Kübra SÜHA
		2	COMPUTED TOMOGRAPHIC IMAGING OF LIVER AND SPLEEN PATHOLOGIES IN DOGS	Veterinary Physician MİNE ABDULFETTAH Veterinary Physician Merih GÜNDOĞDU Prof. Dr. ALİ SAİD DURMUŞ
			A CASE OF HEMANGIOSARCOMA OF THE SPLEEN IN A GERIATRIC CAT: 1,5 YEAR LIFE PERIOD	Veterinary Physician Mine ABDULFETTAH Prof. Dr. Ali Said DURMUŞ
		3	AGRICULTURAL SUPPORTS AND THEIR IMPORTANCE FOR SUSTAINABLE LIVESTOCK IN STRATEGIC AGRICULTURE	MUSA YÜKSEL Assoc. Prof. Dr. İBRAHİM AYTEKİN Assoc. Prof. Dr. ÖZCAN ŞAHİN

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION OCTOBER 2 - 9, 2024 BEIJING Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
5 Ekim / October 5, 2024 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Prof. Dr. Carla Rodriguez**	1	DEVELOPMENT AND EVALUATİON OF AN ELECTRO-THERMAL SYMMETRİCAL MİCROGRİPPER FOR PRECİSİON MANİPULATİON	Dr. Emil Weber, Prof. Dr. Carla Rodriguez
		2	OPTİMAL PID CONTROL DESİGN FOR A 3-DOF HELİCOPTER USİNG LQR METHOD	Dr. Elena Rossi,
		3	ADAPTİVE FUZZY PID CONTROL FOR SHUNT ACTİVE POWER FİLTERS USİNG THE D-Q-O REFERENCE FRAME TECHNİQUE	Isabelle Dupont, Michael Sommer
		4	EYE-CONTROLLED WHEELCHAİR SYSTEM USİNG MİCROCONTROLLER TECHNOLOGY	Maria Gonzalez, Luca Bianchi, Sophie Dubois, Andreas Müller, Elena Schmidt
		5	AFFORDABLE SURFACE ELECTROMYOGRAPHİC SİGNAL AMPLİFİER USİNG ARDUİNO MİCROCONTROLLER	Anya Petrov, Viktor Ivanov, Elena Smirnova
		6	ADVANCED CONTROL OF SİNGLE-PHASE PWM INVERTERS WİTH M68HC11E MİCROCONTROLLER INTEGRATİON	Assoc.Prof. Dr. Maria L. Santos,
		7	OPTİMAL PID CONTROLLER DESİGN FOR LOAD FREQUENCY CONTROL USİNG GENETİC ALGORİTHMS	A. Ribeiro, L. Silva
		8		

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Dr. Hiroshi Nakano,**	1	DEVELOPMENT AND VALIDATION OF AN AERODYNAMIC MODEL FOR THE HORIZONTAL STABILIZER OF THE CESSNA CITATION X USING OPENVSP AND DIGITAL DATCOM TECHNIQUES	Dr. Emilia Tanaka, Dr. Hiroshi Nakano, Dr. Samuel Okafor
		2	ENHANCING ADS-B SECURITY THROUGH HYBRID PAM-PSK MODULATION TECHNIQUES	S. Chen, R. Takahashi, L. Zhang, H. Nguyen, M. Kim, J. Zhang
		3	AN ANALYTICAL EXAMINATION OF AIR COOLING SYSTEMS UTILIZING THERMAL EJECTORS WITH VARIABLE GENERATOR PRESSURES	Sofia Torres, Akio Nakamura
		4	IMPACT OF PRIMARY STREAM PRESSURE VARIATIONS ON EJECTOR REFRIGERATION SYSTEM EFFICIENCY: A NUMERICAL APPROACH	Maria Silva, Hiroshi Tanaka, Carlos Martinez, Anil Kumar
		5	TIME-DOMAIN ANALYSIS OF SURFACE-MOUNTED WAVE ENERGY CONVERTER DYNAMICS	Akira Tanaka, Hanae Yamamoto, Li Wei
		6	NUMERICAL ANALYSIS OF A SURFACE-GLIDING WAVE ENERGY CONVERTER'S PERFORMANCE AND DYNAMICS	Li Wei, Zhang Qiang, Wu Ming,
		7	ENHANCED SINGLE SWITCH HIGH STEP-UP DC/DC CONVERTER WITH ZERO CURRENT SWITCHING	Li Wei, Chen Ming, Aria Elmi, and Jorge Silva
		8		

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Assis. Prof. Dr Nabeel T. Faiad**	1	REVIEWING THREE YEARS OF MEDICAL RECORDS: POISONING ADMISSIONS AT A CHILDREN'S HOSPITAL IN BENGHAZI, LIBYA	S Bengleil Mudafara
		2	A RESEARCH ON THE IMPACT OF PROLACTIN AND ITS ABERRATIONS ON SEMEN PARAMETERS IN MALE WHITE RATS	Hasan Rizvi
		3	DEXAMETHASONE: EFFECTS ON TESTICULAR FUNCTION	H. Guettaf, Bekkouche Hadj
		4	EXPLORING VMAT ALGORITHMS AND DOSIMETRY: AN INVESTIGATIVE APPROACH	Amone. Taqaddas
		5	ADDRESSING AUTISM SPECTRUM DISORDER: A KEY CHALLENGE IN THE KINGDOM OF SAUDI ARABIA	Rana Zeina, Laila Ayadhi, Bashir Shahid
		6	SEROLOGICAL IGG TESTING FOR DIAGNOSIS OF DIET-INDUCED CONDITIONS AND EFFICACY MONITORING IN CANINES	Anne-Margré C. Vink
		7	GENETIC VARIABILITY AND HAPLOTYPE ANALYSIS OF THE ORGANIC CATION TRANSPORTER 1 GENE IN THE ZULU POPULATION OF SOUTH AFRICA	N. Hoosain, Modela Du Plessis, Minao. Benjeddou
		8	EFFECTS OF LOWER BODY POSITIVE PRESSURE TRAINING ON BODY COMPOSITION IN OBESE CHILDREN	Basant Refay, Assis. Prof. Dr Nabeel T. Faiad

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Hiroshi Nakamura,**	1	VIBRATIONAL CHARACTERISTICS OF FUNCTIONALLY GRADED PRETWISTED PLATES IN THERMAL ENVIRONMENTS: A FINITE ELEMENT APPROACH	A. Kumar, R. H. Nguyen,
		2	ENHANCED SATELLITE SOLAR PANEL DEPLOYMENT USING A BRUSHED DC MOTOR FOR SPEED REGULATION	Hiroshi Nakamura, Rina Yamada
		3	ENHANCING ACCIDENT ANALYSIS THROUGH SYSTEMIC MULTI-FACTORIAL FRAMEWORKS	A. T. Liu, B. H. Moyo, C. J. Kimura
		4	ENHANCING EFFICIENCY OF ARRIVAL FLIGHTS THROUGH SPEED REGULATION: A STUDY AT TAOYUAN INTERNATIONAL AIRPORT	H. Zhang, K. Lee, M. Kim, L. Osei
		5	ADVANCED RELATIVE NAVIGATION FOR FORMATION FLYING SATELLITES USING LASER INTERMITTENT MEASUREMENTS	Dr. Yumi Tanaka, Dr. Min-Jae Kim, Dr. Hyun-Seok Lee
		6	EVALUATION OF ENERGY OUTPUT AND IRRADIANCE ANALYSIS TECHNIQUES İN PHOTOVOLTAIC SYSTEMS	Minh Chau Tran, Nguyen Hoang Anh, Ha Thi Mai
		7	INTEGRATION OF SOLAR POWER GENERATORS AND ENERGY STORAGE SYSTEMS İN POWER DISTRIBUTION NETWORKS	L. Tran, H. Nguyen, V. Pham, N. Hoang
		8	THE PROMISE OF HYBRID MICROGRIDS FOR ALLEVIATING POWER SHORTAGES İN LEBANON	T. Nguyen, H. Tran

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Ayesha Al-Khalifa**	1	ADVANCED INTUİTİONİSTİC FUZZY VIKOR APPROACH FOR GROUP DECİSİON-MAKİNG İN SUPPLİER SELECTİON	Dara Vannak, Sopheak Chan, and Kimsan So
		2	THE INFLUENCE OF CULTURAL DİFFERENCES ON TOURİST EVALUATİONS OF HOTEL SERVİCE QUALİTY	Aisuluu Tulegenova, Kamil Akhmetov
		3	INTEGRATİVE APPROACHES FOR SUSTAİNABLE HERİTAGE MANAGEMENT: COMMUNİTY ENGAGEMENT AND TRANSPARENT PLANNİNG	Omar Al-Farisi, Ayesha Al-Khalifa
		4	ENHANCİNG URBAN DENSİFİCATİON THROUGH INNOVATİVE ROAD INFRASTRUCTURE PLANNİNG İN THE LEBANESE CONTEXT ,	L. Khalil, A. Fadly
		5	UNVEİLİNG COLOR SYMBOLİSM: AN EXPLORATORY STUDY OF GOOD AND EVİL THROUGH VİSUAL INTERPRETATİON	Amir Rafiq Li Na Zhang
		6	ASSESSİNG THE INFLUENCE OF DESTİNATİON CHARACTERİSTİCS ON COASTAL TOURİSTS' EXPERİENCES: A CASE STUDY OF LANGKAWİ, MALAYSİA	R. A. Aziz, H. L. Tan, M. N. Rahman
		7	THE IMPACT OF POSİTİVE EMOTİONAL STATES ON COGNİTİVE DİSSONANCE İN ONLİNE IMPULSE PURCHASES: A EUROPEAN PERSPECTİVE	R. Schmidt, K. Müller, J. Klein
		8	ENHANCİNG ORGANİZATİONAL PERFORMANCE THROUGH SOCİAL AND CİVİC COMPETENCİES	R. Sousa, M. Pereira

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Naree Thongyoo**	1	ENHANCING SUSTAINABLE DECISION MAKING THROUGH THOUGHTFUL INTELLIGENCE	Alisher Rahmatov, Darya Kholmatova
		2	THE SIGNIFICANCE OF BIRTHDAYS: AN ANALYTICAL STUDY OF RITUALS AND SOCIAL DYNAMICS IN GLOBAL CULTURES	Arun Rathasak, Nattapong Mahakot
		3	COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL AND CONVENTIONAL POLICY POSITIONS: INSIGHTS FROM A THAI POLITICAL LANDSCAPE	Suriya Preechapan, Ananda Chaiyapong, Naree Thongyoo
		4	THE CULTURAL AND SOCIAL SIGNIFICANCE OF BIRTHDAY CELEBRATIONS: A COMPARATIVE ANALYSIS ACROSS DIVERSE SOCIETIES	Faisal Al-Harthy, Aisha Al-Maawali
		5	LANGUAGE POLICY AND NATION BUILDING: LESSONS FROM SOUTH ASIA AND BEYOND	Sami Al-Farsi Omar Al-Harbi
		6	ANALYZING PUBLIC SECTOR CORRUPTION IN NIGERIA: INSIGHTS FROM INSIDERS ON ITS NATURE, CHARACTERISTICS, AND CORE CAUSES	Amina Al-Said, Omar Al-Mansoori
		7	ENHANCING CRIME MODELING WITH A GOAL-ORIENTED FRAMEWORK	Ahmad Al-Momani, Fatima El-Amin
		8		

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Assoc. Prof. DR. Helena Novak**	1	THE DYNAMİCS OF LANGUAGE LEARNİNG: A GROUNDED THEORY PERSPECTİVE	Anna Lukas
		2	ENHANCİNG COGNİTİVE FUNCTİON THROUGH IMPROVİSATİON İN CARNATİC MUSİC: A COMPREHENSİVE ANALYSİS	Ananya Sharma, Luciana Dias
		3	REVİSİTİNG OBJECT RELATİONS İN ARABİC SYNTAX	Kofi Osei
		4	COMPARATİVE ANALYSİS OF AFFRİCATE INİTİAL CONSONANTS İN MANDARİN AND SLOVAK LANGUAGES	Elena Novak Ming Zhao
		5	PREDİCTİVE ANALYSİS OF SOLAR ENERGY TRENDS İN EGYPT BY 2035 USİNG A DYNAMİC BAYESİAN FRAMEWORK	Victor J. Leclerc, Nia K. Tsegaye
		6	ANALYZİNG STOP CONSONANTS İN MANDARİN CHİNESE AND SLOVAK: A COMPARATİVE STUDY USİNG PRAAT	Assoc. Prof. DR. Helena Novak
		7	NEW PERSPECTİVES ON THRESHOLD CONCEPTS İN TESOL: A THEMATİC EXPLORATİON OF DİSCİPLİNARY CORE PRİNCİPLES	Laura Schmidt, Michael Rossi
		8	EXPLORİNG ARCHİTECTURAL TYPOLOGİES THROUGH THE AFFORDANCE THEORY	Thomas Schmidt

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Dr. Emilia Huber,**	1	THE SIGNIFICANCE OF PRESERVING ANCIENT, HISTORICAL, AND CULTURAL HERITAGE AND ITS ROLE IN TOURISM	Luca Bianchi, Ana Costa, Sophie Meyer, Éric Dubois
		2	ASSESSMENT OF ECOLOGICAL IMPACTS OF TOURISM ON CAJU BEACH IN PALMAS, TOCANTINS, BRAZIL	Elena M. Rodriguez, Lukas B. Schmidt, Nadia S. Dupont, Victor M. Carvalho, Emilia T. Alves
		3	SUSTAINABLE MANAGEMENT OF NON-TIMBER FOREST PRODUCTS AND THEIR IMPACT ON RURAL LIVELIHOODS: INSIGHTS FROM LAMABAGAR, NEPAL	Eva Schmidt, Sofia Petrova
		4	EXAMINING THE IMPACT OF LEADERSHIP STYLES ON EMPLOYEE CREATIVITY AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY	Phoutxay Chanthavong Amara Lertcharoen
		5	ENHANCING TOURISM IN THE HISTORICAL AND CULTURAL SITES OF ALEXANDRIA: A COMPREHENSIVE APPROACH	Laura S. Martinez, Elena K. Prokopiou
		6	EVALUATING THE IMPACT OF ELECTRONIC CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY: EVIDENCE FROM TWO HOTELS IN AUSTRIA	Dr. Emilia Huber, Dr. Franz Kiley
		7	EMERGING TRENDS AND BEHAVIORAL SHIFTS IN INTERNATIONAL TOURISM: A CASE STUDY OF MOROCCAN OUTBOUND TRAVEL	L. Moretti, A. Schmidt
		8		

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

5 Ekim / October 5, 2024 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Dr. Ana Paula Santos,**	1	COMPARATİVE STUDY OF CHEİLOSCOPY AND DACTYLOGRAPHY İN RELATİON TO ABO BLOOD GROUPS: INSİGHTS FROM MOROCCAN AND MALAY POPULATİONS	Amina Benali, Ahmed El Ghazali, Fatima Zahra Bouhaddou
		2	REGİONAL DİPLOMACY AND FEDERALİSM: THE ROLE OF MEXİCAN SUB-STATE GOVERNMENTS İN INTERNATİONAL AFFAİRS	Omar El Ghazali, Ait Bouhdid Amina Boudraoui
		3	EVALUATİNG TORTURE VİOLATİONS İN SPAİN AND THE EUROPEAN HUMAN RİGHTS FRAMEWORK	Dr. Ana Paula Santos,
		4	A CONSTİTUTİONAL PERSPECTİVE ON WATER AND ENERGY RİGHTS	Maria Santos Wei Chen
		5	EXAMİNİNG THE IMPACT OF LANGUAGE ON MİNORİTY RİGHTS	Ahmed Farouk, Youssef Ibrahim, Amina Said
		6	EVALUATİNG CONSTRAİNTS ON TAX COMPLİANCE CONTROL: A NOVEL METHOD FOR TAX GAP ANALYSİS	A. B. Kudaibergenov, Z. M. Toktogulov

ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ACADEMY GLOBAL FAR EAST ASIA 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
OCTOBER 2 - 9, 2024
BEIJING
Yüzyüze Katılım - Face to Face Pan Pacific Beijing

8 Ekim / October 8, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Beijing **(GMT+3)**

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL 1 / SALON 1	**Dr. Hiroshi Tanaka,**	1	ASSESSMENT OF WATER LOSSES in DRINKING WATER DISTRIBUTION NETWORKS in TÜRKİYE	Asst.Prof.Dr. Naci BÜYÜKKARACIĞAN
		2	DESIGN OF AIR CONDITIONING SYSTEM IN OPERATING ROOMS WITH THE HELP OF FUZZY CONTROL	Lect. Mehmet Nuri ÖDÜK
		3	ANALYZING PROCESS PARAMETERS FOR SPRING-BACK MINIMIZATION IN V-BENDING OF HSLA 420 STEEL: A SIMULATION-BASED STUDY	Dr. Hiroshi Tanaka, Mei Lin Chen
		4	OPTIMIZED ELECTROMAGNETIC DAMPING SYSTEM FOR VIBRATION ENERGY RECOVERY	A. Yamada, J. K. Zhou

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Contents

THE ROLE OF REAL ESTATE MANAGEMENT PROGRAMS IN THE INSTITUTIONALIZATION OF THE REAL ESTATE SECTOR IN TÜRKİYE 1

MARKET ANALYSIS APPLICATIONS FOR THE HIGHEST AND BEST USE PRINCIPLE IN THE REAL ESTATE VALUATION PROCESS 7

THE TRANSITION FROM INDUSTRY 4.0 TO INDUSTRY 5.0 AND ITS IMPACT ON SUPPLY CHAIN MANAGEMENT 19

YÖNETİCİ ALGISI BAĞLAMINDA LOJİSTİK 4.0 20

LOJİSTİK YETENEKLERİN FİRMA PERFORMANSINA ETKİSİ 33

ENHANCING LEGAL SAFEGUARDS FOR PERSONAL DATA THROUGH TECHNICAL REGULATIONS ALIGNED WITH HUMAN RIGHTS 48

GCC ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME VE FİNANSAL GELİŞMENİN BİYOKAPASİTE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 49

IŞIĞIN ve MUMLARIN EFENDİSİ “BAY PETRUS VAN SCHENDEL” 61

ALEVİ-BEKTAŞİ KÜLTÜRÜNE GÖRE FARKLI MEZHEPTEN EVLİLİĞE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA .. 76

İBTİDAİ SİNİF ŞAGİRDLƏRİNDƏ NİTQ BACARIQLARININ FORMALAŞDIRILMASI 83

ANKARA 112 ACİL SAĞLIK HİZMETLERİNDE ÇALIŞAN ACİL TIP TEKNİSYENİ VE TEKNİKERLERİNİN AFET BİLİNÇ DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ 85

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ DUYGUSAL ZEKA DÜZEYLERİ VE İŞ MOTİVASYONLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ;KONYA İLİ ÖRNEĞİ 96

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ MESLEKİ DOYUM VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYİNİN İNCELENMESİ 125

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ DİJİTAL BAĞIMLILIĞININ İŞ PERFORMANSINA ETKİSİ: ÜNİVERSİTE HASTANESİ ÖRNEĞİ 134

Amatör Spor Kulüplerinin Tesis ve Altyapı Sorunlarının İncelenmesi 148

Futbol Hakemlerinin Sportmenlik Dışı Davranışlara İlişkin Görüşleri 155

ÜST-ORTA GELİRLİ ÜLKELERİN LOJİSTİK PERFORMANSI 163

ADVANCED INTUITIONISTIC FUZZY VIKOR APPROACH FOR GROUP DECISION-MAKING IN SUPPLIER SELECTION 175

THE INFLUENCE OF CULTURAL DIFFERENCES ON TOURIST EVALUATIONS OF HOTEL SERVICE QUALITY 176

INTEGRATIVE APPROACHES FOR SUSTAINABLE HERITAGE MANAGEMENT: COMMUNITY ENGAGEMENT AND TRANSPARENT PLANNING 177

ENHANCING URBAN DENSIFICATION THROUGH INNOVATIVE ROAD INFRASTRUCTURE PLANNING IN THE LEBANESE CONTEXT 178

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

UNVEILING COLOR SYMBOLISM: AN EXPLORATORY STUDY OF GOOD AND EVIL THROUGH VISUAL INTERPRETATION 179

ASSESSING THE INFLUENCE OF DESTINATION CHARACTERISTICS ON COASTAL TOURISTS' EXPERIENCES: A CASE STUDY OF LANGKAWI, MALAYSIA 180

THE IMPACT OF POSITIVE EMOTIONAL STATES ON COGNITIVE DISSONANCE IN ONLINE IMPULSE PURCHASES: A EUROPEAN PERSPECTIVE 181

ENHANCING ORGANIZATIONAL PERFORMANCE THROUGH SOCIAL AND CIVIC COMPETENCIES 182

ENHANCING SUSTAINABLE DECISION MAKING THROUGH THOUGHTFUL INTELLIGENCE 183

THE SIGNIFICANCE OF BIRTHDAYS: AN ANALYTICAL STUDY OF RITUALS AND SOCIAL DYNAMICS IN GLOBAL CULTURES 184

COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL AND CONVENTIONAL POLICY POSITIONS: INSIGHTS FROM A THAI POLITICAL LANDSCAPE 185

THE CULTURAL AND SOCIAL SIGNIFICANCE OF BIRTHDAY CELEBRATIONS: A COMPARATIVE ANALYSIS ACROSS DIVERSE SOCIETIES 186

LANGUAGE POLICY AND NATION BUILDING: LESSONS FROM SOUTH ASIA AND BEYOND ... 187

ANALYZING PUBLIC SECTOR CORRUPTION IN NIGERIA: INSIGHTS FROM INSIDERS ON ITS NATURE, CHARACTERISTICS, AND CORE CAUSES 188

ENHANCING CRIME MODELING WITH A GOAL-ORIENTED FRAMEWORK 189

THE DYNAMICS OF LANGUAGE LEARNING: A GROUNDED THEORY PERSPECTIVE 190

ENHANCING COGNITIVE FUNCTION THROUGH IMPROVISATION IN CARNATIC MUSIC: A COMPREHENSIVE ANALYSIS 191

REVISITING OBJECT RELATIONS IN ARABIC SYNTAX 192

COMPARATIVE ANALYSIS OF AFFRICATE INITIAL CONSONANTS IN MANDARIN AND SLOVAK LANGUAGES 193

PREDICTIVE ANALYSIS OF SOLAR ENERGY TRENDS IN EGYPT BY 2035 USING A DYNAMIC BAYESIAN FRAMEWORK 194

ANALYZING STOP CONSONANTS IN MANDARIN CHINESE AND SLOVAK: A COMPARATIVE STUDY USING PRAAT 195

NEW PERSPECTIVES ON THRESHOLD CONCEPTS IN TESOL: A THEMATIC EXPLORATION OF DISCIPLINARY CORE PRINCIPLES 196

EXPLORING ARCHITECTURAL TYPOLOGIES THROUGH THE AFFORDANCE THEORY 197

THE SIGNIFICANCE OF PRESERVING ANCIENT, HISTORICAL, AND CULTURAL HERITAGE AND ITS ROLE IN TOURISM 198

ASSESSMENT OF ECOLOGICAL IMPACTS OF TOURISM ON CAJU BEACH IN PALMAS, TOCANTINS, BRAZIL 199

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

SUSTAINABLE MANAGEMENT OF NON-TIMBER FOREST PRODUCTS AND THEIR IMPACT ON RURAL LIVELIHOODS: INSIGHTS FROM LAMABAGAR, NEPAL 200

EXAMINING THE IMPACT OF LEADERSHIP STYLES ON EMPLOYEE CREATIVITY AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY 202

ENHANCING TOURISM IN THE HISTORICAL AND CULTURAL SITES OF ALEXANDRIA: A COMPREHENSIVE APPROACH 203

EVALUATING THE IMPACT OF ELECTRONIC CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY: EVIDENCE FROM TWO HOTELS IN AUSTRIA 204

EMERGING TRENDS AND BEHAVIORAL SHIFTS IN INTERNATIONAL TOURISM: A CASE STUDY OF MOROCCAN OUTBOUND TRAVEL 205

COMPARATIVE STUDY OF CHEILOSCOPY AND DACTYLOGRAPHY IN RELATION TO ABO BLOOD GROUPS: INSIGHTS FROM MOROCCAN AND MALAY POPULATIONS 206

REGIONAL DIPLOMACY AND FEDERALISM: THE ROLE OF MEXICAN SUB-STATE GOVERNMENTS IN INTERNATIONAL AFFAIRS 207

EVALUATING TORTURE VIOLATIONS IN SPAIN AND THE EUROPEAN HUMAN RIGHTS FRAMEWORK 208

A CONSTITUTIONAL PERSPECTIVE ON WATER AND ENERGY RIGHTS 209

EXAMINING THE IMPACT OF LANGUAGE ON MINORITY RIGHTS 210

EVALUATING CONSTRAINTS ON TAX COMPLIANCE CONTROL: A NOVEL METHOD FOR TAX GAP ANALYSIS 211

BALANCING CONFIDENTIALITY AND PUBLIC INTEREST IN FOREIGN INVESTMENT ARBITRATION: A CRITICAL ANALYSIS 212

THE IMPACT OF DIGITAL TRANSFORMATION ON ORGANIZATIONAL PERFORMANCE IN ALGERIAN SMES: A META-ANALYSIS 213

Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının Karşılaştırılması 224

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

THE ROLE OF REAL ESTATE MANAGEMENT PROGRAMS IN THE INSTITUTIONALIZATION OF THE REAL ESTATE SECTOR IN TÜRKİYE

Lect. Mehmet Nuri ÖDÜK[1], Assit.Prof.Dr. Naci BÜYÜKKARACIĞAN[2]

[1] Selcuk University, mnurioduk@selcuk.edu.tr - ORCID ID:0000-0002-8799-2705

[2] Selcuk University, nacibk@selcuk.edu.tr – ORCID ID: 0000-0002-7944-8902

ABSTRACT

The real estate sector is a fundamental pillar of the economy both globally and in Türkiye. The rapidly growing real estate sector in Türkiye requires an effective institutional framework and a professional management approach. The workload within the real estate sector has continuously increased, and property management plays a critical role in the efficient management of properties, enhancing their value, and meeting investor expectations. Currently, there are issues regarding the institutional structure and credibility of the real estate sector in Türkiye.

In recent years, many individuals lacking sufficient knowledge and skills have been working informally in the sector, seeking to capitalize on its high potential. To address this issue, property management programs at the associate degree level were first introduced in Türkiye's vocational schools in 2000. These programs were renamed to Real Estate Management starting from the 2020-2021 academic year and are now offered at 22 universities. Many individuals aiming to take advantage of the sector's potential are pursuing academic education in these programs to become qualified professionals.

This study first examines the core functions of real estate management programs and their impact on the sector's overall structure. It also explores the contributions of property management to the establishment of institutional frameworks and management standards. The study discusses how property management contributes to the professionalization of the sector and the challenges encountered in this process. Current practices in Türkiye are analyzed in comparison to international standards. The advantages of the real estate management program in enhancing sector efficiency and strengthening institutional structures are detailed. Additionally, the curricula of real estate management programs in Türkiye are reviewed to assess their responsiveness to the sector's specific needs. The findings suggest that professionals with academic training will enhance the respectability and attractiveness of the real estate consultancy profession. In conclusion, the study highlights that property management plays a vital role in the sector's institutionalization process and that a professional management approach supports sector development.

Keywords: Real Estate, Real Estate Consultancy, Real Estate Sector, Real Estate Management Program

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

1. INTRODUCTION

The sectors of the economy can be divided into two as productive (such as agriculture, mining and manufacturing industry) and non-productive sectors, and finance, insurance and real estate markets are counted among the non-productive sectors [1].

Increasing the efficiency and sustainability of the basic sectors of the economy with a comprehensive overview, infrastructure investments and direct usability. Similarly, the transformation and acquisition of land, which is the basic production factor in all sectors, is a part of real estate. The construction and real estate sectors play a key role in almost every economy directly and indirectly, and with the effect of economic conditions, it is the main factor in the payments of foreign direct investments in many countries [2].

Real estate is listed in Article 704 of the Civil Code No. 4721 as the name given to goods that cannot be transferred from one place to another, regardless of their value and the change they are changed. According to the said law, “the lands within the scope of ownership, the rights registered in the land registry on a separate page, the independent section in the condominium class, the records with the independent section in the condominium class” are referred to as real estate [3].

The progress in the real estate sector is directly proportional to the country's economic growth. The situation is the same. The real estate sector, which is growing economically, is growing rapidly. When the economy shrinks, shrinkage occurs rapidly. One of the economic main stones is the real estate sector. There are many effects in the real estate sector. There are many factors such as population, natural disasters, interest rates. The real estate sector has made rapid progress after 1980. Its contribution to the country's economy is indisputable. More than 250 sectors are being put into operation in the real estate sector. Thanks to this, it makes a great contribution to the economy.

This article will analyze the effects of real estate consultants on education and the sector. After 1980, real estate consultancy began to gain importance in our country. With the advancement of the real estate sector, the importance of real estate consultancy has increased. The educational background of real estate consultants has gained importance. In Turkey, in 2000, associate degree programs in Real Estate and Real Estate Management were opened. There are currently 22 universities. There are also undergraduate and graduate programs. It seems that the higher the education level of real estate consultants, the more sales will increase. With the increase in university graduates every day, quality will come to the real estate sector.

2. DEFINITION OF REAL ESTATE

The definition of real estate in the world and Turkey has been published in many articles. Different real estate definitions are given below.

According to property law, the objects subject to ownership are in two forms as “movable-movable” and “immovable-immovable”. The word real estate, which is a word that came to Turkish from Arabic, gained this meaning when the word “nakil”, meaning “to carry”, took the prefix “gayri” indicating negation and turned into “immovable”, that is, real estate as we know it[4].

Real estate is defined as a concept that is broad enough to include the land itself, which is a physical asset, the trees on it, the natural resources under it, and the structures built by people

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

on this land. It is a tangible "thing" that can be seen and touched with all its additions above, on or under the ground [5].

Real estate can be classified basically under six main headings [6].

- Real estates that serve different sheltering purposes such as houses, detached houses and apartments, which are physical spaces where basic sheltering needs are met,
- Commercial estates that include all kinds of businesses that serve commercial activities,
- Industrial estates where industrial activities are carried out, production and manufacturing are carried out,
- Agricultural estates used for agricultural purposes,
- Special purpose estates used by public or private institutions/organizations, including hospitals, schools, social facilities and transportation structures,
- Real estates that are lands and plots of land with defined boundaries.

3. REAL ESTATE SECTOR IN TURKEY

In our country, the real estate sector has been preferred by investors as a safe haven for many years. However, between 2002 and 2007, demand for real estate investments increased in parallel with developments in foreign markets. As a result of the mortgage crisis in the USA and the crises in global financial institutions in 2008 and 2009, demand for real estate in our country decreased and prices decreased. The best example of this is the 8% decrease in square meter construction permits received throughout Turkey in 2008 and 18% in 2009. The sector began to recover from the beginning of 2011 and achieved remarkable growth until 2015. However, due to the global economic crisis in 2015, political developments in the world and Turkey, and especially the excess supply in housing, a significant stagnation was experienced in the real estate sector [7].

Earthquakes in 11 provinces in 2023 hit our country's economy. In recent years, upper limits on rent, difficulty in accessing credit and additional taxes have been pushing local real estate investors to other investments. The decline in the home ownership rate is rapidly increasing the demand for rental housing. If the process continues like this, we will experience a new housing problem within 2 years.

The year 2024 is on very critical balances for the real estate and construction sector. Increasing costs, changing consumer preferences, the local and local government election process and, of course, economic factors are causing significant fractures in the sector.

The exchange rate fluctuations and increases in commodity prices experienced in Turkey in recent years are challenging the construction sector. Although it seems to be a positive transformer in terms of pushing companies to efficiency and systematic work during this period, high costs can cause project delays and cost overruns. Ultimately, access to real estate is becoming increasingly difficult for end consumers in the buyer position.

4. EDUCATIONAL STATUS OF EMPLOYEES IN THE REAL ESTATE SECTOR IN TURKEY

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

- The increasing interest in real estate in Turkey has caused the increase in intermediaries. In recent years, real estate consultancy has gained great importance. Intermediaries dealing with real estate are called real estate consultants, real estate advisors and real estate appraisers.

- A real estate consultant is a person who provides guidance to the parties on the surface and acts as an intermediary in purchasing transactions. A real estate consultant performs market analyses using data-based programs. He/she constantly follows the changes in the real estate market and makes a special purchase plan for the person's demands.

- Real estate consultancy is the process of carrying out all kinds of transactions related to real estate by the relevant persons and institutions based on a written contract upon the request of the rightful owner and in accordance with the legislation.

- A real estate appraiser; performs the valuation process of a real estate, real estate project or rights and benefits related to a real estate. He/she determines the value of real estate such as housing, land and buildings independently and impartially.

- In developed countries, real estate workers are one of the most popular professions. It is very different from our country in terms of authority. Real estate workers are subject to different training in each country for the specialization of the profession. He/she must have a license in real estate works. In Turkey, certificate, associate degree, undergraduate and graduate education is provided.

- In Turkey, real estate workers can attend courses opened by chambers and obtain a business license. These courses do not meet the requirements of the profession. Most real estate workers in our country do it as a side job. Unfortunately, it has been observed that the education in these courses is not good.

- In Turkey, the Real Estate and Real Estate Management associate degree program was first opened in 2000 at Istanbul University. Later, it started to be opened in other state and private universities. It was changed to Real Estate Management program in the 2020-2021 academic year. It is currently available in 22 universities. It continued as regular and evening education until 2024. Evening education was closed by the Council of Higher Education (YÖK). He does summer internships in associate and undergraduate programs. Thanks to these internships, he applies the education he received at school in the workplace.

- Graduates who want to complete their 2-year associate degree in real estate management to a 4-year undergraduate degree, with the sufficient score they will obtain from the Vertical Transfer Exam (DGS);

- Business,

- Business Information Management,

- Real Estate Development and Management,

- Real Estate and Asset Valuation,

- Business Informatics,

- Business Management,

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

- Business-Economy,
- Land Registry and Cadastre

They can complete their diplomas in undergraduate departments. Education continues at state and private universities at undergraduate and graduate levels. Many universities have opened graduate programs in different departments. In Turkey, real estate workers gain a lot of experience by receiving this education. We can list these experiences as follows.

1. Gains marketing skills.
2. Gains economic skills.
3. Knows zoning regulations.
4. Gains real estate valuation skills.
5. Gains municipality application skills.
6. Gains site management skills.
7. Gains accounting skills.
8. Gain financial skills.

Graduates of real estate management work as real estate consultants, real estate appraisers, accounting staff, sales consultants and sales representatives.

5.CONCLUSION

The real estate sector is always the crown jewel of the economy in Turkey and other countries. Therefore, it always plays an important role. The business volume increases over the years. Turkey is a rapidly urbanizing country. However, it is rapidly developing in the construction and building sector. This indicates increasing housing. The increase in housing means that professional staff are needed to manage this process from beginning to end. It is necessary to look at the education of these staff. The number of graduates from schools related to real estate management and other professions is increasing. As the number of graduates from these schools increases, the prestige and reliability of this profession increases.

Real estate management is a 2-year associate degree program. Students are trained in real estate marketing, brokerage techniques, real estate valuation, expropriation techniques, architecture, building information and similar areas. They put the education they receive in schools into practice with a 40-day field internship.

Those who do not have the professional qualification will not be able to do this profession due to the regulation of the Ministry of Commerce regarding real estate trade. It gives students who graduate from the real estate management program the opportunity to start their own business. It finds answers to the questions of how to establish and manage a business from scratch for the real estate field. In addition to the corporate career goals of graduates, the concept of management will be gained.

As a result, the increase in real estate management schools in our country and the increase in graduates will bring a corporate structure to the real estate sector. It will also bring trust and

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

respect. With the enactment of new laws, the unemployment rate of graduate real estate employees will begin to decrease.

ACKNOWLEDGMENT

This study is supported by the Scientific Research Projects Unit of Selcuk University, Konya / Turkey (Project no:24701140).

REFERENCES

[1] Boratav, K. Kapitalizmin Krizi ve Türkiye, İçinde: Küresel Ekonomik Kriz Söyleşileri, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Ankara Şubesi, Ankara, 2009.

[2] Tanrıvermiş, H. (2016). Türkiye Ekonomisinde İnşaat ve Gayrimenkul Sektörleri, Kurumsallaşma ve Yeni İşletme Modelleri, IBBAS 2016, I. Uluslararası Karadeniz İşletmecilik Sempozyumu, 16-18 Mayıs 2016, Giresun, s.665-690.

[3] http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf (Access date: 30.07.2023)

[4] Sirmen, A. L. *Eşya Hukuku*, 2. Baskı, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2014.

[5] Yalçıner, K. *Gayrimenkul Finansmanı*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2018.

[6] Parlaktuna, İ. *Gayrimenkul Yönetiminde Mesleki Etik,,* Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2934, 2013.

[7] Büyükkaracığan, N ve Ertaş. Konut Sektöründe Bölgesel Kapitalizasyon Oranının Belirlenmesi ve Konya Meram Örneği, Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, 10,53-66, 2015.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

MARKET ANALYSIS APPLICATIONS FOR THE HIGHEST AND BEST USE PRINCIPLE IN THE REAL ESTATE VALUATION PROCESS

, Assit.Prof.Dr. Naci BÜYÜKKARACIĞAN[1], Lect. Mehmet Nuri ÖDÜK[2]

[1] Selcuk University, nacibk@selcuk.edu.tr – ORCID ID: 0000-0002-7944-8902

[2] Selcuk University, mnurioduk@selcuk.edu.tr - ORCID ID:0000-0002-8799-2705

ABSTRACT

In the real estate sector, accurate valuation plays a crucial role in shaping investment decisions. The Highest and Best Use (HBU) analysis is essential for determining a property's maximum value, as it identifies the most profitable and suitable use of the property. HBU analysis aids in making more informed and strategic investment decisions, thereby contributing to a clearer assessment of the property's true value.

The analysis of the highest and best use of real estate is an evaluative process aimed at achieving the highest value of a property by identifying current or potential optimal uses. This analysis is based on criteria such as legal permissibility, physical feasibility, financial viability, and maximum productivity, and it is conducted through successful market analysis. Market analysis evaluates various factors, including supply and demand balance, economic indicators, demographic data, competitive analysis, and local market trends. Proper application of market analysis techniques ensures a more accurate determination of the property's market value and investment potential.

This study initially addresses fundamental concepts related to real estate and valuation comprehensively. It then focuses on market analysis aimed at identifying the highest and best use, which plays a critical role in determining property value. The stages of market analysis are detailed, and the process of identifying the highest and best use is examined. Additionally, the analysis is demonstrated through a case study.

The research findings indicate that conducting HBU analysis accurately and effectively provides significant advantages for investors and valuation professionals in the real estate sector. The methods and techniques presented in this study offer guidance on how to utilize HBU and market analysis effectively and efficiently in the real estate valuation process.

Keywords: HBU analysis, Market analysis, Real estate, Real estate valuation.

1. INTRODUCTION

Real estate grants owners the right to use their property as they wish, except for limitations developed for the public good. According to Article 704 of the Civil Code, real estate includes land, independent and permanent rights recorded on a separate page in the land registry (such as superficies and source rights), and independent sections registered in the condominium registry. As an asset class, real estate has a significant impact on the economy. It serves both as an investment and living space and plays a critical role in urban planning, regional development,

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

and economic growth (Geltner & Miller, 2018). Real estate markets are sensitive to the balance of supply and demand, economic conditions, and demographic changes. Therefore, effective real estate management and valuation require an understanding of these dynamics [1].

The real estate sector is of great importance both individually and socially. It is a critical component of economic growth, urbanization, and societal welfare. Efficient use of properties enhances the sector's productivity [2].

Real estate management faces various challenges, including market uncertainties, economic fluctuations, environmental sustainability requirements, and technological changes. Market changes and economic crises can directly affect property values and usage strategies. Additionally, issues like sustainability and environmental protection have become essential components of modern real estate management [3].

Real estate valuation is a process used to determine the market value of properties, forming the foundation for investment decisions and property management. An effective valuation process ensures accurate property value determination. The main activities of real estate appraisal organizations involve determining the market value—defined as the amount for which a property should exchange on the valuation date between a willing buyer and a willing seller in an arm's length transaction after proper marketing, where both parties had acted knowledgeably, prudently, and without compulsion. Valuation also involves determining values under special conditions. As this definition indicates, valuation requires interdisciplinary education, knowledge, and experience, with links to finance, economics, construction, architecture, surveying, and law [4].

Optimal and efficient use of real estate is necessary to maximize the economic value of properties while minimizing their environmental impact. This study details the methods and strategies used for this purpose, addressing market analysis, usage optimization, sustainability, and technological integration. Understanding these strategies can help property owners and managers better manage resources and increase economic value. Additionally, adopting sustainable practices can reduce environmental impacts and enhance societal welfare [5].

This study focuses on the principles of the highest and best use, a crucial factor in achieving accurate results in real estate valuation. It provides information on analysis methods and demonstrates the steps of the application.

2. KEY COMPONENTS OF THE REAL ESTATE APPRAISAL AND MARKET ANALYSIS PROCESS

Real estate appraisal is an opinion about a particular property, supported by the analysis of appropriate data and reflecting various economic factors on a specific date. Providing a valuation opinion involves making a judgment based on acceptable evidence rather than just positive information. Professional appraisal, adhering to professional standards, goes beyond personal judgment, presenting an outcome and indication of market value derived from analyzing appropriate data. The quality of an appraisal largely depends on the qualifications of the individual or team conducting it, the available tools and measures, and the circumstances under which the appraisal is performed. The real estate appraisal process comprises several key components, including market analysis, valuation methods, and data collection [5].

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

2.1 Market Analysis

In real estate valuation, market analysis is the process of examining the economic conditions and trends of the market to determine the value of a property. This analysis includes factors such as supply and demand balance, demographic data, economic indicators, and local market dynamics. Market analysis evaluates the prices and sales durations of similar properties in the area, helping investors and valuation experts predict future market trends (Malizia, 2003). This analysis is crucial for real estate investment decisions as market conditions directly impact property values. For instance, economic growth and employment increases in a region can boost real estate demand and property values. Conversely, adverse economic factors like high inflation or rising interest rates can reduce market demand and negatively affect property values (Wheaton, 1999). Additionally, this process enables investors and valuation experts to make more informed decisions and anticipate future market trends. Accurate market analysis is a critical factor in enhancing the success of real estate investments [6].

2.2 Valuation Methods

Real estate valuation methods involve various techniques and approaches used to determine property values. These methods include the comparative market analysis (CMA), income approach, cost approach, and contemporary methods.

Comparative Market Analysis (CMA): The comparative method involves analyzing the sales prices of similar properties to conduct the valuation. This method estimates the market value of a property using market data and is commonly used for residential and small commercial properties [7].

Income Method: The income approach calculates the present value of future income streams from a property. This method is frequently used in valuing investment properties and involves dividing the net operating income by the capitalization rate to determine the value [8].

Cost Method: The cost approach considers the reconstruction cost of a property and its current depreciation. This method is typically used for special and newly constructed buildings and calculates the property value by subtracting depreciation from the land value and reconstruction cost [9].

Contemporary Methods: Contemporary methods include new valuation techniques that have emerged with advancements in technology and data analysis. For instance, automated valuation models (AVMs) use big data analytics for property valuation. Additionally, artificial intelligence (AI) and machine learning (ML) methods are increasingly integrated into the valuation process [10]..

2.3 Data Collection and Management

Data collection is a factor that influences the accuracy of the valuation process. In real estate market analysis, data collection and management are critical steps for making accurate and reliable decisions. The data collection process involves gathering information from various sources related to the real estate market. These sources include public records, property listings, sales data, economic reports, and demographic information. The accuracy and currency of the data are crucial for the reliability of market analysis results [11].

Data management involves organizing, storing, and analyzing the collected data. This process requires advanced software and technologies to effectively process and analyze large data sets.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Databases, data mining techniques, and geographic information systems (GIS) are widely used in real estate market analysis. These tools enable the visualization of data and facilitate deeper analyses process [10].

2.3.1 Data Sources

Data sources in real estate market analysis play a critical role in the accuracy and reliability of the analysis process. Primary data sources are direct market participant data collected through surveys, interviews, and observations. These data provide direct and current information about the market's current state and form the basis of the analysis. For example, information on potential buyers' and tenants' preferences, price perceptions, and investment strategies can be obtained through primary data sources. Data sources include property sales data, rental incomes, and economic indicators process [12].

Secondary data sources consist of previously collected and published data. These sources come from public records, government statistics, real estate databases, academic studies, and industry reports. Secondary data are used for comprehensive analyses and typically complement primary data. For instance, regional economic indicators, population data, and historical sales prices can be obtained from secondary data sources [13].

The sources used in the data collection process help accurately evaluate factors affecting property market values. Data sources include property sales data, rental incomes, and economic indicators.

2.3.2 Data Updating

Data updating is a critical element that enhances the accuracy and reliability of the real estate valuation process. Having up-to-date data in the valuation process ensures that market conditions are accurately reflected and supports the validity of the valuation results. Updated data reflect the reality that real estate values can change over time due to market dynamics and economic conditions. Therefore, periodic data updates by valuation experts enable a more accurate analysis of market trends and price fluctuations [14].

Data updating also involves monitoring various variables such as property characteristics, environmental factors, and economic indicators. Rapid changes and new developments in the real estate market can affect the accuracy of valuation reports. For instance, a new infrastructure project or significant economic development in the region can lead to sudden changes in property values. Accurately evaluating such developments is only possible with up-to-date data. Moreover, data updates help real estate investors and other stakeholders make more informed decisions. Regularly updated data allow investors to better manage risks and prepare for future market conditions.

2.3.3 Technological Tools

Technological tools play a significant role in increasing the efficiency and accuracy of data collection and management processes in real estate market analysis. Geographic Information Systems (GIS) are widely used in real estate market analysis. GIS enables the visualization and analysis of spatial data, which plays a critical role in determining real estate valuation and market trends. Using GIS, especially in the analysis of spatial variables such as location,

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

environmental factors, and transportation infrastructure, allows for more accurate and comprehensive evaluations [15].

Big data analytics is another important technological tool used in real estate market analysis. Big data analytics allows for the analysis of large data sets to predict market trends and customer behaviors. This technology integrates data from social media, user behaviors, economic indicators, and other digital sources, enabling a better understanding of the dynamics of the real estate market [16]. For instance, big data analytics is used to identify potential investment areas and predict future market trends [17].

Artificial intelligence (AI) and machine learning (ML) techniques are increasingly used in real estate market analysis. AI and ML identify patterns and relationships from complex data sets, allowing for more accurate predictions and analyses (Goodfellow et al., 2016). The use of AI and ML in automated valuation models (AVMs) and predictive analyses minimizes human error in real estate valuation and achieves more objective results. These technologies also process large amounts of data quickly and efficiently, speeding up valuation processes and reducing costs.

3. FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF THE HIGHEST AND THE BEST USE (HBU) OF REAL ESTATE

The principle of the highest and best use is defined as identifying a property's use that is legally permissible, physically feasible, financially viable, reasonably probable, and results in the highest value. This principle encompasses economic, environmental, and social sustainability aspects. Economically, HBU principle is crucial. This principle asserts that a property should be used in a way that is physically possible, legally permissible, financially feasible, and maximizes its value. This principle is critical for achieving maximum returns on real estate investments and is commonly utilized by investors [18].

Environmental sustainability is another key principle in the HBU of real estate. Sustainable real estate development promotes the conservation of natural resources, energy efficiency, and the use of eco-friendly materials. This approach reduces environmental impacts, provides long-term cost savings, and enhances property market value. Environmental criteria such as green building certifications and energy efficiency standards are becoming increasingly important in real estate development projects [19].

Social sustainability requires that real estate be developed and used in a way that meets societal needs. Living spaces designed to address community needs enhance social cohesion and quality of life. This includes providing affordable housing options in residential projects, creating public spaces, and building community centers. Social sustainability principles ensure that real estate projects are accepted and supported by the community, which is critical for long-term success [20].

Use option analysis involves evaluating the value of a property under different usage scenarios. This approach offers flexibility to investors, particularly under uncertain market conditions, by allowing them to maximize the potential value of the property. It entails analyzing various usage alternatives to determine the Highest and Best Use (HBU) of the property. For instance, a parcel of land can be evaluated for residential, commercial, or mixed-use purposes, and the returns for each scenario are calculated to identify the optimal use [21].

Use option analysis allows for real estate investment decisions to be made with consideration of flexibility and uncertainty. This analysis enables investors to adapt their properties for

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

different uses or developments based on future market conditions. In rapidly changing market dynamics, especially in large cities and developing areas, use option analysis is crucial for preserving and enhancing property value. It helps minimize risks and has the potential to increase investment returns [22].

Technological integration offers significant advantages across various aspects of real estate, from management and valuation to marketing. Geographic Information Systems (GIS) and Remote Sensing Technologies play critical roles in real estate market analysis. GIS facilitates the visualization and analysis of spatial data, allowing a better understanding of properties' relationships with location, environmental factors, and infrastructure. This technology enables more informed and strategic decision-making in urban planning and land use decisions. Remote sensing technologies, such as satellite imagery and drones, provide rapid and accurate mapping of large areas, which is particularly useful in managing extensive and complex property portfolios [23].

Big data analytics and artificial intelligence (AI) are transforming valuation and marketing processes in the real estate sector. Big data analytics allows for the analysis of large datasets to predict market trends and customer behaviors. This technology helps make more informed investment decisions and minimizes risks.

4. APPLICATIONS OF THE HIGHEST AND BEST USE OF REAL ESTATE

The highest and best use of real estate refers to the legal use of a vacant land or an existing structure that is physically possible, appropriately supported, financially feasible, and results in the highest value. Analyzing a property as if it were vacant helps the appraiser identify comparable properties. Whenever possible, comparisons should be made with recently sold similar properties in the same market. Properties that do not have the same highest and best use are often excluded without further analysis. Identifying the highest and best use of a property as if it were vacant is essential for determining the land's value.

The analysis of the most suitable and efficient use involves the appraiser assessing market conditions affecting the property and identifying use options that will determine its final value. Analyzing the highest and best use for both vacant land and existing structures is an integral part of the valuation process. Market conditions shape the property's market value; therefore, determining the highest and best use plays a critical role in the valuation process.

The highest and best use of a land parcel is determined by the competitive dynamics of the real estate market, rather than personal preferences of the property owner, developer, or appraiser. In this context, the analysis of the highest and best use is an economic evaluation and analysis process focused on the financial performance of the real estate.

4.1. Criteria for Applying the Highest and Best Use Analysis

The highest and best use analysis can be applied to both vacant land and developed properties. In both cases, the uses must meet four indirect criteria, listed in order of importance as follows:

- Physically possible
- Legally permissible
- Financially feasible
- Maximally productive

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Physical possibility and legal permissibility should be considered first. Use alternatives that meet these two criteria are then evaluated for financial feasibility and maximized productivity.

The highest and best use of a developed property is assessed in light of the ideal structure determined by the analysis of the vacant land's highest and best use. This analysis may include various alternatives such as continuing with the current structure, renovation, expansion, reducing the use area, changing the use purpose, or development. If the current use is considered the highest and best use, the appraiser may not need to examine the cost and return ratios of alternative uses.

However, if changes are required, a financial feasibility analysis should be conducted for each alternative use, considering returns, investment, and capital expenditures. The data used in this process should be based on real estate market research.

4.1.1. Physical Possibility Criterion

When evaluating the land as vacant, the physical possibility criteria include factors such as the land's slope, soil composition, earthquake and flood risks, size, shape, depth, and infrastructure. These factors determine which uses are suitable for the land, and only physically possible uses are considered. If a use cannot be implemented due to the land's physical characteristics, it is excluded from consideration.

In the physical suitability test of the highest and best use of a developed property, the compatibility of the building's size, location, and design with various physical and functional uses is examined.

4.2.2. Legally Permissible Criterion

When evaluating the land as vacant, legal suitability criteria are primarily determined by zoning plans. Zoning plans include rules related to construction such as special restrictions, building regulations, historic area regulations, and environmental regulations, which affect the land's usability. Setback distances, land dedications, and other restrictions in zoning plans determine both legal constraints and financial calculations. Additionally, the land's title records must be examined in detail; any restrictions, encumbrances, mortgages, or liens on the title may impact the land's legal use.

In assessing the most suitable and efficient use of a developed property, legal suitability tests involve researching the property's legal status through various public institutions, just as when the land is evaluated as vacant. If the current use is legally permissible but other alternative uses are not, the appraiser must review the necessary legal adjustments and modifications to determine if these alternatives can become legally acceptable.

4.3.3. Financial Feasibility Criterion

In the scenario where the land is evaluated as vacant, financial feasibility assessment requires the land to pass physical and legal suitability tests. The financial outcomes of scenarios meeting these tests are analyzed. At this stage, feasibility studies are conducted by forecasting revenues and costs. Key criteria used to assess the performance of real estate investments include Net Present Value (NPV), Internal Rate of Return (IRR), Payback Period, Profitability Index, and Time-Weighted Rate. The most commonly used metrics are Net Present Value and Internal Rate of Return calculations; other metrics are used for alternative performance and profitability analyses.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

The first step in determining financial feasibility is estimating the revenues that can be generated from each use scenario. These revenues can be in the form of sales or rental income and are calculated based on similar sales and leases in the real estate market. To obtain Net Operating Income (NOI), vacancy rates are estimated, operating expenses are calculated, and NOI is derived. The NOI is then discounted based on the expected return rate to calculate the Net Present Value (NPV). A positive NPV indicates that the project is financially feasible.

Another important indicator in financial feasibility analysis is the Internal Rate of Return (IRR), which represents the rate of return that equates the present value of future returns to the invested capital. In the financial evaluation of developed properties, as with the vacant land scenario, financial calculations based on market supply and demand are performed. If the value of the current use exceeds the land's value as vacant, continuing the current use may be preferred. However, the potential for development, renovation, or change to increase the property's value should also be considered.

Real estate investors take risks based on their return expectations. Estimating the project's cost and future revenues plays a crucial role in making investment decisions. Feasibility studies are required to make these estimates. However, feasibility studies do not guarantee success and do not completely eliminate risks. To enhance the reliability of feasibility analysis, clearly defining objectives is important. Feasibility analysis includes market analysis (analysis of real estate and its surroundings, supply and demand analysis), identification of leasable or saleable areas, cost analysis, financing costs, financial feasibility, and valuation stages.

4.3.4. Maximally Productive Criterion

The maximally productive test is applied to select the highest and best use among the options that pass the previous three tests. At this stage, not only the option providing the highest financial value is considered, but also other costs arising from implementing this option are taken into account. These costs include:

- Costs related to the demolition and removal of existing structures,
- Expenses for environmental improvements,
- Costs related to zoning changes.

These costs are generally considered in the maximally productive test, as they are in financial feasibility tests. During the analysis of the most suitable and efficient use of a developed property, the maximally productive test involves comparing the costs of functional changes and improvements with the values obtained. If the proposed changes result in a higher value, this use is considered th the highest and best use e most efficient [24].

4.5. Example Application

Land use decisions should be evaluated within the framework of the highest and best use analysis. For this purpose:

4.5.1. Definition of the Study Area

- Current status of the property
- Neighbors of the property

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

- Zoning status of the property
- Infrastructure status
- Transportation status
- Neighboring projects and investment trends in the area
- Commercial real estate market in the area
- Residential real estate market in the area
- Demand analysis and forward-looking forecasts
- Supply analysis
- Residual demand analysis
- Market share estimation

4.5.2. Analysis of the Highest and Best Use Within the Study Area Boundaries

Physical Possibility Criterion: Detailed information about the current state and characteristics of the property should be provided. Particularly, the purpose for which the building is used is important. When performing the highest and best use analysis, if the building has reached the end of its economic life, it is assumed to be demolished and the land is evaluated as vacant. The current zoning status is a restrictive factor. The land's physical characteristics should also be evaluated, and the potential uses for residential, commercial, and mixed-use scenarios should be checked. If the land is within a commercial zone, alternative projects such as Regional-Scale Shopping Centers, Large Stores, and Street Markets are considered. If the land is in a residential area, various alternatives are evaluated considering criteria such as the size of individual units, building quality, and facade condition.

Legally Permissible Criterion: If there is no currently valid planning decision for the subject property, assumptions are made for the development project. Restrictions such as land dedications, historic preservation, and special protection areas are checked. Any restrictive conditions such as annotations, mortgages, or liens on the property title are evaluated.

Financial Feasibility Criterion: For the subject property, various uses are determined based on physical and legal feasibility criteria. For example, if zoning permits, potential uses may include residential, office, and mixed-use. Research is conducted on similar properties in the area and their results. These properties are evaluated against the subject property based on location, building characteristics, age, and usability, and adjustments are made to determine the revenue figures for feasibility analysis. For each developed model, construction unit costs updated to market conditions based on the Ministry of Environment, Urbanization, and Climate Change's construction classifications are used. The construction unit costs for different uses are multiplied by the construction areas of different functions to calculate the total construction cost for each model. Potential revenues are added to the calculated investment costs to reach net cash flow statements. These statements provide the property's (land) value assuming that the net present values are equal to the property's (land) value. These statements are prepared separately for each alternative. By considering the net present value results of the developed models, the use that creates the highest value for the property is determined.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Maximally Productive Criterion: Among the developed models, the use providing the highest land value is identified, and the total construction cost and unit m² cost for this use are calculated. The same process is performed for other alternatives. The alternative with the best project cost and expected profit rate is considered the most efficient project. At this stage, not only the financial feasibility analysis result providing the highest value is considered, but also other factors arising from implementing this use are taken into account. These factors include:

- Costs related to the demolition and removal of existing structures on the land,
- Costs for environmental improvements,
- Costs related to zoning changes.

5. RESULTS AND DISCUSSION

Real estate developers often encounter a conflict between public interest and individual rights when determining the most suitable use for a property. City planners aim to balance this by ensuring the city's healthy development and efficient operation. Real estate developers typically use the analysis of optimal and efficient use as a method to identify the most appropriate use. This analysis goes beyond assessing the property's natural, physical, legal, architectural, and urban viability and helps select the function that will maximize the property's value.

The highest and best use is directly related to market demands and financial feasibility and must align with the property's physical, legal, architectural, and locational characteristics. Unlike other commercial goods, real estate can have various usage alternatives. Market analysis is conducted to determine The highest and best use of a property. This analysis plays a critical role in identifying the optimal use for both developed real estate and vacant land. Reliable market data is essential for accurate valuation and determining The highest and best use, as it provides the foundation for understanding and establishing this use.

The analysis of optimal use defines the most profitable and competitive usage of a property. Although the current use is often considered the most suitable option, alternative uses may enhance the property's value in some cases.

In this analysis, updating data plays a crucial role in enhancing the accuracy of the valuation process. Regularly updated data provides a healthy and current foundation for valuation analysis, thereby increasing the reliability of valuation results. Additionally, technological innovations and tools can significantly improve the effectiveness of market analysis. The use of new technologies and advanced tools makes data collection and analysis more efficient, enabling more accurate and comprehensive market assessments. Moreover, the contributions of industry experts also support the accuracy of the valuation process. Experts' sector-specific knowledge and experience enable valuation analysts to perform more in-depth analyses and achieve more reliable results.

ACKNOWLEDGMENT

This study is supported by the Scientific Research Projects Unit of Selcuk University, Konya / Turkey (Project no:24701141).

REFERENCES

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

[1] Elwood, S., & Leszczynski, A. *Geographic Information Systems and Science*, Wiley, 2013.

[2] Bourassa, S., Hamelink, F., Hoesli, M., & MacGregor, B. D. *Property Investment Appraisal*, Wiley-Blackwell, 2003.

[3] Clapp, J. M., & Giaccotto, C. *The Dynamics of Real Estate Markets*, Routledge, 2006.

[4] Büyükkaracığan, N. *Modern Methods Approach in Real Estate Valuation*, Iksad Publishing House, Ankara, 2021.

[5] Elwood, S., & Leszczynski, A. *Geographic Information Systems and Science*, Wiley, 2013.

[6] Ling, D. C., & Archer, W. R. *Real Estate Principles: A Value Approach*, McGraw-Hill Education, 2013.

[7] Boykin, J. H. *The Appraisal of Real Estate (10th ed.)*, Appraisal Institute, Chicago, Illinois, 1992.

[8] Fisher, J. D. *Real Estate Analysis: Methods and Applications*, MIT Press., 2013.

[9] Berk, J., & DeMarzo, P. *Corporate Finance (3rd ed.)*, Pearson Education,2014.

[10] Pagourtzi, E., Assimakopoulos, V., Hatzichristos, T., & French, N. Real Estate Valuation with Artificial Neural Network Models, Journal of Property Valuation and Investment, 25(3), 268-288, 2007.

[11] Bokhari, S., & Geltner, D. Loss Aversion and Anchoring in Commercial Real Estate Pricing: Empirical Evidence and Price Index Implications, Real Estate Economics, 39(4), 635-670, 2011.

[12] Malhotra, N. K., & Birks, D. F. *Marketing Research: An Applied Approach*, Pearson Education, 2007.

[13] Grover, R., & Vriens, M. *The Handbook of Market Research: Uses, Misuses, and Future Advances*, Sage Publications, 2006.

[14] Geltner, D., & Miller, N. G. *Commercial Real Estate Analysis and Investments*, OnCourse Learning, 2018.

[15] Maliene, V., Grigonis, V., Palevičius, V., & Griffiths, S. Geographic Information System: Old Principles with New Capabilities, Urban Design International, 16(1), 1-6, 2011.

[16] Glaeser, E. L., Kim, H., & Luca, M. *Nowcasting the Local Economy: Using Yelp Data to Measure Economic Activity*, Harvard Business School, 2018.

[17] Batty, M. Big Data, Smart Cities and City Planning. Dialogues in Human Geography, 3(3), 274-279, 2013.

[18] Rattermann, M. R. *The Student Handbook to the Appraisal of Real Estate*, Pearson Education, 2007.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

[19] Eichholtz, P., Kok, N., & Quigley, J. M. Doing Well by Doing Good? Green Office Buildings, American Economic Review, 100(5), 2492-2509, 2010.

[20] Van der Voordt, T., & Van Wegen, H. *Architecture in Use: An Introduction to the Programming, Design and Evaluation of Buildings*, Architectural Press, 2005.

[21] Fisher, J. D., & Martin, R. S. *Income Property Valuation*, Dearborn Real Estate Education., 2004.

[22] Titman, S. Urban Land Prices Under Uncertainty, American Economic Review, 75(3), 505-514, 1985.

[23] Krygier, J., & Wood, D. *Making Maps: A Visual Guide to Map Design for GIS*, Guilford Press, 2011

[24] Appraisal Institute. The Appraisal of Real Estate, Appraisal Institute, Chicago, Illinois, 2004.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

THE TRANSITION FROM INDUSTRY 4.0 TO INDUSTRY 5.0 AND ITS IMPACT ON SUPPLY CHAIN MANAGEMENT

Dr. Ömer Emrah ACAR

Independent Researcher

omeremrahacar@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9911-1311

ABSTRACT

In the field of production, there have been some important developments that have revolutionized the process until today. The first industrial revolution, which started with mechanical production systems working with the help of water and steam, was replaced by the 2nd industrial revolution with the emergence of mass production systems using electrical energy. The introduction of electronic and information technologies in the early 1970s led to the third industrial revolution. In the last four decades, with the introduction of advanced technologies in production systems, the existing systems have been transformed and replaced by smart systems. This new system, called Industry 4.0, enables all business units and the value chain to be integrated with each other with the help of technologies such as the Internet of Things, cyber physical systems, cloud computing, big data, artificial intelligence, autonomous robots. In this way, it is aimed to provide benefits such as increased productivity, agility, reduced costs and competitive advantage by making production processes smarter. Looking at the ten-year history of Industry 4.0, it is seen that it has achieved its economic goals. However, its negative impacts on social and environmental sustainability have been the subject of debate. Especially the exclusion of the labor force from the production environment, the failure to ensure social justice and the lack of focus on sustainability have revealed the necessity of a new approach. This new approach, introduced by the European Commission, is called Industry 5.0. Industry 5.0 envisages that smart machines equipped with new technologies should not dominate people, but that people and smart production systems should work together. In this way, it aims to increase the performance in production processes by integrating machines and people using the skills and creativity of the workforce. From Industry 1.0 to Industry 5.0, changes have occurred in all processes from design to planning, from distribution to recycling. At this point, along with Industry 5.0, the concept of Supply Chain 5.0 has taken its place in the literature. This concept, which can also be called human-centered supply chain, refers to the creation of a safe and inclusive working environment that respects employees by incorporating social and ethical practices into the entire chain. At the same time, Supply Chain 5.0 puts customers at the center of the supply chain in accordance with the principle of human-centeredness, thus ensuring transparency, traceability, employee satisfaction and improving the customer experience.

Keywords: Industry 4.0, Industry 5.0, Supply Chain 5.0

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

YÖNETİCİ ALGISI BAĞLAMINDA LOJİSTİK 4.0

Prof. Dr. Burcu ERŞAHAN[1], Prof. Dr. İsmail BAKAN [2], Doktora Öğrencisi Makbule ERMAN[3], Arş. Gör. Yağmur MATYAR TANIR[4]

[1]Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, bersahan@ksu.edu.tr, 0000-0003-2546 0567
[2] Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ibakan63@hotmail.com, 0000-0001-8644-8778
[3] Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, makbule-oguzz@hotmail.com, 0000-0001-5714-1961
[4] Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ymatyar@ksu.edu.tr, 0000-0001-5714-1961

ÖZET

Lojistik 4.0, geleneksel olarak sürdürülen lojistik süreçlerinin bilgi iletişim teknolojileri ile entegre edilerek operasyonların daha verimli yürütülmesine olanak tanır. Bu yeni nesil lojistik, veri analitiği, nesnelerin interneti, yapay zeka ve otomasyon gibi teknolojiler sayesinde tedarik zinciri görünürlüğünü artırır, operasyonel verimliliği yükseltir ve maliyetleri düşürür. Ayrıca, müşteri taleplerine daha hızlı yanıt verme yeteneği ile esneklik ve özelleştirme olanakları sunarak rekabet avantajı sağlar. Lojistik firma yöneticileri lojistik bilgi teknolojilerini kullanarak zaman, maliyet ve kalite avantajları elde etmeyi hedeflemektedir. Lojistik 4.0, daha verimli ve esnek operasyonlar, maliyetlerin düşürülmesi ve zamanında teslimat gibi avantajlar sunarak firmaların pazardaki konumlarını güçlendirir. Bu bağlamda, Lojistik 4.0, sadece operasyonel iyileştirmeler değil, aynı zamanda stratejik bir büyüme aracı olarak da önem taşır. Lojistik bilgi teknolojileri sayesinde teslimat süreleri kısalır ve hızlanan süreçler sayesinde gecikmeler önlenir, zamanında teslimat ile verimlilik artar. Lojistik bilgi teknolojileri tedarik zinciri, depo yönetimi, taşıma planlaması gibi süreçlerde maliyetlerin düşürülmesine olanak tanır. Lojistik 4.0 ile insanlar tarafından yürütülen lojistik faaliyetlerin bazıları dijital teknolojiler tarafından yürütülmeye başlanır. Böylelikle hata oranı azalır, ürün ve hizmetlerin kalitesi artar. Sonuç olarak lojistik firma yöneticilerinin dijital teknolojileri kullanması zaman, maliyet ve kalite fırsatlarının elde edilmesine ve lojistik firmalarının daha verimli, müşteri talep ve beklentilerine hızlı yanıt verebilen ve sektörde rekabetçi konuma gelmesini sağlar. Bu kapsamda bu çalışmanın amacı, araştırmaya katılan yöneticilerin demografik özellikleri esas alındığında Lojistik 4.0 algılarında herhangi bir farklılığın olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda yapılan analizler sonucunda, yöneticilerin eğitim düzeyleri ve gelir seviyelerine bağlı olarak Lojistik 4.0 algılarında anlamlı farklılıklar oluşurken, Lojistik 4.0 algılarının çalışma süreleri ve yöneticilerin firmadaki statüleri bağlamında anlamlı farklılık tespit edilememiştir.

Bu çalışma Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince desteklenmiştir. Proje Numarası: 2022/4-22 M.

Anahtar Kelimeler : Yönetici Algısı, Yönetici, Lojistik 4.0

Abstract

Logistics 4.0 enables more efficient operations by integrating traditional logistics processes with information communication technologies. This new generation of logistics increases supply chain visibility, improves operational efficiency and reduces costs through technologies such as data analytics, the Internet of Things, artificial intelligence and automation. It also provides a competitive advantage by offering flexibility and customization with the ability to respond faster to customer demands. Logistics company managers aim to achieve time, cost and quality advantages by using logistics information technologies. Logistics 4.0 strengthens the position of companies in the market by offering advantages such as more efficient and flexible operations, cost reduction and on-time delivery. In this context, Logistics 4.0 is important not only for operational improvements but also as a strategic growth tool. Thanks to logistics information technologies, delivery times are shortened and delays are prevented thanks to accelerated processes, and efficiency increases with on-time delivery. Logistics information technologies enable cost reductions in processes such as supply chain, warehouse management and transportation planning. With Logistics 4.0, some of the logistics activities carried out by humans start to be carried out by digital technologies. This reduces the error rate and increases the quality of products and services. As a result, logistics company managers need to use digital technologies.

Keywords: Manager Perception, Manager, Logistics 4.0

1. GİRİŞ

Bilgi iletişim teknolojilerinin yaygın kullanılmaya başlanmasının bir sonucu olarak toplumsal dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Bu dönüşüm süreciyle sanayi sektöründe bir takım köklü değişimler yaşanmak zorunda kalmıştır. Gelecekte üretim 'ürün', 'zeka', 'iletişim' ve 'bilgi ağı' çerçevesinde ilerleyecek şekilde gelişecektir. Bu kapsamda ürün tasarımı, süreç tasarımı, kalite yönetimi ve pazarlama süreçleri de değişmekte ve yaşanan bu kapsamlı süreç inovasyonu tüm tedarik süreçlerinin yeniden yapılanmasını gerektirmektedir. Tüm bu süreçlerin değişmesi ve gelişmesi lojistik sektöründe de birtakım gelişmeler yaşanmasına neden olmuştur. Lojistik yönetimi üzerinde yaşanan yenilikçi çözümler ve bilgi iletişim çözümleri sektör tarafından ilgiyle karşılanmış ve lojistik 4.0 kavramı gündeme gelmeye başlamıştır (Öztemel ve Gürsev, 2018: 145). Lojistik 4.0, tedarik zincirlerindeki sensörler, cihazlar ve internetin kullanılarak varlıkların, makinelerin, fiziksel öğelerin, ürünlerin ve kurumsal kaynakların birbirine bağlandığı yeni bir lojistik paradigmasıdır. Bu paradigma sayesinde tedarik zincirindeki süreçler yüksek performanslı bir şekilde yürütülebilmekte ve paydaşların ilgisini çeken verimli üretim ve dağıtım sistemleri olarak faaliyet göstermektedir (Paksoy, 2020: iii).

Günümüzde modern ekonomi, küresel değişimi teşvik eden bilgi teknolojilerinin her yerde kullanılmasını gerektiren ve dinamik olarak sürekli gelişen ve değişen bir sistemdir. Bu

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

değişiklikler ürün ve hizmetin oluşma ilkelerini, finansal bilinci, iş yapış şekillerini ve organizasyon kavramını değiştiren robotların, katmanlı üretimin, bulut teknolojilerinin, nesnelerin internetinin ve diğer teknolojik yeniliklerin aktif kullanımıyla bağlantılıdır. Dijital ekonomi ya da endüstri 4.0 olarak bilinen yeni bir ekonomi oluşmaktadır. Lojistik sektörü ekonomik faaliyetlerin ve iş yapılarının ayrılmaz bir işlevidir (Evtodiev vd., 2019). Yöneticilerin lojistik 4.0 algılarındaki değişimi ölçmek, işletmelerin dijital dönüşüm süreçlerinin etkin yönetimi açısından kritik öneme sahiptir. Bu ölçüm, yöneticilerin dijital teknolojilere adaptasyon düzeyini ve stratejik planlama süreçlerine entegrasyonunu anlamaya katkı sağlar. Aynı zamanda, ihtiyaç duyulan eğitim ve uyum alanlarını belirleyerek dijitalleşme süreçlerini hızlandırır. Algılardaki değişim, işletmelerin operasyonel verimliliğini artırabilir, maliyetleri düşürebilir ve rekabet avantajı kazandırabilir. Böylece, dijital dönüşümün başarısına yönelik önemli veriler sunar. Dolayısıyla dijital dünyadaki değişimleri incelemek ve yöneticilerin dijital dünyaya karşı algılarını ölçmek gerekmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada yöneticilerin demografik özelliklerine bağlı olarak Lojistik 4.0 algılarında anlamlı bir farklılık oluşup oluşmayacağı incelenmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1.LOJİSTİK 4.0 YETENEKLERİ

Endüstri 4.0 devriminin bir sonucu olarak Lojistik 4.0 kavramı oluşmuştur. Lojistik 4.0 geleneksel lojistikte benimsenmiş olan çözümleri değiştirmiş ve faaliyetleri kolaylaştırıcı yeni teknolojiler geliştirilmiştir (Vincek vd., 2023: 395). Lojistik 4.0 kavramı operasyonel verimliliği arttırmak amacıyla dijital teknolojilerin yoğun olarak kullanıldığı ve ileri veri analitiğinin lojistik faaliyetlerle birlikte yürütülmesini içermektedir (Vincek vd., 2023: 405).

Lojistik hizmetin kalitesinin yükseltilmesi ve lojistik faaliyetlerinin zamanında gerçekleşebilmesi için lojistik 4.0 yeteneklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Kıt ve değerli kaynakların verimli kullanımı lojistik 4.0'ın etkinleştirilmesine bağlıdır (Bag vd.,2020: 620). Lojistik sektöründeki yüksek rekabet ortamı ve pazar baskısı sebebiyle firmaların müşteri taleplerine esnek bir şekilde yanıt vermesi gerekliliğinin yanı sıra lojistiğin ürünlerin talep edilen zamanda, istenilen kalitede ve miktarda müşterilere dağıtımının en az maliyetle gerçekleştirilme hedefi güdülmektedir (Čulková vd., 2015: 24). Lojistik firmalarının var olmaya devam edebilmesi için organizasyonun zaman, kalite, maliyet ve hizmet gibi önemli pazar ölçütlerine karşı dayanıklı hale getirilmesi gerekmektedir (Çancı ve Erdal, 2013: 41). Dijital çağın gereklerine ayak uyduramayan lojistik firmaları sektördeki yerini koruyamama, rekabet avantajını kaybetme, hatta sektörden silinme riskleriyle karşı karşıya kalabilir. Bu nedenle firmaların lojistik 4.0'ı süreçlerine entegre etmesi hayati önem taşımaktadır.

Lojistik 4.0 nesnelerin interneti, büyük veri ve bulut bilişim gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir karışımıdır ve bu teknolojiler sayesinde teslim süreleri kısalır, kalite arttırılır ve maliyetler daha rekabet edilebilir seviyelerde tutulur. Böylelikle firmalar stratejik, taktiksel ve operasyonel seviyede sürdürülebilir, hızlı ve kaliteli lojistik kararlar alabilir (Bag vd.,2020: 620). Lojistik 4.0 yetenekleri günlük operasyonel kararlarda firmaya yarar sağlayacak zaman, kalite ve maliyet kontrolünü sağlama yeteneğine sahiptir (Bag vd., 2020: 609).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

2.2.1. Zaman

Zaman kavramı, Lojistik Enstitüsü tarafından önerilen bir tanımda 'Lojistik kaynakların zamana bağlı olarak konumlandırılmasıdır' diye ifade edilmiştir. Lojistik sektöründeki işletmelerin temel kaynaklarını verimli kullanması işletmeye büyük faydalar sağlayacaktır. Başarının anahtarı kısıtlı zaman içinde bu kaynakların en iyi şekilde kullanılması ve bunu yaparken işletmenin diğer işletmelerden farklı olarak kendi bünyesinde sahip olduğu özellikleri göz önünde bulundurmasını kapsar. Lojistiği zamana dayalı bir strateji olarak gören firmalar çeşitli faydalar elde edecektir. Henry Ford, maddi kaynak yönetimini zaman ile karşılaştırırken 'Zaman israfı, kurtarmanın mümkün olmaması sebebiyle malzeme israfından farklıdır' demiştir. Etkin bir lojistik yönetiminde insan gücü, makineler, ürünler, maddi kaynaklar, enerji ve bilgi tedarik zincirinde doğru zamanda, doğru yerde konumlandırılır. Lojistik sistemin tümünün tasarımına ve bir sürecin diğer süreç ile entegre çalışmasına, süreçlerin verimliliğine, kaynakların doğru bir şekilde dağıtımına ve hepsinden önemlisi zamanın verimli yönetimine odaklanmaktadır (Wilding ve Newton, 1996: 32).

Lojistik ortamının dinamik olarak değişen ve bazen belirsiz bir ortam olması nedeniyle karmaşık lojistik ağlarının, yeni yöntem, ürün ve hizmetlerin kullanılması gerekmektedir. Geleneksel tedarik zincirinden açık tedarik zincirine geçiş ile akıllı teknolojilerin lojistik sektörüne entegrasyonu önem kazanmaya başlamıştır (Wang, 2016: 68). Endüstri 4.0 ile makineler internet aracılığıyla birbiriyle etkileşimde olmaya başlamıştır (Öztemel ve Gürsev, 2018: 148). Makineler, depolama sistemleri ve lojistik ekipmanlarıyla bilgi alışverişinde bulunmaya, otonom eylemleri harekete geçirmeye ve birbirlerinin faaliyetlerini kontrol etmeye başlamıştır (Wang, 2016: 68). Tüm bu gelişmeler sayesinde lojistik hizmetleri 'tam zamanında' gerçekleşebilecek ve daha verimli yürütülebilecektir. Böylelikle üretimde geçen atıl zaman olmadan makine arızaları engellenebilecek ve kaynakların daha verimli kullanılması sağlanacaktır (Öztemel ve Gürsev, 2018: 148).

2.2.2. Kalite

Lojistik sektöründe kullanılacak sensörler, makineler, robot sistemleri, büyük veri analizi ve diğer bilgi iletişim sistemleri ile birbiriyle iç içe geçmiş durumdadır. Bu sistemler insanların üretim hatlarında daha az yer almasını sağlamaktadır (Öztemel ve Gürsev, 2018: 146). Bu sistemlerle veriler hızlı bir şekilde analiz edilir ve sistemler internet tabanlı protokoller sayesinde birbiriyle iletişim kurar. Veri analizleri, sistemin arızayı tahmin edip kendi kendine problemi çözmesine ve ani değişikliklere uyum sağlamasına yardımcı olur. Bu sayede makineler arasında veri toplama ve analiz olanağı elde edilmektedir (Demir vd., 2020: 7). Böylelikle daha düşük maliyetle, verimlilik artışı, enerji tasarrufu, talep tahminlerinde başarı artışı ve hepsinin bir çıktısı olarak daha yüksek kaliteli hizmet sağlanmaktadır (Öztemel ve Gürsev, 2018: 146; Demir vd., 2020: 7).

2.2.3. Maliyet

Tüm firmalar, lojistik maliyetlerinin azaltılması konusunda iyi bir efor sarf etmektedir. Arazi, bina, araç, makine ve ekipmanların satın alınması ya da kiralanması, nitelikli eleman istihdamı, yatırım faaliyetleri gibi birçok maddi çıktı firmaların finansal olarak bazı kararlar vermesini gerektirir (Çancı ve Erdal, 2013: 5). Küreselleşme ile artan rekabet, faaliyetlerini dış pazara

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

çıkmadan iç pazarda yürüten firmalara zarar vermektedir. Küresel pazarda başarılı olmak isteyen firmaların iyi planlanmış bir lojistik strateji benimsemesi gerekmektedir. Lojistik süreçlerini verimli ve az maliyetli yürütmeyi başaran firmalar diğer işletmelere karşı rekabet üstünlüğü sağlayabilir (Öztemel ve Gürsev, 2018: 146).

Lojistik 4.0 ile bilgi işleme ve ağ teknolojileri, barkod, radyo frekans tanımlaması, sensörler, küresel konumlandırma sistemleri ve diğer gelişmiş ağ teknolojileri aktif olarak kullanılmaktadır. Bu teknolojiler taşımacılık, depolama, dağıtım, paketleme, elleçleme gibi temel lojistik faaliyetlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Taşıma süreçlerinin verimli yürütülmesi lojistik sektöründeki hizmet düzeyini yükseltir, doğal kaynakların tüketimini azaltır ve maliyetlerin düşmesine olanak tanır (Wang, 2016: 71).

2.2. DİNAMİK YETENEKLER

Dinamik yetenekler ile ilgili birçok farklı tanım bulunmaktadır. Eisenhardt ve Martin (2000) dinamik yetenekleri, ürün geliştirme, stratejik karar verme gibi çerçevesi belli ve açıklanabilir bir süreç olarak ifade etmiştir. Tallman (2015) dinamik yeteneklerin değişen çevre şartlarına cevap olarak firmanın mevcut kaynaklarının ve sahip olduğu yeteneklerin yenilenerek güncellenmesiyle yeniden inşa etmesi ve daha yüksek seviyede yetenekler üreterek değişime yönelmesi olarak tanımlarken, daha yüksek seviyede yetenekler üretebilen firmaların başarıya ulaşabileceğini ve bu başarının daha uzun sürebileceğini ifade etmiştir. Winter (2003) dinamik yeteneklere sahip olunmadan değişimin ve gelişimin mümkün olmadığını vurgulamıştır. Teece (2018) firmaların dinamik yeteneklerinin gücünün hızlılığına bağlı olduğunu ve firmaların fırsatları devamlı takip edip yakalamaları gerektiğini, bununla birlikte gerektiğinde ortaya çıkan tehditleri ve riskleri öngörerek hızlıca değerlendirmelerinin ve firmanın bazı özelliklerinin düzenli aralıklarla değiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bag ve arkadaşları (2020) çalışmalarında Lojistik 4.0'ın dinamik yeteneklerini teknolojik yetenekler, organizasyonel yetenekler, çevresel yetenekler olmak üzere 3 ana başlık altında sınıflandırmıştır. Bu üç yeteneğin Lojistik 4.0 yetenekleri üzerinde ciddi oranda etkisi olduğunu belirtmiştir.

2.2.1. Teknolojik Yetenekler

Teknolojik yetenekler verilerin toplanmasını, toplanan verilerin depolanarak analiz edilmesini ve oluşan bu büyük verinin yönetilmesi esnasında sahip olunması gereken yetenekleri ifade eder (Witkowski, 2017: 768). Teknolojik yetenekler, firmaların sahip olduğu teknolojik donanımı ve teknik bilgilerini verimli bir biçimde kullanmak ve teknolojik dönüşüm süreçlerini tamamlamak için gerek duyduğu teknik, yönetimsel ya da organizasyonel becerilerdir. Teknolojik yetenekler, zamanla gelişen bireysel yeteneklerden ve deneyimlerden meydana gelen firmalara özgü oluşan yeteneklerdir. Bir firmanın teknolojik değişimi dışardan ya da otomatik olarak gerçekleşmez, firmalar teknolojik yeteneklerini geliştirmek üzerine bazı teknolojik çabalar gösterirler. Bu çabalar yalnızca teknoloji çerçevesinde gerçekleşmez. Teknoloji birçok örtülü unsurla çevrilidir ve teknolojik yeteneklerin ortaya çıkması için gereken bilgiye erişilmesi, bilginin özümsenmesi gereklidir (Morrison vd., 2008: 41-42.)

2.2.2. Organizasyonel Yetenekler

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Organizasyonel yetenekler, öğrenilebilen yeteneklerdir. Üretim sırasında üretim ölçeğinin nasıl büyütülmesi konusundaki sorunlar çözülürken, tüketicilerin talepleri ve istekleri ile ilgili bilgiler toplanırken, hızla değişen gereksinimler nedeniyle yeniden şekillenen ürün ve hizmet süreçleri sırasında, mevcut tedarikçilerin ne kadar güvenilir olduğunu tespit ederken, eleman istihdam ederken ve istihdam edilen elemanlar eğitilirken öğrenilmektedir. Organizasyonel yetenekler, ulusal ve uluslararası pazarlara giriş sırasında yeni bir mal veya hizmetin ticari bir boyut kazanması esnasında oluşmaktadır. Bu yetenekler, üretim sırasında ya da dağıtım tesislerinde görülmektedir. Bu yeteneklerden en çok önem arz edenler, yöneticileri istihdam eden, gerekli bütçeyi belirleyen ve ayarlayan, istihdam edilenlerin motivasyonunu sağlayan, görev ve sorumluluklarını açıklayarak performans değerlendirmesi yapan üst kademe yöneticilerin sahip olması gerekenlerdir (Chandler, 1992:83-84).

2.2.3 Çevresel Yetenekler

Çevresel yetenekler sayesinde firmalar, pazarda sürdürülebilir rekabet üstünlüğü sağlayarak güçlü bir çevresel etkiye sahip olurlar. Firmaların sahip olduğu iç kaynaklarına dahil olarak gelişen bu yetenekler, firmanın farklı birimleri arasındaki iş birliklerine bağlıdır. Farklı birimler arasında yapılan iş birlikleri sayesinde firmalar, çevresel eksiklerin giderilmesi konusunda gayret ederler ve güçlü çevresel yetenekler elde edebilirler (Bae, 2017:167). Piyasada güçlü çevresel yetenekleri olan firmalar, farklı çevresel stratejiler kullanmaktadır ve üstün düzeyde çevresel performansa sahip olmaktadırlar (Bae, 2017:170).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Yöneticilerin demografik özelliklerine bağlı olarak Lojistik 4.0 algılarında anlamlı bir farklılık oluşup oluşmayacağı konusu incelenmektedir. Anket formunda çalışmanın değişkenini ölçmek için tek ölçek yer almaktadır. Ankette yer alan ifadeler araştırmanın ana kavramı olan Lojistik 4.0'ı belirlemeye yöneliktir. Araştırmanın evreni UTİKAD'a kayıtlı 533 firmadan (İstanbul, Bursa ve Kocaeli illerinde faaliyet gösteren) basit tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilmiş olan 630 yöneticiye anket uygulanmıştır. Araştırma verilerini çözümlemede SPSS paket programı kullanılmıştır. Lojistik 4.0 algılarında demografik özelliklere bağlı olarak anlamlı bir farklılık oluşup oluşmadığını açığa çıkartmak için T-testi ve Anova analizi yapılmıştır.

3.4. Kullanılan Ölçek

Anket formunda Lojistik 4.0 yeteneğini ölçmek için Barreto vd. (2017); Hofmann ve Rüsch (2017); Winkelhaus ve Grosse (2020) tarafından geliştirilen ve Bag ve arkadaşları tarafından (2020: 626) tarafından uyarlanan üç alt boyut on bir sorudan oluşan ölçekten faydalanılmıştır.

3.5. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Yöneticilerin eğitim düzeylerine göre, Lojistik 4.0'a yönelik algılarında *istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır*.

H2: Yöneticilerin aylık ortalama gelir düzeyine göre, Lojistik 4.0'a yönelik algılarında *istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır.*
H3: Yöneticilerin meslekte çalışma sürelerine göre, Lojistik 4.0'a yönelik algılarında *istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır.*
H4: Yöneticilerin firmadaki statülerine göre, Lojistik 4.0'a yönelik algılarında *istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır.*

3.6. Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya katılan yöneticilerin demografik özellikleri incelendiğinde; %33, 4'ünün kadın, %66,6'sının erkek olduğu görülmektedir. Medeni durumlarına bakıldığında %33, 3'ü bekar seçeneğini işaretlerken %66,7'si evli seçeneğini işaretlemiştir. Yöneticilerin yaşları değerlendirildiğinde; %3,6'sı 20-25, %13,3'ü 26-30, %18,4'ü 31-35, %25,4'ü 36-40, %18,5'i 41-45, %13,6'sı 46-50, %7,1'i 50 ve üstü yaş grubunu oluşturmaktadır.

Güvenirlilik analizi, ölçekte yer alan ifadeler arasındaki iç tutarlılığı ölçmekte ve ifadeler arasındaki ilişkiler hakkında bilgi vermektedir (Bayram, 2004:127). Araştırma değişkeninin güvenirliliği Cronbach Alpha değeri ile ölçümlenmiştir. Çizelge 1'de görüldüğü üzere Lojistik 4.0. ölçeğinin güvenirliliği 0,891 olarak bulunmuştur. Lojistik 4.0.'ın güvenirlilik değeri Özdamar (1999)'ın yüksek güvenilir olarak tanımladığı 0,81 ve üzerinde bulunmuştur (Yaşar, 2014, 2014:63).

Çizelge 1. Araştırma Değişkenin Güvenirliliği

Değişken	**İfade Sayısı**	**Cronbach Alpha Değeri**
Lojistik 4.0	11	0,891

Katılımcıların demografik özelliklerine göre lojistik 4.0. algılarındaki farklılığı analiz etmek için t-testi ve ANOVA testi yapılmıştır. Anlamlı farklılık görülen değişkenin hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ANOVA testiyle birlikte Tukey testi uygulanmıştır.

Çizelge 2. Eğitim Düzeylerine Göre Lojistik 4.0. Algılarında Farklılaşma (ANOVA Testi)

Boyut	***Eğitim düzeyi***	***N***	***X***	***S.S.***	***F***	***p***	***Tukey testi (Anlamlı Fark)***
	İlkokul-Ortaokul	8	3,63	,663			-
	Lise	66	3,85	,627			*Lise/Lisans
Lojistik	Ön lisans	78	4,03	,578	3,017	,011	-
4.0	Lisans	372	4,10	,574			Lisans/Lise
	Yüksek Lisans	89	3,95	,761			-
	Doktora	18	4,10	,663			-
Toplam		631	4,03	,618			

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 2'de ifade edildiği gibi, yöneticilerin eğitim düzeylerine bağlı olarak lojistik 4.0. algılarında anlamlı farklılığı tespit etmek amacıyla ANOVA testi yapılmıştır. Yapılan ANOVA testi sonucuna göre; yöneticilerin eğitim düzeylerine bağlı olarak lojistik 4.0. algılarında (F: 3,017; p<0,05), anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi uygulanmıştır. Tukey testi sonucuna göre eğitim düzeyi lise olan grup ile eğitim düzeyi lisans olan grup arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Aritmetik ortalama değerlerine bakıldığında eğitim düzeyi lise olan yöneticilerin aritmetik ortalamasının X: 3,85, eğitim düzeyi lisans olan yöneticilerin aritmetik ortalamasının X: 4,10 olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte eğitim düzeyi, lisans olan yöneticilerin aritmetik ortalaması, eğitim düzeyi lise olan yöneticilerin aritmetik ortalamasından yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu verilere göre, eğitim düzeyi lisans olanların lojistik 4.0. algılarının diğer eğitim düzeyinde olanlara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre "**H1:** Yöneticilerin eğitim düzeylerine göre, Lojistik 4.0'a yönelik algılarında *istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır*" hipotezi kabul edilmiştir.

Çizelge 3. Aylık Ortalama Gelirlerine Göre Lojistik 4.0 Algılarında Farklılaşma (ANOVA Testi)

Boyut	***Aylık Gelir***	***N***	***X***	***S.S.***	***F***	***p***	***Tukey testi (Anlamlı Fark)***
Lojistik 4.0	4001-10000 TL	207	3,97	,554	7,208	,001	- *4001-10000TL / 10001-16000 *10001-16000TL /16001veüstü
	10001-16000 TL	268	4,14	,596			
	16001 ve üstü	156	3,94	,705			-
Toplam		631	4,03	,618			

Çizelge 3'de yöneticilerin aylık ortalama gelir düzeyine bağlı olarak lojistik 4.0 algılarında anlamlı farklılığı tespit etmek amacıyla katılımcılardan toplanan veriler ANOVA testine tabi tutulmuştur. Yapılan ANOVA analizinde yöneticilerin aylık gelir düzeylerine bağlı olarak lojistik 4.0. algılarında (F: 7,208; p<0,05) anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Farklılığın hangi gelir grupları arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi uygulanmıştır. Tukey testi sonucuna göre aylık ortalama gelir düzeyi 4001-10000 TL olan grup ile aylık geliri 10001-16000TL olan grup arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Aritmetik ortalama değerlerine bakıldığında aylık geliri 4001- 10000 TL olan katılımcıların aritmetik ortalamasının X:3,97, aylık ortalama geliri 10001-16000 TL olan katılımcıların aritmetik ortalamasının X:4,14 olduğu tespit edilmiştir. Aylık geliri 10001- 16000 TL olan katılımcıların aritmetik ortalaması, aylık geliri 4001-10000 TL olan katılımcıların aritmetik ortalamasından yüksek olduğu bulgusu tespit edilmiştir. Buna göre **H2:** Yöneticilerin aylık ortalama düzeyine göre, Lojistik 4.0'a yönelik algılarında *istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır"* hipotezi kabul edilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 4. Meslekte Çalışma Süresine Göre Lojistik 4.0. Algılarında Farklılaşma (ANOVA Testi)

Boyut	***Meslekte Çalışma Süresi***	***N***	***X***	***S.S.***	***F***	***p***	***Tukey testi (Anlamlı Fark)***
Lojistik 4.0	1 yıldan az	17	3,89	,336	1,002	,423	-
	1-5 yıl	168	4,00	,591			-
	6-10 yıl	162	4,07	,623			-
	11-15 yıl	149	4,08	,676			-
	16-20 yıl	86	4,08	,525			-
	21-25 yıl	24	3,93	,728			-
	26 yıl ve üstü	25	3,86	,714			-
Toplam		631	4,03	,618			

Katılımcıların meslekte çalışma süresine bağlı olarak lojistik 4.0 algılarında anlamlı farklılığı test etmek amacıyla ANOVA testi yapılmış ve veriler Çizelge 4'de sunulmuştur. Yapılan ANOVA testi sonucuna göre yöneticilerin meslekte çalışma sürelerine bağlı olarak lojistik 4.0. algılarında (F: 1,002; p>0,05) anlamlı farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle "**H3:** Yöneticilerin meslekte çalışma sürelerine göre, Lojistik 4.0'a yönelik algıları arasında *istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır" hipotezi red edilmiştir.*

Çizelge 5. Statü Durumuna Göre Lojistik 4.0. Algılarında Farklılaşma (ANOVA Testi)

Boyut	***Medeni Durum***	***N***	***X***	***S.S.***	***F***	***p***	***Tukey testi (Anlamlı Fark)***
Lojistik 4.0.	Üst Kademe Yönetici	253	4,05	,682	,206	,814	-
	Orta Kademe Yönetici	286	4,03	,572			-
	Alt Kademe Yönetici	92	4,01	,572			-
Toplam		631	4,03	,618			

Yöneticilerin statülerine bağlı olarak lojistik 4.0 algılarında anlamlı farklılığı test etmek için ANOVA testi uygulanmıştır. Yapılan ANOVA testi sonucuna göre (Çizelge 5) yöneticilerin statülerine bağlı olarak lojistik 4.0. algılarında (F: ,206 ; p>0,05) anlamlı farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle "**H4:** Yöneticilerin firmadaki statülerine göre, Lojistik 4.0'a yönelik algılarında *istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır" hipotezi red edilmiştir.*

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Lojistik 4.0 kavramının çerçevesinin net olarak çizilmesi gelecekte oluşabilecek gelişimlere yönelik yöneticilerin stratejilerinin tanımlanabilmesi için faydalı olacaktır. Lojistik 4.0 Endüstri 4.0'ın bir parçası olarak Endüstri 4.0'ın gelişimini teşvik edecektir. Lojistik 4.0 olmadan

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Endüstri 4.0 var olamayacaktır. Lojistik 4.0'ın gelişimi için şeffaf, esnek, sağlam, dinamik ve iyi tahminlere dayalı akıllı bir lojistik sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Lojistik 4.0 kavramının yeni ve belirsiz olması bu kavramın daha çok araştırılmasını gerektirmektedir. Lojistik 4.0, yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve büyük ticari faydalar için çeşitli fırsatlar getirmektedir (Wang, 2016: 74). Lojistik süreçlerinin ve bilgi iletişim sistemlerinin hızlı geliştirilmesi için esas gereken, organizasyonun yönetim biriminin bu konularla ilgili bilgisidir. Yöneticiler lojistik konularını genellikle malların fiziki akışı ya da operasyonel süreçler olarak ifade eder ve bilgi teknolojilerini lojistik faaliyetlerine entegre etmek bazı şirketler için önceliklidir. Üst düzey yöneticiler genellikle bu konular hakkında derinlemesine operasyonel iş bilgisine sahiptir (Sandberg ve Abrahamsson, 2011: 70-71). Ancak kimi zaman lojistik yöneticilerinin algıları eğitim, meslekte çalışma yılı, kıdem ve gelir gibi faktörlere göre değişir. Çünkü bu unsurlar deneyim, bilgi birikimi ve bakış açısını doğrudan etkilemektedir. Daha fazla eğitim ve deneyim, yöneticilerin teknolojik gelişmeleri ve stratejik yaklaşımları birbirlerinden farklı bir şekilde kavramalarını sağlar. Kıdem ve gelir ise genellikle sorumluluk artışıyla birlikte daha geniş perspektifler kazandırarak lojistik süreçlere daha kapsamlı bakış açısı elde eder. Bu faktörler, yöneticilerin karar alma süreçlerinde ve lojistik teknolojilerini benimsemelerinde önemli rol oynar.

Bu kapsamda bu çalışmada lojistik 4.0 yöneticilerin algıları eğitim seviyesi ve gelir durumuna göre değiştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum birkaç perspektif ile değerlendirilebilir. Eğitim seviyesi genellikle teknolojiye adaptasyon, yeniliklere açıklık ve stratejik bakış açısının gelişimi ile ilişkili bir konudur. Daha yüksek eğitim seviyesine sahip yöneticiler, Lojistik 4.0'ın sunduğu avantajları ve bu teknolojilerin işletme süreçlerini nasıl dönüştürebileceğini daha iyi kavrayabilir. Lojistik 4.0 ile ilgili farkındalık, dijital ikiz, otonom sistemler, yapay zekâ gibi teknolojik yenilikleri anlamak ve bunları iş süreçlerine entegre etmek konusunda daha eğitimli yöneticiler öne çıkabilir.

Bir diğer değişken olan gelir durumu genellikle bir yöneticinin daha üst düzey pozisyonlarda olup olmamasıyla ilişkilidir. Üst düzey yöneticilerin bütçeye erişim olanakları daha geniştir ve bu, lojistik 4.0'a yatırım yapma imkanını etkiler. Ayrıca, daha yüksek gelir seviyesinde olan yöneticiler, organizasyonun stratejik kararlarını belirleyip, lojistik operasyonlarına yönelik daha yenilikçi yaklaşımlar benimseyebilir. Buna ek olarak daha yüksek eğitim seviyesine sahip yöneticiler, genellikle daha karmaşık ve teknolojik olarak gelişmiş çözümleri anlayıp uygulama kapasitesine sahiptir. Bu bilgi birikimi, yüksek gelirli pozisyonlarda karar almayı etkileyebilir. Örneğin, bir yönetici hem yüksek eğitimli hem de daha yüksek gelirli pozisyonda ise, lojistik 4.0 teknolojilerine daha olumlu yaklaşabilir ve bu teknolojilerin şirkete katacağı değeri daha hızlı fark edebilir. Bu bağlamda, Lojistik 4.0'a yönelik algıların yöneticilerin eğitim ve gelir durumuna göre farklılık göstermesi, teknoloji kabulü, risk alma kapasitesi ve organizasyonel dönüşüm hızı üzerinde belirleyici olabilir.

Yöneticilerin meslekteki çalışma süresi, geleneksel olarak deneyim ve bilgi birikimi ile ilgilidir. Ancak, lojistik 4.0 gibi yenilikçi ve hızlı gelişen bir alanda, deneyim bazen teknolojik dönüşümlere uyum sağlama konusunda sınırlı kalabilir. Yani, lojistik 4.0 algıları daha çok kişinin teknolojiye açıklığı, öğrenme isteği ve yenilikleri takip etme yeteneğiyle bağlantılı olabilir, deneyimle değildir. Bu da, uzun yıllar çalışmış bir yöneticinin lojistik 4.0

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

teknolojilerini anlamada ya da bu teknolojilere adapte olmada, daha az tecrübeli bir yöneticiyle aynı düzeyde olabileceğini gösterir.

Firmadaki statü, genellikle yöneticinin organizasyondaki otoritesini ve karar alma yetkisini belirler. Eğer lojistik 4.0 algıları statüye göre farklılık göstermiyorsa, bu da tüm yöneticilerin – üst düzey ya da orta düzey fark etmeksizin – benzer bir algıya sahip olduğunu gösterebilir. Bu durum, firmanın genel bir dijital dönüşüm kültürü benimsemiş olabileceğini veya lojistik 4.0'a yönelik kurumsal stratejinin statüden bağımsız bir şekilde tüm yöneticiler arasında paylaşıldığını işaret edebilir. Bu sonuç, firmanın teknolojiye adaptasyon konusunda yüksek bir kurumsal olgunluğa ulaştığını, deneyim ve statü farklılıklarının lojistik 4.0 algısı üzerinde çok da belirleyici olmadığını gösterebilir.

KAYNAKÇA

Albertini, E. (2019). The contribution of management control systems to environmental capabilities. Journal of Business Ethics, 159(4), 1163-1180.

Bae, H. S. (2017). The effect of environmental capabilities on environmental strategy and environmental performance of Korean exporters for green supply chain management. The Asian journal of shipping and logistics, 33(3), 167-176.

Bag, S., Gupta, S., & Luo, Z. (2020). Examining the role of logistics 4.0 enabled dynamic capabilities on firm performance. *The International Journal of Logistics Management*, *31*(3), 607-628.

Barreto, L., Amaral, A., Pereira, T. (2017). Industry 4.0 Implications In Logistics: An Overview. Procedia Manufacturing, 13, 1245-1252.

Bayram, N. 2004. "Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi", Ezgi Kitabevi, Bursa.

Berchicci, L., Dowell, G., ve King, A. A. (2012). Environmental capabilities and corporate strategy: Exploring acquisitions among US manufacturing firms. Strategic Management Journal, 33(9), 1053-1071.

Chandler, A. D. (1992). Organizational Capabilities And The Economic History Of The İndustrial Enterprise. Journal Of Economic Perspectives, *6*(3), 79-100.

Čulková, K., Weiss, R., & Weiss, E. (2015). Economical analysis of logistics processes. *Applied Mechanics and Materials*, *708*, 20-25.

Çancı, M. ve Erdal, M. (2013). Lojistik Yönetimi, 2. Baskı, İstanbul: UTİKAD Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği

Demir, S., Paksoy, T., & Kochan, C. G. (2020). A Conceptual Framework for Industry 4.0:(How is it Started, How is it Evolving Over Time?). In *Logistics 4.0* (pp. 1-14). CRC Press.

Eisenhardt, K. M., ve Martin, J. A. (2000). Dynamic Capabilities: What Are They?. *Strategic Management Journal*, *21*(10-11), 1105-1121.

Evtodieva, T. E., Chernova, D. V., Ivanova, N. V., & Kisteneva, N. S. (2019). Logistics 4.0. In *Sustainable Growth and Development of Economic Systems: Contradictions in the*

Era of Digitalization and Globalization (pp. 207-219). Cham: Springer International Publishing.

Gold, A. H., Malhotra, A., ve Segars, A. H. (2001). Knowledge Management: an Organizational Capabilities Perspective. Journal Of Management Information Systems, *18*(1), 185-214.

Grewal, R., & Slotegraaf, R. J. (2007). Embeddedness Of Organizational Capabilities. *Decision Sciences*, *38*(3), 451-488.

Helfat, C.,et al., 2007.Dynamic capabilities: understanding strategic change in organizations. New York: BlackwellPublishing, 147 pp

Helfat, C.,et al., 2007.Dynamic capabilities: understanding strategic change in organizations. New York: BlackwellPublishing, 147 pp

Hofmann, E., & Rüsch, M. (2017). Industry 4.0 and the current status as well as future prospects on logistics. *Computers in industry*, *89*, 23-34.

Lopez, S.V., 2005. Competitive advantage and strategy formulation – the key role of dynamic capabilities.ManagementDecision, 43 (5), 661–669.

Morrison, A., Pietrobelli, C., & Rabellotti, R. (2008). Global value chains and technological capabilities: a framework to study learning and innovation in developing countries. *Oxford development studies*, *36*(1), 39-58.

Öztemel, E., & Gürsev, S. (2018). Türkiye'de lojistik yönetiminde endüstri 4.0 etkileri ve yatırım imkanlarına bakış üzerine anket uygulaması. *Marmara Fen Bilimleri Dergisi*, *30*(2), 145-154.

Paksoy, T., Kochan, C. G., & Ali, S. S. (Eds.). (2020). *Logistics 4.0: Digital transformation of supply chain management*. CRC Press.

Rehman, S. U., Mohamed, R., ve Ayoup, H. (2019). The mediating role of organizational capabilities between organizational performance and its determinants. Journal of Global Entrepreneurship Research, 9(1), 1-23.

Sandberg, E., & Abrahamsson, M. (2011). Logistics capabilities for sustainable competitive advantage. *International Journal of Logistics Research and Applications*, *14*(1), 61-75.

Tallman, S. (2015). Dynamic capabilities. Wiley Encyclopedia of Management, 1-3.

Teece, D., 2007. Explicating dynamic capabilities: the nature and microfoundations of (sustainable) Enterpriseperformance.Strategic Management Journal, 28 (13), 1319–1350.

Teece, D., Pisano, G., and Shuen, A., 1997. Dynamic capabilities and strategic management.Strategic ManagementJournal, 18 (7), 509–533.

Teece, D. J. (2018). Business models and dynamic capabilities. Long range planning, 51(1), 40-49.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Vincek, Z. L., Gregurec, I., & Kovšca, V. (2023). Exploring the Trend of the Research on Logistics 4.0. *LogForum*, *19*(3).

Wang, K. (2016). Logistics 4.0 solution-new challenges and opportunities. In *6th international workshop of advanced manufacturing and automation* (pp. 68-74). Atlantis Press.

Wilding, R. D., & Newton, J. M. (1996). Enabling time-based strategy through logistics-using time to competitive advantage. *Logistics Information Management*, *9*(1), 32-38.t

Winkelhaus, S., & Grosse, E. H. (2020). Logistics 4.0: a systematic review towards a new logistics system. *International Journal of Production Research*, *58*(1), 18-43.

Winter, S. G. (2003). Understanding dynamic capabilities. Strategic management journal, *24*(10), 991-995.

Witkowski, K. (2017). Internet Of Things, Big Data, Industry 4.0–Innovative Solutions in Logistics And Supply Chains Management. Procedia Engineering, *182*, 763-769.

Yaşar, M. 2014. "İstatistiğe Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması", Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36(36), 59-75.

Zollo, M. and Winter, S., 2002. Deliberate learning and the evolution of dynamic capabilities.Organization Science,13 (3), 339–351.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

LOJİSTİK YETENEKLERİN FİRMA PERFORMANSINA ETKİSİ

Prof. Dr. İsmail BAKAN[1], Prof. Dr. Burcu ERŞAHAN[2], Arş. Gör. Yağmur MATYAR TANIR[3], Prof. Dr. Hayrettin KESGİNGÖZ[4],

[1]Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ibakan63@hotmail.com, 0000-0001-8644-8778

[2]Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, bersahan@ksu.edu.tr, 0000-0003-2546-0567

[3]Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ymatyar@ksu.edu.tr, 0000-0001-5714-1961

[4]Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, hayrettinkeskingoz@gmail.com, 0000-0002-5143-4891

ÖZET

Lojistik yetenekler, rekabet avantajı kazanma ve operasyonel verimliliği arttırmada firmalar için stratejik bir öneme sahiptir. Bu yetenekler, firmaların tedarik zincirini daha etkin bir şekilde yönetmesini, maliyetleri düşürmesini ve müşteri beklentilerini karşılamasını sağlar. Lojistik yetenekler müşteri odaklı yetenekler ve bilgi odaklı yetenekler olmak üzere ikiye ayrılır. Müşteri odaklı yetenekler, firmaların müşteri taleplerine hızlı ve esnek bir şekilde yanıt verebilmesini sağlar. Bu, müşteri memnuniyetini arttırırken hizmet kalitesini de yükseltir, böylece firmalar uzun vadeli müşteri bağlılığı ve yeni iş olanakları kazanır. Teslimat sürelerinin kısaltılması ve esnek hizmet sunumu, müşteri memnuniyetini doğrudan olumlu yönde etkileyen önemli faktörlerdir. Bilgi odaklı yetenekler ise bilgi teknolojilerinin etkin kullanımıyla operasyonların daha verimli bir şekilde yönetilmesini sağlar. Bu yetenekler, tedarik zinciri boyunca veri analizi ve bilgi paylaşımı süreçlerini iyileştirerek daha hızlı ve doğru kararlar alınmasına olanak tanır. Böylece maliyetler düşer, kaynaklar daha verimli kullanılır ve operasyonel süreçlerdeki aksamalar minimize edilir. Bağlantısallık sayesinde tedarik zinciri boyunca daha iyi koordinasyon sağlanır, bu da süreçlerin daha planlı ve şeffaf bir şekilde ilerlemesine katkı sağlar. Lojistik yetenekler, firma performansına çeşitli katkılar sağlar. İlk olarak, müşteri taleplerine hızlı yanıt verilmesi, müşteri memnuniyetini ve rekabet gücünü artırır. İkinci olarak, süreçlerin optimize edilmesi operasyonel maliyetleri düşürür ve kârlılığı artırır. Üçüncü olarak, bilgi odaklı yetenekler stratejik karar alma süreçlerini destekleyerek genel performansı iyileştirir. Bu çalışmada, Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği'ne kayıtlı firmaların lojistik yeteneklerinin firma performansına etkisi araştırılmıştır. İstanbul, Kocaeli ve Bursa'da faaliyet gösteren 203 firmadan, her firmada iki çalışan olmak üzere 406 kişiden veri toplanmış ve SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Yapılan faktör, güvenilirlik, korelasyon ve regresyon analizleri ile alanyazına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Aahtar Kelimeler : Lojistik Yetenekler, Müşteri Odaklı Yetenekler, Bilgi Odaklı Yetenekler, Firma Performansı

Abstract

Logistics capabilities play a key role in gaining competitive advantage and improving operational efficiency and are of strategic importance for firms. These capabilities enable firms to manage the supply chain more effectively, reduce costs and meet customer expectations. Logistics capabilities are divided into two categories: customer-focused capabilities and information- focused capabilities. Customer- focused capabilities enable firms to respond quickly and flexibly to customer demands. This increases customer satisfaction and improves service quality, leading to long-term customer loyalty and new business opportunities. Reduced delivery times and flexible service delivery are important factors that have a direct positive impact on customer satisfaction. Information-oriented capabilities enable operations to be managed more efficiently through the effective use of information technologies. These capabilities enable faster and more accurate decisions by improving data analysis and information sharing processes throughout the supply chain. This reduces costs, utilizes resources more efficiently and minimizes disruptions in operational processes. Connectivity enables better coordination throughout the supply chain, which contributes to more planned and transparent processes. Logistics capabilities contribute to firm performance in several ways. First, rapid response to customer demands increases customer satisfaction and competitiveness. Second, optimizing processes reduces operational costs and increases profitability. Third, knowledge-driven capabilities improve overall performance by supporting strategic decision-making. This study investigates the impact of logistics capabilities on firm performance of firms registered to the International Transportation and Logistics Service Producers Association. Data were collected from 203 firms operating in Istanbul, Kocaeli and Bursa and 406 individuals as two employees in each firm, and analyzed using SPSS software. Factor, reliability, correlation and regression analyses aimed to contribute to the literature.

Keywords: Logistics Capabilities, Customer Focused Capabilities, Information Focused Capabilities, Firm Performance

1. GİRİŞ

Firmalar, rekabet avantajlarını oluşturmak ve geliştirmek için çeşitli yollar aramaktadır. Rekabet gücünü etkileyen temel faktörlerden biri, lojistik yeteneklerin etkin kullanımıdır. Lojistik yeteneklerinin en belirgin özelliği, belirlenen hedeflere ulaşmaya yönelik olmalarıdır. Bu hedeflere ulaşmak için firmanın kaynaklarının, amaçlarla uyumlu bir şekilde, doğru stratejilerle koordine edilmesi büyük önem taşır (Matwiejczuk, 2019: 7-8).

Küreselleşme ile firmalar arasındaki rekabetin derecesi her geçen gün artmaktadır. Firmalar ürün ve hizmetlerin vaktinde ve uygun maliyetli bir şekilde teslim etmek için iyi bir lojistik yeteneğine sahip olmayı hedeflemektedir (Xu ve Wang, 2012: 10). Bu kapsamda bu çalışma ile

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

lojistik yeteneklerden müşteri odaklı ve bilgi odaklı yetenekler ile firma performansı arasında bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Lojistik Yetenekler

Rekabetin her geçen gün artmasıyla firmalar arasındaki rekabet, tedarik zincirinin genel rekabetine dönüşmüş ve firmaların lojistik yetenekleri tüm tedarik zinciri kapsamında değerlendirilmeye başlamıştır. Günümüzde firmaların ayakta kalabilmesi için farklı konumlardaki üretim ve pazarlama faaliyetlerinin koordinasyon içinde yürütülmesi tek başına yeterli değildir, buna ek olarak firmanın başarısı için verimli bir tedarik zinciri ortamı yaratılmalıdır (Xu ve Wang, 2012: 11). Lojistik başta olmak üzere firmaların tüm birimlerindeki süreçlerin araştırılması ve analiz edilmesi ile firma rekabet gücünü değerlendirir ve şekillendirir. Kısaca lojistik yetenek olarak adlandırılan lojistik alanındaki yetenekler firmanın fonksiyonel bakış açısıyla algılanan yeteneklerinden en yaygın olanlardan biridir (Matwiejczuk, 2019: 13-14). Lojistik yeteneği firmaların lojistik kaynaklarıyla iç içe geçmiş bir şekilde hammadde temininden nihai ürünün teslimine kadar toplam lojistik maliyeti ve müşterilerin memnuniyetinin genel performansının geniş kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesidir (Xu ve Wang, 2012: 11). Lojistik yetenekler hem gerçek alanda hem de düzenleyici alanda geliştirilmektedir. Gerçek alan yetenekleri nakliye, depolama, elleçleme, paketleme süreçleriyle bağlantılıdır. Düzenleyici alan yetenekleri malzeme, bilgi, mal ve akışlarının koordinasyonuna dair bilgi ve karar verme süreçlerine ek olarak bu işleyişlerin firma ve tedarik zinciri boyunca iyi yönetilmesiyle ilişkilidir (Matwiejczuk, 2019: 13-14).

Son birkaç yıldır lojistik yetenekler, genel kurumsal strateji ve performansa büyük katkılar sağlamaktadır. Lojistik yetenekler müşteri değerini farklılaştırarak firmanın temel rekabet yeterliliğini arttırabilmektedir (Morash vd., 1996: 2). Lojistik yeteneklerin iki temel görevi vardır. Birincisi, firmanın stratejik potansiyelinin oluşabilmesi için lojistik yeteneklerini geliştirmesi gerekmektedir. İkincisi lojistik yetenekler, lojistik yeterliliklerin geliştirilmesi temelinde oluşur. Lojistik firmalarının başarısı lojistik yeteneklere bağlıdır. Lojistik yeteneklerin oluşumu için temel lojistik yetkinliklerin oluşması gerekmektedir. Lojistik yetkinlikler, firmada geliştirilen lojistik yetenekler temelinde gerçekleştirilir. Bu nedenle lojistik yetkinlikler firmanın stratejik potansiyelinin belirlenmesi için gereklidir (Jaworska, 2024: 241-242).

Lojistik yetenekler, firmaların pazar hedeflerine ve ekonomik amaçlarına ulaşmalarında kritik bir rol oynar. Bu yetenekler, müşteri memnuniyeti, sadakat, pazar payı, kârlılık ve yatırım getirisi gibi temel başarı faktörlerini destekler. Firmaların bu hedeflere ulaşması, lojistik süreçlerin doğru tanımlanması, kaynakların verimli kullanımı ve bu süreçlerin iş birliği içinde paydaşlarla entegrasyonuyla mümkündür. Lojistik yeteneklerin ölçümü, tedarik zincirinin farklı aşamalarına değer katarken, bu süreçler müşteriye daha iyi hizmet sunulmasını ve yeni siparişlerin kazanılmasını sağlar. Bu da firmaların sektörde rekabetçi bir konuma gelmesine ve performanslarını artırmasına yardımcı olur (Jaworska, 2024; Saad ve Bahadori, 2020).

Lojistik Yeteneklerinin firma performansına etkisi ve rekabet avantajını araştıran çok sayıda çalışma yer almaktadır (Hayes ve arkadaşları, 1988; Morash ve arkadaşları, 1996; Fawcett ve

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

arkadaşları, 1997; Daugherty ve arkadaşları, 1998; Lynch ve arkadaşları, 2000; Sinkovics ve arkadaşları 2004; Tracy ve arkadaşları 2005).

2.1.1. Müşteri Odaklı Yetenekler

Müşteri odaklı yetenekler; bölümsel odaklılık, ilgililik, cevap verebilirlik ve esneklikten oluşmaktadır (Zhao vd.,2001: 92).

2.1.1.1.Bölümsel Odaklılık

Bölümsel odaklılık, üst düzey müşteri memnuniyeti sağlanması için müşterilere özel programların geliştirilmesini içerir (Mollenkopf ve Dapiran, 2005: 66).

2.1.1.2. İlgililik

İlgililik, sürekli değişen pazar ve müşteri beklentilere uyum sağlamak için müşteri odaklı olarak faaliyet göstermeye odaklanma olarak ifade edilmektedir (Mollenkopf ve Dapiran, 2005: 66).

2.1.1.3. Cevap Verebilirlik

Cevap verebilirlik, bir üretim sisteminin ya da kuruluşun bulunduğu pazardaki taleplere uyum sağlama yeteneğidir. Cevap verebilirliğin sağlanması için üretime ek olarak tedarikçi, lojistik hizmetler için esneklik sağlanmalıdır. Sağlanacak esneklik sistemin yapısı ve pazarın durumuna göre değişkenlik gösterebilir (Holweg, 2005: 99). Müşteri taleplerine hızlı bir şekilde yanıt vermek rekabet avantajınıın kaynağı olarak kabul edilmektedir (Holweg, 2005: 96).

2.1.1.4. Esneklik

Esneklik yeteneği, lojistik sektöründe faaliyet gösteren işletmelere hem rekabet avantajı hem de tedarik zinciri belirsizliğiyle başa çıkma konusunda operasyonel esneklik sağlar (Naim vd., 2010: 39). Lojistik sektörü genellikle dinamik ve karmaşık bir sektördür. Farklı konumlardaki üreticiler ve farklı konumlardaki müşterilere gerçekleşecek teslimatlar için her üretim tesisi ve her tesis için gerekli bileşenleri sağlayan tedarikçilerin iyi bir koordinasyona sahip olması gerekmektedir. Ürün akışlarını optimize etmenin böylelikle maaliyetleri düşürmenin yolu esneklik yeteneğiyle gerçekleşir (Garavelli, 2003: 141).

2.2. Bilgi Odaklı Lojistik Yetenekler

Firmaların sürdürülebilir rekabet avantajı elde edebilmesi için verimli lojistik operasyonları ile iyi işleyen, firma içinde geliştirilen ve firmanın dinamiklerine göre ayarlanmış bilgi teknolojilerinin var olması gerekmektedir (Sandberg ve Abrahamsson, 2011: 61). Bilgi odaklı lojistik yetenekler sayesinde arz ve talebin dengelenmesi için gereken operasyonel ve stratejik bilgi ihtiyaçları karşılanmaktadır (Mentzer vd., 2004: 616). Bilgi odaklı yetenekler bilgi paylaşımı, bilgi teknolojileri ve bağlantısallıktan oluşmaktadır (Zhao vd.,2001: 93).

2.2.1. Bilgi Paylaşımı

Bilgi paylaşımı ile üretici firma perakendecinin stok durumuna dair paylaşacağı bilgiler sayesinde talep sırasında karşılaştığı belirsizlikleri azaltır. Bilgi paylaşımı ile üretici stok azaltımı ve maliyet tasarrufu sağlayabilir. Bu tasarruf perakendeci genel giderleri ve işletme maliyetlerini azaltmak için satıcının yönettiği envanter programları aracılığıyla sağlanır.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Böylelikle perakendeci değişken maliyetleri azaltmak, stok maliyetinin azaltılması ve teslim sürelerinin kısaltılması gibi avantajlara sahip olur (Lee vd., 2020: 626-627).

2.2.2. Bilgi Teknolojileri

Bilgi teknolojisi kapasitesi üst düzeyde olan lojistik firmaları, iş ortakları, müşterileri ve tüm diğer paydaşlarıyla daha kapsamlı bir iletişim ve stratejik bağlantılara sahiptir. Bu sayede lojistik firmalarının sağladıkları hizmet çeşitliliği ve kalitesinin arttırılması ve geliştirilmesi mümkün olur. Bu firmalar bilgi teknolojisi yeteneği sayesinde rakiplerine karşı güçlü bir avantaj elde edebilir (Lai vd., 2008: 34).

2.2.3. Bağlantısallık

Mollenkopf ve Dapiran (2005: 66**)** bağlantısallığı "Harici tedarik zinciri ortaklarıyla zamanında, duyarlı ve kullanılabilir bir formatta bilgi alışverişi yapabilme yeteneği" olarak tanımlamıştır.

3.Firma Performansı

Firma performansı, firmanın belirlemiş olduğu hedeflere ulaşılırken mevcut olan düzeyin ölçülmesine ve karşılaştırılmasını sağlar. Kaynak tahsisinin verimliliği ve kurumsal hedeflerin sonuçlarının ortaya koyulabilmesi için firma performansına ihtiyaç duyulur. Firma performansının göstergeleri finansal, finansal olmayan ya da müşteri hizmetleri performans göstergeleri olarak sınıflandırılır (Yang, 2012: 56). Firma performansı ile lojistik yetenekler arasındaki ilişki, lojistik yeteneklerin kaynakları verimli kullanarak firma hedeflerine ulaşmasını ve performans göstergelerini iyileştirmesini sağlamasıdır.

Yöntem

3.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada UTİKAD'a kayıtlı lojistik firma çalışanları üzerine lojistik yetenekler ve firma performansı kavramları arasındaki etkiyi ortaya koymak amacıyla nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılmak için gereken veriler anket tekniği ile toplanmıştır. Bu amaç doğrultusunda faktör, güvenilirlik, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Örneklemi

Bu çalışma kapsamında UTİKAD'a kayıtlı firma listesinde İstanbul, Burs ve Kocaeli illerinde faaliyet gösteren toplam 203 firmadan her firmadan 2'şer kişi olmak kaydıyla basit tesadüfi örneklem yoluyla seçilmiş 406 çalışana anket uygulanmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada iki farklı ölçek kullanılmıştır. Lojistik yetenekleri ölçmek için Zhao vd., (2001) tarafından kullanılan Lojistik Yetenek ölçeği müşteri odaklı yetenekler ve bilgi odaklı yetenekler olmak üzere 2 ana alt boyuttan oluşmaktadır. Müşteri odaklı yetenekler; bölümsel

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

odaklılık, ilgi odağı, cevaplanabilirlik ve esneklik olmak üzere 4 alt boyuttan, bilgi odaklı yetenekler; bilgi paylaşımı, bilgi teknolojileri ve bağlantısallık olmak üzere 3 alt boyuttan meydana gelmektedir. Lojistik yetenekler ölçeği 29 önermeden oluşmaktadır. Firma performansını ölçmek için Ellinger vd.,(2002) tarafından geliştirilen 13 önermeden oluşan ölçek kullanılmıştır.

3.4. Araştırmanın Modeli

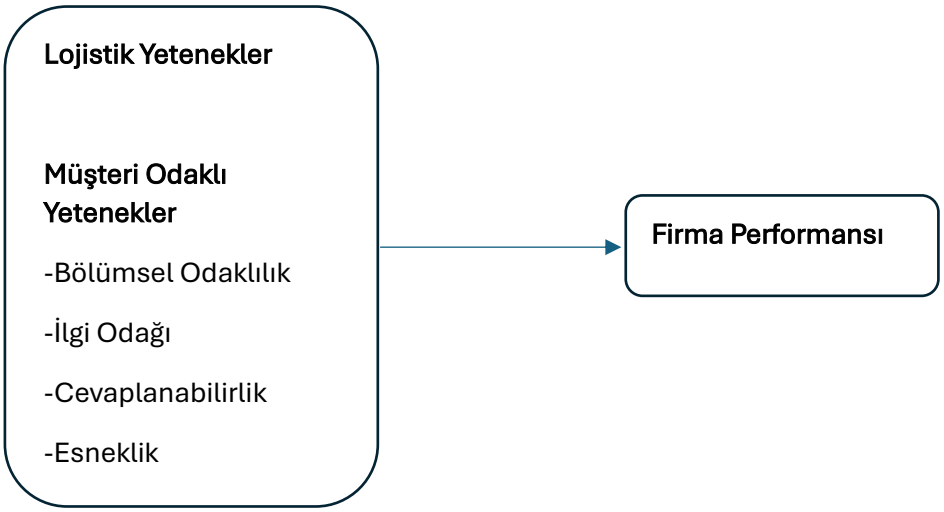

3.5. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Lojistik yeteneklerden müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutları firma performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler.
H1a: Lojistik yeteneklerden müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutlarından bölümsel odaklılık firma performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler.
H1b: Lojistik yeteneklerden müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutlarından ilgi odağı firma performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler**.**
H1c: Lojistik yeteneklerden müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutlarından cevaplanabilirlik firma performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler.
H1d: Lojistik yeteneklerden müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutlarından esneklik firma performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler.

H2: Lojistik yeteneklerden bilgi odaklı yeteneklerin alt boyutları firma performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler.
H2a: Lojistik yeteneklerden bilgi odaklı yeteneklerin bilgi paylaşımı alt boyutu firma performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler.
H2b: Lojistik yeteneklerden bilgi odaklı yeteneklerin bilgi teknolojileri alt boyutu firma performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler.
H2c: Lojistik yeteneklerden bilgi odaklı yeteneklerin bağlantısallık alt boyutu firma performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

3.6. Araştırmanın Bulguları

3.6.1. Demografik Özellikler

Bu çalışmada katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde 406 katılımcının 256'sının (%63,1) erkek, 150'sinin (36,9) kadın olduğu görülmüştür. Bu dağılım ile katılımcıların çoğunun erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların yaşları incelendiğinde yoğunluğun 36-40 (%20,9) yaş arasındaki katılımcıları kapsadığı bu grubu 41-45(%17,7) ile 31-35(%16,7) yaş gruplarının takip ettiği sonucuna varılmıştır.

3.6.2. Faktör Analizi Sonuçları

Lojistik yeteneklerden müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutları bölümsel odaklılık, ilgi odağı, cevaplanabilirlik ve esnekliktir. Ancak faktör yüklerinin düzgün bir şekilde dağılmamasından dolayı alt boyutların her biri teker teker faktör analizine tabi tutulmuştur.

Kaiser- Meyer Olkin testindeki değerlerin yüksekliği, ölçeğin her değişkeninin, diğer değişkenler tarafından oldukça iyi bir biçimde tahmin edilebileceğini ifade eder. Değerler sıfır ya da sıfıra yakın çıkarsa, korelasyon dağılımında, bir dağınıklık olduğu anlamına gelir bu durumda bu değerlere göre bir sonuca varılamaz. KMO testi neticesinde, değer 0.50'den düşük çıkarsa araştırma değişkeninin faktör analizine uygun olmadığı ifade edilmektedir (Çokluk ve vd., 2012: 207). Field (2000) de Kaiser-Meyer-Olkin testi için 0.50 değerinin alt sınır olması gerektiğini ve KMO≤0.50 için veri kümesinin faktörlenemeyeceğini belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında Barlett Testinin anlamlı ve Kaiser-Meyer-Olkin Testinin ise 0.50'den büyük çıkmış olması gerekmektedir (Kaya, 2013: 181).

Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett Testi sonuçları Çizelge 1'de verilmiştir. Çizelge 1'de görüldüğü gibi KMO değeri tüm değişkenler için .70 ve üzerinde bulunmuş olup ve bu değer örneklem büyüklüğünün faktör analizi için uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çokluk ve ark., 2012: 207). Ayrıca Barlett küresellik testi sonuçları incelendiğinde Ki-kare değerleri bölümsel odaklılık alt boyutu için 539,788, ilgi odağı alt boyutu için 395,401, cevaplanabilirlik alt boyutu için 572,432, esneklik alt boyutu için 313,436 olduğu sonucuna varılmıştır. Serbestlik derecesi değeri (sd) bakıldığında bölümsel odaklılık, esneklik ve ilgi odağı alt boyutları için 6, cevaplanabilirlik alt boyutu için 10 bulunmuştur. Lojistik yeteneklerden müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutlarının bölümsel odaklılık, ilgi odağı, cevaplanabilirlik ve esnekliğin alt boyutlarının anlamlılık değerlerinin (sig) 0,000 olduğu sonucuna varılmıştır. Açıklanan toplam varyans değeri Bölümsel Odaklılık alt boyutu için 64,470, İlgi Odağı alt boyutu için 58,230, esneklik alt boyutu için 53,927 olarak bulunmuştur.

Çizelge 1. Lojistik Yeteneklerden Müşteri Odaklı Yeteneklerin Alt Boyutlarına İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

KMO ve Bartlett's Test 1.Lojistik Yetenekler Ölçeği		
1.1. Müşteri Odaklı Yetenekler		
Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterliliği ölçüsü		,778
Bartlett's küresellik testi	Ki-kare	539,788
	Sd	6
	Anlamlılık	,000

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Açıklanan Toplam Varyans		64,470
Alt Boyutlar	**Madde**	**Faktör Yükü**
1.1.1.Bölümsel Odaklılık	B.O.4	,824
	B.O.3	,813
	B.O.2	,797
	B.O.1	,775
KMO ve Bartlett's Test Lojistik Yetenekler Ölçeği		
Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterliliği ölçüsü		,747
Bartlett's küresellik testi	Ki-kare	395,401
	Sd	6
	Anlamlılık	,000
Açıklanan Toplam Varyans		58,230
Alt Boyutlar	**Madde**	**Faktör Yükü**
1.1.2.İlgi Odağı	I.O.2	,815
	I.O.3	,792
	I.O.4	,731
	I.O.1	,709
KMO ve Bartlett's Test Lojistik Yetenekler Ölçeği		
Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterliliği ölçüsü		,826
Bartlett's küresellik testi	Ki-kare	572,432
	Sd	10
	Anlamlılık	,000
Açıklanan Toplam Varyans		55,859
Alt Boyutlar	**Madde**	**Faktör Yükü**
1.1.3.Cevaplanabilirlik	C.4	,792
	C.5	,768
	C.1	,754
	C.3	,730
	C.2	,660
KMO ve Bartlett's Test Lojistik Yetenekler Ölçeği		
Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterliliği ölçüsü		,710
Bartlett's küresellik testi	Ki-kare	313,436
	Sd	6
	Anlamlılık	,000
Açıklanan Toplam Varyans		53,927
Alt Boyutlar	**Madde**	**Faktör Yükü**
1.1.4.Esneklik	E.3	,773
	E.4	,764
	E.1	,744
	E.2	,643

Lojistik yeteneklerden bilgi odaklı yeteneklerin alt boyutları bilgi paylaşımı, bilgi teknolojileri ve bağlantısallıktır.

Araştırma kapsamında lojistik yeteneklerin bilgi odaklı yeteneklerin alt boyutu bilgi paylaşımının KMO değeri ,750; bilgi teknolojileri alt boyutunun ,762, bağlantısallık alt

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

boyutunun ,723 olarak bulunmuştur. Bartlett's küresellik testi sonucunda ise Ki-kare değerleri bilgi paylaşımı alt boyutu için 406,543, bilgi teknolojileri alt boyutu için 396,113, bağlantısallık alt boyutu için 346,032 olduğu sonucuna varılmıştır. Serbestlik derecesi değeri (sd) bakıldığında bilgi paylaşımı, bilgi teknolojileri ve bağlantısallık alt boyutları için 6 bulunmuştur.

Lojistik yeteneklerden bilgi odaklı yeteneklerin alt boyutlarının bilgi paylaşımı, bilgi teknolojileri, bağlantısallığın anlamlılık değerlerinin (sig) 0,000 olduğu sonucuna varılmıştır. Açıklanan toplam varyans değeri bilgi paylaşımı alt boyutu için 59,167, bilgi teknolojileri alt boyutu için 59,198, bağlantısallık alt boyutu 52,813 için olarak bulunmuştur.

Çizelge 2. Lojistik Yeteneklerden Bilgi Odaklı Yeteneklerin Alt Boyutlarına İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

KMO ve Bartlett's Test 1.Lojistik Yetenekler Ölçeği		
1.2.Bilgi Odaklı Yetenekler		
Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterliliği ölçüsü		,750
Bartlett's küresellik testi	Ki-kare	406,543
	Sd	6
	Anlamlılık	,000
Açıklanan Toplam Varyans		59,167
Alt Boyutlar	**Madde**	**Faktör Yükü**
1.2.1.Bilgi Paylaşımı	B.P.2	,830
	B.P.1	,782
	B.P.3	,749
	B.P.4	,704
KMO ve Bartlett's Test Lojistik Yetenekler Ölçeği		
Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterliliği ölçüsü		,762
Bartlett's küresellik testi	Ki-kare	396,113
	Sd	6
	Anlamlılık	,000
Açıklanan Toplam Varyans		59,198
Alt Boyutlar	**Madde**	**Faktör Yükü**
1.2.2.Bilgi Teknolojileri	B.T.2	,799
	B.T.1	,796
	B.T.3	,780
	B.T.4	,686
KMO ve Bartlett's Test Lojistik Yetenekler Ölçeği		
Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterliliği ölçüsü		,723
Bartlett's küresellik testi	Ki-kare	346,032
	Sd	6
	Anlamlılık	,000
Açıklanan Toplam Varyans		52,813
Boyut	**Madde**	**Faktör Yükü**
1.2.3.Bağlantısallık	B.4	,806
	B.2	,799

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

	B.1	,760
	B.3	,754

Araştırmanın güvenilirlik analizi sonuçlarına ait bulgular Çizelge 3'te yer almaktadır. Araştırmada yer alan ölçeklerin güvenilirliklerini belirlemek için Cronbach's Alfa katsayısı kullanılmaktadır. Tavakol ve Dennick (2011: 54) tarafından yapılan çalışmada, Cronbach's Alfa değeri 0,70 ve üzeri ($0{,}70 \leq \alpha \leq 1$) olduğunda sonuç güvenilir olarak değerlendirilmektedir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik analizi sonucunda Crobach's Alpha değerleri; lojistik yeteneklerden müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutlarından bölümsel odaklılık alt boyutunun ,778 , ilgi odağı alt boyutunun ,747 , cevaplanabilirlik alt boyutunun ,826 , esneklik alt boyutunun , 710 olduğu sonucu görülmektedir. Lojistik yeteneklerden bilgi odaklı yeteneklerin alt boyutlarının Cronbach alfa değerleri incelendiğinde bilgi paylaşımı alt boyutunun ,750, bilgi teknolojileri alt boyutunun ,762, bağlantısallık alt boyutunun ,723 olarak belirlenmiştir. Firma performansı ölçeğinin Cronbach's Alfa değerinin ise ,893 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre Tavakol ve Dennick (2011: 54)'in belirttiği üzere ölçeklerin Alpha katsayılarının ,70 üzerinde olması sebebiyle ölçekler güvenilir olarak kabul edilmiştir.

Çizelge 3. Araştırmanın Güvenirlilik Değerleri

Değişkenler	İfade Sayısı	Cronbach Alfa Değeri
Lojistik Yetenekler **1.Müşteri Odaklı**	28 16	
Bölümsel Odaklılık	4	,778
İlgi Odağı	4	,747
Cevaplanabilirlik	4	,826
Esneklik	4	,710
2.Bilgi Odaklı	12	
Bilgi Paylaşımı	4	,750
Bilgi Teknolojileri	4	,762
Bağlantısallık	4	,723
Firma Performansı	13	,893

Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına Çizelge 4'te yer verilmiştir. Buna göre lojistik yeteneklerin müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutlarından bölümsel odaklılık, ilgi odağı, cevaplanabilirlik ve esneklik ile lojistik yeteneklerin bilgi teknolojileri alt boyutlarından bilgi paylaşımı, bilgi teknolojileri ve bağlantısallık ile firma performansı arasındaki ilişkiler $p<0{,}05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutlarının firma performansı ile arasındaki ilişki incelenmiştir. Bölümsel odaklılıkla firma performansı arasında ($r = 0.545$), ilgi odağı ile firma performansı arasında ($r = 0.596$), cevaplanabilirlik ile firma performansı arasında ($r = 0.620$), esneklik ile firma performansı arasında ($r = 0.644$) ilişki vardır. Bilgi odaklı yeteneklerin alt boyutlarının firma performansı ile arasındaki incelendiğinde ise bilgi paylaşımı ile firma performansı arasında ($r = 0.624$), bilgi teknolojileri ile firma performansı arasında ($r= 0.659$), bağlantısallık ile firma performansı arasında ($r= 0.746$) ilişki olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar çalışma kapsamında geliştirilen hipotezleri desteklemektedir.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 4. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Korelâsyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Bölümsel Odaklılık	1							
2.İlgi Odağı	,746**	1						
3.Cevaplanabilirlik	,743**	,784**	1					
4.Esneklik	,661**	,719**	,782**	1				
5.Bilgi Paylaşımı	,625**	,676**	,719**	,743**	1			
6.Bilgi Teknolojileri	,642**	,731**	,783**	,780**	,756**	1		
7.Bağlantısallık	,668**	,653**	,716**	,683**	,687**	,717**	1	
8.Firma Performansı	,545**	,596**	,620**	,644**	,624**	,659**	,746**	1

Araştırmada geliştirilen "Lojistik yeteneklerden müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutlarının firma performansı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır" ana hipotezi ve doğrultusunda geliştirilen bölümsel odaklılık (H1a), ilgi odağı (H1b), cevaplanabilirlik (H1c), esneklik (H1d) firma performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler" hipotezlerini test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucu Çizelge 5'te yer almaktadır. Buna göre; lojistik yeteneklerden müşteri odaklı yetenekler alt boyutlarından bölümsel odaklılığın firma performansını (β=,068; T=1,140) p<0,05 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemediği görülmektedir. İlgi odağı firma performansını (β=,160; T=2,438) p<0,05 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde; cevaplanabilirlik firma performansını (β=,167; T=2,330) p<0,05 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemiştir. Esneklik alt boyusu ise firma performansını (β=,354; T=5,773) p<0,05 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemiştir. Buna bağlı olarak lojistik yeteneklerin müşteri odaklı yetenekler alt boyutlarından ilgi odağı, cevaplanabilirlik ve esneklik yetenekleri arttıkça firma performansının da arttığını söylemek mümkündür. Lojistik yeteneklerin müşteri odaklı yetenekleri alt boyutlarının firma performansının %45,9'unu açıkladığı anlaşılmaktadır. Bu bilgiler ışığında çalışmanın H1a hipotezi reddedilmiştir, H1, H1b, H1c ve H1d hipotezleri kabul edilmiştir.

Çizelge 5. Lojistik Yeteneklerin Müşteri Odaklı Yetenekler Alt Boyutlarının Firma Performansı Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişkenler	**Standart Hata**	**ß**	**T**	**Sig.**
Sabit Sayı	,158		4,793	,000
Bölümsel Odaklılık	,054	,068	1,140	,255
İlgi Odağı	,065	,160	2,438	,015
Cevaplanabilirlik	,073	,167	2,330	,020
Esneklik	,062	,354	5,773	,000
R^2 =,464 Düzeltilmiş R^2 =,459 F=86,783 Sig=,000				

Bağımlı Değişken: Firma Performansı

Araştırmada geliştirilen "Lojistik yeteneklerden bilgi odaklı yeteneklerin alt boyutlarının firma performansı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır" ana hipotezi doğrultusunda geliştirilen "Bilgi Paylaşımı (H2a), Bilgi Teknolojileri (H2b), Bağlantısallık (H2c) alt boyutlarının firma

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

performansını anlamlı ve pozitif yönde etkiler" hipotezlerini test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucuna Çizelge 6'da yer verilmiştir. Buna göre; lojistik yeteneklerden bilgi odaklı yeteneklerin alt boyutlarından bilgi paylaşımı firma performansını (β=,113; T=2,203) p<0,05 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Bilgi teknolojileri alt boyutunun firma performansını (β=,195; T=3,648) p<0,05 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde; bağlantısallık alt boyutu firma performansını (β=,529; T=20,9900) p<0,05 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemiştir. Sonuç olarak bilgi paylaşımı ve bilgi teknolojileri arttıkça firma performansının da arttığını söylemek mümkündür. Lojistik yeteneklerin bilgi odaklı yetenekleri alt boyutlarının firma performansının %59'unu açıklamaktadır. Böylece çalışmanın H2, H2a, H2b ve H2c hipotezleri kabul edilmiştir.

Çizelge 6. Lojistik Yeteneklerin Bilgi Odaklı Yetenekler Alt Boyutlarının Firma Performansı Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişkenler	**Standart Hata**	**ß**	**T**	**Sig.**
Sabit Sayı	,126		5,945	,000
Bilgi Paylaşımı	,047	,113	2,203	,028
Bilgi Teknolojileri	,051	,195	3,648	,000
Bağlantısallık	,044	,529	10,990	,000
R^2 =,593 Düzeltilmiş R^2 =,590 F=86,783 Sig=,000				

Bağımlı Değişken: Firma Performansı

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Lojistik yetenekler, firma performansı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir çünkü müşteri memnuniyeti, maliyet verimliliği ve operasyonel etkinliği doğrudan etkiler. Güçlü lojistik yetenekler, firmaların tedarik zinciri süreçlerini optimize ederek, ürünleri zamanında ve doğru bir şekilde teslim etmelerini sağlar. Bilgi teknolojileri ve bilgi paylaşımı gibi bilgi odaklı yetenekler, verimliliği artırarak firmaların piyasa koşullarına daha hızlı ve esnek bir şekilde uyum sağlamalarına olanak tanır. Sonuç olarak, lojistik yetenekler, firmalara rekabet avantajı kazandırarak performanslarını önemli ölçüde iyileştirir.

Bu çalışma kapsamında UTİKAD'a kayıtlı firmaların çalışanları üzerinde uygulanan anketler ile müşteri odaklı ve bilgi odaklı yeteneklerin firma performansına etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda faktör analizi, güvenilirlik analizleri, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Korelasyon analizi neticesinde bağımsız değişkenler ve bağımlı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna varılmıştır. Müşteri odaklı yeteneklerin alt boyutlarından cevaplanabilirlik ve esneklik diğer müşteri odaklı yetenekler alt boyutlarına göre firma performansı ile daha güçlü bir ilişkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle lojistik firmaların müşteri taleplerine hızlı yanıt verebilme ve esneklik göstermesinin başarıyı arttırdığını sonucuna varılmaktadır. Bilgi odaklı yeteneklerden bilgi teknolojileri ve bağlantısallık alt boyutlarının firma performansı ile güçlü

ilişki olduğu görülmüştür. Firmaların bilgi teknolojilerini faaliyetlerinde kullanması ve dijitalleşmeye önem vermesi ile firmalar zamanında ve eksiksiz bilgi akışı sağlar. Böylelikle firma performansı olumlu etkilenir.

Bağımsız değişkenler ve bağımlı değişkenler arasındaki anlamlı ilişkilerin belirlenmesi sonucunda araştırmanın hipotezlerinin test edilmesi için gerçekleştirilen regresyon analizleri sonucunda bilgi odaklı yeteneklerin tüm alt boyutlarının ve müşteri odaklı lojistik yeteneklerin bölümsel odaklılık dışındaki ilgi odağı, cevaplanabilirlik ve esneklik yeteneklerin tamamının firma performansı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Müşteri odaklı yetenekler, müşteri ihtiyaçlarını hızlı ve etkili bir şekilde karşılarken, müşteri memnuniyetini artırır; bu da sadakat ve tekrarlanan satışları getirir. Teknoloji odaklı yetenekler ise süreçleri optimize eder, maliyetleri düşürür ve veri analizi ile daha iyi karar alma imkanı sunar. Birlikte, bu iki yetenek firmanın rekabet gücünü artırarak genel performansını önemli ölçüde iyileştirir.

Bütün bu bilgiler ışığında müşteri odaklı ve bilgi odaklı lojistik yeteneklere sahip firmaların bu özellikleri birbirini tamamlayarak firmaların rekabet gücünü arttıracak bir anahtar görevini üstlenmektedir. Bir taraftan müşteri taleplerine hızlı ve doğru yanıt verilirken diğer taraftan teknolojik yeniliklerden faydalanılması operasyonel verimliliği arttıran bir unsurdur.

Bu çalışmanın kısıtı bilgi teknolojileri alanlarında gerçekleşen tüm diğer çalışmalar gibi teknolojinin hızlı gelişip değişmesinden kaynaklanan güncel teknolojik bilgileri yansıtmak konusunda zorlanmasıdır. Lojistik sektöründe sürekli yenilenen teknolojiler ile mevcut teorilerin ve araştırma modellerinin güncel tutulması kimi zaman güç bir durumdur. Bu kapsamda lojistik sektöründe teknolojik odaklı yetenekler konusu üzerinde yapılacak çalışma sayısının arttırılmasıyla dinamik yapıya sahip bu alanda güncellemelerin sürekliliği sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. Ve Büyüköztürk, Ş., 2012. "Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları", Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Daugherty, P. J., Stank, T. P., & Ellinger, A. E. (1998). Leveraging logistics/distribution capabilities: the effect of logistics service on market share. *Journal of Business logistics*, *19*(2), 35.

Ellinger, A. D., Ellinger, A. E., Yang, B., & Howton, S. W. (2002). The relationship between the learning organization concept and firms' financial performance: An empirical assessment. *Human resource development quarterly*, *13*(1), 5-22.

Fawcett, S. E., Stanley, L. L., & Smith, S. R. (1997). Developing a logistics capability to improve the performance of international operations. *Journal of business logistics*, *18*(2), 101.

Field, A. 2000. "Discovering Statistics using SPSS for Windows", London, Thousand Oaks, Sage Publications, New Delhi.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Garavelli, A. C. (2003). Flexibility configurations for the supply chain management. International Journal of Production Economics, 85(2), 141-153.

Hayes, R. H., Wheelwright, S. C., & Clark, K. B. (1988). *Dynamic manufacturing: Creating the learning organization*. Simon and Schuster.

Holweg, M. (2005). An investigation into supplier responsiveness: Empirical evidence from the automotive Industry. The International Journal of Logistics Management, 16(1), 96-119.

Jaworska, M. (2024). Logistics capabilities as pote:ntials for firm's success. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska*.

Kaya, M. F., 2013. "Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması", Marmara Coğrafya Dergisi, (28), . 175-193.

Lai, F., Li, D., Wang, Q., & Zhao, X. (2008). The information technology capability of third-party logistics providers: a resource-based view and empirical evidence from China. *Journal of supply chain management*, *44*(3), 22-38.

Lee, H. L., So, K. C., & Tang, C. S. (2000). The value of information sharing in a two-level supply chain. Management science, 46(5), 626-643.

Lynch, D. F., Keller, S. B., & Ozment, J. (2000). The effects of logistics capabilities and strategy on firm performance. *Journal of business logistics*, *21*(2), 47.

Matwiejczuk, R. (2019). Logistics capabilities in achieving the firm's competitive position and market success. *Transport Economics and Logistics*, *82*, 7-18.

Mentzer, J. T., Min, S., & Michelle Bobbitt, L. (2004). Toward a unified theory of logistics. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, *34*(8), 606-627.

Mollenkopf, D., & Dapiran, G. P. (2005). World-class logistics: Australia and New Zealand. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 35(1), 63-74.

Morash, E. A., Droge, C. L., & Vickery, S. K. (1996). Strategic logistics capabilities for competitive advantage and firm success. *Journal of business Logistics*, *17*(1), 1.

Naim, M., Aryee, G., & Potter, A. (2010). Determining a logistics provider's flexibility capability. International Journal of Production Economics, 127(1), 39-45.

Saad, S. M., & Bahadori, R. (2020). Logistics capabilities measurement in the fractal supply network. *International Journal of Logistics Systems and Management*, *36*(2), 251-281.

Sinkovics, R. R., & Roath, A. S. (2004). Strategic orientation, capabilities, and performance in manufacturer—3PL relationships. *Journal of business Logistics*, *25*(2), 43-64.

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International journal of medical education*, *2*, 53.

Tracey, M., Lim, J. S., & Vonderembse, M. A. (2005). The impact of supply-chain management capabilities on business performance. *Supply Chain Management: An International Journal*, *10*(3), 179-191.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Xu, L., & Wang, S. (2012). Empirical research on construct of chain store logistics capability system.

Yang, C. C. (2012). Assessing the moderating effect of innovation capability on the relationship between logistics service capability and firm performance for ocean freight forwarders. *International Journal of Logistics Research and Applications*, *15*(1), 53-69.

Zhao, M., Dröge, C., & Stank, T. P. (2001). The effects of logistics capabilities on firm performance: customer-focused versus information-focused capabilities. *Journal of business logistics*, *22*(2), 91-107.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ENHANCING LEGAL SAFEGUARDS FOR PERSONAL DATA THROUGH TECHNICAL REGULATIONS ALIGNED WITH HUMAN RIGHTS

Elena Kairat, Nurbolat Abdullaev
Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

Abstract:

Kazakhstan recognizes privacy as a fundamental human right, underscoring the importance of legal frameworks that govern data management practices. This paper examines the current landscape of data management and its regulatory environment in Kazakhstan. Employing a descriptive research methodology with a qualitative approach, the study gathers data through a comprehensive literature review. The findings highlight a detailed framework for data management, emphasizing the role of technical measures, particularly encryption, in bolstering data protection. The study underscores how regulations governing encryption and personal data protection are interrelated, providing a robust system for safeguarding personal information. Kazakhstan has enacted significant legislation aimed at enhancing privacy protections, aligning with broader human rights standards.

Keywords: Kazakhstan, data protection, privacy, human rights, encryption, legislation

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

GCC ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME VE FİNANSAL GELİŞMENİN BİYOKAPASİTE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Dr., Meral ÇABAŞ [1], Doç. Dr., Nazife Özge BEŞER [2]

[1] Bağımsız Araştırmacı, dogacabas@hotmail.com - 0000-0002-3335-3297

[2]Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, nokilic@agri.edu.tr-0000-0002-6738-3638

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, GCC ülkelerinde küreselleşme ve finansal gelişmenin biyokapasite üzerindeki etkilerini ekonomik büyümeyi de dikkate alarak incelemektir. Değişkenlerin yatay kesit bağımlı ve heterojen özellikleri olması nedeniyle analizlerde ikinci nesil panel yöntemler kullanılmıştır. Durağanlık sınamaları CIPS birim kök testiyle sağlanırken uzun dönem etkileşimler Westerlund (2007) eşbütünleşme testiyle doğrulanmıştır. AMG tahmincisi ile elde edilen parametre tahminlerine göre; GCC ülkelerinde küreselleşme ve finansal gelişme biyokapasiyeti azaltarak çevre tahribatına yol açmaktadır. Ekonomik büyümeye yönelik parametre tahmini ise bu ülkelerde ekonomik büyümenin biyokapasiteyi artırdığını göstermektedir. Son olarak uygulanan Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik testi bulguları küreselleşmenin finansal gelişme kanalıyla çevresel etkilerini doğrular niteliktedir. Çalışma elde edilen ampirik bulgular ışığında, GCC ülkelerinin küreselleşme ve finansal gelişme süreçlerinde çevresel sürdürülebilirliği sağlamalarına yardımcı olacak politika önerilerine de sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Gelişme, Küreselleşme, Biyokapasite

1.GİRİŞ

Küreselleşme, çevre kalitesinin belirleyicilerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu süreç, dışa açıklık oranını, ekonomik faaliyetleri, enerji talebini ve finansal gelişmeyi artırmaktadır. Ancak, sermaye hareketliliği, teknoloji transferi ve çevresel sonuçlar açısından insan yaşamını etkileyebilir. Çünkü ekonomik aktiviteler enerji ve doğal kaynak kullanımını gerektirdiğinden çevresel sorunlara yol açabilir. Ayrıca, küreselleşme, doğrudan yabancı yatırımların artışına ve çevre dostu, yenilikçi ve yeşil teknolojilerin gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere transferine katkıda bulunmaktadır (Güneysu, 2023). Bu bağlamda, küreselleşme Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) ülkelerinde ekonomik faaliyetlerin ilerlemesine önemli bir zemin hazırlamaktadır. Sanayileşme, bu ülkelerde ekonomik büyümeyi teşvik ederken, aynı zamanda kirlilik oranlarının artmasına da neden olabilmektedir. Özellikle petrol ve doğalgaz gibi fosil yakıtların yoğun kullanımı, sanayileşmenin çevresel etkileri üzerinde belirgin bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, GCC ülkeleri, çevre kirliliğini azaltmak amacıyla yeşil teknolojilere yatırım yapma çabalarını artırmaktadır. Bu çabalar, sanayi alanında uygulanan

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

yenilikçi çözümler sayesinde çevre kirliliğinde belirgin bir azalma sağlamakta ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Ekonomik küreselleşme, ticaret ve doğrudan yabancı yatırımların olumlu etkileriyle çevresel kalitenin artmasına katkı sağlayabilir. Örneğin, ticaretin teknik ve bileşim etkileri, çevre dostu teknolojilerin ve yapısal değişimlerin benimsenmesini teşvik ederek çevreyi iyileştirmektedir. Diğer yandan, uluslararası ilişkiler, teknoloji transferini artırırken; serbest ticaret döneminde emtia ihracatındaki artış, ölçek etkisi yoluyla çevreye zarar veren mal üretimini teşvik edebilir (Ahmed vd., 2019). Benzer biçimde, doğrudan yabancı yatırımlar, gelişmiş ülkelerin enerji yoğun teknolojilerini az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere transfer etmesiyle, sıkı çevre düzenlemelerinin eksikliğinden faydalanarak çevre kirliliğine neden olabilir (Destek ve Okumus, 2019). Ekonomik küreselleşmenin yanı sıra, finansal gelişme de araştırma ve geliştirmeyi destekleyerek çevresel kalite üzerinde olumlu bir etki yaratabilir.
Finansal gelişme ve çevre arasındaki ilişki, sürdürülebilir kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır. Teorik tartışmalar incelendiğinde, bu etkileşimin çeşitli kanallar aracılığıyla ortaya çıktığı görülmektedir. İlk kanal, finansal gelişmelerin yatırım ve sermaye üzerinden çevresel kaliteyi etkileme şeklidir. Finansal sistemlerin güçlenmesi, finansal hizmetlerin niceliğini ve niteliğini artırarak işletmelere kredilere daha kolay erişim sağlamaktadır. Bu kredi imkânları, çevresel düzenlemeleri ve yeşil ürünlere olan talebi dikkate alarak üretim yöntemlerine yatırım yapma fırsatı sunmakta ve dolayısıyla çevre kalitesinin iyileşmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, finansal kaynakların etkin kullanımı ve yeşil yatırımların artışı, çevresel düzenlemelere uyum sağlama ile birlikte çevresel hedeflerin gerçekleştirilmesine destek olmaktadır (Tamazian ve Rao, 2010). Dolayısıyla finansal sistemlerin güçlenmesi, işletmelere çevre dostu teknolojilere yatırım yapma ve çevresel düzenlemelere uyum sağlama imkânı sunar. Bu durum, çevresel hedeflerin gerçekleştirilmesine yardımcı olurken, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmayı destekler. Ancak, serbest ticaretin getirdiği emtia ihraç fırsatlarının artması ve gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere enerji yoğun teknolojilerin transferi gibi olumsuz etkilere de dikkat edilmelidir. Bu durum, çevre kirliliğinin artmasına yol açabilir. Küreselleşme ve finansal gelişme arasındaki etkileşim, çevresel kaliteyi olumlu yönde etkileyebilirken, dikkatli yönetilmediği takdirde olumsuz sonuçlar da doğurabilir. Bu nedenle, sürdürülebilir politikaların geliştirilmesi ve çevresel düzenlemelere uyumun artırılması, her iki sürecin çevresel etkilerini dengelemek için kritik öneme sahiptir. Bu çalışmanın amacı GCC ülkelerinde finansal gelişme ve küreselleşmenin çevre kirliliğini nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada çevre biyokapasite ile temsil edilirken; yoğun bir şekilde fosil yakıt üretimi ve tüketimine sahip GCC ülkelerinin tarım arazileri, balıkçılık ve otlak sahalarını, ormanlık alanları, toprağı ve suyu ne denli etkilediklerini sayısal verilerle görünür kılmak hedeflenmiştir. Analizlerde ülkelerin yatay etkileşimlerini ve heterojen yapılarını hesaba katan ikinci nesil panel yöntemler kullanılmıştır. Etkin ekonometrik sonuçlar ortaya konularak fosil yakıt bağımlısı GCC ülkelerinde küreselleşmenin ve finansal gelişmenin çevresel etkileri resmedilmiştir. Çalışma bu bölümün ardından literatür taraması, veri seti ve ekonometrik bulgulardan sonra sonuç ve öneriler şeklinde tasarlanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Finansal gelişme - çevre ilişkisi

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Finans sektörü, bir ekonominin insan ve ekonomik gelişimini destekleyici önemli bir rol oynar. Finansal gelişim, ekonomik büyüme, iş olanaklarının artışı ve genel refah düzeyinin yükselmesi gibi olumlu etkiler yaratabilir. Ancak, bu finansal büyümenin çevresel etkilerini de dikkate almak gerekir. Çevre üzerindeki etkileri ölçmek, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak ve doğal kaynakları korumak açısından kritik öneme sahiptir. Aşağıda Çizelge 1'de finansal gelişme ve çevre arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar yer almaktadır.

Çizelge 1. Finansal Gelişme ve Çevresel Etkilerin İncelendiği Çalışmalar

Yazar (lar)	Dönem	Ülke/Bölge	Metot	Bulgular
Tamazian vd. (2009)	1992–2004	BRIC ülkeleri		Pozitif etki
Shahbaz vd. (2015)	1970-2012	Hindistan	ARDL	Pozitif etki
Şenay vd. (2018)	1970-2013	Türkiye	JCT, ECM	Negatif etki
Anees et al. (2019)	1990-2016	APEC	CUP-FM, CUP-BC, DH	Negatif etki
Phong (2019)	1971-2014	ASEAN	DHWS	Pozitif etki
Le ve Ozturk (2020)	1990-2014	47 yükselen piyasa	AMG, CCEMG	Pozitif etki
Baloch vd. (2021)	1990-2017	OECD ülkeleri	Pooled Mean Group (PMG)	Çevresel kaliteyi artırıyor.
He vd. (2021)	1990-2018	Meksika	ARDL yaklaşımı	Çevresel kaliteyi artırıyor.
Ahmed vd. (2021)	1971-2016	Japonya	ARDL	Pozitif etki
Pata vd. (2023)	1965-2018	ABD	Fourier ARDL yaklaşımı	İlişki yok

Çizelge 1 incelendiğinde ele alınan ülke grupları veya ülkelerde genel olarak finansal gelişmenin çevre kalitesini artırdığı veya çevre kirliliğini azalttığı görülmektedir.

Küreselleşme – çevre ilişkisi

Küreselleşme, dünya genelinde ekonomik, ticari ve kültürel etkileşimlerin artmasına yol açarak, ülkeler arasında işbirliği ve bilgi akışını teşvik eder. Bu süreç, genellikle ekonomik büyüme ve yaşam standartlarının yükselmesi gibi olumlu etkiler sağlasa da, çevresel sonuçları da beraberinde getirir. Artan üretim ve tüketim faaliyetleri, doğal kaynakların tükenmesine ve çevre kirliliğinin artmasına neden olabilir. Ayrıca, küreselleşme ile birlikte artan uluslararası ticaret ve endüstriyel faaliyetler, karbon salınımı ve diğer kirleticilerin global ölçekte yayılmasına yol açarak iklim değişikliği üzerindeki baskıyı artırabilir. Aşağıda Çizelge 2'de ise küreselleşme ve çevre arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar yer almaktadır.

Çizelge 2. Küreselleşme ve Çevresel Etkilerin İncelendiği Çalışmalar

Yazar (lar)	Dönem	Ülke/Bölge	Metot	Bulgular
Shahbaz vd. (2015)	1970-2012	Hindistan	ARDL	Pozitif etki
Şenay vd. (2018)	1970-2013	Türkiye	JCT, ECM	Pozitif etki

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Anees vd. (2019)	1990-2016	APEC	CUP-FM, CUP-BC, DH	Negatif etki
Phong (2019)	1971-2014	ASEAN	DHWS	Pozitif etki
Kassouri ve Altıntaş (2020)	1990–2016	13 MENA Ülkesi	IFE ve CCEMG	Negatif etki
Le ve Ozturk (2020)	1990-2014	47 yükselen piyasa	AMG, CCEMG	Pozitif etki
Saud vd. (2020)	1990-2014	Tek Kuşak Tek Yol Girişimi ülkeleri	PMG	Negatif etki
Pata (2021)	1971-2016	BRIC	Fourier ARDL	Pozitif etki
Baloch vd. (2021)	1990-2017	OECD ülkeleri	Pooled Mean Group (PMG)	Çevresel kaliteyi artırıyor.
He vd. (2021)	1990-2018	Meksika	ARDL yaklaşımı	Çevresel kaliteyi artırıyor.
Ahmed vd. (2021)	1971-2016	Japonya	ARDL	Pozitif etki
Yang vd. (2021)	1995-2018	Seçilmiş 10 ülke	AMG	Negatif etki
Pata ve Yurtkuran (2023)	1970- 2018	Avrupa Birliği (5 Ülke)	FMOLS ve CCR yaklaşımı	Pozitif etki

Çizelge 2 incelendiğinde, küreselleşmenin ele alınan ülke veya ülke gruplarında çevre kirliliğini artırdığı görülmektedir. Bu durum, küreselleşmenin getirdiği ekonomik büyüme ve ticaretin artışı ile birlikte, çevresel düzenlemelerin yetersiz kaldığı yerlerde fosil yakıt kullanımı ve sanayi faaliyetlerinin yoğunlaşmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, çevre koruma önlemlerinin yeterince uygulanmaması, çevre kirliliğini daha da derinleştirmekte ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

3. VERİ SETİ VE EKONOMERTİK BULGULAR

Bu çalışmada 6 GCC (Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi) üyesi ülkesinin[1] 2000-2020 dönemi yıllık panel verileriyle küreselleşme (GLB) ve finansal gelişmenin (FD) biyokapasite (BIO) üzerindeki etkileri ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Ayrıca ekonomik büyüme (GDP) kontrol değişkeni olarak modele dâhil edilmiş olup biyokapasite ile etkileşimlerine dair sonuçlara ulaşılmıştır. Analizler tüm değişkenlerin doğal logaritmik formları ile gerçekleştirilmiştir. Değişkenlere ait açıklayıcı bilgiler Çizelge 3'de sunulmuştur.

Çizelge 3. Değişkenlerin Tanımı

Değişken	Değişkenlerin Açıklaması	Tanımlar	Kaynak
BIO	Biyokapasite	Kişi başı biyokapasite gha	Küresel Ayak İzi Ağı
GLB	Küreselleşme	İndeks	KOF Enstitüsü
FD	Finansal Gelişme	Bankaların özel sektöre sağladığı yurtiçi krediler (% GSYİH)	Dünya Kalkınma Göstergeleri

[1] Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Umman, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

GDP	Ekonomik Büyüme	Kişi başına düşen GSYİH (sabit 2015 ABD$)	Dünya Kalkınma Göstergeleri

Çalışmanın bağımlı değişkeni BIO, açıklayıcı değişkenleri GLB ve FD olup kontrol değişkeni GDP olarak belirlenmiş ve regresyon modeline dair eşitlik, eşitlik 1'de sunulmuştur.

$$BIO_{it}=f(GLB_{it}, FD_{it}, GDP_{it},) \quad (1)$$

Regresyon modeline dair eşitliğin fonksiyon formu, eşitlik 2'de sunulmuştur.

$$lnBIO_{it}=\beta_0+\beta_1 lnGLB_{it} + \beta_2 lnFD_{it} +\beta_3 lnGDP_{it} + \mathcal{E}_{it} \quad (2)$$

Çizelge 4. Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

	BIO	GLB	GDP	FD
Ortalama	1.209206	65.49206	33674.84	54.08356
Maksimum	3.910000	76.00000	73493.27	138.4197
Minimum	0.530000	50.00000	15561.48	6.257857
Std. Dev.	0.760856	5.951465	16845.08	20.52305
Gözlem	126	126	126	126

Çizelge 4'de gösterilen değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerine baktığımızda; biyokapasitenin en iyi olduğu değer 3.91 ile Katar ve en kötü olduğu değer 0.53 ile Bahreyn'e aittir. Panelin ortalama biyokapasite değeri ise 1.2'dir. Küreselleşme indeksi en yüksek olan GCC ülkesi Birleşik Arap Emirlikleri (76.0) iken en düşük olan ülke ise Umman (50.0)'dır. Panel genelinde ortalama küreselleşme indeksi 65.49 olarak hesaplanmıştır.

En yüksek finansal gelişme, Katar tarafından GSYİH'sının %138.41'i oranında özel sektör kredisi ile gerçekleştirilirken en düşük değer ise GSYİH'sının %6.25'i oranında özel sektör kredisi ile Kuveyt tarafından gerçekleştirilmiştir. Kuveyt'te finansal gelişme aslında 2000 ile 2019 arası dönemde ortalama 70.24 değer almış ancak 2020 yılında 2019 yılında başlayan ve tüm dünyayı etkileyen Kovid-19 küresel salgınının olumsuz etkisiyle özel sektör kredileri GSYİH'sının %6.25'i olarak gerçekleşmiştir. Sosyal kısıtlar ile birlikte düşen petrol gelirleri ve harcama kayıpları nedeniyle 2020 yılında Kuveyt'in GSYİH'sı %8.9 oranında düşmüştür (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2024). En yüksek kişi başı gelire sahip ülke 73493.27$ ile Katar ve en düşük kişi başı gelire sahip ülke ise 15561.48$ ile Suudi Arabistan'dır. GCC genelinde kişi başı gelir ortalama 33674.84$ değerini alırken finansal gelişme ortalaması %54.08 olarak kaydedilmiştir. Görsel 1'de GCC ülkelerinde 2000-2020 döneminde kişi başı biyokapasitenin seyri gösterilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

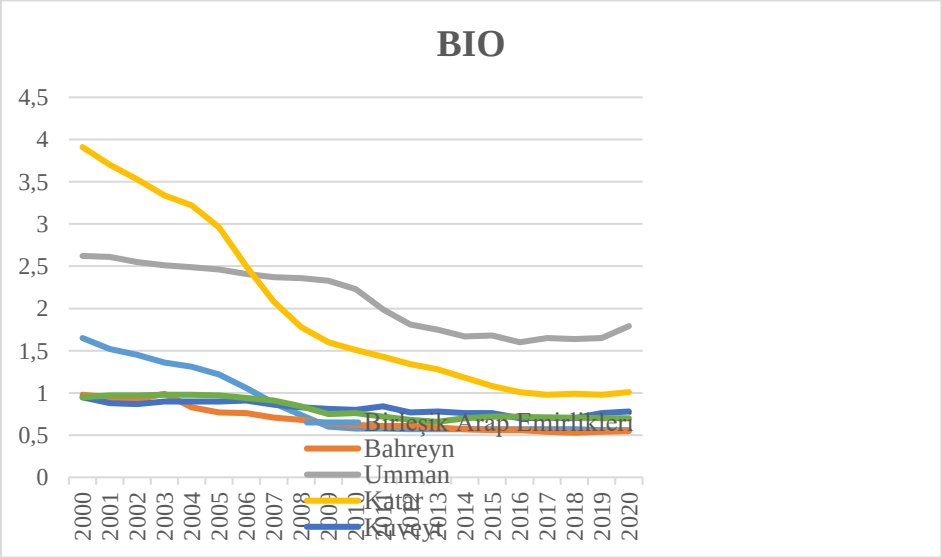

Görsel 1. GCC Ülkelerinde Kişi Başı Biyokapasite

Bir sonraki adımda değişkenler arasındaki korelasyonu gösteren matris hesaplanmış ve Çizelge 5'te sunulmuştur.

Çizelge 5. Korelasyon Matrisi

	lnBIO	**lnGLB**	**lnGDP**	**lnFD**
lnBIO	1			
lnGLB	-0.64159	1		
lnGDP	0.20449	0.39712	1	
lnFD	-0.48927	0.63195	0.06855	1

Korelasyon matrisine göre; GCC'de küreselleşme ve finansal gelişme ile biyokapasite arasında ters yönlü ilişki ve ekonomik büyüme ile biyokapasite arasında ise doğrusal ilişki sözkonusudur. Çalışmada uygulanacak yöntemlere karar vermeden önce panel veri analizinin öncül testleri olan yatay kesit bağımlılığı ve homojenlik testleri ile GCC ülkelerinin ekonomik yapılarına dair kanıtlar elde ettik. Elde edilen bulgular Çizelge 6 ve Çizelge 7'de sunulmuştur.

Çizelge 6. Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları

Test	CD_{LM1}	CD_{LM}	CD_{LM2}	LM_{adj}
lnBIO	261.8832*** (0.0000)	43.97906*** (0.0000)	43.82906*** (0.0000)	16.16429*** (0.0000)
lnGLB	290.3170*** (0.0000)	49.17034*** (0.0000)	49.02034*** (0.0000)	17.03650*** (0.0000)
lnFD	152.0136*** (0.0000)	23.91971*** (0.0000)	23.76971*** (0.0000)	11.54740*** (0.0000)
lnGDP	87.47330*** (0.0000)	12.13631*** (0.0000)	11.98631*** (0.0000)	1.728742** (0.0439)

Not: ****p<0.01, **p<0.05, *p<0.1*

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 6'da görülen 4 ayrı yatay kesit bağımlılık test sonucu da GCC ülkelerinin birbiriyle etkileşimli olduklarını göstermektedir. Bu ülkelerin herhangi birinde meydana gelebilecek şok diğer ülkeleri de etkilemektedir ve aynı zamanda Çizelge 7'deki sonuçlara göre ülkeler heterojen özelliklere sahiptir.

Çizelge 7. Homojenlik Test Sonuçları

	$\tilde{\Delta}$	$\tilde{\Delta}_{adj}$
Test İstatistiği	12.621***	14.460***
Olasılık	0.0000	0.0000

Not: ****p<0.01, **p<0.05, *p<0.10*

Önsel testlerden elde edilen bulgulara göre analiz kapsamındaki ülkelerin yatay bağımlı ve heterojen özellikte olması bu durumu dikkate alarak yanlı sonuçlara sebebiyet vermeyen ikinci nesil panel yöntemlerin kullanılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkiyi test etmeden önce değişkenlerin durağan mı birim köklü mü olduklarını belirlemek kritik öneme sahiptir. Durağan değişkenler arasında uzun dönem ilişki söz konusu değildir. Bu doğrultuda değişkenlerin durağanlık sınamaları ikinci nesil panel yöntemlerden olan CIPS birim kök testiyle gerçekleştirilmiş ve elde edilen ampirik kalıntılar Çizelge 8'de raporlanmıştır.

Çizelge 8. CIPS Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	**Düzey**	**Fark Değerleri**	**Kritik Değerler**
lnBIO	-2.114	-4.242	-2.18(%1)
lnGLB	-2.096	-4.108	-2.07(%5)
lnFD	-0.030	-2.632	-2.00(%10)
lnGDP	-1.428	-2.397	T=21 N=126

Çizelge 8 incelendiğinde; tüm değişkenlerin düzeyde elde edilen test istatistiklerinin mutlak değerleri kritik değerlerden küçük olduğu için birim kök içerdikleri bir başka ifade ile durağan olmadıkları tespit edilmiştir. Değişkenlerin ilk farklarına tekrar test uygulandığında hepsinin durağanlaştığı tespit edilmiştir. I(1) dereceden durağanlaşan değişkenler arasındaki uzun dönem ilişki ikinci nesil Westerlund (2007) eşbütünleşme testiyle sınanmış ve elde edilen bulgular Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9. Westerlund (2007) Eşbütünleşme Test Sonuçları

İstatistik	**Değer**	**Z-Değeri**	**Olasılık Değeri**
Gt	-2.810	-4.318	0.000***
Ga	-3.149	0.352	0.637
Pt	-4.503	-2.786	0.003***
Pa	-2.306	-1.083	0.039**

Not: ****p<0.01, **p<0.05, *p<0.10*

Eşbütünleşme test sonuçları bize GCC ülkelerinde küreselleşme, finansal gelişme ve ekonomik büyümenin uzun dönemde biyokapasite ile etkileşimli olduklarını doğrulamaktadır. Bu etkileşimlerin yönü ve büyüklüğünü ülkeler bazında ortaya koyabilmek adına ikinci nesil katsayı tahmincisi AMG yönteminden yararlanılmış ve elde edilen bulgular Çizelge 10'da raporlanmıştır.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 10. AMG Katsayı Tahminleri

GCC Ülkeleri	Birleşik Arap Emirlikleri	Bahreyn	Umman	Katar	Kuveyt	Suudi Arabistan	Panel
lnGLB	-1.1710** (0.035)	-0.9523** (0.048)	0.8222 (0.163)	-0.6967*** (0.008)	0.3283 (0.617)	0.8369*** (0.009)	-0.1387*** (0.008)
lnFD	-0.1673*** (0.004)	0.2038 (0.195)	0.0281 (0.558)	-0.1353*** (0.000)	-0.0313*** (0.010)	0.1645*** (0.002)	-0.0103* (0.067)
lnGDP	0.6749*** (0.000)	0.7867 (0.136)	0.8249*** (0.000)	0.2433** (0.049)	0.1721*** (0.001)	0.6492*** (0.001)	0.5585*** (0.000)

Not: ****p<0.01, **p<0.05, *p<0.10*

GCC ülkelerinin bireysel uzun dönem katsayılarını incelediğimizde küreselleşmenin Umman ve Kuveyt dışındaki 4 ülkede biyokapasiteyi anlamlı olarak etkilediklerini, bu etkinin Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Katar'da negatif ve Suudi Arabistan'da pozitif gerçekleştiğini görmekteyiz. Uzun dönemde küreselleşmede meydana gelecek %1'lik artış biyokapasiteyi Birleşik Arap Emirlikleri'nde %1.17 oranında azaltırken, Katar'da %0.69 ve Bahreyn'de %0.95 oranında azaltmaktadır. Suudi Arabistan'da ise küreselleşmede yaşanacak artış biyokapasiteyi iyileştirerek %0.83 oranında artırmaktadır. Diğer ülkelerin çevresel tahribatına karşın Suudi Arabistan'da küreselleşmenin çevreyi iyileştirmesi Suudi Enerji Bakanlığı'nın 2030 yılına kadar enerji tüketiminin %50'sini yenilenebilir enerjiye çevirme hedefi ve bu doğrultuda kararlı adımların atılması olarak açıklanabilmektedir (Renewable Energy Project Development Office, 2024). Panel genelinde küreselleşmeye ait uzun dönem katsayı negatif ve istatistiksel olarak anlamlı ($p<0.01$) bulunmuştur. GCC genelinde küreselleşme oranı arttığında biyokapasite anlamlı bir şekilde azalmaktadır. Küreselleşmenin çevre tahribatına yol açtığını gösteren sonuç; Shahbaz vd. (2015), Le ve Öztürk (2020) ve Pata (2021) ile uyumludur. Finansal gelişme Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt'te biyokapasiteyi anlamlı olarak azaltırken Suudi Arabistan'da artırmaktadır. Panel gelinde finansal gelişme finansal gelişmede meydana gelecek %1'lik artış biyokapasiteyi %0.01 oranında anlamlı olarak azaltmaktadır. Shahbaz (2015) ve Le ve Öztürk (2020) de çalışmalarında finansal gelişmenin çevreye zarar verdiği sonucuna varmışlardır. Ekonomik büyüme Bahreyn hariç tüm ülkelerde ve panel genelinde biyokapasiteyi anlamlı olarak artırmaktadır. Son olarak değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri Dumitrescu-Hurlin (2012) panel nedensellik testi ile gerçekleştirilmiş ve elde edilen ampirik kalıntılar Çizelge 11'de raporlanmıştır.

Çizelge 11. Dumitrescu-Hurlin (2012) Panel Nedensellik Test Sonuçları

Boş Hipotez	**W-Stat.**	**Zbar-Stat.**	**Olasılık**
lnGLB ↛ lnBIO	8.83875	3.00664	**0.0026*** **
lnBIO ↛ lnGLB	2.04642	-1.00654	0.3142
lnFD ↛ lnBIO	1.84081	-1.12802	0.2593
lnBIO ↛ lnFD	3.40286	-0.20510	0.8375
lnGDP ↛ lnBIO	4.89578	0.67697	0.4984

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

lnBIO ↛ lnGDP	2.77024	-0.57888	0.5627
lnFD ↛ lnGLB	1.65048	-1.24048	0.2148
lnGLB ↛ lnFD	7.26258	2.07537	**0.0380****
lnGDP ↛ lnGLB	4.71892	0.57248	0.5670
lnGLB ↛ lnGDP	3.30606	-0.26230	0.7931
lnGDP ↛ lnFD	2.64820	-0.65099	0.5151
lnFD ↛ lnGDP	1.24837	-1.47806	0.1394

Not: ****p<0.01, **p<0.05, *p<0.10*

Nedensellik testi bulgularına göre GCC ülkelerinde küreselleşmeden biyokapasiteye ve finansal gelişmeye doğru tek taraflı nedensellik ilişkileri bulunmuştur. Pata (2021) çalışmasında BRIC ülkelerinde küreselleşmeden ekolojik ayak izi ve CO_2 emisyonlarına doğru nedensellik ilişkisinin varlığını tespit etmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada GCC ülkelerinde küreselleşme, finansal gelişme ve ekonomik büyümenin biyokapasiteye etkisi ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Ülkelerin yatay kesit bağımlılığını ve heterojen yapılarını hesaba katan ikinci nesil panel yöntemlerin benimsendiği analizler 2000-2020 dönemi yıllık panel veriler yardımıyla gerçekleştirilmiştir. CIPS birim kök sonuçları tüm değişkenlerin düzeyde durağan olmadıklarını ispatlamıştır. Değişkenlerin ilk farklarında tekrarlanan test neticeleri fark değerlerin durağanlaştığını göstermiştir. GCC ülkelerinde küreselleşme, finansal gelişme ve ekonomik büyüme Westerlund (2007) eşbütünleşme test bulgularına göre uzun dönemde biyokapasiteyle birlikte hareket etmektedir. Bu ilişkiye ait katsayıların elde edilmesinde AMG katsayı tahmincisi kullanılmıştır. Küreselleşme Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Katar'da biyokapasiteyi azaltırken Suudi Arabistan'da artırmaktadır. GCC genelinde küreselleşme, anlamlı bir şekilde biyokapasitenin azalmasına neden olmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt'teki finansal gelişme biyokapasiteyi azaltırken küreselleşme ile paralel bir şekilde Suudi Arabistan'da artırmaktadır. Finansal gelişme de GCC genelinde anlamlı olarak biyokapasitenin azalmasına neden olmaktadır. Ekonomik büyüme Bahreyn hariç tüm ülkelerde ve panel genelinde biyokapasiteyle pozitif ilişkilidir. Son olarak seriler arasındaki nedensellik ilişkisi yatay kesitsel davranışları modelleyebilen Demitrescu-Hurlin (2012) panel nedensellik testiyle sınanmıştır. Sonuçlar küreselleşmeden biyokapasiteye ve finansal gelişmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkilerinin varlığını göstermektedir. Bu durum bize küreselleşmenin hem direkt hem de finasal gelişme kanalıyla çevre tahribatına yol açtığını vurgulamaktadır.

GCC ülkelerinde küreselleşme ve finansal gelişme arasındaki dengeyi sağlamak ve çevresel sürdürülebilirliği korumak için bir dizi politika önerisi geliştirilmelidir. İlk olarak, finansal gelişmeyi teşvik ederken sürdürülebilir yatırımlara öncelik verilmelidir. Yeşil tahviller ve sürdürülebilir yatırım fonları gibi finansal araçların teşvik edilmesi, çevre dostu projelere ve teknolojilere yatırım yapılmasını destekler. İkinci olarak, küreselleşmenin getirdiği ekonomik fırsatların çevre dostu altyapı projelerine yönlendirilmesi önemlidir; yenilenebilir enerji kaynaklarının artırılması, enerji verimliliğinin sağlanması ve atık yönetiminin iyileştirilmesi

gibi stratejiler, hem çevresel etkileri azaltır hem de sürdürülebilir ekonomik büyümeyi destekler. Üçüncü olarak, GCC ülkeleri uluslararası çevre standartlarına uyum sağlamalı ve bu standartların yerel düzenlemelerle desteklenmesini güvence altına almalıdır. Çevre kirliliği ve karbon emisyonları ile başa çıkmak için uluslararası anlaşmalara uyum, yerel düzenlemeler ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesini gerektirir. Ayrıca, kamu bilinçlendirme programları ve eğitimler aracılığıyla toplumu ve finans sektörü profesyonellerini çevre koruma konusunda bilgilendirmek önemlidir. Sürdürülebilir tarım ve su yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi, özellikle su kaynaklarının kısıtlı olduğu bölgelerde, çevresel etkileri azaltacak ve tarımsal üretkenliği artıracaktır. Bu politikalar, GCC ülkelerinin küreselleşme ve finansal gelişme süreçlerinde çevresel sürdürülebilirliği sağlamalarına yardımcı olacak bütünsel bir yaklaşım sunar.

KAYNAKÇA

Ahmed, Z., Zhang, B. and Cary, M. (2021). Linking economic globalization, economic growth, financial development, and ecological footprint: Evidence from symmetric and asymmetric ARDL. Ecological indicators, 121, 107060. https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2020.107060.

Anees, S., Zaidi, H., Zafar, M.W., Shahbaz, M. and Hou, F. (2019). Dynamic linkages between globalization, financial development and carbon emissions: evidence from Asia Pacific Economic Cooperation countries. J. Clean. Prod. https:// doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.04.210.

Baloch, M. A., Ozturk, I., Bekun, F. V. and Khan, D. (2021). Modeling the dynamic linkage between financial development, energy innovation, and environmental quality: does globalization matter?. Business Strategy and the Environment, 30(1), 176-184. https://doi.org/10.1002/bse.2615.

Breusch, T. S. and Pagan, A. R., The lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics, The Review of Economic Studies, 47(1), 239-253, 1980.

Destek, M. A. and Okumus, I. (2019). Does pollution haven hypothesis hold in newly industrialized countries? Evidence from ecological footprint. Environ. Sci. Pollut. Res. 26, 23689–23695. https://doi.org/10.1007/s11356-019-05614-z.

Dumitrescu, E. I. and Hurlin, C., Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels, Economic Modelling, 1450-1460, 2012.

Global Footprint Network 2024. https://data.footprintnetwork.org/#/countryTrends?type=BCpc,EFCpc&cn=223 (Erişim tarihi:15.09.2024).

Güneysu, Y. (2023). Türkiye'de Finansal Gelişme, Küreselleşme ve Sanayileşmenin Yük Kapasite Faktörü Üzerindeki Etkisi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 2023 / Cilt: 14 / Sayı: 3.

He, X., Adebayo, T. S., Kirikkaleli, D. and Umar, M. (2021). Consumption-based carbon emissions in Mexico: An analysis using the dual adjustment approach. Sustainable Production and Consumption, 27, 947-957. https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.02.020.

Kassouri, Y. and Altıntaş, H. (2020). Human well-being versus ecological footprint in MENA countries: a trade-of? J Environ Manag, 263:110.

Le, H. P. and Ozturk, I. (2020). The impacts of globalization, financial development, government expenditures, and institutional quality on CO2 emissions in the presence of environmental Kuznets curve. Environmental Science and Pollution Research, 27, 22680-22697. https://doi.org/10.1007/s11356-020-08812-2.

Pata, U. K. (2021). Linking renewable energy, globalization, agriculture, CO2 emissions and ecological footprint in BRIC countries: A sustainability perspective. Renewable Energy, 173, 197-208. https://doi.org/10.1016/j.renene.2021.03.125.

Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels, Cambridge University. Working Paper, No. 0435.

Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. Journal of Applied Econometrics, 22(2), 265-312.

Pesaran, M. H., Ullah, A. and Yamagata, T. (2008). A bias-adjusted LM test of error cross section independence. The Econometrics Journal, 11(1), 105-127.

Phong, L. H. (2019). Globalization, financial development, and environmental degradation in the presence of environmental kuznets curve: evidence from ASEAN countries. Int. J. Energy Econ. Policy 9, 40e50.

Renewable Energy Project Development Office. Saudi Arabia Announces Qualified Companies for Round 1 of National Renewable Energy Program (Erişim tarihi: 15.09.2024).

Saud, S., Chen, S. and Haseeb, A. (2020). The role of financial development and globalization in the environment: accounting ecological footprint indicators for selected one-belt-one-road initiative countries. Journal of Cleaner Production, 250, 119518. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119518.

Shahbaz, M., Mallick, H., Mahalik, M. K. and Loganathan, N. (2015). Does globalization impede environmental quality in India? Ecol. Indicat. 52, 379e393. https:// doi.org/10.1016/j.ecolind.2014.12.025.

Şenay, L., Res, S. and Aykut, A. (2018). The impact of globalization and financial development on environment within the context of STIRPAT Model: the case of Turkey. J. Soc. Sci. 55e64.

Tamazian, A., Chousa, J. P. and Vadlamannati, K. C. (2009). Does higher economic and financial development lead to environmental degradation: Evidence from BRIC countries. Energy Policy, 37 (1), 246–253. https://doi.org/10.1016/j. enpol.2008.08.025.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Tamazian, A. and Rao, B. B. (2010). Do economic, financial and ınstitutional developments matter for environmental degradation? Evidence from transitional economies. Energy Economics, 32(1), 137-145.

Westerlund, J. (2007). Testing for error correction in panel data. Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 69(6), 709-748.

Yang, B., Usman, M. and Jahanger, A. (2021). Do industrialization, economic growth and globalization processes influence the ecological footprint and healthcare expenditures? Fresh insights based on the STIRPAT model for countries with the highest healthcare expenditures. Sustainable Production and Consumption, 28, 893-910. https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.07.020.

IŞIĞIN VE MUMLARIN EFENDİSİ "BAY PETRUS VAN SCHENDEL"

Doç. Dr., DERYA UZUN AYDIN[2]

BATMAN ÜNİVERSİTESİ, Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü
derya.uzunaydin@batman.edu.tr - ORCID ID: 0000-0001-8063-2144

ÖZET

Petrus Van Schendel ismini duymayanımız var mıdır? Peki Mösyö Chandell ya da Bay Kandil desem bir şeyler çağrıştırır mı? "Mum ışığı ressamı" tanıdık geldi mi? Karanlıklar içerisinde mum ve yapay ışık kullanarak aydınlanmış figürlü bu resimlere illaki rastlamışsınızdır. İşte bu resimlerin sahibi Bay Schendel, aslında 19.yüzyıl Hollanda'sının Romantizm döneminin ünlü bir sanatçısı ve ressamıdır.Adına çok sık rastlanmamasına, duyulmamasına çok şaşırmayalım. Nitekim, bu çalışmayı oluşturmak adına yapılan kitap, tez, makale vb. literatür çalışmaları dahi ona ulaşmakta bizleri zorlamıştır. Hatta aramayı İngilizce ve Felemenkçe olarak geliştirip taramalar yapmış olsak da karşımıza çok az bilgi çıkabilmiştir. Sonuç olarak da az şey söylenip çok sık tekrar edilen bilgi yığınları… Tüm bu çalışmalar neticesinde, bizler de bu resimleri yapan ressamın kim olduğunu ve onu en azından Türk dünyası sanat literatürüne kazandırmak amacıyla yola çıkarak, makale çalışmamızı oluşturma kararı almış bulunmaktayız. Böylelikle mumların efendisi Mösyö Schendel, daha iyi tanınacak ve tabloları ile bizleri de ısıtacak, aydınlatacaktır.

Anahtar Kelimeler: Petrus Van Schendel, Mum, Aydınlık, Romantizm, Ressam.

[2]BATMAN ÜNİVERSİTESİ, Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü derya.uzunaydin@batman.edu.tr - ORCID ID: 0000-0001-8063-2144

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

GİRİŞ

Petrus van Schendel, gece ve ışık tasvirlerinde 19.yüzyıl Hollanda'sındaki gece manzaralarını kendine has üslubuyla yansıtan ve o dönemde bu işi neredeyse tek başına ön plana çıkaran bir isimdir. Gece şehirlerdeki "özellikle pazar sahnelerine" ilişkin hassas izlenimleri, onun tüm Avrupa'da tanınmasını sağlamıştır (de Leeuw, (t.y), p.227-35. De Nocturne in de Beeldende Kunst - In Vogelvlucht. Docplayer. https://docplayer.nl/17529321-De-nocturne-in-de-beeldende-kunst-in-vogelvlucht.html). Romantizm sanat üslubunda birçok kere ele alınmış manzara resimlerine sanatçının sayfasından bakmak, bizleri diğer sanatçılara oranla daha çok heyecanlandırır. Bunun sebebi de kullandığı ışık, özellikle de mum ışıklarıdır. Schendel, romantik olduğu kadar realisttir de (Çakar, 2014, s.19-20).

Işık kullanımı, resim sanatında vazgeçilmez öğelerden biridir. Çok boyutluluk, zaman ve mekân kavramlarına ayrı bir değer katan ışık unsuru; fiziki, resimsel veya metafiziksel olarak kullanım şekillerine bürünür. Gerçeklik algısını yaratmadaki önemi de hatırlanmalıdır. Ve ışığın bu tür kullanımlarını sanatçıda görmek ve hissetmek, onun sanatına bir kez daha şapka çıkarmayı gerektirir (Aydın, 2022, s.57-74).

Aslında ışık ve karanlık kelimelerine aşikarız. Bunları özellikle Barok dönem sanatçılarında çok sık görmekteyiz. Nitekim Bay Schendel'in resimlerini okumadan şöyle bir göz atsak, belki onu bir Barok dönem sanatçısı dahi sanabiliriz. Ancak, 1800'li yıllar içerisindeki dönem üslubu olan Romantizm akımı içerisinde, bu kadar şaşaalı bir ışık kullanımıyla sanatçının bu üslupta belki de tek isim olduğunu ve seleflerinin ondan yararlandığını bilmek onu bir kez daha önemli kılmaktadır. Nitekim, o dönem için biraz da haksızlığa uğradığını düşündüğümüz sanatçıyı, bir Rembrandt ya da Caravaggio ile kıyas etmiyoruz elbette. Ancak onun dönemi için daha çok ön plana çıkması gerektiğini savunuyoruz (Gürbüzoğlu, D.P. (2023). Mösyö Kandil: Ressam Petrus van Schendel Tablolarında Kaybolmak. Bobo Scope. https://boboscope.com/icerik/mosyo-kandil-ressam-petrus-van-schendel-tablo).

1. PETRUS VAN SCHENDEL (1806-1870)

Petrus Van Schendel, 1806-1870 yılları arasında yaşamış Hollandalı bir ressamdır. Sanatçı, Breda yakınlarındaki Terheyden köyünde tüccar çiftçilerden oluşan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Çizim yeteneği henüz çocukken ortaya çıkmıştır. 1822'de Anvers'e giden ve orada Güzel Sanatlar Akademisi'nde okuyan Schendel, 1828'de çalışmalarını tamamladıktan sonra, önemli üstatlardan edindiği chiaroscuro bilgisiyle bir oto portre sergiler; burada lambalar veya mumlarla aydınlatılan gece sahneleri konusundaki olağanüstü yeteneği de ilk kez ortaya çıkar (The Painter Petrus van Schendel. (2013, March 9- June 16). Codart. 16.02.2024 tarihinde https://www.codart.nl/guide/agenda/the-painter-petrus-van-schendel-1806-1870-the-colors-of-night/ 'dan erişim).

Özellikle geceyi tasvir etme alanındaki deneyler açısından zengin olan 19. Yüzyılda, Hollandalılar başlangıçta önemli bir rol oynamamışlardır. Hollanda, Altın Çağ'da neredeyse gece eğlencesinin tekelini elinde bulundursa da 19. yüzyılın ilk yarısında nispeten yenilikçi değildir. Figür ve tür ressamı Petrus van Schendel gerçek anlamda öne çıkan tek kişi haline gelir ve onun gece şehirlerindeki pazar sahnelerine ilişkin hassas izlenimleri tüm Avrupa'da etki alanı bulur (de Leeuw, (t.y), p.227-35. De Nocturne in de Beeldende Kunst - In Vogelvlucht. Docplayer. https://docplayer.nl/17529321-De-nocturne-in-de-beeldende-kunst-in-vogelvlucht.html). Daha sonra repertuvarını kandiller, açık ateşler, gaz sobaları, havai fişekler, elektrik ve ay ışığı gibi diğer yapay ve doğal ışık kaynaklarıyla zenginleştiren sanatçı, kariyeri boyunca çeşitli ışık efektlerine sahip kompozisyonlar konusunda uzmanlaşır. 1830 civarında, o zamanlar Amsterdam'da yaşayan van Schendel, mum ışığında bir pazar sahnesini tasvir eden

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ilk tablosunu yapar; gerçekte hiçbir eşdeğeri olmayan romantik bir görüntü, ancak sanatçıya Hollanda'da ve yurt dışında muazzam bir ün kazandırır. Ancak geçimini sağlamakta zorlanarak 1832'de eşiyle birlikte Amsterdam'dan ayrılarak Rotterdam'a yerleşir ve burada kendisine resim öğretmeni olarak bir pozisyon teklif edilir. Orada ağırlıklı olarak sipariş üzerine çalışmalar üretir, aynı zamanda yapay ışığın etkilerini yeniden yaratma konusundaki ustalığını gösteren çok çeşitli resimler yapar. 1838'de yurtdışındaki ilk sergilerinin ardından, yeni bir müşteri çekmeyi umduğu Lahey'e yerleşir (The Painter Petrus van Schendel. (2013, March 9 - June 16). Codart. 16.02.2024 tarihinde https://www.codart.nl/guide/agenda/the-painter-petrus-van-schendel-1806-1870-the-colors-of-night/ 'dan erişim).

Van Schendel, Lahey'de geçirdiği yıllar boyunca yabancı sanat pazarlarında başarılı bir şekilde yer almıştır ve çeşitli Avrupa kraliyet koleksiyonlarına birçok tablo satmayı başarır. 1840'lı yıllarda aralarında Paris, Brüksel ve Manchester'ın da bulunduğu yurt dışındaki sergi ve salonlarda birçok madalyayla da ödüllendirilir. 1845'te Lahey'den ayrılarak Brüksel'e yerleşmiş ve Schaerbeek'teki stüdyosu, aralarında koleksiyonerlerin, kraliyet ailesinin üyelerinin ve önemli sanat tacirlerinin de bulunduğu çok sayıda ziyaretçiyi ağırlamıştır. 1845'te Brüksel'deki stüdyosu, resim yaptığı aydınlık bir alan ve modellerin poz verdiği karanlık bir alan olarak ikiye bölünmüştür. Çalışmalarının bir kısmı I. Leopold tarafından satın alınmıştır (de Meer J.M.M, 2012; Van Der Horst, 2012).

Resimlerinin önemli yönlerinden birkaçı bahsi geçtiği üzere, mum ışığı ve sahneye daha fazla drama katan parlak karakterlerdir. Bunu bir fotoğrafçının bakış açısından görselleştirilen nesneler olarak görmek zor değildir. Bir bağlamda, Petrus'un her tablosu elde ettiği ışık ve kompozisyon derinliği açısından fazlasıyla göz kamaştırıcıdır (51 Nighttime Scenes Paintings by Dutch-Belgian Artist Petrus van Schendel. Woarts. 16.02.2024 tarihinde https://wooarts.com/petrus-van-schendel/'den erişim). Schendel'in, 19. yüzyıl Hollanda resim sanatında Romantik dönemin izlerini Realizm gerçekliği ile vurgulaması ve elbetteki tablolarında yarattığı ışığın büyüsü figür ve konularına ayrı bir zenginlik katmıştır. Özellikle de Amsterdam şehrinin, sokaklarının ve pazarlarının özellikle mum ışığı ve kandiller ile aydınlanması Schendel'i Schendel yapan baş özelliktir. Detaycı yaklaşımları, ışık ve karanlığın kontrası ile oluşan gizemli atmosferler onun "Mösyö Kandil" olarak lanse edilmesini ve tanınmasını sağlamıştır (Gürbüzoğlu, D.P. (2023). Mösyö Kandil: Ressam Petrus van Schendel Tablolarında Kaybolmak. Bobo Scope. https://boboscope.com/icerik/mosyo-kandil-ressam-petrus-van-schendel-tablo ; Lucht and Moe (t.y), p.30-33).

Petrus bize her resimde insanların yaşam tarzlarının çeşitli biçimlerini ve muhteşem dramlarını gösterir. Işık ve gölgelerdeki ufak farklılıklar, kadrajın her yerindeki yansımalar ona olan ilgimizi arttıran sebepler arasındadır (Vitalis. (t.y.). Eserlerindeki Muazzam Işık Kullanımıyla İz Bırakan Ressam: Petrus van Schendel. Dergio. https://dergio.com/20220915/eserlerindeki-muazzam-isik-kullanimiyla-iz-birakan-ressam-petrus-van-schendel).

Sanatçının, perspektif ve yüz ifadeleri üzerine bir ders kitabı da yayımladığı bilinmektedir. Ay ışığının aydınlattığı sadece manzaralar değil, ayrıca dinsel temalar, tür çalışmaları ve geleneksel portrelerdir. Ressamın çalışmalarının mürekkeple yapılmış veya gravür haline getirilmiş olduğu da bilinmektedir (de Meer J.M.M, 2012; Van Der Horst, 2012).

Sanatçının kişiliğinin başka bir yönü de önemlidir: Mucit olarak yeteneği. Van Schendel, deniz taşımacılığı, demiryolu teknolojisi, tarım, çizim ve hatta havacılık alanındaki yenilikler için gerçekten de çeşitli patentlerle ödüllendirilmiştir; bunlar, 1851'den itibaren çeşitli dünya fuarlarında sunulmuş, ancak çoğu uygulanamamıştır (2013, March 9- June 16). Codart. 16.02.2024 tarihinde https://www.codart.nl/guide/agenda/the-painter-petrus-van-schendel-1806-1870-the-colors-of-night/ 'dan erişim).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

1869'da elektrik ark lambalarıyla aydınlatılan birkaç deneysel resim çalışması da bulunan ve görüldüğü üzere sanatın yanı sıra buhar motoru mekaniğiyle de ilgilenen ve 1841'de buharlı gemi bıçaklarını iyileştirmek için bir cihazın patentini alan bu mucit sanatçı, ayrıca vagonların yanal dengesinin iyileştirilmesi ve De Kempen çorak arazisinin ıslahı için öneriler tasarlamıştır (de Meer J.M.M, 2012; Van Der Horst, 2012).

Van Schendel'in 1870'teki ölümünden sonra yeni sanatsal eğilimlerin ortaya çıkmasıyla eserleri ne yazıktır ki unutulmaya yüz tutar. Ancak bugün, Romantizmle ilgilenen sanat uzmanların ve daha geniş kamuoyunun artan ilgisini çektiğinden, bugün yapıtları oldukça değerlidir. Çoğu resimlerine de sanat müzayedelerinde rastlamamızın sebebi bu olmaktadır (2013, March 9- June 16). Codart. 16.02.2024 tarihinde https://www.codart.nl/guide/agenda/the-painter-petrus-van-schendel-1806-1870-the-colors-of-night/ 'dan erişim). Petrus Van Schenedel'in eserlerinden oluşan bir koleksiyon da, doğduğu köy Breda'da ve köy ile aynı ismi taşıyan müzede yer almaktadır (Vitalis. (t.y.). Eserlerindeki Muazzam Işık Kullanımıyla İz Bırakan Ressam: Petrus van Schendel. Dergio. https://dergio.com/20220915/eserlerindeki-muazzam-isik-kullanimiyla-iz-birakan-ressam-petrus-van-schendel). Bununla birlikte, çalışmaları şu müzelerde bulunabilir: Londra, HM The Queen; Amiens; Amsterdam, Rijksmuseum; Brüksel, Ulusal Galeri; Groningen; Hannover; Münih; Güzel; Rotterdam, Boymans-van Beuringen Müzesi; Stuttgart; Montreal ve Melbourne (Petrus van Schendel. Macconnal Mason Gallery. 16.02.2024 tarihinde https://www.macconnal-mason.com/artist-detail/240401/petrus-van-schendel'den erişim.)

Van Schendel ile ilgili Osmanlı'nın batılılaşma dönemiyle ilgili bir yönünü Erol Makzume yazdığı makalesinde dile getirerek bizleri de bilgilendirmiş ve bir noktayı ön plana çıkarmıştır; Modernleşme çabaları ve kültürel alanda gelişmeleri, Osmanlı sultanları I. Abdülmecid ile Sultan Abdülaziz zamanında görmek mümkündür. 19.yüzyıl süreci içerisinde Osmanlı'da görülen yeni üslupsal yaklaşımlar içerisinde, Barok, Neoklasizm, Ampir ve Rokoko'nun varlığından haberdarız. Bu süreçlerde Merkezi Paris-Fransa olan bir sanat bayiliği ile tanışılmaktadır. "Goupil & Cie" özellikle güzel sanatlar alanında yaptığı yeniden yapılanmalar "reproduction" ile büyümeye devam eden bir bayiliktir. Dünya ticaret alanında önemli bir yere sahip olarak, üretimindeki resim ve heykel ürünleri ve sonradan yapılan özgün yapıtlar Avrupa'nın pek çok yere satışa sunulur. İşte bu noktada, o dönem Avrupa'ya eğitim için gönderilen Ahmed Ali Paşa ismi ile karşılaşmaktayız. O dönemler Türk sanatçılarımızın eğitiminde yardımcı olan en önemli isimler şüphesiz başta Jean-Léon Gérome ve Gustave Boulanger'dır. Burada düğüm noktası çözülür ve Gerome'un kayınpederi olan Adolphe Goupil ile Ahmed Paşa yakın arkadaş olurlar. Ve bunun akabinde Goupil şirketinden Osmanlı sarayı için tablolar satın alınır. Bunların ne olduğu ve kimlere ait eserler oldukları için saray arşivleri incelenir. Çırağan Sarayı, Milli Saraylar ve Mimar Sinan Resim ve Heykel Sanatı Müzesi de, bu eserlerin otuzun üzerinde olduğunu kanıtlamaktadır. Çoğu eser, "Goupil & Cie" etiketi ile ön plana çıkarken aralarında herhangi bir iz kalmayanlar da yok değildir. İşte bu noktada devreye van Schendel ismi girmektedir. Nitekim, satın alınan bir eser Schendel "Balık Pazarı" ve 1841 tarihi ile dikkat çeker. Tablo, Cumhurbaşkanlığı koleksiyonunda dahi sergilenmiştir. Eserin ilginç tarafı o dönem için bir başka sanatçı Bernardus Van Schendel (1647-1709) ismi ile benzerliğinden ötürü ona mal edilmiş olmasıdır. Ancak bu sanatçının yaşadığı dönem dikkate alındığında bir hata yapıldığı net olarak anlaşılır. Çünkü "Balık Pazarları" üzerine birkaç kez resim yapmış olan isim o değil, Petrus Van Schendel'dir. Böylelikle eserin gerçekte kime ait olduğu makale sayesinde de ortaya çıkarılmış olur (Makzume, (t.y), s. 1-10).

Sanatçının, bahsi geçen "Balık Pazarı" isimli eseri, görseli olmadığı ve tam o tarihlere ait bir bu adla yapılmış çalışmasına ulaşılamasa da tarihte yanlışlık yapılmış olabileceği ve en yakın tarihli olarak 1843 yılında yapılmış böyle bir çalışması olduğu bilinmektedir. Her hâlükârda,

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ona ait birkaç kez yapılan balık pazarları, balık satıcıları gibi resim çalışmaları olduğu gerçeğini göz önüne alırsak, Erol Makzume'nin bahsettiği eserin Petrus van Schendel'e ait olduğu kesinlik kazanmaktadır (G.1-3).

Görsel 1. Petrus van Schendel, Balık Satıcısı, Akşam Pazarı, 1843
(https://www.wikiart.org/en/petrus-van-schendel/fish-seller-evening-market-)

Görsel 2. Petrus Van Schendel, Avond'daki Balık Pazarı, 1840-1850
(https://www.proantic.com/en/1173188-petrus-van-schendel-the-fish-market-at-avond-oil-on-canvas-circa-1840-1850.html).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Görsel 3. Petrus Van Schendel, Sint-Jacobskerk'deki Balık Pazarı, 19.yy. (https://www.art.salon/artwork/petrus-van-schendel_fish-market-at-the-sint-jacobskerk_AID495028:)

Çoklu ve çeşitli ışık kaynakları ile pazar kadınlarının aydınlandığı ve süslenmiş güzel kıyafetli kadınların görsel şöleni, detaycılık ve aydınlanan yüzler balık pazarı resimlerinde göze çarpan unsurlardır. Sanatçının bu gibi resimleri için bir eleştirmen 'Erkekler güzelliği içine alabilmek ve her şeyi görmek için bu tabloların önünde uzun süre durmanız gerekiyor' dedirtmiştir (Lucht ve Moe, (t.y), p.30-33). Mum ışığı ve lamba ile aydınlatma, 19.yüzyıl sonlarına doğru modası geçmeye başlayınca, sanatçının yapıtları yavaş yavaş eski önemini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle eleştirmenler onun çalışmaları için eski moda demeye başlamıştır. Buna rağmen halkın ilgisi ona karşı değişmez ve eserleri ölümünden sonra dahi satılmaya devam eder (Petrus Van Schendel. Simonis Buunk. 16.02.2024 tarihinde https://www.simonis-buunk.nl/kunstenaar/petrus-van-schendel/kunstwerken-te-koop/832/'den erişim).

Sanatçı, 30 Aralık Cuma günü hayata gözlerini yummuştur. Onun en sevdiği arkadaşları, dostları Laeken mezarlığında bir araya gelir. Merhumun yakın arkadaşlarından biri ölümü üzerine son saygı olarak bir konuşma yapar. Bu konuşması ona karşı olan ilgi ve sevgiyi dile getirir niteliktedir:

> "Lordlarım,
>
> Dördüncü yüzyıldan beri vefat eden kişi benim için bir arkadaştan, bir kardeşten çok bir arkadaş olmuştur. Benimle konuştuğu dilde, gururla kendi dili olarak adlandırdığı dilde ona son bir veda etmeme izin verin. Tüm mükemmel insanlar gibi, Van Schendel'in de şüphesiz erdemlerine ve mükemmel niteliklerine rağmen, hem lehte hem de aleyhte kimseleri vardı. Bizi de şaşırtmamalı. Her şeyden önce, yalnızca birkaç kişinin sahip olabileceği bir beğeninin tadını çıkardı. Buna ek olarak, ruhsal yozlaşma ve ahlaki çöküşün yaşandığı günümüzde neredeyse ahlaksızlık olarak kabul edilen iki erdeme de sahipti. O dindardı ancak bir o kadar da cesur. Gerçeği söylemeye ve Hıristiyan olduğunu göstermeye cesaret etti. Bazen karşılaştığı yanlış tanınma ve muhalefetin nedeni budur; çünkü kimi zaman dinsizliği ve ikiyüzlülüğü toplumsal erdem mertebesine yükseltmeye cüret eden bizim gibi bir çağda dindarlık ve cesaret herkes tarafından nasıl takdir edilmeli? Ancak van Schendel'in aleyhte konuşanları olduğu kadar,

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

sayısız hayranı ve sıcak arkadaşları vardı. Bunun tanıkları sizlerin varlığıdır Lordlarım ve bu üzücü törene eşlik eden kalabalıktır. Son dinlenme yerinizde rahat uyuyun van Schendel! Hatıraların bizim için her zaman değerli kalacak, çünkü sen bizim gibisi az olan bir dosttun! Ölümün için hem benim hem de vatanın tarafından uzun süre yas tutulacak, çünkü dünya sende sadece 'büyük' bir sanatçıyı değil, aynı zamanda 'örnek' bir yurttaşı, 'erdemli' bir insanı gördü" (*De Vlaamsche School*. Jaargang 17. 16.02.2024 tarihinde https://www.dbnl.org/tekst/_vla010187101_01/_vla010187101_01_0009.php'den erişim).

2. SANATÇININ ESERLERİ

Bay Schendel'in resimleri, internet sayfalarında çok fazla yer almaktadır. Modern dünyanın teknolojisinin nimeti olarak bizlere sayıca fazla eser sunmuştur. Bu sebeple çalışmada birkaç resmine detaylıca ele alabileceğiz. Sanatçının bilinen resimleri arasında birkaç tanesi ön plana çıkar. "Market by Candleligt-Mum Işığında Pazar" bunların başında gelir. Lahey şehrinin semt pazarlarını sıklıkla ele alan sanatçının orada yaptığını bildiğimiz bu resminde, tabii ki ilk dikkatleri çeken yine kullandığı mum ışığıdır. Ortamı aydınlatan ışık kaynağı hep başroldedir. Figürler ve mekanlar onunla aydınlanır. Bir de buna, sanatçının figürlerinde yarattığı ifadesel güç eklenince ortaya mükemmel sonuçlar çıkar (Şahinbay, H. (2020). Bu pazar sahnesinde, ışığın aydınlattığı figürler, tezgahlar, sepetler ve satılan ürünler romantizmle realist üslubu bir araya getirir. Çok detaylı bir çalışma olduğu için, resmin her ayrıntısı, bizlere farklı bir görünümle de yansımaktadır (Karateke, Y.A. (8.04.2023) (G.4). Benzer diğer bir çalışma da aynı ismi taşımaktadır. Fark olarak burada tek bir bayan daha büyük boyutlarda verilmiş ve pazar yerinde adeta seyirciye bakar ve sizleri de oraya davet eder (G.5).

Görsel 4. Petrus van Schendel, Mum Işığında Pazar, 19.yy. (Aygün, 2022, s.y).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Görsel 5. Petrus van Schendel, Mum Işığında Pazar, 19.yy. (Petrus van Schendel. Art Renewal. 16.02.2024 tarihinde https://www.artrenewal.org/artists/petrus-van-schendel/1065'den erişim).

Sanatçının ismi bilinen diğer önemli eseri "Aşk Mektubu" olarak adlandırılmıştır. Romantizm akımının en güzel örneklerinden biridir. Yine kullandığı ışık temasıyla ve perspektif detaylarla kendinizi adeta resmin içinde bulabilirsiniz. Kullandığı ışık ve karanlık karşıtlığı belki ilk bakışta Barok dönemi akla getiriyor gibi olsa da o ışığı kendine has üslubuyla öyle kullanır ki, baroktan

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

daha fazlasını rahatlıkla görebiliriz. Gravür ile mürekkep kullanımı gibi detaylar da onu barok dönemden ayıran unsurlardır (Kasarcı, 2023) (G.6).

Görsel 6. Petrus van Schendel, Aşk Mektubu, 19.yy. (Şahinbay, H. (2020). Mum Işığı Ressamı Petrus Van Schendel. Loveinartsz. https://www.loveinartsz.com/mum-isigi-ressami-petrus-van-schendel/).

Petrus'un Pazar sahneleri dışında, manzara temasını da severek kullandığı bilinmektedir. Bunlar içerisinde özellikle deniz ve atmosfer görünümüyle dikkat çeken manzaralarının ayrı bir önemi vardır. "Gece Denizciliği", bunlar içerisinde en bilinenlerdendir. Yine aydınlıkla birlikte

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

karanlık, bulutlar ve kendini göstermeye çalışan ay ışığı görenleri, romantik hislere büründürür (Yenigün, https://www.themagger.com/petrus-van-schendel-resimleri/) (G.7).

Görsel 7. Petrus van Schendel, Gece Denizciliği, 19.yy. (Yenigün, A. (t.y.). Petrus Van Schendel: Diğer Bir Deyişle Mösyö Kandil, Kültür- Sanat. Themagger. https://www.themagger.com/petrus-van-schendel-resimleri/)

Yine benzer bir deniz manzarası "Ay Işığı Limanı" ismiyle tanınır. Burada ışığın gücünü daha fazla hissettiğimizi söylemek mümkündür. Limandaki gemiler ve ayışığının romantik

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

buluşmaları… (Petrus Van Schendel. Art Renewal. 16.02.2024 tarihinde https://www.artrenewal.org/artists/petrus-van-schendel/1065'den erişim) (G.8).

Görsel 8. Petrus van Schendel, Ayışığı Limanı, 19.yy. (Petrus Van Schendel. Art Renewal. 16.02.2024 tarihinde https://www.artrenewal.org/artists/petrus-van-schendel/1065'den erişim).

"Mum Işığı Altındaki Sebze Tezgâhı", yine bir akşam pazarından oluşmuş bir sahnedir. Arka fonda oluşan karanlık ve gölgeler içerisinde ışıkla aydınlanan figürler, tezgâhta satılan ürünler bu puslu havayı delip geçer (Octopodart, 2021) (G.9).Sanatçı, yaptığı portre çalışmaları ile de tanınmaktadır ve bunlar içerisinde en önemlisi kendi "Oto portre" çalışmasıdır. Bir masa başında oturan Schendel, masası üzerindeki kitap detayları ile sanatçı kimliğini de vurgulamış olur. Yine

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

kendine has çizim tekniği ve üslubu burada da rahatlıkla sezilmektedir (Karateke, Y.A. (8.04.2023) (G.10).

Görsel 9. Petrus van Schendel, Mum Işığı Altındaki Sebze Tezgahı, 19.yy. (Octopodart, 2021, s.y).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Görsel 10. Petrus van Schendel, Oto portre ,1869 (Petrus van Schendel. Wikipedia. 16.02.2024 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Petrus_van_Schendel'den erişim).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Bazı sonuçlar vardır uzun uzadıya anlatmak gerekir, bazısı ise kısa, öz ve bir o kadar da nettir. Tıpkı Petrus van Schendel ve eserleri gibi. Onun için söylenecek şeyler bizleri hep aynı kelimelerin içine hapseder. Her okunulan kaynakta birbirine benzer aynı sözcükler tekrar eder durur. Ancak bu, sanatçıyı değersiz kılmaz. Mum, aydınlık, atmosfer...Sanırım Petrus Van Schendel'i ve resimlerini en iyi tanımlayan üç kelime. Sanatçı şüphesiz, 19.yüzyıl Romantizm döneminin gerçekten romantik, didaktik anlatımlarının en güzel yapıtlarını veren sanatçısıdır. Kullandığı ışık ve onunla birlikte verdiği gerçeklik imgelemi kendine özgü tarzı oluşturmuştur. Temalarında ağırlıklı olarak market-pazar sahneleri ve buradaki figürler dikkat çeker. Akşamın o müthiş ışığında aydınlanan o sevimli yüzler, satılan mallar ve tabii ki bunları satın alanlar resmin ana elemanları olarak belirir. Manzara resimleri ve portreleri o kadar gerçekçidir ki, adeta orada onlarlaymış gibi hissedersiniz. En bilenen yapıtları içerisinde "Mum Işığında Pazar, Aşk Mektubu, Mum Işığında liman sahneleri" sayılabilir. Sanatçı, kendi oto portre çalışması dışında pek çok portre çalışması ile deniz manzaraları da yapmıştır. Birkaç dinsel temayı, gravür ve mürekkep çalışmalarını da bunlara eklemek gerekir. Sanatçı kendine özgü bu tarz yapıtları ile kendine verilen lakapları fazlasıyla hak etmiştir; "Bay Kandil, Mösyö Chandell, Mum Işığı Ressamı" ... Daha 69 yaşındayken hayatını kaybeden bu sanatçımız, ölümü ile sanat camiasını oldukça üzmüştür ve sanatçılar onu saygıyla ölümüne uğurlamışlardır. Geriye bıraktığı eserleri, bugün dahi bildik tanıdık müzayelerde iyi fiyatlara satışa sunulmuştur. Bu sebepledir ki, resimlerine ulaşmak kolay olmuş, ancak anlatımlarımız biraz kısıtlı kalmıştır. Buna rağmen, sanatçının ismini duymayan veya bilmeyenler olabilir. Bizler de bu sebepledir ki bu değerli üstadı yeniden hatırlatıp onu ön plana çıkarmak ve yeni nesle tanıtmak istedik. Bizler kadar onların da sanatçının resimleri içinde kaybolması ve onun mum ışığıyla ısınması dileğiyle...

KAYNAKÇA

Artnet. (n.d). Petrus van Schendel. https://www.artnet.com/artists/petrus-van-schendel/ (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Art Renewal. (n.d). Mum Işığı Ressamı Petrus Van Schendel. https://www.artrenewal.org/artists/petrus-van-schendel/1065 (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Aydın, S., Resim Sanatında Metafiziksel, Fiziksel ve Resimsel Işık Üzerine Bir Araştırma, Sanat ve Tasarım Dergisi, 12 (1), 57-74, 2022.

Aygün, Y. (2022). Mösyö Kandil Olarak Da Tanınan Mum Işığı Ressamı Petrus Van Schendel Hakkında Bilmeniz Gerekenler, ListeList Özel, Tarih. https://listelist.com/mosyo-kandil-petrus-van-schendel/ (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Codart. (9 March - 16 June 2013). The Painter Petrus van Schendel (1806-1870): the Colors of Night. https://www.codart.nl/guide/agenda/the-painter-petrus-van- schendel-1806-1870-the-colors-of-night/ (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Çakar, S., *Işık, Figür ve Mekân İlişkisi Bağlamında Bir Dizi Resim Önerisi* ,Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2014.

De Leeuw, R. (n.d). De Nocturne in de Beeldende Kunst- In Vogelvlucht. https://docplayer.nl/17529321-De-nocturne-in-de-beeldende-kunst-in-vogelvlucht.html (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

De Meer, J.M.M., Petrus van Schendel (1807–1870), Life Between Light and Darkness, Primavera Press, 2012, ISBN 90-599-7131-0.

Jaargang 17. (1871). De Vlaamsche School. https://www.dbnl.org/tekst/_vla010187101_01/_vla010187101_01_0009.php (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Gürbüzoğlu, D.P. (2023). Mösyö Kandil: Ressam Petrus van Schendel Tablolarında Kaybolmak, Bobo Scope. https://boboscope.com/icerik/mosyo-kandil-ressam- petrus-van-schendel-tablo (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Karateke, Y.A., Işığın Efendisi Namıdiğer "Mösyö Chandelle" Petrus Van Schendel Kimdir? Hooghheim. https://hoghheim.com/blogs/sanat-tarihi/petrus- van-schendel-kimdir, 8.04.2023, (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Kasarcı, O., Işık Saçan Bir Ressam: Petrus van Schendel, Wannart, 2023

Lucht, C. and Moe, C., Peter van Schendel Akşam Işığının Efendisi, Collect.

Macconnal Mason. (n.d). Petrus van Schendel. https://www.macconnal- mason.com/artist-detail/240401/petrus-van-schendel (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Makzume, E. (t.y). "Goupil & Cie" and The Ottoman Empire in The 1870, Academia. Edu. https://www.academia.edu/40849795/_Goupil_and_Cie_and_The_Ottoman_Empire_in_The_1870s (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Octopodart. (2021). Genel: Mösyö Kandil. https://octopodartdotcom.wordpress.com/2021/06/17/mosyo-kandil/ (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Petrus Van Schendel (16.02.2024). Wikipedia içinde. https://tr.wikipedia.org/wiki/Petrus_van_Schendel (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Simonis Buunk. (n.d). Petrus van Schendel. https://www.simonis- buunk.nl/kunstenaar/petrus-van-schendel/kunstwerken-te-koop/832/ (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Şahinbay, H. (2020). Mum Işığı Ressamı Petrus Van Schendel, Loveinartsz. https://www.loveinartsz.com/mum-isigi-ressami-petrus-van-schendel/ (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Van Der Horst, H., Petrus van Schendel (1806–1870). Master of Evening Light. Breda Museum Press, 2012, ISBN 90-8193-124-5.

Vitalis. (t.y). Eserlerindeki Muazzam Işık Kullanımıyla İz Bırakan Ressam: Petrus van Schendel. Dergio. https://dergio.com/20220915/eserlerindeki-muazzam-isik-kullanimiyla-iz-birakan-ressam-petrus-van-schendel (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Wikiart. (n.d). Petrus van Schendel. https://www.wikiart.org/en/petrus-van- schendel/fish-seller-evening-market-1843 (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Woarts. (n.d). 51 Nighttime Scenes Paintings by Dutch-Belgian Artist Petrus van Schendel. https://wooarts.com/petrus-van-schendel/ (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Yenigün, A. (t.y). Petrus Van Schendel: Diğer Bir Deyişle Mösyö Kandil, Kültür- Sanat. Themagger. https://www.themagger.com/petrus-van-schendel-resimleri/ (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

Web Adresleri

https://www.proantic.com/en/1173188-petrus-van-schendel-the-fish-market-at-avond-oil-on-canvas-circa-1840-1850.html (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

https://www.art.salon/artwork/petrus-van-schendel_fish-market-at-the-sint-jacobskerk_AID495028: (Erişim Tarihi: 28.02.2024)

https://www.lempertz.com/en/catalogues/artist-index/detail/schendel-petrus-van.html)(Erişim Tarihi: 28.02.2024)

https://www.meisterdrucke.com.tr/sanatci/Petrus-van-Schendel.html(Erişim Tarihi: 28.02.2024)

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ALEVİ-BEKTAŞİ KÜLTÜRÜNE GÖRE FARKLI MEZHEPTEN EVLİLİĞE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Dr. Öğr. Üyesi, Ayşe Betül TANRIVERDİ[1]
Gazetecilik Bölümü Lisans Öğrencisi, Gizem ÖZDEMİR[2]
[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, Sivas- Türkiye
abetultanriverdi@cumhuriyet.edu.tr- ORCID ID: 0000- 0002- 5046-4618
[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, Sivas- Türkiye,
gizemozdwmir0702@gmail.com- ORCID ID: 0009-0004-0503-600X

ÖZET

Araştırmada Alevi- Bektaşi kültürüne göre farklı mezhepten evlenme tutumlarına yönelik kendisini Alevi olarak tanımlayan bireylerin görüşleri ele alınmaktadır. Bu doğrultuda Çorum ilinde yaşayan Alevi mezhebine inanan Çorum merkeze bağlı Narlık köyü sakinleriyle görüşmeler yapılmıştır. Toplamda 8 kişiyle görüşülmüş olup görüşmecilerin 4'ü kadından 4'ü erkekten oluşmaktadır. Örneklemi amaçlı ve kartopu örneklemdir. Görüşmenin Çorum'da yapılmasının nedeni kendi inancına bağlı olduğu varsayılan homojen kültürlerin farklı mezheplere olan tutumlarında toplumsal değişimin nasıl olduğunu görmektir. Bu amaçla araştırma kapsamında farklı mezhepten evliliklere nasıl bakıldığı, kendi çocuklarının farklı mezhepten evlenmesine yönelik düşüncesi nedir, Alevilik kültüründe evlilik yaşının ne olduğu araştırma soruları geliştirilmiştir. Çalışmanın teorik çerçevesi modernleşme ve feminist teorileri kapsamındadır. Görüşmeciler çoğunlukla, farklı mezhepten evliliğe katı bir şekilde sınır koyularak sıcak bakmadığını belirtmişlerdir. Özellikle üst kuşak olan X kuşağın, ülkenin geçmişte yaşadığı siyasi-kültürel kutuplaşmadan dolayı bu sınırı koyduğu ifade edilebilir. Fakat görüşmecilerin bir alt kuşağın farklı bir mezhepten evlenmesine daha olumlu baktığı, mezhep farklılığını önemsemediği görülmüştür. Alevi kültüründe evlenme yaşına yönelik kanaatlerin ise çocuk yaşta evliliğe karşı tutumda olup yaklaşık olarak 23'lü yaşlarda evliliğe olumlu bakıldığı tespit edilmektedir. Buna göre elde edilen bulgularda alevi inancında evlilik kültürünün modernleşmekte ve yeniliklere açık olduğu belirtilerek, evlilik yaşına yönelik bireyin olgunluk düzeyine önem verildiği öne çıkmaktadır. Alevilik çalışmaları konusunda çalışacak diğer bilim insanlarına karşılaştırmalı çalışmalara yer verilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Mezhep Evliliği, Alevilikte Evlilik, Evlilik Kültürü, Çocuk

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ABSTRACT

In this study, the views of individuals who define themselves as Alevi on the attitudes towards marriage from different sects according to Alevi-Bektashi culture are discussed. In this direction, interviews were conducted with the inhabitants of Narlı village of Çorum centre who believe in Alevi sect living in Çorum province. A total of 8 people were interviewed and 4 of the interviewees were women and 4 of them were men. The sample is purposive and snowball sampling. The reason for conducting the interview in Çorum is to see how social change is taking place in the attitudes of homogenous cultures, which are assumed to adhere to their own beliefs, towards different sects. For this purpose, research questions such as how marriages from different sects are viewed within the scope of the research, what is the opinion about the marriage of their own children from different sects, and what is the age of marriage in Alevi culture were developed. The theoretical framework of the study is within the scope of modernisation and feminist theories. Most of the interviewees stated that they do not favour marriages from different sects because they set strict limits. It can be stated that especially the upper generation, Generation X, has set this limit due to the political-cultural polarisation that the country has experienced in the past. However, it was observed that the interviewees looked more favourably to the marriage of a lower generation from a different sect and did not care about the sectarian difference. In Alevi culture, the opinions on the age of marriage are against child marriage and it is determined that marriage is viewed positively at the age of 23. According to the findings, it is stated that the marriage culture in the Alevi faith is modernising and open to innovations, and the maturity level of the individual regarding the age of marriage comes to the fore. It can be suggested to other scientists who will work on Alevism studies to include comparative studies.

Key Words: Belief Marriage, Marriage in Alevism, Marriage Culture, Children

1. Giriş

Alevilik'in İslam'ın Türklere özgü bir biçimi mi, bir felsefe veya bir hayat tarzı mı bir toplumsal muhalefet mi yoksa bütün bu karakteristiklerin kaynaşması mı olduğu üzerine henüz bir mutabakata varılmış değildir (Kehl-Bodrogi, 1996:58, akt. Şubaşı, 2010, s. 62). Fakat bu çalışmada Alevilik- Sünnilik arasındaki kültürel ve inanç bakımından farklılıklarından dolayı ayrı bir mezhep olarak ele alınmaktadır.

Kimlikler yoluyla meydana gelen uzlaşılar veya çatışmalar toplumsal yapıyı etkilemektedir. Toplumsal ağlar zamana, olgulara ve olaylara göre farklılık göstermekte bireyleri harekete geçirmekte yahut baskılayabilmektedir. Bu bağlamda etnik, dini ve kültürel farklılaşmalar kurumların ve sivil toplumun bünyesinde ayrıştırıcı olması ötekileştirmeye neden olduğu gibi, ortak noktalar ve tutumlardaki değişmeler aile ve evlilik ilişkilerine de yansımaktadır. Evlilik özelinde farklı kimliklerin, din ve mezheplerin ele alınması önem arz etmekte olup bu duruma yönelik değişmeler dönemsel olarak farklılaşabilmektedir. Kimi zaman din ve mezhep olgusu sınıfsal savaşa dönüşebilmekte (Arkman, 2021, s. 57) kimi zaman ise sosyal bütünleşmenin ve kaynaşmanın unsuru olabilmektedir. Kültür kimlik ve kültürel kimliğin melezleşmesi modernlikle beraber gündeme gelmektedir (Şubaşı, 2010, s. 47). Sosyal bütünleşmenin yanı

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

sıra Alevi-Sünni evliliklerinin, kentleşmeye bağlı sekülerleşmeyle yakından ilişkili olduğu belirtilebilir (Küçük, 2024, s.152).

Alevi kültüründe modernleşme, kapalı topluluklarda yeniden gündeme gelmekte, dini argümanlar bakımından, dışa açılma ve yeni toplumsal ağların meydana getirdiği toplumsal farklılıklar olarak meydana gelmektedir (Şubaşı, 2010, s.139). Evliliklerin kültürel bütünleşme unsuru olduğu varsayımından hareketle yapılan çalışmada alevi- bektaşı inancına sahip bireylerin farklı mezhepten bireylerle olan evliliğine yönelik bakış açılarının nasıl olduğu araştırılmaktadır. Kültürel melezleşmeye yönelik kuşaktan kuşağa görüş farklılıkları değişmektedir. Üst kuşak daha geleneksel yaklaşırken, alt kuşak farklı mezhepten evliliklere olumlu bakabilmektedir. Yaşanan bu değişim Alevi-Sünni gruplar arasındaki kültürler arası evliliğin kuşaklar arasında farklılaştığını öne çıkarmaktadır (Küçük, 2024, s. 154).

Küreselleşmeyle beraber belirginleşen kültürel melezleşme, yeni bir modernite olarak tezahür etmektedir. Yerel sınırları aşarak toplumları ve kurumları birbirine bağlayan süreçlerden oluşan küreselleşme kültürler arasında yeni bir deneyim olarak ifade edilebilir (Şubaşı, 2010, s. 53). İnanç ve dini bakımdan farklılaşmış gruplardan birisi Alevi ve Sünni toplumsal gruplardır. Bu farklılıkların sosyo-kültürel bakımdan kaynaklanması bu farklı kültürlerin birbirine ön yargıyla yaklaşmasına ve sosyal ilişkilerinin zayıflamasına neden olmuştur. Böylece ön yargılar iki grup arasında evliliklerin kabul edilmemesini sağlamıştır (Akman, 2021, s.182). Alevilikte kadının erkekler kadar değerli görülmesinde ve ikincillleştirilmemesinde dini kabuller öne çıkmaktadır. Burada Hz.Fatma karakteriyle Alevi kadınlara rol model olduğu kabul edilmektedir (Okan, 2014).

Kültürel normlar bakımından yaş, ırk, din ya da sosyal açıdan aynı kategoride yer alan endogami evlilikler bireylerin kendi sosyal sınıfıyla evlenmesi anlamına gelmektedir. Ekzogami ise bireylerin farklı sosyal kategoriden evlenmesini işaret etmektedir (Macionis, 2015, s. 463). Bu doğrultuda yapılan çalışmadan elde edilen bulgularda Alevi-Bektaşi inancına sahip kültürel kimliklerin ekzogami evliliklere nasıl baktığı incelenmektedir. Alevilik kültüründe egzogami evlilikten ziyade endogami evlilik onaylanmaktadır. Grup içi evlilikler çoğunlukla aynı köyden veya akrabalardan yapılmış, köyden kente göç ile birlikte akraba ve aynı köyden evlilik uygulamasından vazgeçilmeye başlanmıştır. Eğitim düzeyi artmaya başladıkça Alevi-Sünni gruplar arası evlilikler görülmüştür. Ayrıca yurt dışına göç eden Alevi gruplardan yabancı uyruklu kadınlarla evlenen erkeklere rastlanmakta olup yabancı uyruklu erkekle evlenen kadınlara neredeyse hiç rastlanmamaktadır. Sünni bir kadınla evliliğe ise boşanmayla sonuçlanacağının düşünülmesinden ve geçmişten gelen dini ve kültürel farklılıklardan dolayı olumsuz bakılmaktadır (Okan, 2021, s.171-172). Bu durumda kadının grup dışından başka bir kişiyle evlenmesine bir sınırlandırma getirildiği, evlilik kültüründe gruplar arası evliliğe aterkil bakıldığı söylenebilir. Bu aterkil dezavantajlara rağmen sekülerleşme ve kentleşmeye bağlı olarak evlilik kültürlerinde değişim vardır. Kentleşmeyle beraber, öncesinde birbirinden izole yaşayan grupların etkileşimler artması evliliklere olanak tanımıştır (Küçük, 2024, s.152). Farklı mezheplerden evliliklere çeşitli nedenlerle karşı çıkılabilmektedir. Burada ailelerin endişeleri öne çıkmakta, özellikle Alevi kültüründe Sünni bir ailede gelen birisiyle evliliğe dini baskı görmesinden endişelenerek olumsuz

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

bakabilmektedir. Sünni gelenek bakışa açısına göre ise dini eğilimlerin değişmesi endişesinden kaynaklı olumsuz değerlendirebilmektedir (Çatak, 2015). Her iki kültürün de dini nedenlerle bir alt kuşağı korumak amaçlı, ekzogami evlilikleri olumsuz nitelendirmektedir.

2. Yöntem

Çalışmada Alevi- Bektaşi kültürüne göre egzogami evliliğe yönelik görüşlerdeki farklılaşmaların nasıl olduğu araştırılmakta olup kendisini Alevi olarak tanımlayan bireylerin görüşleri tartışılmaktadır. Araştırmanın örneklemi Çorum merkeze bağlı Narlık köyü sakinlerinden, 4 kadın 4 erkek olmak üzere toplam 8 kişiden oluşmaktadır. Örneklem tipi olasılıksız örneklem olup amaçlı ve kartopu örneklem olarak belirlenmiştir. Görüşme homojen inanışa sahip olduğu varsayılan köy halkının farklı mezhepten evliliğe yönelik tutumlarında nasıl bir toplumsal değişme olduğunu anlamaktır. Bu kapsamda araştırmada sadece nitel araştırma tekniği kullanılarak yüz yüze derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu amaçla yapılan çalışmada göreüşmecilere üç soru yöneltilmiş veriler not edilmiş, betimleyici tarzda yorumlanmıştır. Bu amaçla araştırma kapsamında farklı mezhepten evliliklere nasıl bakıldığı, kendi çocuklarının farklı mezhepten evlenmesine yönelik düşüncesi nedir, Alevilik kültüründe evlilik yaşının ne olduğu araştırma soruları yöneltilmiştir. Katılımcılardan elde edilen bulgulardan, anlamlı olmayan cevaplar değerlendirmeye alınmamıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1.Alevi Kültüründe Farklı Mezhepten Evliliğe Yönelik Düşünceler

Çalışmada görüşmecilere farklı mezhepten birisiyle evlenmek isteseydiniz, aileniz nasıl karşılardı? Sorusu yöneltilmiş ve farklı yaş gruplarından kadınlar ve erkekler cevap vermiştir. Elde edilen cevaplarda çoğunlukla bir üst kuşağın farklı kültürden evliliğe sıcak bakmadığı görülmektedir. Buna göre katılımcıların üçü olumsuz cevap verirken biri olumlu cevap vermiştir. Birinci katılımcının verdiği cevap şu şekildedir: “Şöyle, benim babam direkt toplum içerisinde olsun, bireysel olsun. Ben çocuğum, benim mezhebim dışında birisi evlendi, düğününü yaparım, ondan sonra benim için biter, cümlesiyle büyüttüğü için tabii ki de evlatlıktan reddedilirdim” (K1, kadın, 26) İkinci katılımcı da benzer bir cevap vermiş olup katılımcıların ailesinden dışlanma korkusu yaşadıkları düşünülmektedir. Buna göre verilen cevap “Direk evlatlıktan reddederdi.” Şeklinde olmuştur (K2, kadın, 31). Bir diğer katılımcı ise farklı mezhepten birisi ile evlenememe sebebibinin aile baskısı olduğunu söylemiştir. “Annemiz bizi imkanı yok karşı mezhepten birisine versin. Annemiz babamızdan deliydi.” (K3, kadın, 63) ifadesini kullanmıştır. Katılımcılardan bir diğeri ise olumlu cevap vermiştir. “İzin verirdi.” (K4, erkek, 60). Son katılımcı olan kanaat önderi olan alevi dedesi farklı mezhepten birisiyle evlenemeyeceğini nedenleriyle açıklamıştır. “Ben örneği şöyle vereyim her kadının bir soğan doğraması vardır evinde soğanı doğruyarak bulgur pilavı yiyorsa, yapıyorsa gelini olsun kızı olsun oda yemiyorsa o onu zorluyacaktır. Bizde böyle bir zorlamayı kabul edemiyoruz heleki inançlarımızda daha daha farklı. Ben Seyit evladıyım İmam Hüseyin torunuyum. Bugüne kadar annemden, babamdan, dedemden daha büyük ninelerimden hiçbir kimseyi seyit evladı olmayan birisi ile evlenmemiştir. Bazıları diyorki kitap okuyan, kitapla

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

alışveris yapan herkesle alışveriş yapar ama bazı konular farklıdır örneğin ben mesela burada dün sen gelmeden önce cemimiz vardı. Bugün de cami var yada dün o saatte camide vardı ben hangisindeydim. Buradaydım (cemevi) o zaman benim yanımda olanı daha çok tercih ederim. Çünkü benim inancım beni öyle yetiştirdi. Evlatlarım da öyle yetistirildi ise mutlaka inançta olsun, düşüncede olsun, mantıkta olsun bir arada olan daha çok birbiri ile içli dışlı olur." (K6, erkek, alevi dedesi, 79).

3.2.Alevi Kültürünü Benimseyenlerin Kendi Çocuklarını Farklı Mezhepten Evlendirmeye Yönelik Düşünceler

Görüşmede ikinci olarak katılımcılara, çocuğunun farklı mezhepten evlenmesini nasıl karşıladıkları sorusu yöneltilmiştir. Farklı yaş gruplarından kadınlar ve erkekler katılım sağlayarak kendi çocuklarının farklı mezhepten evlenmesine sıcak bakmışlardır. Katılımcılardan ikisi olumsuz yaklaşırken üç katılımcı olumlu yaklaşmış olup bir katılımcı ise ortak payda buluşmaya çalışmıştır. Buna göre birinci katılımcının verdiği cevap şu şekildedir: "Tabii ki verirdim, çünkü ben şu anda bir üniversite öğrencisiyim ve şehir dışında okuyorum. Ben kimseden görmediğimi ile farklı mezheplerdeki insanlardan öğrendim ki bunların aslında farklı mezhepten olduğunu çok daha sonradan öğrendim. Atıyorum üç yıllık arkadaşım ama hiç o kadar bir ilişkim olmamış ki hani şey anlamında sohbetimiz geçmemiş ki Sünni ya da Alevi olduğunu bilmiyormuşum mesela ya da uzun zamandır arkadaşımın Alevi olduğunu ben bilmiyordum. Sohbet arasında geçerken öğrendim mesela. O yüzden beni çok etkileyen bir durum olmadığı için de çocuğum illa ki istediği şekilde evlenebilir yani" (K1, kadın, 26). İkinci katılımcı mezheplerin önemli olmadığı dile getirmiştir: "Benim için mezhep önemli değil. Benim için çocuğumun birbirlerini sevmesi, değer vermesi önemli. Onun dışında alevi, sünni olması benim için hiçbir zaman önemli değil." (K2, kadın, 31) Olumlu karşılayan bir diğer katılımcı ise sevginin görüşlerden daha önemli olduğunu söylemiştir: "İyi karşılarım. Seviyorsa bir şey yapamam." (K3, kadın, 63). Katılımcılardan dördüncü farklı mezhepten birisi ile evliliğe karşı çıkmıştır. "Bilerek evlendirmezdim. Sünni birsi ile evlendirmezdim ama şu anda da yapacak birşey yok çocuk istese evlendire bilirizde." (K4, erkek, 60). Katılımcılardan birisi olumsuz tutum sergilemiş bulunmakta lakin kararı çocuğuna bırakmıştır. "ben dedim ya mezheplere karşı duran birisiyim. Herhangi bir amaçla evlendiriliyorsa, birşeylerin baskısı altına girecekse karşı çıkarım. Ama yine de sonuçta kararı ona bırakırım. Ama karşıda çıkarım. Şimdi bir alevi olarak konuşmuyorum bunu şu mezhep bu mezhep, şudur budur kelimeleri en azından orayla ilgili karşı dediğimiz yada taraf dediğimiz mezheplerden birisini istiyorsa, onların neler getirdiğini araştırıp çocuğuma da anlatırım. Yaşayacağı şeyleri, göreceği baskıları, neler yaşayacağını anlatırım. Ama sonuçta kararı ona bırakırım." (K5, erkek, 53). Katılımcılardan kanaat önderi olan alevi dedesi olumsuz olumsuz bir tutum sergilemiştir: "Mecbur kalmadıkça vermem. Mecbur kalırsamda karışmam."(K6, erkek, alevi dedesi, 79).

3.3.Alevilik Kültüründe Evlilik Yaşına Yönelik Düşünceler

Görüşmecilere evlilik yaşının kaç olması gerektiği üzerine soru yöneltilmiştir. Buna göre görüşmeciler çocuk yaşta evliliğe karşı çıkarak 20 yaşının üstünde evliliğe sıcak baktıklarını,

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

çoğu katılımcılar ise 22 ile 25 yaşları arasında evlenilmesi gerektiğini belirtmiştir. İlk katılımcı, alevi kültüründe belirli bir yaşın olmadığını ancak evlenme yaşı hakkındaki kendi fikirlerini sebepleriyle açıklamıştır: "Ben Alevilik kültüründe evlenme yaşının olup olmadığını çok bilmiyorum. Çünkü bu bilgiyle doğmadım. Ama bu sanırım toplumun gelişmişlik açısıyla da alakalı. Hani Alevi Sünni diye ayıramayız bunu. Çünkü 15 yaşında, 6 yaşında insanların verilip ya da bir şekilde evlendirildiğini de görüyoruz. Zorla evlendirildiğini görüyoruz. Çocuk gelinlere şahit oluyoruz. Alevilik'te bence bir yaş kültürü yok. Bence bir insan 30 yaşına gelmeden evlenmemeli. Çünkü zaten karakterini oturtmamış oluyor bir şekilde. Kendi bireysel seçilmini seçmemiş oluyor. Daha önceki yaşlarda. O yüzden 30 yaşında birazcık daha bireysel bilincin elini aldığı için bence en ideal yaş bu." (K1, kadın, 26). İkinci katılımcı da benzer düşünceleri savunmuştur; bu sayede birinci katılımcının düşüncelerini desteklemiştir. "Bence 30 olmalı. Bir kadın en kötü 28-30 yaşında evlenmeli. Alevilik Sünnilik ayrımı var mı bu konuda ben birşey bilmiyorum." (K2, kadın, 31) Katılımcı üç evlilik yaşını cinsiyetlere göre ayırmıştır: "Vallaha bir 25-30 olmalı erkeğin evlenme yaşı. Kız içinde 22-23 o yaşlarda olmalı. Kız da yaşını almalı erkekde yaşını almalı akılları oturmalı yerine. (K3, kadın, 63) . Katılımcılardan dört, 18 yaş altındaki çocuk evliliklerine karşı çıktığını, alevi kültüründe bunların yaşanmadığını söylemiştir: "En az 20 yaşının üzerinde olmalıdır. Kadın olsun, erkek olsun 20sinin üzerinde olması lazım. Ancak o zaman evlenme durumuna gelebilir. Ufakdan 13-14 yaşında evlendiriyorlar şuan hâlâ oluyor. Doğu'dan getirdiler, 14 yaşında evlendirdiler, yani bunlar iyi birşey değil bir kız çocuğu 20 yaşını doldurması lazım. 18 yaşından sonra çocuk evlenme hakkına zaten sahip oluyor o çocuk. Alevilik kültüründe 18 yaş altı olmaz bana göre olmaması lazım." (K4, erkek, 60). Bir diğer katılımcı alevi kültüründe belirli bir yaşın olmadığını ama evlenebilmek için bazı niteliklere sahip olunması gerektiğini söylemiştir: "Alevilik kültüründe evlenme yaşı diye birşey yok. Belirli bir ölçüde kendilerine bırakmışlar çocuklara. Biraz daha aydın bir çevre gibiler çok tutucu değiller ama Alevilik kültüründe de tutuculuk vardır. Bu doğru da birşey değil ama benim şahsi fikrimi soruyorsan 25-26 dan sonra olmalı. Bir çocuğun evlenme yaşı gerçekten kararlarını verebiliyor, gerçekten kendi özgürlüğünü kazanmış olmalı." (K5, erkek, 53) . Katılımcılardan kanaat önderi olan alevi dedesi 18 yaşındaki evliliklere karşı çıkmıştır lakin yaş aralığına belirli bir sınır çizmiştir: "Evlenme yaşı kesinlikle reşit dediğimiz yaş varya 18 dediğimiz yaş benim şu anki düşüncemde küçük bir yaş ama 22-23ünden sonra da ne kızın ne erkeğin beklemesini ben doğru görmüyorum. Çünkü insanlar yaşlandıkça daha çok seçici olur. Seçiçi oldukça kendini daima geri iter." (K6, erkek, alevi dedesi, 79) .

4. Sonuç

Çalışmada Alevi- Bektaşi kültürüne göre egzogami evliliğe yönelik görüşlerdeki farklılaşmaların nasıl olduğunun araştırılması amaçlanmıştır. Görüşme homojen inanışa sahip olduğu varsayılan köy halkının farklı mezhepten evliliğe yönelik tutumlarında nasıl bir toplumsal değişme olduğunu anlamak için yapılmıştır. Bu kapsamda, araştırmada nitel araştırma tekniği kullanılmış, derinlemesime görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede üç soru sorulmuştur. İlk olarak, farklı mezhepten birisiyle evlenmek isteseydiniz, aileniz nasıl karşılardı? İkincisi, çocuğunun farklı mezhepten evlenmesini nasıl karşılardınız? soruları

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

yöneltilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular tematik olarak yorumlanmış olup üç temel başlıkta ele alınmıştır. Bunlar; alevi kültüründe farklı mezhepten evliliğe yönelik düşünceler, alevi kültürünü benimseyenlerin kendi çocuklarını farklı mezhepten evlendirmeye yönelik düşünceler, alevi kültürünü benimseyenlerin kendi çocuklarını farklı mezhepten evlendirmeye yönelik düşünceler olarak adlandırılmıştır. Elde edilen cevaplarda çoğunlukla bir üst kuşağın farklı kültürden evliliğe sıcak bakmadığı görülmektedir. Ayrıca görüşmecilerin dini nedenlere bağlı, ritüellere katılımdan kaynaklı farklılaşmalar yaşanabileceğini bu nedenle evlilik birlikteliğinin sarsılabileceğini vurgulamıştır. Fakat katılımcılar, kendi çocuklarının farklı mezhepten evlenmesine yönelik olumlu kanaat bildirmişlerdir. Son olarak elde edilen verilerde görüşmecilerin 18 yaşından küçük bireylerin evliliğine karşı çıkıldığı görülmektir. Elde edilen bulgular ışığında, katılımcıların yaşı göz önünde bulundurulacak olursa bir üst kuşağın daha katı tutum sergilemesinin, Türkiye'de geçmişte yaşanan siyasi çatışmaların, Kahramanmaraş, Çorum ve Sivas'ta meydana gelen Alevi kimliği benimseyen yurttaşların yaşadığı kötü olayların etkisinin de olabileceği düşünülmektedir. Bu olayların aile yapısını, evlilik kültürünü egzogami evliliklere nasıl yansıdığı merak unsuru olup gelecekteki araştırmacılara önerilmektedir.

Kaynakça

1. Subaşı, N. (2010) Alevi Modernleşmesi Sırrı Faş Eylemek, Timaş Yayınları: İstanbul
2. Akman, Ekrem. (2021). Tanzimat'tan Sonra İhtida, İrtidat Hareketleri ve Kadınların "Öteki" ile Evliliği: Midyat Örneği. ARTUKLU AKADEMİ. 8. 10.34247/artukluakademi.888736.
3. Macionis, J. J. (2015) Sosyoloji, (çev. Ed. Prof. Dr. Vildan Akan) Nobel Yayıncılık: Ankara
4. Okan, N . (2021) Canların Cinsiyeti Alevilik ve Kadın, İletişim Yayınları: İstanbul
5. Okan, N. (2014). Alevilikte Kadın Erkek Eşitliği Söylemine Eleştirel Bir Yaklaşım. Antropoloji(28), 27-42. https://doi.org/10.1501/antro_0000000301
6. Küçük, Tahir. "Sekülerleşme Tartışmaları Açısından Alevi-Sünni Evlilikleri". BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi 11/1 (Haziran 2024), 137-164. https://doi.org/10.33460/beuifd.1442920.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

İBTİDAİ SİNİF ŞAGİRDLƏRİNDƏ NİTQ BACARIQLARININ FORMALAŞDIRILMASI

Sevda İslam qızı Abbasova
Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
sevda411@mail.ru, https://orcid.org/0000-0002-6516-2444

Özet

Təhsil fəaliyyəti çərçivəsində kiçik yaşlı şagirdlərin inkişafında ən mühüm nailiyyətləri xarakterizə edən və sonrakı yaş mərhələsində inkişafı təmin edən təməl psixoloji keyfiyyətlər formalaşır. Kiçikyaşlı məktəblilər şəxsiyyətlərarası münasibətlərin qurulmasında ciddi çətinliklər yaşayırlar: onlar öz yaşıdları ilə necə əlaqə quracaqlarını, digər insanlarla qurduqları əlaqəni necə saxlayacaqlarını, sevdikləri və bəyənmədikləri haqqında adekvat fikir söyləməyi bilmədikləri üçün tez-tez münaqişə yaradırlar, başqaları ilə aqressiv davranırlar.

İbtidai təhsil dövründə uşağın insanlarla münasibətlərinin yenidən qurulması baş verir, çünki təhsil fəaliyyətinin başlanğıcı uşağın böyüklər və həmyaşıdları ilə münasibətlərini yeni şəkildə müəyyən edir. Məktəbə gələnə qədər uşaqlar müəyyən söz ehtiyatına malik olur və bu dövrdə müəllimin vəzifəsi uşaqların yaddaşını nitq vasitələri ilə zənginləşdirmək deyil, nitq fəaliyyətinin bacarıq və vərdişlərini formalaşdırmaqdır. Şagird artıq bu və ya digər dərəcədə ünsiyyətcillik, müstəqillik, təşkilatçılıq bacarığı, nəzakətlilik kimi kommunikativ keyfiyyətlərə malikdir. Bu yaşda "kommunikativ və nitq bacarıqları arasındakı əlaqə ünsiyyətin inkişafına, dil və nitq hadisələrinin dərk edilməsinə, sosial təcrübənin mənimsənilməsinə, uşaqların yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafına kömək edir". Nitq bacarıqları və vərdişləri uşağa ilkin formada ünsiyyəti proqnozlaşdırmaq, həmsöhbətin (dost, müəllim, valideyn, tanımadığı şəxslər, həmyaşıdlar) sosial vəziyyətinə diqqət yetirmək, nitq situasiyasını idarə etmək, sosial tərəfdaş rolunu oynamaq imkanı verir.

Təcrübə göstərir ki, kiçik yaşlı məktəblilər üçün dialoji nitqlə müqayisədə monoloji nitq daha mürəkkəb və çətindir. Monoloji nitq öz fikirlərini ardıcıl və rabitəli ifadə etməyi, onları aydın və dəqiq tələffüz etməyi tələb edir. Şifahi monoloji nitqi mənimsəyərkən linqvistik vasitələrin hələ kifayət qədər mənimsənilməməsi səbəbindən bu çətinliklər artır. İbtidai sinif şagirdlərinin şifahi monoloji nitqinin düzgün qurulmamasında ən çox rast gəlinən çatışmazlıqlarından biri də onun intonasiya və qrammatik cəhətdən qüsurlu olmasıdır. Bu zaman ifadələr fasiləsiz, məntiqi vurğu yerində olmadan, cümlələrin aydın qrammatik tərtibi düzgün, yəni bir-birinin ardınca olmur. Qrammatik-intonasiya çarışmazlığı, təbii ki, nitqin məntiqinə təsir edir: fikirlər birləşir, onların ardıcıllığı qeyri-səlis olur, mətnin məzmunu dağınıq, qeyri-müəyyən olur.

Ətraf aləmə açıqlıq, başqa bir insanın təcrübələrinə xeyirxahlıq və həssaslıq, oyunda, ünsiyyətdə, elementar sosial və gündəlik problemlərin həllində təşəbbüs və müstəqillik. Bütün bunlar ibtidai sinif şagirdlərinin nitq inkişafına kömək edir. İbtidai məktəb yaşlı uşaqların nitq inkişafının təhlili göstərir ki, onların nitq mədəniyyəti sahəsində kommunikativ və nitq bacarıqlarını formalaşdırmaq, inkişaf etdirmək və təkmilləşdirmək vacibdir.

Açar sözlər: təhsil fəaliyyəti, kiçik yaşlı məktəbli, nitq bacarıqları, nitq mədəniyyəti

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

FORMATION OF SPEAKING SKILLS IN PRIMARY CLASS STUDENTS

Summary

In the framework of educational activities, the basic psychological qualities that characterize the most important achievements in the development of young students and ensure development at the next age are formed. Young schoolchildren experience serious difficulties in establishing interpersonal relationships: they often create conflicts and behave aggressively with others because they do not know how to communicate with their peers, how to maintain the relationships they have established with other people, how to adequately express their likes and dislikes.

During the period of primary education, the child's relationships with people are restructured, because the beginning of educational activities defines the child's relationships with adults and peers in a new way. Until they come to school, children have a certain vocabulary, and during this period, the teacher's task is not to enrich children's memory with speech tools, but to form the skills and habits of speech activity. The student already has communicative qualities such as sociability, independence, organizational skills, politeness to one degree or another. At this age, "the relationship between communicative and speech skills helps the development of communication, the understanding of language and speech phenomena, the assimilation of social experience, and the development of children's creative abilities." Speech skills and habits allow the child to predict communication in its initial form, pay attention to the social situation of the interlocutor (friend, teacher, parent, strangers, peers), manage the speech situation, and play the role of a social partner.

Experience shows that monologue speech is more complex and difficult for young schoolchildren than dialogue speech. Monologue speech requires to express one's thoughts coherently and coherently, to pronounce them clearly and precisely. These difficulties increase due to insufficient mastery of linguistic tools when trying to master oral monologue speech. One of the most common shortcomings in the improper construction of the oral monologue speech of elementary school students is its intonation and grammatical defects. In this case, the expressions are continuous, without a logical emphasis, and the clear grammatical structure of the sentences is not correct, that is, they are not one after the other. Grammatical-intonation disorder, of course, affects the logic of speech: ideas are combined, their sequence becomes unclear, the content of the text becomes scattered and unclear.

Openness to the surrounding world, kindness and sensitivity to other people's experiences, initiative and independence in play, communication, solving basic social and everyday problems. All this helps the speech development of elementary school students. Analysis of the speech development of primary school children shows that it is important to form, develop and improve their communicative and speech skills in the field of speech culture.

Key words: educational activity, elementary school student, speech skills, speech culture

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ANKARA 112 ACİL SAĞLIK HİZMETLERİNDE ÇALIŞAN ACİL TIP TEKNİSYENİ VE TEKNİKERLERİNİN AFET BİLİNÇ DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ

Prof. Dr. Handan ERTAŞ
Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Bölümü
Handanertas@selcuk.edu.tr, ORCID-ID: 0000-0003-1794-0296
&
Ümit Sefa ÖZTÜRK
Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Bölümü
Umitsefaozturk@gmail.com, ORCID-ID: 0009-0003-9038-7922
&
Diyar KARAHANÇER
Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Bölümü
Dkarahancer@gmail.com, ORCID-ID: 0009-0007-2246-3566

ÖZ

Günümüzde pek çok doğal ve beşeri kaynaklı afet durumu gerçekleşmektedir. Bunlara karşı erken aşamada bilinçli olmak önem arz etmektedir. Bu esas görüşlere dayanarak bu çalışma, HASPAHA ölçeğini kullanarak Ankara 112 Acil Sağlık Hizmetlerinde görev yapan sağlık çalışanlarının afet bilinci ve farkındalık seviyelerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, afet bilinci üzerinde cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş grubu, meslek ve çalışma süresi gibi demografik değişkenlerin etkisi araştırılmıştır. Veri toplama süreci, Google Forms aracılığıyla çevrimiçi anket olarak gerçekleştirilmiş ve anketler sosyal medya (Facebook, LinkedIn, WhatsApp) ile e-posta aracılığıyla katılımcılara iletilmiştir. Toplam 401 kişiye ulaşılan anketlerden 390 tanesi geçerli sayılarak analiz edilmiştir. Katılımcılar, kişisel bilgi formunu (eğitim durumu, mesleki tecrübe, yaş, cinsiyet, meslek) ve Hastane Öncesi Sağlık Personellerinin Afetlere Hazırlık Algısı Ölçeği (HASPAHA) doldurmuştur. Veriler SPSS 27.0 ile analiz edilmiş, normallik testleri Kolmogorov-Smirrnov ve Shapiro-Wilk ile yapılmış ve normallik sağlandığı durumlarda parametrik testler uygulanmıştır. Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının afet bilinci farkındalık düzeyi 117,9872 puan yani %80.35 olarak tespit edilmiştir. Cinsiyet açısından kadınların, afet bilinci konusunda erkeklerden daha yüksek bir farkındalığa sahip olduğu, özellikle afetin önemine yönelik algılarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyi bakımından lise mezunları en yüksek bilinç seviyesine sahipken, yüksek lisans mezunlarının afet bilinç düzeyi daha düşük bulunmuştur, ancak bu farklılık anlamlı bir düzeye ulaşmamıştır. Sonuçlara göre, lisans mezunları afet bilinci açısından yüksek lisans mezunlarından daha yüksek puanlar almıştır. Ayrıca lisans mezunları ile yüksek lisans mezunları arasında, önem alt boyutunda anlamlı fark bulunmaktadır. Yaş grupları arasında 21-31 yaş aralığındaki çalışanların afet bilincinin daha yüksek olduğu, yaş ilerledikçe bu bilinç düzeyinin hafif bir düşüş gösterdiği gözlenmiştir. Meslek grupları arasında Acil Tıp Teknisyenleri (ATT), Acil Ambulans Bakım Teknikerleri (AABT) ile kıyaslandığında daha yüksek bir bilinç düzeyine sahip olmakla birlikte bu fark anlamlı düzeyde değildir. Çalışma süresi değişkeni açısından da belirgin bir farklılık bulunamamıştır. Sonuç olarak, afet bilinci ve

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

farkındalık seviyesinin iyileştirilmesi amacıyla düzenli eğitim programlarının artırılması, simülasyon ve tatbikatların yaygınlaştırılması ve bu eğitim programlarına katılımun artırılması önerilmektedir. Bu alanda yapılacak yeni çalışmalar ve öneriler, hem bireylerin hem de kurumların afet bilinç düzeyini anlamada, hem de gerekli önlemlerin ve tedbirlerin alınarak doğal afetlerle baş edebilme kabiliyetinin artırılmasında önemli bir rol oynayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Ankara 112, Acil Tıp Teknisyeni, Tekniker, Afet Bilinci

MEASURING THE DISASTER AWARENESS LEVELS OF EMERGENCY MEDICAL TECHNICIANS AND PARAMEDICS WORKING IN ANKARA 112 EMERGENCY HEALTH SERVICES

Abstract:

In recent times, numerous natural and human-induced disasters have occurred. Being aware at an early stage against these is of great importance. Based on these main views, this study aims to measure the disaster awareness and preparedness levels of healthcare workers serving in Ankara 112 Emergency Health Services using the HASPAHA scale. The study examines the effects of demographic variables such as gender, education level, age group, occupation, and years of experience on disaster awareness. The data collection process was conducted as an online survey through Google Forms, and the surveys were distributed to participants via social media (Facebook, LinkedIn, WhatsApp) and email. Out of 401 respondents, 390 valid responses were analyzed. Participants filled out a personal information form (education level, professional experience, age, gender, occupation) and the Pre-Hospital Health Workers' Perception of Disaster Preparedness Scale (HASPAHA). The data were analyzed using SPSS 27.0, with normality tests performed via Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk tests. Parametric tests were applied when normality was confirmed. The disaster awareness level of the healthcare workers who participated in the study was found to be 117.9872 points, equivalent to 80.35%. In terms of gender, women were found to have a higher level of disaster awareness than men, particularly showing significantly higher perceptions of the importance of disasters. In terms of education level, high school graduates had the highest level of awareness, while master's degree holders were found to have lower levels of disaster awareness, although this difference was not statistically significant. According to the results, undergraduate degree holders scored higher in disaster awareness compared to master's degree holders. Additionally, there is a significant difference between undergraduate and master's degree holders in the importance sub-dimension. Among age groups, workers aged 21-31 were observed to have higher disaster awareness, with a slight decline in awareness as age increased. Although Emergency Medical Technicians (EMTs) showed higher awareness compared to Ambulance Care Technicians (ACTs), this difference was not statistically significant. No significant differences were found based on years of experience. As a result, it is recommended to increase regular training programs, expand simulations and drills, and promote greater participation in these training programs to improve disaster awareness and preparedness levels. Future studies and recommendations in this area will play an important role in understanding the disaster

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

awareness levels of individuals and institutions, ensuring necessary measures are taken, and enhancing their ability to cope with potential natural disasters.

Keywords: Disaster, Ankara 112, Emergency Medical Technician, Technician, Disaster Awareness

GİRİŞ

Günümüzde pek çok doğal ve beşeri kaynaklı afet durumu gerçekleşmektedir. Bunlara karşı erken aşamada bilinçli olmak önem arz etmektedir (Ergünay, 2007). Acil Sağlık Hizmetleri çalışanları, bu doğal afet ve salgın hastalıklarda önemli görevler almakta, bu durumlara karşı etkin davranabilmek için bilinçli ve eğitimli olmak durumundadır (Yıldırım ve ark, 2014). Ankara, Türkiye'nin başkenti olması sebebiyle stratejik bir öneme sahiptir (Aytepe, 2004). Coğrafi konumu, nüfus yoğunluğu, altyapı ve yapılaşma, stratejik ve siyasi merkez olması, ekonomik ve sosyal etkiler gibi faktörler Ankara'nın afetlerle mücadeledeki kritik rolünü belirlemektedir (JMO, 2006). Başkentin afetlere hazırlıklı olması, kriz yönetim sistemlerinin etkin işleyişi ve toplumsal hazırlık gibi konular, Ankara'nın doğal afetlerle baş etme kapasitesini güçlendirmek için önem arz etmektedir. Dolayısıyla, Ankara'nın afetlere karşı stratejik önemini değerlendirirken, afet yönetimi ve risk azaltma stratejilerinin ön planda olması gerekmektedir (AFAD, 2021). Bu bağlamda Ankara 112 Acil Sağlık Hizmetlerinde görev yapan acil tıp teknisyenleri ve teknikerlerinin afet bilinç düzeylerinin ölçülmesi, acil durumlara hazırlık ve yönetiminde kritik öneme sahiptir. Bu çalışma, sağlık çalışanlarının afet bilinci seviyelerini değerlendirmek ve geliştirmek için tasarlanmıştır. HASPAHA ölçeği kullanılarak yapılan bu araştırma, acil tıp teknisyenleri ve teknikerlerinin afet riski ve hazırlığı konusundaki farkındalıklarını anlamak için bir adım olarak görülmektedir (Tercan ve Şahinöz, 2021). Çevrimiçi anket formu aracılığıyla elde edilen veriler, Ankara 112 Acil Sağlık Hizmetlerinde çalışan sağlık personelinin afet bilinci düzeylerini belirlemek ve geliştirmek için temel bir kaynak olacaktır. Bu çalışmanın sonuçları, acil durum yönetimi ve hazırlığı konusunda daha etkili eğitim ve stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Elde edilen bulgular, acil durum yönetimi ve hazırlığına yönelik politika ve uygulamalarda iyileştirmeler yapılmasına yardımcı olacaktır.

1. AFET

Afet kavramı, insan yaşamını tehlikeye atan doğal çevreyi, özel mülkiyeti veya kamu altyapısını ciddi şekilde zarara uğratan her türlü felaket olayını ifade etmektedir (McDonald, 2003). Bu felaketler, deprem gibi ani ve şiddetli olabileceği gibi, uzun süreli etkileri olan salgın hastalıklar veya iklim değişikliği gibi süreçler de olabilmektedir. Bu tür afetler, genellikle acil müdahale ve iyileştirme çabaları gerektirmektedir ve toplumların dayanıklılığını sınamaktadır (Britannica, 2024). Afetler, kök sebeplerine bağlı olarak doğal veya beşeri kaynaklı şeklinde iki ana kategoride incelenebilmektedir. Doğal afetler, insan kontrolü dışında gelişen ve doğanın kuvvetleriyle ortaya çıkan olaylardır. Bu tür afetler arasında depremler, sel, kasırga, volkanik patlamalar ve toprak kaymaları bulunur. Doğal afetler genellikle ani ve tahmin edilemezdir, ancak etkileri büyük olabilir (Steinberg, 1996). Beşeri kaynaklı afetler, insan faaliyetlerinden kaynaklanan olaylardır ve genellikle önlenebilir niteliktedir. Bu tür afetler arasında endüstriyel

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

kazalar, nükleer felaketler, savaşlar, terör saldırıları ve çevre kirliliği bulunur. Beşeri afetler, insan hataları, ihmal, kasıtlı eylemler veya teknolojik arızalar sonucunda meydana gelir (Manion & Evan, 2001). Bunun yanı sıra afet terimi, doğal, beşeri sebeplerden veya teknolojik etkenlerden kaynaklanan durumların, bireylerin günlük normal faaliyetlerinin ve yaşamlarının kısmî olarak veya bütün olarak kısıtlanması olarak ifade edilebilir. Bu olaylar, doğal afetlerin yanı sıra beşeri kaynaklı veya teknolojik afetler olarak da adlandırılmakta ve toplumun işleyişini, günlük rutinlerini ve genel yaşam düzenini önemli ölçüde etkilemektedir (Ergünay, 1996).

2. AFET BİLİNCİ

Afet durumu meydana gelmeden önce ve meydana geldikten sonra, mantıklı tepkiler vermek, afet ve acil durumlarla ilgili bilgi sahibi olmak ve gerekli hazırlıkları yapmak, afet bilincinin göstergesidir. Bu bilinç, afet idare süreçlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır ve afet eğitimiyle geliştirilir (Davis ve ark, 2003). Tabii afetlere karşı etkin bir direnç geliştirmek için toplumların bilinçli olması ve bu bilincin sürekli olarak davranışa dönüşmesi hayati öneme sahiptir. Bu süreç, afet risklerini anlama, önleme ve hazırlıklı olma üzerine odaklanarak toplumları güçlendirmeyi amaçlamalıdır. Bu bilinç ve davranış, afet durumlarında hızlı ve etkin bir tepki verilmesine, zararların minimize edilmesine ve toplumların dayanıklılığının artırılmasına yardımcı olacaktır. (Varol ve Buluş Kırıkkaya, 2017). Afet bilincinin kazanılması ve uygulanması, uzun vadeli ve sürekli bir süreci gerektirir. Bu süreçte, her bir bireyin ekonomik ve kültürel durumu ile bulunduğu bölgenin afet riskleri ve gereksinimleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bilgiler doğrultusunda güncellenen ve özümsenen afet bilinci, toplumun güvenliğini artırmaya yönelik bir kültür oluşturulmasını sağlamaktadır (Davis ve ark, 2003).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Soruları

Bu çalışmanın temel amacı, Ankara 112 Acil Sağlık Hizmetlerinde çalışan acil tıp teknisyenleri ve teknikerlerinin afet bilinci seviyelerini belirlemek ve geliştirmesine katkıda bulunmaktır. Artan doğal ve beşeri afetler, toplumların erken aşamada bilinçli olmasını gerektirirken, sağlık çalışanlarının afet bilinci, acil durumlara hazırlık ve yönetiminde daha kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, HASPAHA ölçeği kullanılarak yapılan bu araştırma, acil tıp teknisyenlerinin ve teknikerlerinin afet riski ve hazırlığı konusundaki farkındalıklarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulguların, acil durum yönetimi ve hazırlığına yönelik daha etkili eğitim ve stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Bu amaca ulaşma sürecinde aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek, çalışma süresi) ile afet bilinç düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
2. Cinsiyet, afet bilinç düzeyini etkileyen bir faktör müdür?
3. Eğitim düzeyine göre afet bilinci farklılık göstermekte midir?
4. Yaş gruplarına göre afet bilinç düzeyinde bir farklılık var mıdır?
5. Meslek grupları arasında afet bilinç düzeyinde bir farklılık var mıdır?
6. Çalışma süresi, afet bilinç düzeyi üzerinde bir etkisi olan bir faktör müdür?

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

7. Ankara 112 acil sağlık hizmetleri çalışanlarının genel afet bilinç ve farkındalık düzeyi nedir?

3.2. Araştırmanın Tipi

Araştırmada nicel araştırma tarama tipi kullanılmış olup; tanımlayıcı nitelikte bulgular ortaya konulmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama formları, Google formlar aracılığıyla çevrimiçi bir anket olarak hazırlanmış ve akıllı telefonlar üzerinden sosyal medya (Facebook, LinkedIn, WhatsApp) ve e-posta yoluyla katılımcılara iletilmiştir. Anket formuna, katılımcıların araştırmaya katılıp katılmadıklarına dair onam almak amacıyla "katılıyorum/katılmıyorum" butonu eklenmiştir. Onam alındıktan sonra, katılımcılardan kişisel bilgi formunu (eğitim durumu, mesleki tecrübe, yaş, cinsiyet, meslek) ve Tercan ve Şahinöz (2021) tarafından geliştirilen "Hastane Öncesi Sağlık Personellerinin Afetlere Hazırlık Algısı Ölçeği"ni (HASPAHA) doldurmaları istenmiştir. Bu ölçek, istek, önem, müdahale becerisi, yarar ve öz yeterlilik alt boyutlarını içeren 28 sorudan oluşmaktadır. Kullanılan ölçeğin güvenirlik analizi incelendiğinde Cronbach Alfa değeri 0,925 olarak hesaplandığı görülmektedir (Tercan ve Şahinöz, 2021). Araştırmada kullanılan ölçekten alınabilecek en düşük puan 28, en yüksek puan ise 140'tır. Ölçekten elde edilen puanlar arttıkça katılımcıların afetlere hazırlık algısının da arttığı varsayılmaktadır.

3.4. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, Ankara 112 Acil Sağlık Hizmetlerinde görev yapan 1826 kişiden oluşan Ambulans ve Acil Bakım Teknikerleri ile Acil Tıp Teknisyenleri oluşturmaktadır. Araştırmaya Ankara 112 Acil Sağlık Hizmetleri'nde çalışan 401 personel katılmıştır. Anket verilerinin incelenmesi sonucunda, 10 anket katılımcısının, tüm anket sorularına aynı cevapları vererek tam puan aldığı, 1 katılımcının ise yaş ve tecrübe süresinin orantısız olması sebebiyle hatalı doldurduğu tespit edilerek çalışmadan çıkartılmıştır. Böylelikle, analizler 390 geçerli anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Belirli evrenler için örneklem hesaplama yöntemine göre ±%5 kabul edilebilir hata oranına göre %95 güven aralığında önerilen örneklem büyüklüğü 384 kişidir (Altunışık vd. 2012). Örneklem öğrenim görülen birimlere göre tabakalı örnekleme deseniyle oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilere ait tanımlayıcı bulgular Çizelge 1'de verilmiştir.

3.5. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, 6 Haziran 2024 ile 30 Temmuz 2024 tarihleri arasında çevrimiçi anket yöntemi kullanılarak araştırmacı tarafından toplanmıştır. Bir katılımcının anketi tamamlaması için 8-10 dakika yeterli olmuştur. Toplanan veriler dijital ortama aktarılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesi sürecinde SPSS 27.0 (Statistical Package for the Social Sciences) yazılımından yararlanılmıştır. Normallik dağılımı Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiş ve sonuçlar %95 güven düzeyinde verilerin normal dağıldığını göstermiştir. Verilerin analizinde

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

parametrik testler kullanılmış, bu bağlamda Bağımsız Gruplar t-testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Pearson Korelasyon testi uygulanmıştır. ANOVA analizinde, gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek amacıyla Post-Hoc testlerinden Tukey HSD kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık seviyesi 0,05 olarak belirlenmiş; $p<0,05$ olduğunda anlamlı bir farklılık olduğu, $p>0,05$ olduğunda ise anlamlı bir farklılık olmadığı kabul edilmiştir (Kalaycı, 2010).

Tüm istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi olarak $p<0.05$ kabul edilmiştir.

3.6 Araştırmanın Etik ve İzin Boyutu

Araştırma öncesinde, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 24.04.2024 tarih ve 2024/467 sayılı kararla etik kurul izni alınmıştır. Araştırma için Ankara İl Sağlık Müdürlüğü Acil Sağlık Hizmetleri Başkanlığından 29.05.2024 tarih ve 39883686 sayılı onayla gerekli komisyon izni yazılı olarak alındıktan sonra, katılımcıların bilgilendirilmiş onamı ile anket formu uygulanmıştır. Ayrıca, araştırmada kullanılan ölçekleri geliştiren/uyarlayan araştırmacılardan e-posta yoluyla izin alınmıştır.

Bu yöntemlerle, sağlık çalışanlarının afet bilinci ve hazırlık düzeyleri üzerindeki etkili faktörler kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir

4. BULGULAR

Çizelge 1. Temel Demografik Bulgular

Değişkenler (N=390)	Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	250	64,1
Erkek	140	35,9
Öğrenim Düzeyi		
Lise	23	5,9
Önlisans	129	33,1
Lisans	209	53,6
Yüksek Lisans	29	7,4
Meslek		
Acil Tıp Teknisyeni (ATT)	226	57,9
Acil Ambulans Bakım Teknikeri (AABT)	164	42,1
Yaş Grubu		
21-31 arası	139	35,6
32-38 arası	137	35,1
39 ve üzeri	114	29,2
Çalışma Süresi		
0-5 Yıl	52	13,3
6-10 Yıl	56	14,4
11-15 Yıl	164	42,1
16-20 Yıl	94	24,1
21 ve Üzeri	24	6,2

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Araştırmaya katılan Ankara 112 acil sağlık hizmeti çalışanlarının temel demografik bulguları Çizelge 1'de yer almaktadır. Katılımcıların %64,1'i kadın, %35,9'u ise erkektir. Bu bulgular, araştırma grubunda kadınların erkeklere oranla daha fazla olduğunu göstermektedir. Katılımcıların öğrenim düzeyleri incelendiğinde, %53,6'sının lisans mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca, %33,1'i önlisans mezunu, %7,4'ü yüksek lisans mezunu ve %5,9'u lise mezunudur. Bu sonuçlar, genel olarak katılımcıların yüksek eğitim seviyesine sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Katılımcıların meslek dağılımına bakıldığında, %57,9'u Acil Tıp Teknisyeni (ATT) ve %42,1'i Acil Ambulans Bakım Teknikeri (AABT) olarak çalışmaktadır. ATT grubunun daha fazla olduğu görülse de meslek grupları arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Yaş dağılımı incelendiğinde, %35,6'sı 21-31 yaş aralığında, %35,1'i 32-38 yaş aralığında ve %29,2'si ise 39 yaş ve üzerindedir. Bu dağılım, katılımcıların çoğunun genç ve orta yaş grubunda olduğunu göstermektedir. Çalışma süresi açısından, katılımcıların %42,1'i 11-15 yıl arası deneyime sahiptir. %24,1'i 16-20 yıl, %14,4'ü 6-10 yıl, %13,3'ü 0-5 yıl arasında çalışmış ve %6,2'si ise 21 yıl ve üzeri deneyime sahiptir. Bu veriler, çoğu çalışanın uzun yıllar boyunca bu meslekte hizmet verdiğini ve deneyimli bir grup olduğunu göstermektedir.

Çizelge 2: Demografik Değişkenlere Göre Afet Bilinci ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Gruplar	İstek (Ortalama ± SS)	Önem (Ortalama ± SS)	Özyeterlilik (Ortalama ± SS)	Müdahale Becerisi (Ortalama ± SS)	Yarar (Ortalama ± SS)	Afet Bilinci (Ortalama ± SS)
Yaş	21-31	10.51 ± 3.45	23.45 ± 2.65	31.81 ± 6.36	36.40 ± 4.21	16.76 ± 3.05	118.92 ± 13.97
	32-38	10.90 ± 3.42	24.02 ± 2.03	31.13 ± 7.30	36.35 ± 4.28	16.42 ± 3.33	118.82 ± 15.59
	39 ve üzeri	10.45 ± 3.19	23.59 ± 2.55	30.91 ± 6.67	35.42 ± 4.68	15.48 ± 3.52	115.85 ± 15.10
	F	0.689	2.098	0.612	1.912	**4.952**	1.660
	p	0.503	0.124	0.543	0.149	**0.006***	0.192
Cinsiyet	Kadın	10.71 ± 3.28	23.97 ± 1.90	31.30 ± 6.61	35.97 ± 4.45	16.39 ± 3.21	118.34 ± 14.10
	Erkek	10.49 ± 3.50	23.19 ± 3.09	31.31 ± 7.12	36.32 ± 4.28	16.05 ± 3.52	117.36 ± 16.31
	t	0.626	**3.104**	-0.014	-0.763	0.963	0.624
	p	0.532	**0.032***	0.989	0.446	0.336	0.533
Öğrenim Düzeyi	Lise	11.83 ± 3.35	23.74 ± 1.96	30.39 ± 6.34	37.00 ± 3.61	17.04 ± 2.46	120.00 ± 12.11
	Ön lisans	10.79 ± 3.27	23.68 ± 1.90	31.47 ± 6.37	35.79 ± 4.25	16.14 ± 3.19	117.88 ± 14.04
	Lisans	10.79 ± 3.37	23.86 ± 2.20	31.31 ± 7.09	36.12 ± 4.62	16.20 ± 3.39	117.96 ± 15.71
	Yüksek Lisans	10.70 ± 3.55	22.41 ± 4.94	31.07 ± 7.02	36.52 ± 3.91	15.48 ± 4.01	117.07 ± 15.36
	F	1.825	**3.095**	0.178	0.624	1.084	0.178
	p	0.142	**0.027***	0.911	0.600	0.356	0.911
Meslek	ATT	10.70 ± 4.02	23.86 ± 7.52	31.47 ± 7.53	36.15 ± 11.49	16.31 ± 4.97	118.50 ± 34.07
	AABT	10.48 ± 4.11	23.28 ± 7.14	31.32 ± 8.03	36.32 ± 11.67	16.05 ± 4.92	117.28 ± 34.90
	t	1.228	0.868	0.697	0.580	0.557	0.725

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

	p	0.303	0.460	0.556	0.630	0.645	0.539
Çalışma Süresi	0-5 Yıl	10.31 ± 12.59	23.45 ± 12.59	31.30 ± 12.59	36.00 ± 12.59	16.76 ± 12.59	118.31 ± 12.59
	6-10 Yıl	10.79 ± 14.99	23.68 ± 14.99	31.47 ± 14.99	35.79 ± 14.99	16.14 ± 14.99	117.73 ± 14.99
	11-15 Yıl	10.83 ± 14.90	23.69 ± 14.90	31.31 ± 14.90	36.08 ± 14.90	16.26 ± 14.90	118.07 ± 14.90
	16-20 Yıl	10.70 ± 16.10	23.97 ± 16.10	31.07 ± 16.10	36.32 ± 16.10	16.31 ± 16.10	117.91 ± 16.10
	21 ve Üzeri	10.63 ± 15.78	23.72 ± 15.78	30.91 ± 15.78	35.42 ± 15.78	15.48 ± 15.78	117.63 ± 15.78
	F	0.667	1.655	0.982	0.982	1.151	1.088
	p	0.574	0.181	0.404	0.404	0.332	0.358

Çizelge 2'de yer alan temel demografik değişkenler ve afet bilinç düzeyleri arasındaki karşılaştırmalar, her bir grup için ortalama, standart sapma ve standart hata değerleri üzerinden değerlendirilmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından, kadınların afet bilinç düzeyi ortalaması (118,34 ±14,10) iken, erkeklerin ortalaması (117,36 ±16,31) olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, kadınların afet bilinç düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu, ancak farkın çok belirgin olmadığını göstermektedir. Ayrıca, standart hata değerleri kadınlarda (0,89), erkeklerde ise (1,38) olarak hesaplanmış, bu da kadın grubundaki verilerin erkek grubuna göre daha az değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Cinsiyet açısından genel afet bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak, **önem** alt boyutunda kadınların erkeklere kıyasla anlamlı olarak daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir ($p = 0.032$). Kadınların ortalama puanı erkeklerden 0.79 puan daha fazladır ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır (%95 güven aralığı: 0.29 - 1.28).

Öğrenim düzeyi açısından bakıldığında, lise mezunlarının afet bilinç düzeyi ortalaması (120,00 ±12,11) ile en yüksek değer olarak kaydedilmiştir. Diğer öğrenim düzeyleri arasında çok belirgin bir fark bulunmamaktadır; ön lisans mezunlarının ortalaması (117,88 ±14,04), lisans mezunlarının ortalaması (117,96 ±15,71), yüksek lisans mezunlarının ortalaması ise (117,07 ±15,36) olarak görülmektedir. Lise mezunlarının standart hata değeri (2,52) ile diğer gruplardan daha yüksek olsa da, genel olarak öğrenim düzeyleri arasında afet bilinci açısından önemli bir farklılık bulunmamıştır. Ancak, **önem** alt boyutunda lisans mezunları ile yüksek lisans mezunları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Lisans mezunlarının ortalama puanı yüksek lisans mezunlarından 1.45 puan daha yüksektir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = 0.027$, %95 güven aralığı: 0.22 - 2.68).

Yaş grupları açısından incelendiğinde, 21-31 yaş arası katılımcıların ortalama afet bilinç düzeyi (118,92 ±13,97), 32-38 yaş arası katılımcıların ortalaması (118,82 ±15,59) ve 39 yaş ve üzeri katılımcıların ortalaması (115,85 ±15,10) olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, yaş grupları arasında afet bilinci açısından belirgin bir fark olmadığını göstermektedir. Ancak, **yarar** alt boyutunda yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Özellikle, 21-31 yaş grubundaki katılımcılar, 32-38 yaş grubuna göre 1.28 puan daha yüksek bir ortalamaya sahiptir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = 0.006$, %95 güven aralığı: 0.30 - 2.26). Ayrıca, 32-38 yaş grubuyla 39 yaş ve üzeri grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamakla birlikte, 0.93 puanlık bir farkın sınırda anlamlı olduğu gözlemlenmiştir ($p = 0.066$, %95 güven aralığı: -0.04 - 1.91).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Meslek gruplarına bakıldığında, ATT'lerin ortalama afet bilinç düzeyi (118,50 ±14,94), AABT'nin ise (117,28 ±14,89) olarak belirlenmiştir. Meslekler arasında çok büyük bir fark olmamakla birlikte, ATT'lerin afet bilinç düzeylerinin AABT'lere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çalışma süresi değişkenine göre değerlendirildiğinde, 0-5 yıl arası çalışma deneyimine sahip olanların ortalama afet bilinç düzeyi (118,31 ±12,59) iken, 6-10 yıl arası çalışanların ortalaması (117,73 ±14,99), 11-15 yıl arası çalışanların ortalaması (118,07 ±14,90), 16-20 yıl arası çalışanların ortalaması (117,91 ±16,10), 21 yıl ve üzeri çalışanların ortalaması ise (117,63 ±15,78) olarak tespit edilmiştir. Çalışma süresi açısından değerlendirildiğinde de gruplar arasında önemli bir fark görülmemiştir.

Araştırma kapsamında, Ankara 112 Acil Sağlık Hizmetleri biriminde afet bilinci ve farkındalık düzeyi 117,9872 puan (%80,35) olarak tespit edilmiştir.

5. TARTIŞMA

Bulgulara göre, afet bilinci ve alt boyutlarının demografik değişkenlere göre farklılıklar gösterdiği saptanmıştır. Cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş grubu ve meslek gibi faktörler afet bilincini ve alt boyutlarını anlamlı bir şekilde etkilemiştir. Cinsiyet açısından, kadınların afetin önemine yönelik algıları erkeklerden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, kadınların afet bilinci konusunda daha hassas olabileceği ve toplumsal rollerinin bu farkı etkileyebileceği yönünde yorumlanabilir. Ancak genel afet bilinci düzeyinde cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Eğitim düzeyi bulgularında, lise mezunları en yüksek genel afet bilincine sahipken, yüksek lisans mezunlarının afet bilinci daha düşük bulunmuştur. Özellikle, lisans mezunlarının afetin önemine yönelik algılarının yüksek lisans mezunlarına göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgular, afet bilincinin formal eğitim seviyeleri arasında yeterince etkili olmadığını ve afet bilinci eğitimlerinin her seviyede daha kapsamlı işlenmesi gerektiğini göstermektedir. Yaş grupları arasında ise, genç katılımcıların öz yeterlilik ve müdahale becerileri alt boyutlarında daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Genç bireylerin teknolojiye erişim kolaylığı ve güncel eğitimlerden daha fazla yararlanmaları bu farkı açıklayabilir. Ancak yaş ilerledikçe bilincin azalması, eğitimlerin tekrarlanması gerektiğini ve bilgi tazeleme gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca, yarar alt boyutunda 21-31 yaş grubundaki katılımcıların 32-38 yaş grubuna göre anlamlı derecede daha yüksek bir algıya sahip olduğu bulunmuştur. Meslek grupları açısından ise Acil Tıp Teknisyenlerinin (ATT) afet bilincinin Acil Ambulans Bakım Teknikerlerine (AABT) göre daha yüksek olduğu görülmüş, özellikle yarar algısında ATT'ler anlamlı derecede daha yüksek bir algıya sahip bulunmuştur. Bu durum, meslek içi eğitimlerin içeriği ve müdahale gereksinimlerinin bu grupta daha fazla vurgulanmasıyla açıklanabilir.

6. SONUÇLAR

Bu çalışmada, Ankara 112 Acil Sağlık Hizmetleri personelinin afet bilinci ve alt boyutlarının demografik faktörlerle ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş ve meslek gibi faktörlerin afet bilincinin alt boyutlarında anlamlı farklılıklar yarattığını göstermiştir. Kadınların, özellikle afetin önemine yönelik algılarının erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Eğitim düzeyine göre, lise mezunları genel afet bilinci açısından en

yüksek puanlara sahipken, yüksek lisans mezunları daha düşük puanlar almıştır. Yaş gruplarına göre, genç katılımcılar öz yeterlilik ve müdahale becerileri açısından daha güçlü bir algıya sahipken, yaş ilerledikçe bu algılar zayıflamıştır. Sonuç olarak, afet bilincini artırmak ve bu bilincin alt boyutlarında sürdürülebilir bir gelişim sağlamak için düzenli eğitim programlarının uygulanması ve bu eğitimlerin tüm demografik grupları kapsayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Ayrıca, simülasyonlar ve uygulamalı tatbikatların yaygınlaştırılması, afet bilincinin artmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR:

AFAD. (2021). *Ankara İl Afet Risk Azaltma Planı*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. https://ankara.afad.gov.tr/kurumlar/ankara.afad/Kutuphane/ANKARA_IRAP_2021.pdf

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2012). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. İstanbul: Sakarya Kitabevi.

Aytepe, O. (2004). Ankara'nın Merkez ve Başkent Olması. *Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 15-22. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000089

Britannica, T. (2024). Editors of encyclopaedia. *Argon. Encyclopedia Britannica*.

Davis, I., Hosseini, M., ve Izadkhah, Y. O. (2003). *Public Awareness and the Development of a Safety Culture: Key Elements in Disaster Risk Reduction*.

Ergünay, O. (1996). Afet yönetimi nedir? Nasıl olmalıdır? Erzincan ve Dinar deneyimleri ışığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları. *Tübitak Deprem Sempozyumu*.

Ergünay, O. (2007). *TÜRKİYE'NİN AFET PROFİLİ*. TMMOB Afet Sempozyumu.

JMO. (2006). *ANKARA İLİNİN JEOLOJİK ÖZELLİKLERİ VE AFET TEHLİKELERİ ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER*. TMMOB-JEOLOJİ MÜHENDİSLERİ ODASI. https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/81280cd90bc1a6c_ek.pdf

Kalaycı, Ş. (2010). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. Ankara: Asil Yay. Dağ.

Manion, M., & Evan, W. M. (2001). Chapter 1-natural and human-made disasters. International Journal of Risk Assessment and Management, 2(1-2), 6-35.

McDonald, R. (2003). *Introduction to natural and man-made disasters and their effects on buildings*. Architectural Pr.

Steinberg, T. (1996). What is a natural disaster. Literature and Medicine, 15(1), 33-47. https://doi.org/10.1353/lm.1996.0012

Tercan, B., ve Şahinöz, S. (2021). HASTANE ÖNCESİ ACİL SAĞLIK HİZMETLERİNDE ÇALIŞAN PERSONELİN AFETLERE HAZIRLIK ALGILARINI BELİRLEMEYE

YÖNELİK ÖLÇEK GELİŞTİRME: METODOLOJİK BİR ÇALIŞMA. *Hastane Öncesi Dergisi*, *6*(3), 367-379. https://doi.org/10.54409/hod.995792

Varol, N., ve Buluş Kırıkkaya, E. (2017). Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği. *Resilience*, *1*(1), 1-9. https://doi.org/10.32569/resilience.344784

Yıldırım, D., Sarı, E., Gündüz, S., ve Yolcu, S. (2014). Paramedik Eğitiminin Dünü ve Bugünü Past and Present of Paramedic Education. *Smyrna Tıp Dergisi*, 51-53.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ DUYGUSAL ZEKA DÜZEYLERİ VE İŞ MOTİVASYONLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ;KONYA İLİ ÖRNEĞİ

Prof. Dr. HANDAN ERTAŞ [1] , KÜBRA KARABULUT MERAL [2], VAHİDE ORDU [3],

[1] SELÇUK ÜNİVERSİTESİ, Sağlık Bilimleri Fakültesi, handanertas@selcuk.edu.tr , 0000- 0003-1794-0296

[2] SELÇUK ÜNİVERSİTESİ, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, kbrmeral@gmail.com, -0009-0003-5957-7015

[3] SELÇUK ÜNİVERSİTESİ, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, vahide176@gmail.com, -0009-0005-7342-6381

ÖZET

Bu çalışma, sağlık çalışanlarının duygusal zeka düzeyleri ile iş motivasyonları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu iki değişken arasındaki ilişkinin sağlık çalışanlarının iş tatmini ve iş performansı gibi faktörler üzerindeki katkısını araştırmak amaçlanmaktadır. Çalışma ile "Duygusal zeka ve iş motivasyonu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?" sorusunun cevabı bulunmaya çalışılacaktır. İki değişken arasında ilişki tespiti sonrası sağlık çalışanlarının iş motivasyonlarını artırmak için duygusal zeka becerilerini nasıl kullanabileceği ortaya konulacaktır. Ayrıca çalışma, sağlık çalışanlarının daha kaliteli ve verimli bir çalışma ortamı yaratmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında Konya ilinde çalışan sağlık çalışanlarından elde edilen verilerin analizi için IBM SPSS Statistics 22 ile uygun istatistiksel yöntemler kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmada "Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeği", "Duygusal Zeka Ölçeği" ve demografik form kullanılmıştır. Analizde, tanımlayıcı kategorik verileri sayı ve yüzde, nicel verileri ise ortalama ve standart sapma değerleri gösterilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermesi durumunda grup karşılaştırmalarda Independent Sample T Test ve One Way ANOVA testi uygulanacaktır. Anlamlılık değeri $p<0.05$ alınmıştır. Verilerin analizinde Konya'da hizmet veren hastanelerde görev yapan 426 sağlık çalışanına ulaşılmış; 387 kullanılabilir anket elde edilmiştir. Elde edilen verilere göre duygusal zeka ile iş motivasyonu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim seviyesinin iş motivasyonu ve duygusal zeka üzerinde belirleyici faktörler olduğu saptanmıştır. İşlerinden memnun olan sağlık çalışanlarının yüksek eğitimli sağlık çalışanlarının ve kadın çalışanların duygusal zeka düzeyleri ile iş motivasyonlarının diğerlerine oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada sağlık çalışanlarının iş motivasyonlarının artırılmasında duygusal zekanın güçlü bir etkisi olduğu vurgulanmaktadır. Çalışmadan elde edilen veriler neticesinde sağlık kurumlarının, sağlık çalışanlarının duygusal zeka becerilerini geliştirmek için eğitim ve programlara yatırım yaparak, iş motivasyonunu artırabileceği, çalışanlar için daha verimli bir çalışma ortamı

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

yaratabileceği kanısına varılmıştır. Çalışma, sağlık çalışanlarının iş yerindeki performanslarını artırmak ve iş motivasyonlarını yükseltmek adına önemli bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal zeka, İş motivasyonu, Sağlık çalışanları

THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE LEVELS AND WORK MOTIVATION OF HEALTHCARE WORKERS;KONYA PROVINCE EXAMPLE

ABSTRACT

This study examines the relationship between the emotional intelligence levels of healthcare workers and their work motivation. The aim is to investigate the contribution of the relationship between these two variables on factors such as job satisfaction and job performance of healthcare workers. The study will attempt to find the answer to the question of "Is there a significant difference between emotional intelligence and work motivation?" After determining the relationship between the two variables, it will be revealed how healthcare workers can use their emotional intelligence skills to increase their work motivation. In addition, the study aims to contribute to healthcare workers creating a higher quality and more efficient work environment. Within the scope of the research, the data obtained from healthcare workers working in Konya province were analyzed using appropriate statistical methods with IBM SPSS Statistics 22. "Multidimensional Work Motivation Scale", "Emotional Intelligence Scale" and demographic form were used in the study. In the analysis, descriptive categorical data were shown as numbers and percentages, and quantitative data were shown as mean and standard deviation values. In case of normal distribution of the data, Independent Sample T Test and One Way ANOVA test will be applied in group comparisons. The significance value was taken as $p<0.05$. In the analysis of the data, 426 healthcare workers working in hospitals in Konya were reached; 387 usable surveys were obtained. According to the obtained data, it was determined that there was a positive significant relationship between emotional intelligence and work motivation. It was determined that age, gender, marital status and education level were the determining factors on work motivation and emotional intelligence. It was determined that healthcare workers who were satisfied with their jobs, healthcare workers with higher education and female employees had higher emotional intelligence levels and work motivation compared to others. This study emphasizes that emotional intelligence has a strong effect on increasing the work motivation of healthcare workers. As a result of the data obtained from the study, it was concluded that healthcare institutions can increase work motivation and create a more productive work environment for employees by investing in training and programs to develop the emotional intelligence skills of healthcare workers. The study makes an important contribution to increasing the performance of healthcare workers at work and increasing their work motivation.

Keywords: Emotional intelligence, Job motivation, Healthcare workers

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

GİRİŞ

Günümüzde, bireylerin yaşam süresini ve kalitesini doğrudan etkileyen asıl konusu toplum ve insan sağlığı olan bu noktada diğer sektörlerden ayrılan en önemli hizmet alanı sağlık sektörüdür. İnsan hayatının korunmasında, iyileştirilmesinde kritik rol oynamaktadır. Sağlık sektöründe hizmet veren sağlık çalışanları, bireylerin yaşamlarını daha iyi hale getirmek ve daha kaliteli bir yaşam sürmelerini sağlamak, sağlıklarını sürdürebilmelerini sağlamak ve hastalıklarını tedavi etmek gibi önemli sorumlulukları üstlenmektedirler (Çağatay, 2023). Bu sorumluluklar sağlık çalışanlarının zorlayıcı koşullar altına girmesine sebebiyet vermektedir. Bu nedenle, sağlık çalışanlarının iş motivasyonları ve kaliteli şartlar altında çalışmaları hem bireysel rahatlıkları hem de hastaların sağlığı açısından büyük önem arz etmektedir. Bu alanda çalışan bireylerin performansı, hastaların memnuniyeti ve tedavi süreçlerinin başarı üzerinde önemli rol oynamaktadır. Bütün işletmelerde olduğu gibi hastanelerin başarısı da çalışanlarının başarısına doğru orantılı olarak artmaktadır. Çalışanlar bir hastane için en önemli kaynaktır denilebilir. Bu yüzden hastane yönetimlerinin en önemli sorumluluklarından biri çalışanlarının istek ve ihtiyaçlarını belirlemek ve beklentilerini bu doğrultuda karşılamaktır (Alcan, 1997). Bu nedenle sağlık çalışanlarından maksimum verimin elde edilmesi ve kaliteli bir çalışma ortamın oluşturulması için, ihtiyaçlar çalışanların özelliklerine göre belirlenmeli ve en iyi biçimde karşılanmaya çalışılmalıdır. Tüm bu çalışan motivasyonunun artırılmasına yönelik gerçekleştirilen çabalar; kurumun gelişebilmesi, insan kaynakları ve kendi öz kaynaklarını daha etkili kullanabilmeleri açısından önemli çıkış noktasıdır (Hageman, 1997). Kurumun sağlık çalışanlarının motivasyonunu yüksek tutmasına karşın kendi çalışanlarından beklentileri vardır. Bunlar sağlık çalışanlarının işlerini etkin bir şekilde sürdürebilmeleri ve yüksek performans gösterebilmeleridir. Bu noktada çalışanlara ait yetenek ve beceriler büyük önem arz etmektedir. Bu yetenek ve beceriler arasında son yıllarda ön plana çıkan iki önemli kavram vardır. Bunlar, duygusal zeka ve iş motivasyonu kavramlarıdır. Kurumların başarısında iş motivasyonu önemli bir kavramdır. Bireyler yaşamlarının uzun ve en önemli bölümünü iş yerlerinde geçirmektedir. Özellikle sağlık kurumlarında çalışan bireylerin iş motivasyonu ve iş tatmini bu nokta da daha da öne çıkmaktadır. Sağlık çalışanlarının iş motivasyonunun yüksek olması bireylerin işini severek ve isteyerek yapmasında önemli bir faktördür. Bireylerin sahip oldukları duygusal zekâ düzeyleri, tutum ve hisleri çalıştığı ortamdaki bakış açılarına göre şekillenmektedir. Çalışanların işlerine olumlu duygular beslemesi, kendi duygularını ve başkalarının duygularını tanıma, anlama, yönetme becerilerinin yüksek olması iş motivasyonunun da yüksek olmasına neden olurken, olumsuz tutum ve duygulara sahip olmaları düşük iş motivasyonu ve iş tatminine sebebiyet vermektedir. Bu doğrultuda, sağlık kurumu çalışanlarının iş motivasyonlarının yüksek tutulması kurumun etkin ve verimli faaliyetler göstermesine neden olmaktadır. Kurumda sağlanan yüksek iş motivasyonu ve tatmini sonucunda, çalışanların kuruma olan bağlılıklarını artırmakta ve örgütsel performansı da yönde etkilemektedir. (Küsbeci,2022).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Duygusal Zeka

Duygusal zeka terimini ilk kez 1990 yılında Sallovey adlı bir psikolog, kişilerin duygularının niteliğini, duygularını kavrayışını ve diğer kişilerin duygularına sempati duymayı,kendi ruh halini yönetme becerisi olarak kullanmıştır. Reuven Bar- On (2008) ise duygusal zekayı şu şekilde tanımlamıştır: "Kişinin çevresel ihtiyaçlarına yanıt verme yeteneğini etkileyen bir dizi bilgi ve duygusal ve sosyal yetenektir" (Hassan, 2011). Duygusal zekanın kökeni, ilk olarak Thorndyke (1920) tarafından ortaya atılan sosyal zekaya dayanmaktadır. Bu modelde insan ilişkileri ve birbirleriyle olan etkileşimlerinde sosyal zekanın önemli olduğu vurgulanmıştır. Duygusal zekâ kavramı, günümüzde birçok alanda üzerinde en çok çalışılan ve araştırılan kavram olmuştur. Özellikle psikoloji ve sosyal bilim alanlarında birçok araştırma kaynağına öncülük etmiştir. Bu kavrama yöneltilen ilgilerin kaynağı Daniel Goleman'ın (1995) "Duygusal Zekâ" adlı kitabına gösterilen rağbettir (Doğan & Şahin, 2017). Goleman, kitapta duygusal zekanın bilişsel zekadan daha önemli olduğunu vurgulamaktadır. Goleman'a göre bireylerde duygusal zeka yoksunluğu birçok alanda kötü sonuçlar doğurabilir. Kişilerin aile durumundan, iş yerindeki motivasyon ve başarısına, toplumsal ilişkilerinden sağlık durumlarına kadar birçok faktör duygusal zekâ yoksunluğunun olumsuzluğundan etkilenecektir. İş ortamları karmaşık bir sosyal yapıya sahip oldukları için çalışanların duygularından bağımsız şekilde hareket etmeleri mümkün görülmemektedir. Geçmişte iş ortamlarında duyguların iş verimini düşüreceği, dikkati dağıtacağına ve kalitenin düşeceğine inanılıyordu. Günümüz modern yönetim yaklaşımı ile bu düşüncelerin getirdiği olumsuz tabular yıkılmış ve yerini çalışanların duygularını iş ortamında ifade etmelerinin kişiler arası sağlıklı iletişimi kuvvetlendireceği ve ortak amaçları gerçekleştirmede daha etkili olacağı düşüncesi almıştır (Oyur,2012). Yöneticilerin ve çalışanların örgüt yapılarında değişen koşullara uyum sağlayabilmeleri, iş motivasyonlarını sağlayabilmeleri, iş ortamından memnuniyet duyabilmeleri, işlerine karşı duygusal aidiyet hissedebilmeleri ve duygusal doyum sağlayabilmeleri için duygularını iyi yönetebilmeleri, duygularının davranışlarını nasıl yönlendirebileceği konusunda donanımlı olmaları ve duygularının ifade ediliş biçimlerine dikkat edebilmeleri için duygusal zeka düzeyleri büyük önem arz etmektedir (Tömeren ve Çankaya, 2008). Çalışanların duygularını yönetebilme yetenekleri, sosyal hayatlarında ve psikolojik iyi oluşları açısından önemli olduğu kadar iş yaşamları içinde önemlidir. "Duygusal zekânın tanımladığı; bireyin kendini tanıması, kontrol etmesi ve motive etmesi, isteklerini erteleyebilmesi, duygusal değişimlerini kontrol etmesi, engellemeler karşısında direnebilmesi, diğer kişilere anlayışla yaklaşabilmesi, onların en derin duygularını sezinleyebilmesi, etkin ilişkiler kurup sürdürebilmesi yetenekleri, öğrenilebilir psikolojik ve sosyal becerilerdir ve bu beceriler sayesinde birey yaşamdaki başarısını, doyumunu ve motivasyonunu en üst düzeye çıkarabilmektedir"(Doğan & Şahin, 2017). Sağlık sektörü diğer sektörlerden farklı olarak sosyal ve psikolojik amaçlar içerdiği için bu sektörde çalışanların duygusal zeka düzey ve becerilerini en etkin ve doğru bir şekilde yönetebilmeleri, kullanabilmeleri iş motivasyonlarını artıracaktır düşüncesi bu araştırmanın çıkış noktası olmuştur. İnsan hayatının söz konusu olduğu sağlık sektöründe insan ilişkilerinin yoğun yaşanması bireylerin birbirlerinin duygularını iyi anlayabilmelerini gerektirmektedir. Bu

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

noktada duygusal zeka ve iş motivasyonu ilişki düzeyinin belirlenmesi kıymetlidir. Yerli ve yabancı kaynaklar incelendiğinde iki kavramında farklı örgütsel yapılarda birlikte incelenme sayısının az olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden çalışma sayısının az oluşu araştırmayı önemli kılmaktadır (Ballı, 2019).

İş Motivasyonu

Motivasyon kavramı insan davranışlarının gücü ve yönü ile ilişkili psikolojik bir kavramdır (Lundy ve Cowling, 1996), bu kavram bireylerin bir konuda istekli hareket etmelerini sağlayan, bir işi yapabilmeleri için kişileri ikna eden ve isteklendiren bir duygudur (Akbolat ve Işık, 2012). Motive olma veya motive etmenin bir amaçla mutlak ilişkisi bulunmaktadır. Bu yüzden kişilerin istem dışı, bilinç dışı yapmış olduğu eylemlerin motive edilmesi mümkün olmayacaktır (Barlı, 2010). Motivasyonu kişilerin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kendi arzu ve istekleri doğrultusunda davranmaları şeklinde tanımlamak da mümkündür (Genç, 2004; Koçel, 2005; Oral, 1999). Motivasyon, insan kaynaklarını belirlenen hedefe ulaştırmada istekli ve devamlı şekilde harekete geçmek için yapılan çabaların tümüdür. Diğer bir ifade ile motivasyon, kurumların ve kişilerin ihtiyaçlarını tatminle sonuçlandıracak bir iş ortamı oluşturarak kişilerin harekete geçmesi için istekli hale gelmesi süreci olarak da tanımlanmaktadır (Can, 2005). Motivasyon genel bir kavram olarak kullanılmakta iken, iş motivasyonu çalışanları belirli bir iş seçmeye ve o işte devam etmeye, çok çalışmaya iten güçtür (Simons ve Enz, 1995). İş motivasyonu, örgütün ve çalışanların ihtiyaçlarını tatmin edecek bir iş ortamı oluşturarak, çalışanların isteklendirilip harekete geçirilmesi süreci olarak kabul edilmektedir (Can, 1997). Sağlık çalışanlarının iş motivasyonu hem bireysel hem kurumsal performansın artmasına ve kaliteli bir süreç yönetimine katkı sağlamaktadır. Yüksek motivasyon çalışanların iş tatminini artırmasını, stres ve tükenmişlik riskinin azaltılmasını bunun yanında hasta bakımının kalitesinin iyileştirilmesini mümkün kılmaktadır. Yine literatürde benzer anlamda kullanılan çalışma motivasyonu, kişinin hem kendi içinde hem de kendi dışında oluşan, enerji veren bir dizi gücün işle ilişkili davranışları başlatması, bu davranışların şeklini, yönünü, yoğunluğunu ve devamlılığını belirlemesi, şeklinde açıklanmaktadır (Donovan,2009). Bu doğrultuda motivasyon; içsel motivasyon ve dışsal motivasyon olarak ikiye ayrılmaktadır.

- **İçsel motivasyon:** İçsel motivasyon kişinin; yeniliklere açık, zor olanı başarma, kendini geliştirmeye, araştırmaya, öğrenmeye ve uygulamaya yönelik doğal eğilimidir. İnsanın pozitif potansiyelini açıklayan en iyi şey içsel motivasyondur. Kişiye seçim yapma olanağı tanınması ve kendini yönlendirmeye yönelik fırsatlar verilmesi ile içsel motivasyonu arttırılabilir (Ryan, vd.,2000). İçsel motivasyon, kişiyi harekete geçirme konusunda motivasyon boyutları arasında en etkili olanı olarak değerlendirilmektedir. İstek ve ihtiyaç, dürtü, ve arzu gibi bireyin duygularını kapsamaktadır. Bireyin içinde oluşan bu duygular, bireyin harekete geçme eylemini başlatır. Bireyin gündelik yaşamında ve çalışma hayatında performansını etkileyen, yönlendiren ve bir takım davranışların sürekliliğini sağlayan destekleyici en etkili güçtür (Abbasoğlu,Şevin,2015).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

- **Dışsal motivasyon:** Bireyin davranışını etkileyen dış faktörleri işaret eder8. Bireye çevresindeki insanlardan veya yönetici tarafından verilen ödül, ceza, diğer bir ifade ile dışsal faktörlerin bireyin davranışını yönlendirmesi ile başlayan bir süreçtir.

Duygusal Zeka ve İş Motivasyonu Arasındaki İlişki

Motivasyon kişiyi belirli yönde harekete geçiren içsel bir güç olarak değerlendirilebilir (Turhan ve Çetinsöz, 2019). Motivasyon kişinin ne düşündüğü ne istediği, başkalarıyla etkileşimi ve onlardan neler öğrendiğiyle ilgilidir. "Keşke kendim ile ilgili ve mesleğimle ilgili daha fazla şey öğrenseydim" cümlesinde" duygular, güdünün gücünü ve yeri doldurulamaz eşsiz bir kaynağı temsil etmektedir (Akerjordet ve Severinsson, 2004). Çalışanların değişen koşullara uyum sağlayabilmeleri ve bulunduğu ortamdan memnuniyet duymaları için duygularının davranışları nasıl etkilediği ve yönlendirdiği ile ilgili olarak daha bilgili olmaları gerekmektedir (Töremen ve Çankaya, 2008). Her meslek grubunda olduğu gibi insan sağlığına hizmet veren sağlık çalışanlarının mesleklerini icra edebilmeleri için duygusal zekanın önemi büyüktür. Çünkü, sağlık çalışanları kişinin iyi olma halini sürdürmelerine destek olup bunlar yönelik sağlık hizmeti sunarlar (Altıok vd., 2015).Sağlık çalışanlarının birlikte çalıştıkları iş arkadaşları ile iletişimlerinin iyi olabilmesi için duygularını ifade edebilen, bireysel olarak motivasyon sağlayabilen ve iletişimleri kuvvetli kişiler olmalıdırlar (Aslan & İşsever, 2018).Bu anlamda duygusal zekası yüksek kişiler hisleri anlayıp yorumlama ve hisleri ayırabilme özelliğine sahiptir(Doğan & Şahin, 2007).Yapılan çalışmalar gösteriyor ki, yüksek duygusal zekaya sahip bireyler iş yaşamında, kişilerarası ilişkilerde başarılı olup, olaylara karşı kendilerini ve çevresindeki insanları motive edebildikleri için yetenekli olarak nitelendirilirler (Cooper, 1997). Yüksek duygusal zeka, kişilerin kendi duygularını ve diğer çalışanların duygularını daha iyi anlamalarını sağlar bu farkındalık iş motivasyonunu artırır. Sağlık çalışanları açısından bakıldığında duygusal zekası yüksek olan sağlık çalışanları hastalarla daha etkili iletişim kurabilmekte bunun sonucunda da hasta memnuniyeti artmakta ve çalışanların iş tatminleri doyuma ulaşmaktadır. İş motivasyonunu etkileyen bir diğer durum ise stres yönetimidir. Stresle başa çıkmayı becerebilen sağlık çalışanlarının tükenmişlik riski azalır ve işlerine daha motive olurlar (Ryan,2000). Duygusal zeka ve iş motivasyonu arasındaki ilişkiyi tetikleyen diğer bir faktör takım çalışması ve işbirliğidir. Duygusal zekası yüksek olan çalışanlar takım çalışmalarına daha çabuk adapte olmakta birlikte çalışmaya daha istekli hale gelebilmektedir. Böylelikle iş motivasyonu artacak ve çalışanların ortak hedefe ulaşmaları kolaylaşacaktır.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

YÖNTEM

Çalışmada kullanılacak veri toplama aracı üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmacı tarafından katılımcılara ait temel demografik bulguları tespit etmek için hazırlanmış soru formu, ikinci bölümde Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeği; üçüncü bölümde ise Duygusal Zeka Ölçeği bulunmaktadır.

Araştırma sonucunda 387 katılımcıdan elde edilen verilerin analizi için IBM SPSS Statistics 22 (SPSS Inc., Chicago, IL) paket programında uygun istatistiksel yöntemler kullanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde; tanımlayıcı kategorik verileri sayı ve yüzde, nicel verileri ise ortalama ve standart sapma değerleri gösterilmiştir. Ölçeklere yönelik soruların çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Gruplar arası karşılaştırmalarda Independent Sample T Test ve One Way ANOVA testi uygulanmıştır. Kayıp veri olmadığı saptanmıştır. Anlamlılık değeri $p<0.05$ olarak alınmıştır.

Duygusal Zeka Ölçeği

Sağlık çalışanlarının "Duygusal Zeka Düzeyleri" ni ölçmek için Deniz, Özer, ve Işık (2013) tarafından geliştirilen "Duygusal Zeka Ölçeği" (DZÖÖ) kullanılmıştır. Ölçek 20 madde ve 6 faktörden oluşmaktadır.

Çok Boyutlu İş Motivasyon Ölçeği

Sağlık çalışanlarının "İş Motivasyonu" nu ölçmek için Çivilidağ ve Şekercioğlu (2017) tarafından geliştirilen "Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeği" (ÇBİMÖ) kullanılmıştır. Ölçek Likert tipi 19 madde ve 6 faktörden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puan 19 ile 114, arasında değişmektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

BULGULAR

Araştıramaya katılan sağlık çalışanlarına ait bulgular; genel bilgiler, karşılaştırma analizleri ve korelasyon analizi olmak üzere çizelgelar halinde sırasıyla verilmiştir.

Çizelge 1. *Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler.*

Değişkenler	Kategoriler	Frekans (n)	Yüzde(%)
Cinsiyet	Kadın	262	67.7
	Erkek	125	32.3
Medeni durum	Bekar	139	35.9
	Evli	229	59.2
	Dul	19	4.9
Eğitim durumu	İlkokul/ortaokul	7	1.8
	Lise	34	8.8
	Üniversite	274	70.8
	Yüksek lisans	62	16
	Doktora	10	2.6
Meslek	Doktor	30	7.8
	Ebe	8	2.1
	Hemşire	232	59.9
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	17.8
	Diğer	48	12.4
Bir sağlık kuruluşunda aktif olarak çalışma durumu	Evet	365	94.3
	Hayır	22	5.7
Kaç yıldır çalıştığı	1 yıldan az	65	16.8
	1-5 yıl	93	24
	5-10 yıl	89	23
	11 yıl ve üzeri	140	36.2
Sağlık çalışanı olmaktan memnun olma durumu	Evet	275	71.1
	Hayır	112	28.9
Hastane ortamında duyguları yönetebilme durumu	Evet	279	72.1
	Hayır	108	27.9
Yaş	Ortalama ∓ SS	33.66∓9.33	
	Min- max	19-63	

Yukarıdaki çizelgede araştırmaya katılanlara ilişkin demografik bilgilere yer verilmiştir. Katılımcıların %67.7'sinin kadın, %32.3'ünün erkek, medeni durumları incelendiğinde %35.9'unun bekar, %59.2'sinin evli, %4.9'unun dul olduğu, eğitim durumu incelendiğinde %1.8'inin ilkokul/ortaokul, %8.8'inin lise, %70.8'inin üniversite, %16'sının yüksek lisans, %2.6'sının doktora olduğu saptanmıştır. Meslekler incelendiğinde katılımcıların %7.8'inin doktor, %2.1'inin ebe, %59.9'unun hemşire, %17.8'inin sağlık teknikeri, %12.4'ünün diğer mesleklerden (diyetisyen, fizyoterapist, personel, psikolog vb.) olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların bir sağlık kuruluşunda aktif olarak çalışma durumu incelendiğinde %94.3'ünün

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

aktif çalıştığı, %5.7'sinin aktif çalışmadığı görülmüştür. Kaç yıldır çalıştıkları incelendiğinde %16.8'inin 1 yıldan az, %24'ünün 1-5 yıl arasında, %23'ünün 5-10 yıl arasında, %36.2'sinin 11 yıl ve üzeri çalıştığı görülmüştür. Katılımcıların %72.1'i hastane ortamında duyguları yönetebildiğini, %27.9'u duygularını yönetemediğini belirtmiştir. Katılımcıların yaş ortalamasının 33.66∓9.33, minimum yaşın 19, maksimum yaşın 63 olduğu görülmüştür.

Çizelge 2. *Araştırmada kullanılan ölçeklere ve alt boyutlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler.*

Ölçekler	Ort∓SS	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık
Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeği (ÇBİMÖ) Toplam	51.46∓15.74	0	92	-0.355	0.555
ÇBİMÖ motive olamama boyutu	3.54∓3.53	0	18	1.000	1.126
ÇBİMÖ içsel motivasyon boyutu	8.99∓4.52	0	18	-0.047	-0.546
ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal boyutu	6.09∓4.46	0	18	0.345	-0.432
ÇBİMÖ kişisel düzenleme boyutu	11.74∓4.64	0	18	-0.725	0.064
ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel boyutu	6.32∓4.10	0	18	0.322	-0.340
ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme boyutu	12.52∓4.40	0	18	-0.739	0.166
Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği -Kısa Formu(DZÖÖ-KF) Toplam	97.22∓18.93	33	140	-0.051	-0.106
DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu	20.52∓5.09	4	28	-0.516	-0.056
DZÖÖ-KF öz kontrol boyutu	18.63∓5.19	4	28	-0.149	-0.406
DZÖÖ-KF duygusallık boyutu	14.80∓4.12	3	21	-0.257	-0.640
DZÖÖ-KF sosyallik boyutu	19.11∓5.13	4	28	-0.182	-0.334

Yukarıdaki çizelgede araştırmada kullanılan ölçeklere ilişkin tanımlayıcı istatistiklere (ortalama, standart sapma, minimum, maksimum, çarpıklık ve basıklık) yer verilmiştir. Ölçek toplam ve alt boyut puanlarının çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde ∓1.5 aralığında olduğu ve puanların normal dağılıma uygun olduğu belirlenmiştir. (Tabachnick,2013).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 3. *Katılımcıların ölçeklere verdiği cevaplara ilişkin güvenirlik analizlerinin incelenmesi.*

Ölçekler	**n**	**Cronbach Alpha**
ÇBİMÖ toplam	18	0.800
ÇBİMÖ motive olamama boyutu	3	0.743
ÇBİMÖ içsel motivasyon boyutu	3	0.774
ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal boyutu	3	0.817
ÇBİMÖ kişisel düzenleme boyutu	3	0.831
ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel boyutu	3	0.683
ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme boyutu	3	0.799
DZÖÖ-KF Toplam	20	0.868
DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu	4	0.781
DZÖÖ-KF öz kontrol boyutu	4	0.676
DZÖÖ-KF duygusallık boyutu	3	0.596
DZÖÖ-KF sosyallik boyutu	4	0.667

Yukarıdaki çizelgede katılımcıların ölçeklere ve alt boyutlara verdiği cevaplara ilişkin güvenirlik analizi sonucunda elde edilen Cronbach Alpha değerleri verilmiştir.

0,00 ≤α < 0,40 ise ölçek güvenilir değil,
0,40 ≤α <0,60 ise ölçek düşük güvenilirlikte,
0,60 ≤α < 0,80 ise ölçek oldukça güvenilir,
0,80 ≤α < l,00 ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğu göz önüne alındığında, ÇBİMÖ toplam puanı, ÇBİMÖ kişisel düzenleme, dışsal düzenleme alt boyutları için yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilirken, motive olmama, içsel motivasyon ve dışsal düzenleme maddesel boyutu için oldukça güvenilir olduğu söylenebilir. DZÖÖ-KF toplam puanı için yüksek düzeyde güvenilir olduğu, iyi oluş, öz kontrol ve sosyallik boyutları için oldukça güvenilir olduğu ve duygusallık boyutu için düşük düzeyde güvenilir olduğu söylenebilmektedir (Büyüköztürk,2006).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 4. *Cinsiyete göre ölçek puanlarının karşılaştırılması.*

Ölçekler	Cinsiyet	**n**	**Ortalama∓ SS**	**t**	**p**
ÇBİMÖ toplam	Kadın	262	51.46∓16.13	-0.001	0.999
	Erkek	125	51.46∓14.96		
ÇBİMÖ motive olamama boyutu	Kadın	262	3.35∓3.31	-1.567	0.118
	Erkek	125	3.95∓3.93		
ÇBİMÖ içsel motivasyon boyutu	Kadın	262	9.12∓4.50	0.825	0.410
	Erkek	125	8.72∓4.57		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal boyutu	Kadın	262	5.99∓4.46	-0.658	0.511
	Erkek	125	6.31∓4.48		
ÇBİMÖ kişisel düzenleme boyutu	Kadın	262	11.85∓4.54	0.655	0.513
	Erkek	125	11.52∓4.86		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel boyutu	Kadın	262	6.27∓4.17	-0.378	0.706
	Erkek	125	6.44∓3.98		
ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme boyutu	Kadın	262	12.63∓4.39	0.687	0.492
	Erkek	125	12.30∓4.43		
DZÖÖ-KF Toplam	Kadın	262	97.76∓18.29	0.812	0.418
	Erkek	125	96.09∓20.23		
DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu	Kadın	262	20.70∓4.85	1.014	0.311
	Erkek	125	20.14∓5.58		
DZÖÖ-KF öz kontrol boyutu	Kadın	262	18.73∓5.12	0.518	0.605
	Erkek	125	18.44∓5.37		
DZÖÖ-KF duygusallık boyutu	Kadın	262	15.09∓3.95	1.958	0.051
	Erkek	125	14.21∓4.43		
DZÖÖ-KF sosyallik boyutu	Kadın	262	19.07∓5.13	-0.257	0.797
	Erkek	125	19.21∓5.15		

Yukarıdaki çizelgede katılımcıların cinsiyetlerine göre ölçek puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı Independent Sample T Test ile incelenmiştir. Buna göre kadın ve erkeklerin ÇBİMÖ toplam, motive olmama, içsel motivasyon, kişisel düzenleme, dışsal düzenleme maddesel, içe yansıtılan düzenleme boyutu puanları ve DZÖÖ-KF toplam,DZÖÖ-KF iyi oluş, öz kontrol, duygusallık ve sosyallik boyutları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 5. *Medeni duruma göre ölçek puanlarının karşılaştırılması.*

Ölçekler	Medeni Durum	n	Ortalama∓ SS	F	p
ÇBİMÖ toplam	Bekar	139	53.64∓15.08	2.459	0.087
	Evli	229	49.99∓15.97		
	Dul	19	53.21∓16.45		
ÇBİMÖ motive olamama boyutu	Bekar	139	3.38∓3.33	0.885	0.414
	Evli	229	3.56∓3.44		
	Dul	19	4.52∓5.52		
ÇBİMÖ içsel motivasyon boyutu	Bekar	139	9.45∓4.60	1.676	0.189
	Evli	229	8.82∓4.35		
	Dul	19	7.68∓5.75		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal boyutu	Bekar	139	6.71∓4.10	2.167	0.116
	Evli	229	5.71∓4.57		
	Dul	19	6.15∓5.38		
ÇBİMÖ kişisel düzenleme boyutu	Bekar	139	11.97∓4.36	1.243	0.290
	Evli	229	11.49∓4.75		
	Dul	19	13.05∓5.30		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel boyutu	Bekar	139	6.92∓4.10	2.749	0.065
	Evli	229	5.92∓4.04		
	Dul	19	6.78∓4.47		
ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme boyutu	Bekar	139	12.71∓4.23	0.399	0.671
	Evli	229	12.37∓4.43		
	Dul	19	13.05∓5.42		
DZÖÖ-KF Toplam	Bekar	139	94.43∓17.59	2.395	0.092
	Evli	229	98.85∓18.89		
	Dul	19	98.10∓26.37		
DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu	Bekar	139	19.63∓4.62*	3.359	**0.036**
	Evli	229	21.01∓5.17*		
	Dul	19	21.10∓6.65		
DZÖÖ-KF öz kontrol boyutu	Bekar	139	18.04∓5.12	1.619	0.200
	Evli	229	18.91∓5.10		
	Dul	19	19.68∓6.68		
DZÖÖ-KF duygusallık boyutu	Bekar	139	14.56∓3.87		

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

	Evli	229	15.05∓4.21	1.439	0.239
	Dul	19	13.63∓4.78		
DZÖÖ-KF sosyallik boyutu	Bekar	139	18.78∓5.24	0.544	0.581
	Evli	229	19.34∓4.97		
	Dul	19	18.84∓6.15		

Yukarıdaki çizelgede katılımcıların medeni durumlarına göre ölçek puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı One Way ANOVA ile test edilmiştir. Katılımcıların medeni durumları arasında ÇBİMÖ toplam, motive olmama, içsel motivasyon, kişisel düzenleme, dışsal düzenleme maddesel, içe yansıtılan düzenleme boyutu puanları ve DZÖÖ-KF toplam öz kontrol, duygusallık ve sosyallik boyut puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Katılımcıların medeni durumları arasında DZÖÖ-KF puanları bakımları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Hangi gruplar arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan post-hoc testine göre bekarların puan ortalamasıyla (ort=19.63) evlilerin puan ortalaması arasında (ort=21.01) anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre evlilerin iyi oluş düzeyinin bekarlardan yüksek olduğu söylenebilmektedir.

Çizelge 6. *Katılımcıların eğitim durumlarına göre ölçek puanlarının karşılaştırılması.*

Ölçekler	**Eğitim Durumu**	**n**	**Ortalama∓ SS**	**F**	**p**
ÇBİMÖ toplam	İlkokul/ortaokul	7	64.42∓18.10**	2.600	**0.036**
	Lise	34	53.52∓14.73		
	Üniversite	274	50.72∓15.23*		
	Yüksek lisans	62	50.48∓17.26*		
	Doktora	10	61.5∓16.69		
ÇBİMÖ motive olamama boyutu	İlkokul/ortaokul	7	2.28∓4.07*	2.597	**0.036**
	Lise	34	5.26∓4.14**		
	Üniversite	274	3.32∓3.13*		
	Yüksek lisans	62	3.74∓4.45*		
	Doktora	10	3.40∓3.83		
ÇBİMÖ içsel motivasyon boyutu	İlkokul/ortaokul	7	12.14∓4.29	2.327	0.056
	Lise	34	8.41∓5.07		
	Üniversite	274	9.03∓4.31		
	Yüksek lisans	62	8.32∓4.82		
	Doktora	10	11.8∓5.45		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal boyutu	İlkokul/ortaokul	7	10.28∓5.05	2.268	0.061
	Lise	34	6.97∓5.33		

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

	Üniversite	274	5.89∓4.27		
	Yüksek lisans	62	5.85∓4.18		
	Doktora	10	7.30∓6.32		
ÇBİMÖ kişisel düzenleme boyutu	İlkokul/ortaokul	7	13.28∓3.45	0.651	0.627
	Lise	34	11.08∓4.66		
	Üniversite	274	11.70∓4.51		
	Yüksek lisans	62	11.83∓5.44		
	Doktora	10	13.30∓3.71		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel boyutu	İlkokul/ortaokul	7	9∓3.46	3.347	**0.010**
	Lise	34	7.58∓3.63**		
	Üniversite	274	6.09∓4*		
	Yüksek lisans	62	5.85∓4.24*		
	Doktora	10	9.30∓5.73		
ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme boyutu	İlkokul/ortaokul	7	14.14∓3.76	0.445	0.776
	Lise	34	11.88∓4.25		
	Üniversite	274	12.54∓4.31		
	Yüksek lisans	62	12.56∓5.11		
	Doktora	10	13∓3.52		
DZÖÖ-KF Toplam	İlkokul/ortaokul	7	107.75∓23.05	4.087	**0.003**
	Lise	34	86.35∓15.51**		
	Üniversite	274	97.40∓17.62*		
	Yüksek lisans	62	100.79∓22.76*		
	Doktora	10	99.90∓23.81*		
DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu	İlkokul/ortaokul	7	21.71∓9.56	1.964	0.099
	Lise	34	18.47∓5.28		
	Üniversite	274	20.55∓4.86		
	Yüksek lisans	62	21.14∓5.29		
	Doktora	10	22.10∓4.60		
DZÖÖ-KF öz kontrol boyutu	İlkokul/ortaokul	7	20∓5.53	2.692	**0.031**
	Lise	34	16.02∓4.42**		
	Üniversite	274	18.75∓4.91*		
	Yüksek lisans	62	19.41∓6.26*		
	Doktora	10	18.5∓5.94		
DZÖÖ-KF duygusallık boyutu	İlkokul/ortaokul	7	15.71∓5.25	3.882	**0.004**
	Lise	34	12.5∓3.68**		

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

	Üniversite	274	14.95∓3.98*		
	Yüksek lisans	62	15.59∓4.33*		
	Doktora	10	13.20∓3.89		
DZÖÖ-KF sosyallik boyutu	İlkokul/ortaokul	7	21.85∓5.66	3.355	**0.010**
	Lise	34	17.14∓3.79**		
	Üniversite	274	18.91∓5.04		
	Yüksek lisans	62	20.45∓5.52*		
	Doktora	10	21.10∓6*		

Yukarıdaki çizelgede katılımcıların eğitim durumlarına göre ölçek puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için One Way ANOVA testi yapılmıştır.

Katılımcıların eğitim durumları arasında ÇBİMÖ toplam puanları bakımından farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Hangi gruplar arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan post hoc analizine göre eğitim durumu ilkokul/ortaokul olanların puan ortalamasının (ort=64.42), eğitim durumu üniversite olanlardan (ort=50.72) ve yüksek lisans olanlardan (ort=50.48) daha yüksek olduğu yani eğitim durumu ilkokul/ortaokul olanların iş motivasyonunun daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ÇBİMÖ motive olamama alt boyut puanları arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre eğitim durumu lise olanların motive olamama puanının (ort=5.26) eğitim durumu üniversite olanlardan (ort=3.32) ve yüksek lisans olanlardan (ort=3.74) daha yüksek bulunmuştur. Buna göre eğitim durumu lise olanların, üniversite ve yüksek lisans olanlardan daha fazla motive olamadığı saptanmıştır. Katılımcıların eğitim durumlarına göre ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel boyutu puanının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre eğitim durumu lise olanların puanının (ort=7.58), üniversite olanlardan (ort=6.09) ve yüksek lisans olanlardan (ort=5.85) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre ÇBİMÖ içsel motivasyon, dışsal düzenleme sosyal boyutu, kişisel düzenleme, içe yansıtılan düzenleme boyutu puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Katılımcıların eğitim durumları arasında DZÖÖ-KF puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Hangi gruplar arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan post hoc analizine göre eğitim durumu lise olanların duygusal zeka puanının (ort=86.35), eğitim durumu üniversite olanlardan (ort=97.40) ve yüksek lisans olanlardan (ort=100.79) daha düşük bulunmuştur. Buna göre eğitim durumu lise olanların duygusal zekasının eğitim durumu üniversite ve yüksek lisans olanlardan daha düşük olduğu söylenebilir. Katılımcıların eğitim durumları arasında DZÖÖ-KF öz kontrol boyut puanlarının farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p<0.05$). Buna göre eğitim durumu lise olanların öz kontrol puan ortalamasının (ort=16.02) eğitim durumu üniversite olanlardan (ort=18.75) ve yüksek lisans olanlardan (ort=19.41) daha düşük olduğu bulunmuştur. Yani eğitim durumu lise olanların öz kontrolünün üniversite ve yüksek lisans olanlardan daha düşük olduğu saptanmıştır. Katılımcıların eğitim durumları arasında DZÖÖ-KF duygusallık boyut puanlarının farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p<0.05$). Buna göre eğitim durumu lise olanların puanının (ort=12.5) üniversite olanlardan (ort=14.95) ve yüksek lisans

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

olanlardan (ort=15.59) daha düşük olduğu saptanmıştır. Buna göre eğitim durumu lise olanların duygusallığının eğitim durumu üniversite ve yüksek lisans olanlardan daha düşük olduğu söylenebilir. Katılımcıların eğitim durumları arasında DZÖÖ-KF sosyallik boyut puanlarının farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p<0.05$). Hangi gruplar arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan post hoc analizine göre eğitim durumu lise olanların (ort=17.14) eğitim durumu yüksek lisans olanlardan (ort=20.45) ve doktora olanlardan (ort=21.10) daha düşük olduğu saptanmıştır. Buna göre eğitim durumu lise olanların sosyalliğinin eğitim durumu yüksek lisans ve doktora olanlardan daha az olduğu söylenebilmektedir. Eğitim durumları arasında DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Çizelge 7. *Katılımcıların mesleklerine göre ölçek puanlarının karşılaştırılması*

Ölçekler	**Meslekler**	**n**	**Ortalama∓ SS**	**F**	**p**
ÇBİMÖ toplam	Doktor	30	53.93∓12.61	3.644	**0.006**
	Ebe	8	50.37∓20.50		
	Hemşire	232	49.42∓15.79*		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	52.52∓14.64		
	Diğer	48	58.37∓16.26*		
ÇBİMÖ motive olamama boyutu	Doktor	30	2.90∓4.07	1.130	0.342
	Ebe	8	4.75∓5.03		
	Hemşire	232	3.39∓3.19		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	3.69∓3.58		
	Diğer	48	4.27∓4.31		
ÇBİMÖ içsel motivasyon boyutu	Doktor	30	8.30∓4.60	1.557	0.185
	Ebe	8	8.25∓4.09		
	Hemşire	232	8.71∓4.45		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	9.44∓4.38		
	Diğer	48	10.25∓4.96		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal boyutu	Doktor	30	5.60∓3.93*	2.865	**0.023**
	Ebe	8	4∓4.56*		
	Hemşire	232	5.84∓4.36*		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	6.11∓4.53*		
	Diğer	48	7.95∓4.78**		
ÇBİMÖ kişisel düzenleme boyutu	Doktor	30	14.36∓4.01**	4.062	**0.003**
	Ebe	8	12.12∓5.56		
	Hemşire	232	11.12∓4.77*		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	12.05∓4.11*		
	Diğer	48	12.60∓4.34		

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel boyutu	Doktor	30	6.20∓3.82	1.641	0.163
	Ebe	8	6.12∓6.31		
	Hemşire	232	6.05∓3.94		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	6.36∓4.43		
	Diğer	48	7.70∓4.03		
ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme boyutu	Doktor	30	14.30∓4.17	1.913	0.108
	Ebe	8	12.87∓6.08		
	Hemşire	232	12.12∓4.41		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	12.68∓4.22		
	Diğer	48	13.06∓4.34		
DZÖÖ-KF Toplam	Doktor	30	104.23∓17.03	3.023	**0.018**
	Ebe	8	101.75∓13.94		
	Hemşire	232	94.89∓18.38*		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	97.84∓19.16		
	Diğer	48	102.47∓21.28*		
DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu	Doktor	30	22.46∓4.14	2.362	0.053
	Ebe	8	22∓4.30		
	Hemşire	232	19.94∓4.79		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	21.07∓5.43		
	Diğer	48	21.06∓6.28		
DZÖÖ-KF öz kontrol boyutu	Doktor	30	20.16∓5.09	1.634	0.165
	Ebe	8	19∓3.38		
	Hemşire	232	18.13∓5.10		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	19∓5.50		
	Diğer	48	19.52∓5.35		
DZÖÖ-KF duygusallık boyutu	Doktor	30	15.53∓3.35	1.326	0.260
	Ebe	8	16.62∓3.42		
	Hemşire	232	14.67∓3.98		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	14.26∓4.46		
	Diğer	48	15.50∓4.74		
DZÖÖ-KF sosyallik boyutu	Doktor	30	21.10∓4.20	4.682	**0.001**
	Ebe	8	18.25∓3.65		
	Hemşire	232	18.39∓5.16*		
	Sağlık teknikeri/teknisyeni	69	19.28∓5.19*		
	Diğer	48	21.29∓4.81**		

Yukarıdaki çizelgede katılımcıların meslekleri arasında ölçek puanları bakımından farklılık olup olmadığı One Way ANOVA ile incelenmiştir. Buna göre meslekler arasında ÇBİMÖ puanları bakımından farklılık bulunmuştur. Hangi meslek grupları arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan post hoc analizi sonucunda hemşirelerin ÇBİMÖ puan ortalamasının (ort= 49.42) ile diğer meslek gruplarından (ort=58.37)daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Buna göre hemşirelerin iş motivasyonunun diğer meslek gruplarından daha az olduğu söylenebilir. Meslek grupları arasında ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal boyut puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Hangi gruplar arasında farklılık olduğu incelendiğinde diğer meslek gruplarının dışsal düzenleme sosyal puanının (ort=7.95) doktorlardan (ort=5.60), ebelerden (ort=4), hemşirelerden (ort=5.84) ve sağlık teknikeri/teknisyenlerden daha yüksek bulunmuştur. Buna göre diğer meslek gruplarının dışsal düzenleme sosyalliğinin doktorlardan, ebelerden, hemşirelerden ve sağlık teknikerlerden daha fazla olduğu söylenebilir. Meslek grupları arasında ÇBİMÖ kişisel düzenleme boyutu puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre doktorların kişisel düzenleme puan ortalamasının (ort=14.36), hemşirelerden (ort=11.12) ve sağlık teknikerlerinden (ort=12.05) daha yüksek olduğu görülmüştür. Dolayısıyla doktorların kişisel düzenleme iş motivasyonunun hemşire ve sağlık teknikerlerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Meslek grupları arasında ÇBİMÖ motive olmama, içsel motivasyon, dışsal düzenleme maddesel, içe yansıtılan düzenleme boyut puanları bakımından farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Katılımcıların meslekleri arasında DZÖÖ-KF toplam puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Hangi meslekler arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan post hoc analizine göre hemşirelerin duygusal zeka puan ortalamasının (ort=94.89) diğer mesleklerden (ort=102.47) daha düşük olduğu bulunmuştur. Yani hemşirelerin duygusal zekasının diğer meslek gruplarından daha az olduğu söylenebilir. Katılımcıların meslekleri arasında DZÖÖ-KF sosyallik puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Hangi meslekler arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan post hoc analizine göre diğer meslek gruplarının sosyallik puan ortalamasının (ort=21.29) hemşirelerden (ort=18.39) daha yüksek bulunmuştur. Buna göre diğer meslek gruplarının sosyalliğinin hemşirelerden daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Katılımcıların meslekleri arasında DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu, öz kontrol boyutu ve duygusallık boyutu puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 8. *Katılımcıların meslekteki çalışma sürelerine göre ölçek puanlarının karşılaştırılması.*

Ölçekler	Çalışma Süreleri	**n**	**Ortalama∓ SS**	**F**	**p**
ÇBİMÖ toplam	1 yıldan az	65	50.29∓16.74	2.153	0.093
	1-5 yıl arası	93	54.77∓14.29		
	5-10 yıl arası	89	51.74∓15.82		
	11 yıl ve üzeri	140	49.62∓15.94		
ÇBİMÖ motive olamama boyutu	1 yıldan az	65	3.83∓4.23	0.562	0.640
	1-5 yıl arası	93	3.80∓3.06		
	5-10 yıl arası	89	3.25∓3.80		
	11 yıl ve üzeri	140	3.42∓3.28		
ÇBİMÖ içsel motivasyon boyutu	1 yıldan az	65	8.81∓4.43	1.296	0.275
	1-5 yıl arası	93	9.73∓4.09		
	5-10 yıl arası	89	8.44∓4.52		
	11 yıl ve üzeri	140	8.93∓4.81		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal boyutu	1 yıldan az	65	6.12∓4.12	2.128	0.096
	1-5 yıl arası	93	6.82∓3.96		
	5-10 yıl arası	89	6.40∓4.99		
	11 yıl ve üzeri	140	5.40∓4.51		
ÇBİMÖ kişisel düzenleme boyutu	1 yıldan az	65	10.56∓4.83	1.780	0.150
	1-5 yıl arası	93	11.96∓4.33		
	5-10 yıl arası	89	12.20∓4.76		
	11 yıl ve üzeri	140	11.85∓4.64		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel boyutu	1 yıldan az	65	7.12∓4.21	2.488	0.060
	1-5 yıl arası	93	6.76∓4		
	5-10 yıl arası	89	6.35∓4.07		
	11 yıl ve üzeri	140	5.64∓4.08		
ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme boyutu	1 yıldan az	65	11.20∓4.94**	3.057	**0.028**
	1-5 yıl arası	93	13.30∓3.88*		
	5-10 yıl arası	89	12.76∓4.42		
	11 yıl ve üzeri	140	12.47∓4.37*		
DZÖÖ-KF Toplam	1 yıldan az	65	91.47∓16.53*	3.918	**0.009**
	1-5 yıl arası	93	98.11∓17.02*		
	5-10 yıl arası	89	95.25∓19.87		

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

	11 yıl ve üzeri	140	100.55∓ 19.95**		
DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu	1 yıldan az	65	18.80∓4.72**	4.771	**0.003**
	1-5 yıl arası	93	20.62∓4.44*		
	5-10 yıl arası	89	20.07∓5.16		
	11 yıl ve üzeri	140	21.54∓5.41*		
DZÖÖ-KF öz kontrol boyutu	1 yıldan az	65	17.30∓5.03	2.627	0.051
	1-5 yıl arası	93	18.75∓5.23		
	5-10 yıl arası	89	18.28∓4.99		
	11 yıl ve üzeri	140	19.40∓5.28		
DZÖÖ-KF duygusallık boyutu	1 yıldan az	65	14.32∓4.19	0.469	0.704
	1-5 yıl arası	93	14.74∓3.61		
	5-10 yıl arası	89	14.85∓4.08		
	11 yıl ve üzeri	140	15.05∓4.45		
DZÖÖ-KF sosyallik boyutu	1 yıldan az	65	17.83∓5.09**	3.632	**0.013**
	1-5 yıl arası	93	20.13∓4.56*		
	5-10 yıl arası	89	18.34∓5.45		
	11 yıl ve üzeri	140	19.52∓5.15*		

Yukarıdaki çizelgede katılımcıların çalışma süreleri arasında ölçek puanları bakımından farklılık olup olmadığı One Way ANOVA ile test edilmiştir. Katılımcıların çalışma süreleri arasında ÇBİMÖ toplam, ÇBİMÖ motive olmama, içsel motivasyon, dışsal düzenleme sosyal boyutu, kişisel düzenleme boyutu, dışsal düzenleme maddesel boyutu puanları bakımından farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Katılımcıların çalışma süreleri arasında ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme boyutu puanları arasında farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Hangi gruplar arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan post hoc analizi sonucuna göre çalışma süresi 1 yıldan az olanların ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme puanının (ort=11.20) çalışma süresi 1-5 yıl arasında olanlardan (ort=13.30) ve 11 yıl ve üzeri olanlardan (ort=12.47) daha düşük bulunmuştur. Çalışma sürelerine göre DZÖÖ-KF toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Çalışma süresi 11 yıl ve üzeri olanların duygusal zekâ puan ortalamasının (ort=100.55) 1 yıldan az çalışanlardan (ort=91.47) ve 1-5 yıl arası çalışanlardan (ort=98.11) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna göre çalışma süresi 11 yıl ve üzeri olanların duygusal zekasının çalışma süresi 1 yıldan az ve 1-5 yıl arasında olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların çalışma süreleri arasında DZÖÖ-KF iyi oluş puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre çalışma süresi 1 yıldan az olanların iyi oluş puan ortalamasının (ort=18.80) 1-5 yıl arasında çalışanlardan (ort=20.62) ve 11 yıl üzeri çalışanlardan (ort=21.54) daha düşük bulunmuştur. Buna göre çalışma süresi 1 yıldan az olan kişilerin duygusal zekasının iyi oluşunun 1-5 yıl arasında çalışanlardan ve 11 yıl

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ve üzeri çalışanlardan daha az olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların çalışma süreleri arasında DZÖÖ-KF öz kontrol ve duygusallık puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Katılımcıların çalışma süreleri arasında DZÖÖ-KF sosyallik boyut puanları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre 1 yıldan az çalışanların sosyallik puan ortalamasının (ort=17.83) 1-5 yıl arasında çalışanlardan (ort=20.13) ve 11 yıl üzeri çalışanlardan (ort=19.52) daha düşük bulunmuştur. Yani 1 yıldan az çalışanların sosyalliğinin 1-5 yıl arasında çalışanlardan ve 11 yıl üzeri çalışanlardan daha az olduğu söylenebilir.

Çizelge 9. *Sağlık çalışanı olmaktan mutlu olanlar ile olmayanların ölçek puanlarının karşılaştırılması.*

Ölçekler	**Kategoriler**	**n**	**Ortalama∓ SS**	**t**	**p**
ÇBİMÖ toplam	Evet	275	53.90∓14.88	4.925	**0.001**
	Hayır	112	45.46∓16.25		
ÇBİMÖ motive olamama boyutu	Evet	275	2.93∓3.11	-5.495	**0.001**
	Hayır	112	5.03∓4.03		
ÇBİMÖ içsel motivasyon boyutu	Evet	275	9.81∓4.33	5.815	**0.001**
	Hayır	112	6.98∓4.38		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal boyutu	Evet	275	6.33∓4.58	1.628	0.104
	Hayır	112	5.51∓4.12		
ÇBİMÖ kişisel düzenleme boyutu	Evet	275	12.60∓4.14	5.950	**0.001**
	Hayır	112	9.63∓5.12		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel boyutu	Evet	275	6.65∓4.07	2.457	**0.014**
	Hayır	112	5.52∓4.10		
ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme boyutu	Evet	275	13.26∓3.96	5.371	**0.001**
	Hayır	112	10.70∓4.89		
DZÖÖ-KF Toplam	Evet	275	99.29∓17.78	3.412	**0.001**
	Hayır	112	92.15∓20.72		
DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu	Evet	275	21.12∓4.94	3.657	**0.001**
	Hayır	112	19.06∓5.20		
DZÖÖ-KF öz kontrol boyutu	Evet	275	19∓5.14	2.155	**0.032**
	Hayır	112	17.75∓5.26		
DZÖÖ-KF duygusallık boyutu	Evet	275	14.95∓4.08	1.102	0.271
	Hayır	112	14.44∓4.22		
DZÖÖ-KF sosyallik boyutu	Evet	275	19.44∓4.74	1.806	0.073
	Hayır	112	18.31∓5.91		

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Yukarıdaki çizelgede sağlık çalışanı olmaktan mutlu olanlar ile olmayanların ölçek puanlarını karşılaştırmak için Independent Sample T Test analizi yapılmıştır. Sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duyanların ÇBİMÖ toplam puan ortalamasının (ort=53.90) mutlu olmayanlardan (ort=45.46) daha yüksek olduğu ve farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Yani sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duyanların iş motivasyonunun mutlu olmayanlardan daha yüksek olduğu söylenebilir. Sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duyanların ÇBİMÖ motive olamama puan ortalamasının (ort= 2.93) mutluluk duymayanlardan (ort=5.03) daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Buna göre sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duymayanların mutluluk duyanlardan daha fazla motive olmadığı saptanmıştır. Sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duyanlar ile duymayanların içsel motivasyon puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre mutlu olanların içsel motivasyon puan ortalamasının (ort=9.81) mutlu olmayanlardan (ort=6.98) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna göre sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duyanların içsel motivasyonunun mutlu olmayanlardan daha yüksek olduğu söylenebilmektedir. Sağlık çalışanı olmaktan mutlu olanlar ile mutlu olmayanların dışsal düzenleme sosyal puanı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duyanlar ile mutluluk duymayanların ÇBİMÖ kişisel düzenleme, dışsal düzenleme, içe yansıtılan düzenleme boyut puanı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre mutluluk duyanların puan ortalamasının, mutluluk duymayanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sağlık çalışanı olmaktan mutlu olanların DZÖÖ-KF toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duyanların duygusal zeka puan ortalamasının (ort=99.29) mutluluk duymayanlardan (ort=92.15) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yani sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duyanların duygusal zekasının mutluluk duymayanlardan fazla olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duyanların iyi oluş ve öz kontrol puanlarının mutluluk duymayanlardan yüksek olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Buna göre sağlık çalışanı olmaktan mutluluk duyanların mutluluk duymayanlardan iyi oluş ve öz kontrollerinin fazla olduğu söylenebilmektedir.

Çizelge 10. *Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin puanlarının karşılaştırılması.*

Ölçekler	**Kategoriler**	**n**	**Ortalama∓ SS**	**t**	**p**
ÇBİMÖ toplam	Evet	279	52.86∓14.82	2.832	**0.005**
	Hayır	108	47.85∓17.47		
ÇBİMÖ motive olamama boyutu	Evet	279	2.96∓3.04	-5.386	**0.001**
	Hayır	108	5.04∓4.21		
ÇBİMÖ içsel motivasyon boyutu	Evet	279	9.51∓4.45	3.701	**0.001**
	Hayır	108	7.64∓4.46		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal boyutu	Evet	279	6.20∓4.42	0.769	0.442
	Hayır	108	5.81∓4.58		

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ÇBİMÖ kişisel düzenleme boyutu	Evet	279	12.44∓4.31	4.905	**0.001**
	Hayır	108	9.93∓4.99		
ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel boyutu	Evet	279	6.36∓4.06	0.335	0.738
	Hayır	108	6.21∓4.23		
ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme boyutu	Evet	279	13.11∓3.87	4.281	**0.001**
	Hayır	108	11.01∓5.28		
DZÖÖ-KF Toplam	Evet	279	100.43∓18.25	5.558	**0.001**
	Hayır	108	88.94∓18.19		
DZÖÖ-KF iyi oluş boyutu	Evet	279	21.22∓4.93	4.478	**0.001**
	Hayır	108	18.70∓5.09		
DZÖÖ-KF öz kontrol boyutu	Evet	279	19.29∓5.21	4.089	**0.001**
	Hayır	108	16.93∓4.78		
DZÖÖ-KF duygusallık boyutu	Evet	279	15.21∓4.07	3.175	**0.001**
	Hayır	108	13.75∓4.08		
DZÖÖ-KF sosyallik boyutu	Evet	279	19.81∓5.01	4.357	**0.001**
	Hayır	108	17.33∓5.01		

Yukarıdaki çizelgede hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin puanlarının karşılaştırılması için Independent Sample T Test analizi yapılmıştır. Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin ÇBİMÖ toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Duygularını yönetebilenlerin iş motivasyonunun (ort=52.86) duygularını yönetemeyenlerden (ort=47.85) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin ÇBİMÖ motive olamama puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre duygularını yönetebilenlerin (ort=2.96) duygularını yönetemeyenlerden (ort=5.04) daha iyi motive olduğu söylenebilir. Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin ÇBİMÖ içsel motivasyon puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre duygularını yönetebilenlerin içsel motivasyonunun (ort=9.51) duygularını yönetemeyenlerden (ort=7.64) daha fazla olduğu görülmüştür. Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin ÇBİMÖ kişisel düzenleme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre duygularını yönetebilenlerin kişisel düzenleme puanının (ort=12.44) duygularını düzenleyemeyenlerden (ort=9.93) daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin ÇBİMÖ dışsal düzenleme madde puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre duygularını yönetebilenlerin içe yansıtılan düzenleme puanının (ort=13.11) duygularını düzenleyemeyenlerden (ort=11.01) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

yönetemeyenlerin DZÖÖ-KF toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre hastane ortamında duygularını yönetebilenlerin duygusal zekasının (ort=100.43) yönetemeyenlerden (ort=88.94) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin DZÖÖ-KF iyi oluş puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre hastane ortamında duygularını yönetebilenlerin iyi oluş puanının (ort=21.22) yönetemeyenlerden (ort=18.70) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin DZÖÖ-KF öz kontrol puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre hastane ortamında duygularını yönetebilenlerin öz kontrolünün (ort=19.29) yönetemeyenlerden (ort=16.93) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin DZÖÖ-KF duygusallık puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre hastane ortamında duygularını yönetebilenlerin duygusallığının (ort=15.21) yönetemeyenlerden (ort=13.75) daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Hastane ortamında duygularını yönetebilenler ile yönetemeyenlerin DZÖÖ-KF sosyallik puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre hastane ortamında duygularını yönetebilenlerin duygusal zekasının (ort=19.81) yönetemeyenlerden (ort=17.33) daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çizelge 11. *Ölçek puanları arasındaki ilişkilerin incelenmesi.*

Ölçekler		**DZÖÖ-KF toplam**	**DZÖÖ-KF iyi oluş**	**DZÖÖ-KF öz kontrol**	**DZÖÖ-KF duygusallık**	**DZÖÖ-KF sosyallik**
ÇBİMÖ toplam	r	0.061	**0.152****	-0.050	-0.046	0.088
	p	0.230	0.003	0.323	0.369	0.082
	n	387	387	387	387	387
ÇBİMÖ motive olmama	r	**-0.373****	**-0.270****	**-0.316****	**-0.269****	**-0.277****
	p	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
	n	387	387	387	387	387
ÇBİMÖ içsel motivasyon	r	**0.137****	**0.170****	0.034	0.026	**0.139****
	p	0.007	0.001	0.499	0.606	0.006
	n	387	387	387	387	387
ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal	r	**-0.165****	**-0.064**	**-0.204****	**-0.141****	**-0.126***
	p	0.001	0.209	0.001	0.006	0.013
	n	387	387	387	387	387
ÇBİMÖ kişisel düzenleme	r	**0.359****	**0.376****	**0.225****	**0.179****	**0.287****
	p	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
	n	387	387	387	387	387
ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel	r	**-0.164****	**-0.094**	**-0.194****	**-0.194****	-0.066
	p	0.001	0.064	0.001	0.001	0.199
	n	387	387	387	387	387
ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme	r	**0.333****	**0.352****	**0.223****	**0.188****	**0.266****
	p	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
	n	387	387	387	387	387

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Yukarıdaki çizelgede araştırmada kullanılan ölçeklerin puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. ÇBİMÖ toplam puanıyla DZÖÖ-KF toplam puanı, öz kontrol, duygusallık ve sosyallik alt boyut puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken ($p>0.05$), iyi oluş alt boyut puanı arasında anlamlı, pozitif yönde ve oldukça zayıf bir ilişki bulunmuştur. Buna göre iş motivasyonu arttıkça iyi oluşun da artacağı söylenebilir. ÇBİMÖ motive olmama puanıyla DZÖÖ-KF toplam puanı, DZÖÖ-KF iyi oluş, öz kontrol, duygusallık ve sosyallik puanları arasında anlamlı, negatif yönde ve zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani iş motivasyonunda motive olamama durumu arttıkça duygusal zeka, iyi oluş, öz kontrol, duygusallık ve sosyalliğin de azalacağı söylenebilir. ÇBİMÖ içsel motivasyon puanıyla DZÖÖ-KF toplam puanı, iyi oluş ve sosyallik puanı arasında anlamlı, pozitif yönde oldukça zayıf bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$).

Ancak öz kontrol ve duygusallık puanları arasındaki ilişki anlamlı değildir. Buna göre iş motivasyonunda içsel motivasyon arttıkça duygusal zeka iyi oluş ve sosyalliğin de artacağı söylenebilir. ÇBİMÖ dışsal düzenleme sosyal puanıyla DZÖÖ-KF toplam, iyi oluş, öz kontrol, duygusallık ve sosyallik arasında anlamlı, negatif yönde ve oldukça zayıf bir ilişki bulunmuştur. ÇBİMÖ kişisel düzenleme puanıyla DZÖÖ-KF toplam, iyi oluş, öz kontrol, duygusallık ve sosyallik arasında pozitif yönde, oldukça zayıf ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ÇBİMÖ dışsal düzenleme maddesel puanıyla DZÖÖ-KF toplam, iyi oluş, öz kontrol, duygusallık puanları arasında anlamlı, negatif yönde ve oldukça zayıf bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Dışsal düzenleme maddesel puanıyla DZÖÖ-KF sosyallik arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$). ÇBİMÖ içe yansıtılan düzenleme puanıyla DZÖÖ-KF toplam, iyi oluş, öz kontrol, duygusallık ve sosyallik arasında anlamlı zayıf düzeyde ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

SONUÇ

Bu çalışma ile sağlık çalışanlarının duygusal zeka düzeyleri ile iş motivasyonları arasındaki ilişki incelenmiş , elde edilen bulgular literatürde yer alan diğer çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen verilerin birçoğu literatürdeki benzer çalışma sonuçları ile uyumludur. Birçok çalışmadan elde edilen sonuçların benzer olması duygusal zeka ve iş motivasyonu arasındaki ilişkinin sağlık hizmetlerinde çalışanlar açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Duygusal zeka ve iş motivasyonu arasındaki ilişkiye bakılan çalışmaların temel bulgusu, duygusal zeka düzeyi yüksek olan sağlık çalışanlarının iş motivasyonunun da yüksek olduğu yönündedir. Elde edilen bu bulgu çalışma sonucunda elde ettiğimiz sonuçlarla örtüşmektedir. Ayrıca Daniel Goleman'ın (1995) duygusal zeka teorisi de bu bulguları teyit eder niteliktedir. Goleman'a göre çalışma ortamında başarı, iş motivasyonu ve iş tatminini artıran en önemli faktör çalışanların duygusal zeka becerileridir. Aynu şekilde, Akerjordet ve Severinsson (2004), sağlık çalışanları üzerinde yaptıkları araştırmalarda duygusal zekası yüksek olan sağlık çalışanlarının işlerinde daha iyi motive olduklarını ve iş tatminlerinin de daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.
Duygusal zekâ üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde katılımcıların kişisel özelliklerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada da sağlık çalışanlarının kişisel özelliklerinin duygusal zekâ seviyelerinde bir farklılık oluşturup oluşturmadığı test edilmiş ve elde edilen sonuçlara göre sağlık çalışanlarının cinsiyet ve medeni durum açısından değerlendirildiğinde duygusal zekâ düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar, Goleman ve Akerjordet'in bulgularını desteklemektedir. Sağlık çalışanları, stresli ve duygusal olarak zorlayıcı iş ortamlarında çalışmakta olup, duygusal zekanın bu tür ortamlarda başarılı bir şekilde çalışmaya katkıda bulunabileceği literatürde sıkça vurgulanmaktadır) (Altıok ve diğerleri,2015). İncelenen pek çok çalışmada cinsiyetin duygusal zekâ üzerinde anlamlı bir farklılık etkeni olup olmaması konusunda tam bir fikir birliğinin olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada olduğu gibi bazı çalışmalarda cinsiyetin duygusal zekâda farklılık meydana getirmediği sonucuna ulaşılmıştır (Çelik ve Deniz, 2008: 380; Acar, 2002: 60; Canbulat, 2007:194; Acar, 2007: 133). Buna karşılık pek çok çalışmada da kadınların duygusal zekâ düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu ileri sürülmektedir (Gürbüz ve Yüksel, 2008:187; Erdoğdu; 2008:69; Petrides ve Furnham, 2000: 264). Bu çalışmada eğitim durumu lise olanların duygusal zekasının eğitim durumu üniversite ve yüksek lisans olanlardan daha düşük olduğu söylenebilir. Bu sonucu başka çalışmalarda desteklemektedir (Gürbüz ve Yüksel, 2008:194; Aysel 2006:126).Bu sonuca göre, duygusal zekânın eğitimle geliştirilebileceği ve eğitim programlarında bu durumun dikkate alınmasının iş ortamında motivasyon ve performansı yüksek bireylerin yetişmesine katkı sağlayacağı söylenebilir. Literatürde çalışmayı destekleyen bulgulara sahip başka çalışmalar bulunsa da çalışma ile çelişkili sonuçlara sahip çalışmalar da yer almaktadır. Bar-On (2008), duygusal zekanın bazı meslek gruplarında duygusal zekanın iş motivasyonu üzerinde daha az bir etkisi olduğunu savunmaktadır. Bu çalışmada ise sağlık çalışanlarının duygusal zekasının iş motivasyonu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bar-On'un bulgularından farklı olarak, sağlık sektörünün duygusal zeka becerilerini yoğun bir şekilde gerektirdiği ve bu nedenle bu meslek grubunda duygusal zekanın önemli bir rol

oynadığı görülmektedir. Çalışma bulguları, duygusal zekanın iş motivasyonu üzerindeki etkisini sağlık sektöründe daha da ön plana çıkarmaktadır. Sağlık çalışanlarında özellikle içsel motivasyonu güçlendirmeye yönelik verilecek eğitimlerin, iş tatminini artıracağı ve tükenmişlik riskini de azaltacağı literatürde geniş yer bulmaktadır (Küsbeci, 2022). Çalışma bulgularına bakıldığında duygusal zekanın çalışma ortamında sağlıklı bir iletişim ve yüksek performans için ne derece önemli olduğu vurgulanmaktadır. Sağlık sektöründe, çalışanların duygusal zekalarının geliştirilmesine yönelik stratejilerin uygulanması, sağlık politikalarının bu yönde planlanması sektörde hizmet kalitesini artıracaktır. Gelecekte duygusal zeka ve iş motivasyonu kapsamında yapılacak çalışmalar, farklı sağlık sektöründe ve farklı coğrafi bölgelerde daha geniş örneklemle yapılmalı ve duygusal zekanın iş performansı, iş motivastonu, iş tatmini gibi değişkenler üzerindeki etkileri daha detaylı incelenmelidir.

KAYNAKLAR

Abbasoğlu, Ş. (2015). İş görenlerde örgütsel adalet algısı ve örgütsel adaletin çalışanların iş motivasyonu üzerindeki etkisi: Bir devlet hastanesi örneği. (Yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara).

Acar, F. (2002). Duygusal zeka ve liderlik. E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12, 53-68.

Akbolat, M., & Işık, O. (2012). Sağlık çalışanlarının duygusal zeka düzeylerinin motivasyonlarına etkisi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32.

Akerjordet, K., & Severinsson, E. (2004). Emotional intelligence in mental health nurses talking about practice. International Journal of Mental Health Nursing, 13(3), 164-170.

Alcan, Z. (1997). Bayındır Tıp Merkezi Hemşirelik Hizmetleri Müdürlüğü Hasta Memnuniyet Anket Sonuçları. Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi ve Performans Ölçümü, Haberal Eğitim Vakfı, 133-138.

Aslan, D., & İşsever, H. (2018). Kamu hastanelerinde çalışan hemşirelerin duygusal zeka yetenekleri ile profesyonellik davranışları arasındaki ilişki. Prevalence, 19, 24.

Aysel, L. (2006). Liderlik ve Duygusal Zekâ, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Programı Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

Ballı, F. Ü., & Akın, İ. K. (2019). Çalışanların duygusal zekaları iş motivasyonlarını etkiler mi? Sağlık çalışanları örneği. Turkish Studies-Economics Finance Politics, 14(2), 555-577. https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22686

Barlı, Ö. (2010). Davranış Bilimleri ve Örgütlerde Davranış (Geliştirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı). Erzurum: Aktif Yayınevi.

Bar-On, R.(2008). Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory(EQ-i). In P. Fernandez-Berrocal & N. Extremera (Eds.), Special issue on emotional intelligence (pp. 113-118). Psicothema.

Büyüköztürk, Ş. (2006). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum. Ankara: Pegem Yayıncılık

Can, H. (1997). Organizasyon ve yönetim. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Can, H. (2005). Organizasyon ve yönetim. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Canbulat, S. (2007). Duygusal Zekâ'nın Çalışanların İş Doyumları Üzerindeki Etkisinin Araştırılması, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Cooper, R. K. (1997). Applying emotional intelligence in the workplace. Training & Development, 51(12), 31-39.

Çağatay, A. (2023). Sağlık çalışanlarında iş yaşam kalitesinin bireysel iş performansı üzerindeki etkisi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 12(4), 1623-1633. https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1366396

Çelik, SB. ve Deniz, ME. (2008). "A Comparison of Scouts' Emotional Intelligence Levels With Regards To Age and Gender Variables: A Cross-Cultural Study", Elementary Education Online, 7(2): 376-383.

Deniz, M. E., Özer, E., & Işık, E. (2013). Trait Emotional Intelligence Questionnaire–Short Form: Validity and Reliability Studies. Education and Science, 38(169), 407-419.

Doğan, S., & Şahin, F. (2007). Duygusal zeka: Tarihsel gelişimi ve örgütler için önemine kavramsal bir bakış. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(1), 231-252.

Donovan, J. J. (2009). İş motivasyonu. N. Anderson, D. S. Öneş, H. K. Sinangil, & C. Viswesvaran (Eds.), Endüstri İş ve Örgüt Psikolojisi El Kitabı. İstanbul: Literatür Yayınları.

Erdoğdu, Y. (2008). "Duygusal Zekâ'nın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7(23): 62-76.

Genç, N. (2004). Yönetim ve organizasyon: Çağdaş sistemler ve yaklaşımlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Goleman, D. (1995). Duygusal zeka (B. S. Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.

Gürbüz, S. ve Yüksel, M. (2008). "Çalışma Ortamında Duygusal Zekâ: İş Performansı, İş Tatmini, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bazı Demografik Özelliklerle İlişkisi" Doğuş Üniversitesi Dergisi, 9(2):174-190.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Hageman, G. (1997). Motivasyon el kitabı. İstanbul: Rota Yayınları.

Hassan, S. N. S., Ishak, N. M., & Bokhari, M. (2011). Impacts of emotional intelligence (EQ) on work values of high school teachers. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 30, 1688-1692.

Koçel, T. (2005). İşletme yöneticiliği: Yönetim ve organizasyonlarda davranış (Klasik-Modern-Çağdaş ve Güncel Yaklaşımlar) (10. Baskı). İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

Küsbeci, P. (2022). Sağlık sektörü çalışanlarının iş tatminlerine yönelik literatür incelemesi. Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi, 4(1), 50-64.

Lundy, O., & Cowling, A. (1996). Strategic human resource management. Boston: International Thomson Business Press.

Oral, S. (1999). Otel işletmeciliği ve otel işletmelerinde verimlilik analizleri. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Oyur, E., Mercan, N., Şaylan, O., & Buran, A. Ç. (2012). İş ortamında duyguları ifade etme ve iletişim becerileri üzerine bir araştırma.

Petrides, KV. ve Furnham, A. (2003). "Trait Emotional Intelligence: Behavioural Validation in Two Studies of Emotion Recognition and Reactivity to Mood Induction", European Journal of Personality, 17(1): 39-57.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, 55(1), 68-78.

Simons, T., & Enz, C. A. (1995). Motivating hotel employees: Beyond the carrot and the stick. Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 36(1), 20-27.

Tabachnick and Fidell, 2013 B.G. Tabachnick, L.S. Fidell Using Multivariate Statistics (sixth ed.)Pearson, Boston (2013).

Töremen, F., & Çankaya, B. E. N. (2008). Yönetimde etkili bir genel: Duygu yönetimi. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 1(1), 33-47.

Turhan, M., & Çetinsöz, B. C. (2019). Duygusal zeka ve motivasyon arasındaki ilişki: Turizm programı öğrencileri üzerine bir araştırma. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 18(69), 268-287. https://doi.org/10.17755/esosder.438269

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ MESLEKİ DOYUM VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

EXAMİNATİON OF JOB SATİSFACTİON AND BURNOUT LEVEL OF HEALTH WORKERS

Handan ERTAŞ [1], Hasan EVİRGEN [2]

[1] Selçuk Üniversitesi, Sağlık Yönetimi,handanertas@selcuk.edu.tr,000-0003-1794-0296

[2] Selçuk Üniversitesi, Sağlık Yönetimi, evirgen42@gmail.com,0000-0001-7026-216X

ÖZET

Konya ilinde bulunan sağlık çalışanlarına yönelik yürütülen bu çalışma, sağlık çalışanların mesleki doyumu, mesleki tükenmişlik düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacı ile planlanmıştır.

Araştırmaya katılan sağlık personelinin yaşları 22 ile 56 arası olup, yaş ortalaması 36,15 yıl olarak bulunmuştur. Çalışma grubunun bazı sosyodemografik özelliklerinin dağılımı araştırmaya katılan sağlık personelinin % 66,7'sı kadın, % 57,7 lisans mezunu ve %70,7'i evlidir. Maslach Tükenmişlik (MBI) Ölçeğinde yer alan sorulardan işimden soğuduğumu hissedenlerin oranın % 76,6 olduğu, bir kez daha dünyaya gelseniz aynı mesleğe girmek ister misiniz sorusuna % 81,8 nin aynı mesleği yapmak istemediği, doğrudan doğruya insanlarla çalışmak bende çok fazla stres yaratıyor sorusuna %87,3 ünün stres yarattığını çalışmamız ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan sağlık personellerin üçte birinin yaptığı işin yıpratıcı olduğunu, stres yaptığını, yıldığını, ruhen tükendiğini, giderek katılaştığını, mesleğinden soğuduğunu ve yarısından fazlasının aynı mesleği yapmak istemediğini ortaya koymaktadır.

Personellere motivasyon artırıcı uygulamaların gerçekleştirilmesi, mevzuat çalışmaları yapılması, uygulamada gerçekçi denetimlerin olması ve adaletli sağlık politikaları geliştirilmesi önemlidir.

Anahtar sözcükler: *Mesleki doyum, Tükenmişlik, Sağlık Çalışanı*

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ABSTRACT: This study, conducted for healthcare professionals in Konya, was planned to determine the relationship between occupational satisfaction and professional burnout level of healthcare professionals.

The ages of the health personnel participating in the study ranged between 22 and 56 years, and the mean age was found to be 36.15 years. The distribution of some sociodemographic characteristics of the study group showed that 66.7% of the health personnel participating in the study were female, 57.7% were undergraduate graduates and 70.7% were married. Our study reveals that the rate of those who feel that I feel cold from my job among the questions in the Maslach Burnout (MBI) Scale is 76.6%, 81.8% do not want to do the same profession to the question of whether you would like to enter the same profession if you were born again, and 87.3% of them create stress to the question of working directly with people creates a lot of stress for me. The study reveals that one third of the health personnel participating in the research found that their work is exhausting, stressful, exhausted, spiritually exhausted, gradually hardening, getting cold from their profession and more than half of them do not want to do the same profession.

It is important to implement motivation-enhancing practices for personnel, to carry out legislative studies, to have realistic controls in practice and to develop fair health policies.

Keywords: Job satisfaction, Burnout, Healthcare Worker.

1. GİRİŞ

Sağlık sektöründe çalışma ortamı, belirli işlem, politika ve düzenler aracılığıyla çalışmakta olan bireylerin kurumsal idealleri benimseyebilecekleri ve kişisel memnuniyetlerini sağlayabilecekleri biçimde kurulmuş, bununla birlikte bireye tamamıyla dayanak sağlayan, odağında hastanın bulunduğu ortamlardır (Bingöl ve Kutlu, 2019).

İş doyumu, çalışanların ruhsal ve fiziksel sağlığını, performansını, verimliliğini ve davranışlarını etkileyebilen; kişinin, işini ve iş çevresini değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkan duygusal bir tepki olarak tanımlanabilir (Kılıç, 2013). Sağlık hizmeti veren kişilerin, yaptığı işten ve çalıştıkları ortamlardan doyum sağlayabilmesi, kurumdaki ihtiyaçlarının yöneticiler tarafından tespit edilerek, gerekli önlemlerin alınması ve çalışanların motivasyon ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi ile sağlanabilir (Tarcan ve ark.,2016).

İş doyumuna duygusal bir tepki olarak yaklaşan bakış açısı, çalışanın beklenti ve arzularını işinden elde ettikleriyle kıyasladığında işine karşı hissettiği duygu şeklinde açıklarken, Miner (1992) iş doyumunu davranışları etkilemekte olan bir tutum olarak açıklamaktadır

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

(Özdevecioğlu, 2003). Bireylerin çalışmakta oldukları iş ve kurumlara karşı tutumları, işteki verimlilikleri ve performansları iş doyumundan etkilenmektedir (Tengilimoğlu & Yiğit, 2005). Bu çerçevede çalışanın istek ve ihtiyaçları giderildiğinde artan iş doyumuyla, işletmeye de yatırım yapılmaktadır (Türk, 2003). İş doyumu çalışanların performansını ve verimini, dolayısıyla işletmelerin başarısını etkilemektedir (Aşık, 2010).

Tükenmişlik kavramı ilk olarak Freudenberger (1974) tarafından, uyuşturucu bağımlılarının tedavi edildiği bir klinikte çalışanların işlerindeki motivasyon ve bağlılık kaybını açıklamak için kullanılmıştır. Bu kavram, bireyin tatmin edilemeyen istek ve talepler nedeniyle iç kaynaklarında oluşan tükenme, başarısız olma, enerji ve güç azalması yaşama olarak tanımlanmıştır (Freudenberger, 1974; Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001). Maslach çalışma alanı insana yönelik hizmetler olan çalışanların, bilişsel stratejilerini kullanarak duygusal uyarılmalarıyla nasıl baş ettikleriyle ilgilendi. Araştırmasını oluşturan anketlerin sonucunda, çalışanların sıklıkla duygusal olarak bitkin hissettikleri, müşteri veya hastaları hakkında olumsuz algı ve duygular geliştirdikleri ve duygusal kargaşa nedeniyle profesyonel yeterlilikte kriz deneyimledikleri ortaya konuldu. Bu sendrom "tükenmişlik" olarak adlandırıldı (Maslach, 1993).

Maslach, kendi adı ile anılan Maslach Tükenmişlik Envanterinde tükenmişlik kavramını, duygusal tükenme (emotional exhaustion), duyarsızlaşma (depersonalization) ve kişisel başarıya ilişkin duygular (personal accomplishment) olarak 3 alt boyutta ele almıştır (Ergin, 1992; Maslach vd., 2001).

Duygusal Tükenme; bireyin duygusal anlamda ve enerji kaybında düşüş, yorgunluk, duygusal yönden kendini yıpranmış hissetmesidir. Duygusal tükenmişlik yaşayan kişiler yaptığı iş nedeni ile kendisine aşırı derecede yüklenmektedir ve bu yüzden kendilerini işlerine verememektedir. Hizmet verdiği kişilere yeteri kadar verici ve sorumlu davranmadığını düşünmektedir (Günüşen ve Üstün, 2010).

Duyarsızlaşma; bireyin hizmet sunduğu kişilere karşı bir birey olarak davranmak yerine duygudan yoksun tutum ve davranışlar sergileyerek ona bir nesneymiş gibi davranması şeklinde kendini göstermektedir. Birey alaycı, küçümseyen, duygusuz davranışlar sergileyerek karşı tarafa kayıtsızca davranışlarda bulunmaktadır (Balcıoğlu, Memetali ve Rozant, 2008).

Kişisel Başarıda Azalma; kişi çevresine karşı yetersiz olduğu hissi ile işinde ilerleyemediğini düşünmekte ve böylece motivasyonunu düşürmektedir. Bunun sonucunda farklı iş dışı faaliyetlere yönelmektedir (Balcıoğlu vd., 2008).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Konya ilinde bulunan sağlık çalışanlarına yönelik yürütülen bu çalışma, sağlık çalışanların mesleki doyumu, mesleki tükenmişlik düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacı ile planlanmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırmada sosyodemografik bilgilerin öğrenilmesi için araştırmacılar tarafından geliştirilmiş bir form kullanıldı. Tükenmişliği değerlendirmek için Maslach Tükenmişlik Ölçeği, mesleki doyumunun değerlendirilmesi için Mesleki Doyumu Ölçeği uygulandı. Araştırmaya Konya ilindeki gönüllü tüm sağlık çalışanlarını kapsamakta olup, katılımcılara sosyal medya grupları (Whatsapp grupları, herkese açık forumlar, twitter ve facebook hesapları) üzerinden elektronik anket formu ile 150 sağlık çalışanının katılımı ile gerçekleşmiştir.

Literatürde "Maslach Tükenmişlik Ölçeği" (Maslach Burnout Inventory), "Çok Boyutlu Tükenmişlik Modeli" (Maslach, 2001), "Üç Boyutlu Tükenmişlik Modeli" (Leiter, 1993) gibi değişik isimlerle anılan ve günümüz koşullarında en çok benimsenmiş olan bu modele göre, Maslach ve arkadaşları tarafından diğer modellerden farklı olarak tükenmişlik üç boyutlu olarak yapılandırılmıştır. Bunlar duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı eksikliği olarak tanımlanmıştır (Çam,1992). Bu üç boyuta göre tükenmişliği daha iyi analiz edebilmek için 22 maddeden oluşan "Maslach Tükenmişlik Ölçeği" oluşturulmuştur.

Maslach Tükenmişlik Ölçeği'nin, Duygusal tükenme boyutunda 9 (1, 2, 3, 6, 8, 13, 14, 16, 20), Duyarsızlaşma boyutunda 5 (5, 10, 11, 15, 22), Kişisel başarı boyutunda 8 (4, 7, 9, 12, 17, 18, 19, 21) madde yer almaktadır. Türkçe uyarlaması ise "duygusal tükenme" ve "duyarsızlaşma" alt ölçek puanları, her bir madde için Hiçbir zaman (0), Çok nadir(nadiren) (1), Bazen(ara sıra) (2), Çoğu zaman (sık sık) (3), Her zaman (4) olarak puanlandırılmakta, "kişisel başarı" alt ölçek puanı ise, bunun tersi şekilde hesaplanmakta ve düşük kişisel başarı olarak değerlendirilmektedir. Buna göre ölçeğin alt boyutlarından alınabilecek puanlar, duygusal tükenme için 0-36; duyarsızlaşma için 0-20 ve düşük kişisel başarı için de 0-32 arasında değişmektedir.

Mesleki Doyum Ölçeği (MDÖ)'nin deneme formunda, mesleki etkinliklerin ilgi ve yeteneklerine bireyin ilgi ve yeteneklerine uygunluğu, sorumluluk alma, gelişme ve ilerleme olanakları ile ilgili maddeler bulunmaktadır. Ölçekte işin bağlamına yönelik ise, daha az madde bulunmaktadır. Ölçeğin deneme formunda 20 olumlu, 8 olumsuz madde bulunmaktadır. Bu maddeler beş basamaklı "Likert" tipi (A: Her zaman, B: Sık sık, C: Ara sıra, D: Nadiren, E:

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Hiçbir zaman) bir dereceleme ölçeği şeklinde ifade edilmiştir. Olumlu maddeler A:5, B:4, C:3, D:2, E:1 olumsuz maddeler A:1, B:2, C:3, D:4, E:5 şeklinde tersten puanlanmıştır.

MDÖ'nun Geçerliğine İlişkin Bulgular: Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için faktör analizi kullanılmıştır. Analizler, 114 kişiden toplanılan veriler üzerinde yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçeğin maddelerinin iki faktöre ayrıldığı belirlenmiştir. Maddelerin özellikleri dikkate alınarak faktör 1'e Niteliklere Uygunluk, faktör 2'ye Gelişme İsteği adları verilmiştir. İki faktörün açıkladıkları toplam varyans % 48.6'dır. Bunun % 36.4'ü birinci, %12.2'si ikinci faktörden kaynaklanmaktadır. Birinci faktör toplam varyansın %36.4'ünü açıkladığı için ölçeğin tek boyutlu olarak da kullanılabileceği düşünülmüştür.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılan sağlık personelinin yaşları 22 ile 56 arası olup, yaş ortalaması 36,15 yıl olarak bulunmuştur. Çalışma grubunun bazı sosyodemografik özelliklerinin dağılımı araştırmaya katılan sağlık personelinin % 66,7'sı kadın, % 57,7 lisans mezunu ve %70,7'i evlidir.

3.1 Maslach Tükenmişlik (MBI) Ölçeğinde yer alan sorulara verilen cevapların analizine bakıldığında;

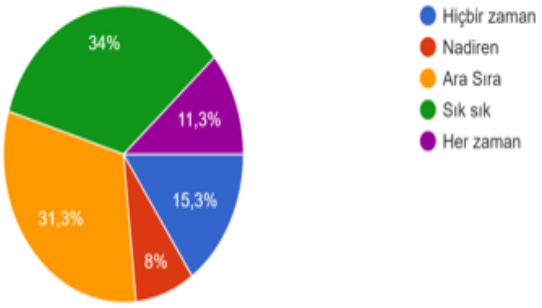

Şekil 1.İşimden soğuduğumu hissediyorum

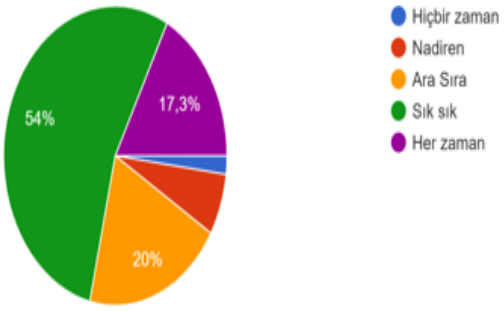

Şekil 2. İşim gereği karşılaştığım insanların ne hissettiğini hemen anlarım.

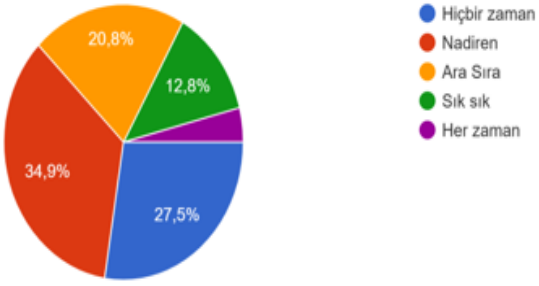

Şekil 3. Bu işte çalışmaya başladığımdan beri insanlara karşı sertleştim.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Yukarıda Şekil 1, 2 ve 3 incelendiğinde araştırmaya katılan sağlık personellerin üçte birinin mesleğinden soğuduğunu ortaya koymaktadır.

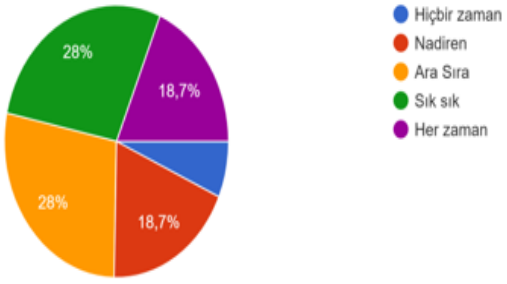

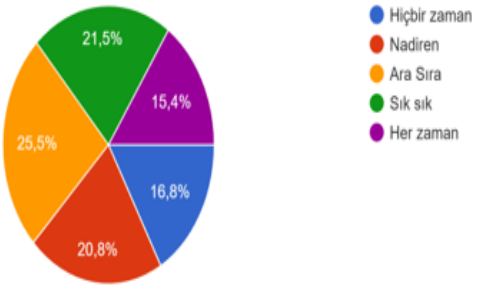

Şekil 4.İş dönüşü kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum. Şekil 5.Yaptığım işten yıldığımı hissediyorum

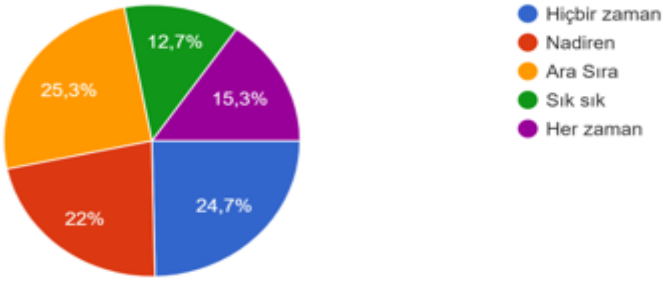

Şekil 6.Bu işin beni giderek katılaştırmasından korkuyorum.

Yukarıdaki Şekil 4, 5 ve 6 incelendiğinde araştırmaya katılan sağlık personellerin üçte birinin meslekten yıldığını, ruhen tükendiğini ve giderek katılaştığını ortaya koymaktadır.

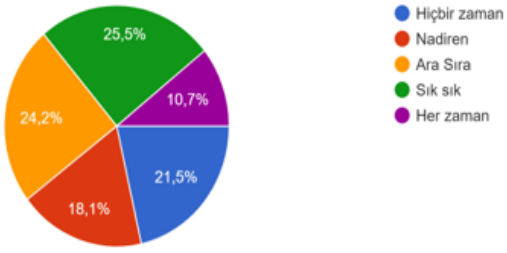

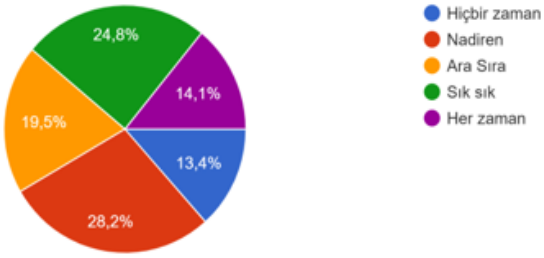

Şekil 7. Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum

Şekil 8.Bütün gün işle uğraşmak benim için gerçekten çok yıpratıcı

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

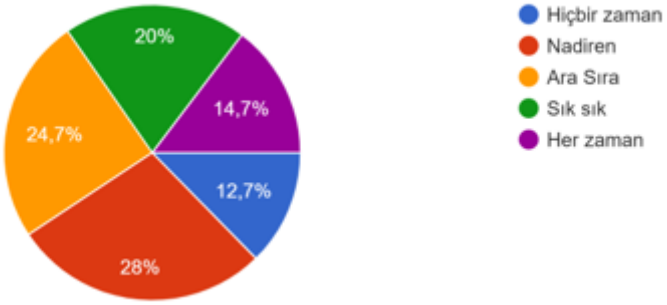

Şekil 9.Doğrudan doğruya insanlarla çalışmak bende çok fazla stres yaratıyor

Yukarıdaki Şekil 7,8 ve 9 incelendiğinde araştırmaya katılan sağlık personellerin üçte birinin yaptığı işin yıpratıcı olduğunu, stres yaptığını ve çok yıpratıcı olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2 Mesleki doyum Ölçeğinde yer alan sorulara verilen cevapların analizine bakıldığında;

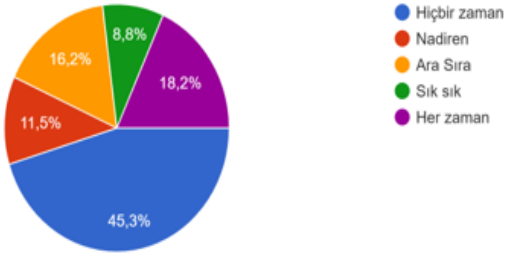

Şekil 10.Bir kez daha dünyaya gelseniz aynı mesleğe girmek ister misiniz?

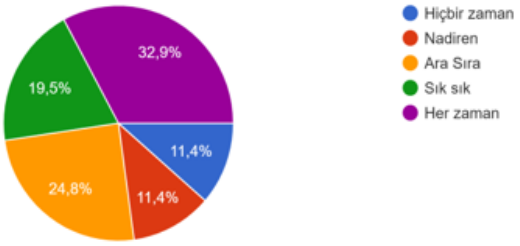

Şekil 11.Keşke başka bir iş yapan insan olsam dediğiniz olur mu ?

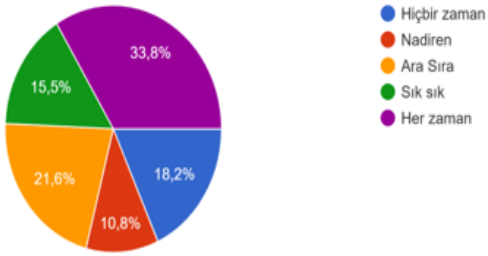

Şekil 12.Fırsatını bulduğunuz an başka bir işe geçmeyi düşünür müsünüz ?

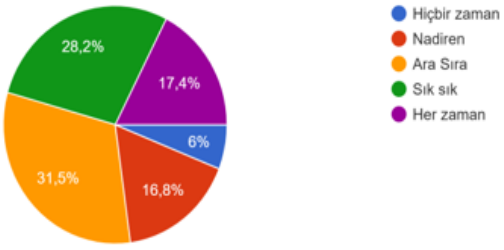

Şekil 13.İşgünü sonunda kendiniz mutsuz ve bıkkın hisseder misiniz ?

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

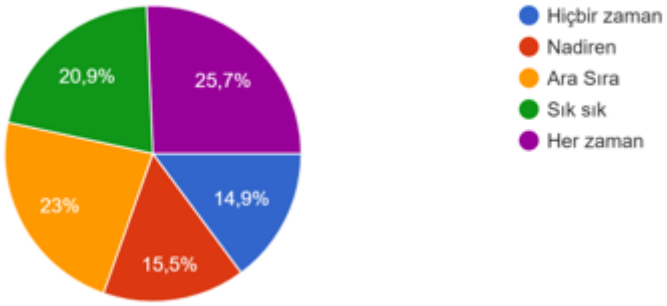

Şekil 14.Mesleğinizi değiştirmeyi düşündüğünüz anlar oldu mu ?

Yukarıdaki Şekil 10, 11, 12, 13 ve 14 incelendiğinde araştırmaya katılan sağlık personellerin yarısından fazlasının aynı mesleği yapmak istemediğini ortaya koymaktadır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmaya katılan sağlık personellerin üçte birinin yaptığı işin yıpratıcı olduğunu, stres yaptığını , yıldığını, ruhen tükendiğini, giderek katılaştığını, mesleğinden soğuduğunu ve yarısından fazlasının aynı mesleği yapmak istemediğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak personellere motivasyon artırıcı uygulamaların gerçekleştirilmesi, mevzuat çalışmaları yapılması, uygulamada gerçekçi denetimlerin olması ve adaletli sağlık politikaları geliştirilmesi önemlidir. Ayrıca kurumlara personellerin adaletli dağıtılması, liyakatli ve nitelikli personel atamalarının yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

5. KAYNAKLAR

Aşık, N. A. (2010). Çalışanların iş doyumunu etkileyen bireysel ve örgütsel faktörler ile sonuçlarına ilişkin kavramsal bir değerlendirme. Türk İdari Dergisi, 467, 31-51.

Balcıoğlu, İ., Memetali, S., Rozant, R. (2008). " Tükenmişlik Sendromu", Dirim Tıp Gazetesi, Sayı 83, İstanbul, s. 99- 104.

Bingöl, Ü., Kutlu, A. (2019), Hemşirelerin çalışma ortamlarının hasta ve hemşire güvenliği açısından değerlendirilmesi. EGE HFD, 35(2), 49-59.

Çam O. Tükenmişlik envanterinin geçerlik ve güvenirliğinin araştırılması. J VII Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı. 1992:155-66.

Ergin, C. (1992). "Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması", Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, s. 143- 154.

Freudenberger, H.S. (1974), Staff burnout. J Soc Issues; 30: 159-165.

Günüşen, P. N., Üstün, B. (2010). "Türkiye'de İkinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Hemşire ve Hekimlerde Tükenmişlik: Literatür İncelemesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, İzmir, s. 40-51

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Khamlub S, Harun-Or-Rashid M,Sarker MA, Hirosawa T, Outavong P, Sakamoto J. Job satisfaction of health-care workers at health centers in Vientiane Capital and Bolikhamsai Province, Lao PDR. Nagoya J Med Sci. 2013; 75(3- 4): 233-41.

Kılıç N. Sağlık çalışanlarında mobbing algısı ve iş doyumunun belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı.2013.

Mashlach, C., Schoufell, W. B. & Leiter, M. P. (2001). Job Burnout. Anuual Review of Psychology. 52: 397-422.

Maslach C, Schaufeli WB, Leiter MP. Job burnout. Annu Rev Psychol. 2001;52:397-422

Maslach C. Psychology of burnout. J International encyclopedia of the social behavioral sciences. 2001;2:1415-18.

Maslach, C. and Schaufeli, W. B. (1993), "Historical and conceptual development of burnout", in Schaufeli, W.B., Maslach, C. and Marek, T. (Eds), Professional Burnout: Recent Developments in Theory and Research, Taylor & Francis, Washington, DC, pp. 1-16.

Miner. J. B. (1992) Industrial/Organizational Psychology, New York, McGraw Hill.

Özdevecioğlu, M. (2003). Algılanan Örgütsel Destek ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi, Cilt:18, Sayı:2,113 130.

Tarcan GY, Tarcan M, Top M. An analysis of relation ship between burn out and job satisfaction among emergency health professionals. Total Quality Management & Business Excellence 2016: 1-18.

Tengilimoğlu, D. & Yiğit, A. (2005). Hastanelerde Liderlik Davranışlarının Personel İş Doyumuna Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Alan Çalışması. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 8:3, 374-398.

Türk, M. S. (2003). Bir iletişim sistemi olan örgüt kültürünün iş tatmini üzerindeki etkisi ve önemi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ DİJİTAL BAĞIMLILIĞININ İŞ PERFORMANSINA ETKİSİ: ÜNİVERSİTE HASTANESİ ÖRNEĞİ

Handan ERTAŞ[1], Birgül Sena IŞIK [2], Saniye TEPEGÖZ[3]

[1] Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, handanertas42@gmail.com

ORCID ID:0000-0003-1794-0296

[2] Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, b.sena.isik9@gmail.com

ORCID ID: 0009-0005-2965-7705

[3] Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, snytpgz@gmail.com

ORCID ID: 0009-0009-8204-0447

Öz

Sağlık çalışanlarının çalıştıkları ortam, iş süreci, işin getirdiği yükümlülükler, gelişen ve değişen teknoloji, demografik özelliklerle birlikte dijital bağımlılığın meydana getirdiği olumsuz sonuçlardan biri olan iş performansını etkilemektedir. Günlük yaşamda gelişen ve değişen teknolojiyle meydana gelen dijital bağımlılık, iş sürecini, çalışmayı ve çalışanların iş performansını etkilemektedir. Bu sebeple dijital bağımlılıkla iş performansına etkisi olup olmadığı önem arz etmektedir. Sağlık çalışanlarının, yoğun stresli çalışma ortamlarında bulunması, iş sürecindeki sorumluluklar, çalışanların dijital mecra ve ortama kaymasına sebep olmaktadır ve bu durum dijital bağımlılığı arttırmaktadır. Demografik özelliklerin dijital bağımlılığına etkisi, dijital bağımlılığında iş performansına etkisine bakılarak araştırma ortaya çıkmıştır.

Amaç: Sağlık çalışanlarının dijital bağımlılığının iş performansına etkisinin incelenmesi ve etkisinin belirlenmesi.

Yöntem: Araştırma, nicel araştırma deseni kullanılarak çalışmayı tanımlayıcı nitelikte bulgular ortaya konulmuştur. Mevcut durumun tespit edilmesine yönelik tanımlayıcı ve ilişkisel bir tarama modeli olarak tasarlanmıştır. Normallik testlerinden olan Kolmogorov-Smirnov ile %95 güven aralığında normal dağılmadığı, Skewness-Kurtosis'e bakılarak ±1 aralığında olduğu için değişkenlerin normal dağıldığı tespit edilmiştir. Veriler normal dağıldığı için parametrik testlerden olan bağımsızörneklem t testi, tek yönlü varyans (ANOVA); gruplar arası farklılığı tespit etmek için Post-Hoc testlerinden Tukey HSD ve değişkeleri birbirleri arasındaki etkiyi tespit etmek için ise regresyon kullanılmıştır.

Bulgular: Katılımcıların demografik değişkenleri ile iş performansı ve dijital bağımlılık ölçeklerinden aldıkları puanlar karşılaştırıldığında İş performansı ile cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi değişkenleri arasında anlamlılık tespit edilmiş, Dijital bağımlılık ile cinsiyet, öğrenim düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yaş gruplarıyla dijital bağımlılık değişkenleri incelendiğinde anlamlı farklılık bulunmuş 36 yaş ve üzeri katılımcıların 19-28 yaş ve 29-35 yaş aralığındaki katılımcılara göre daha düşük bağımlılık seviyelerinin olduğu tespit edilmiştir. Dijital bağımlılığın iş

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

performansına etkisi tespit edilmiştir.
Sonuç: Sağlık çalışanlarının dijital bağımlılığının iş performansına etkisi incelenmiş olup olumsuz bir durum tespit edilmiştir. Demografik özelliklerin dijital bağımlılık ve iş performansı süreci üzerinde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, dijital bağımlılığı iş performansını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Ancak etkisinin büyüklüğü düşük olup, iş performansındaki varyansın büyük kısmı başka faktörlerle açıklanmaktadır. Bu nedenle dijital bağımlılık iş performansını etkileyen birçok faktörden sadece biridir.

Anahtar kelimeler: İş Performansı, Dijital Bağımlılık, Sağlık Çalışanı

Abstract

The environment in which healthcare professionals work, work processes, job responsibilities, developing and changing technology, together with demographic characteristics, affect job performance, which is one of the negative consequences of digital addiction. Digital addiction, which occurs with developing and changing technology in daily life, affects business processes, work and the job performance of employees. For this reason, it is important to determine whether digital addiction has an impact on business performance. The fact that healthcare professionals are in intensely stressful working environments and their responsibilities in the work process cause employees to shift to digital channels and environments, and this increases digital addiction. The research emerged by looking at the effect of demographic characteristics on digital addiction and the effect of digital addiction on business performance.
Aim: Examining the effect of digital addiction of healthcare workers on their job performance according to demographic variables and determining its effect.
Method: The research used a quantitative research design to reveal descriptive findings. It is designed as a descriptive and relational screening model to determine the current situation. With Kolmogorov-Smirnov, one of the normality tests, it was determined that the variables were not normally distributed within the 95% confidence interval, but by looking at Skewness-Kurtosis, it was within the range of ±1. Since the data is normally distributed, independent sample t test, one-way variance (ANOVA), which is one of the parametric tests; Tukey HSD and its variables, one of the Post-Hoc tests, were used to detect the difference between groups, and regression was used to determine the effect between each other.
Findings: When the demographic variables of the participants were compared with the scores they received from the job performance and digital addiction scales, a significant difference was found between job performance and gender, age, marital status and education level variables. No significant difference was found between digital addiction and gender and education level variables. When digital addiction variables were examined by age groups, a significant difference was found and it was determined that participants aged 36 and over had lower addiction levels than participants aged 19-28 and 29-35. The effect of digital addiction on business performance has been determined.
Result: The effect of digital addiction of healthcare workers on their work performance was examined and a negative situation was detected. It has been

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

determined that demographic characteristics have an impact on the process of digital addiction and job performance. The findings show that digital addiction negatively affects business performance. However, the magnitude of the effect is low and most of the variance in job performance is explained by other factors. Therefore, digital addiction is just one of many factors that affect business performance.

Key words: Job Performance, Digital Addiction, Healthcare Worker

1. GİRİŞ

Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte dijitalleşme, birçok açıdan kolaylık ve fayda sağlayan önemli hale gelmiştir. Fakat teknolojik gelişmelerin getirdiği avantajlarla birlikte bazı dezavantajlı riskler de beraberinde gelmektedir (Sarıca Keçeci, 2021). Özellikle dijital mecra ve ortamların normale oranla artması ve yaygınlaşmasıyla birlikte, insanların büyük ilgisini çeken bu teknolojiler bazen bireylerin zarar görebileceği sanal ortamların oluşmasına sebep olabilmektedir (Almourad vd, 2020). Dijital araçların hayatımızın her alanında kolay erişilebilir, sürekli ve yaygın olarak kullanılması bu süreci hızlandırmış, dijital bağımlılık sorununu meydana getirmiştir. Her meslek grubunun getirdiği stres ve sorumluluklar çalışanların süreçten kurtulmasına önayak olarak bağımlılığa çanak tutmuştur. Dijital aygıtların çalışan yaşamında ciddi bir yere sahip olması, sürekli olarak meşguliyet oluşturması iş performansını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum günümüz iş dünyasında giderek artan bir sorun haline gelmiştir. Özellikle aşırı kullanım sonucunda meydana gelen dijital bağımlılık, çalışanların iş verimliliğini düşürmekle birlikte iş performansını olumsuz yönde etkilemektedir (Türker ve diğ. 2018). Dijital bağımlılık derecesi çok yüksek olan kişilerde zihinsel konsantrasyonu sıklıkla bozulmakta, işe tekrar adapte olma zaman almakta ve bu durum işlerin geç teslim edilmesi gibi sorunları meydana getirmektedir. Bu durumda kurum aleyhine sorun teşkil etmektedir (Christakis, 2011). Özellikle yoğun, stresli çalışma ortamları, iş gücünün getirdiği sorumluluklar, sağlık çalışanlarının dijital ortama kaymasını ve dijital araçlara bağımlılığını arttırmaktadır (Greenfield, 1999). Çalışmanın asıl amacı, sağlık çalışanlarının dijital bağımlılık durumunun incelenmesi ve iş performansına etkisinin nasıl ve ne derecede etki ettiğinin gözlemlenmesidir.

1.1. Dijital Bağımlılık ve İş Performansı

Horzum, Ayas ve Balta (Ayas, 2011) dijital bağımlılığı, teknolojinin hızla gelişmesi ile aynı oranda artış gösteren en yaygın bağımlılık türlerinden olduğunu ifade etmektedir. Bu bağımlılık türü internete erişim sağlayabileceğimiz her tür teknolojik alete aşırı ilgi duymakla birlikte sürekli kullanımından ortaya çıkmaktadır (Shaw, 2008). Dijital bağımlılık bireylerde hem davranışsal olarak hem de fiziksel anlamda olumsuz sonuçlar doğururken ciddi bir dürtü bozukluğuna da sebep olmaktadır (Greenfield D. N., 1999). Bazı bireyler sadece televizyon izleyerek pasif bağımlılığa girerken bilgisayar başında saatlerce oturarak oyun oynamak, alışveriş ihtiyaçlarının internet üzerinden karşılamak,

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

telefon üzerinden başkalarıyla saatlerce görüşme sağlamak, sürekli olarak sosyal medya platformlarını kontrol etmek ve beğeni takıntılı bir şekilde odaklanmak, tablet kullanım sürelerinin normalinden fazla olması aktif bağımlılığa girmektedir (Arslan, 2015). Bir iş yerindeki çalışanlarının iş performansını belirlemek ve bunları değerlendirmek iş yerinde çalışanların performansları arasında karşılaştırma yapabilmek için ilk önce performansının ne olduğunu tanımlamak gerekli olmaktadır. Performans, belirlenen kriterler çerçevesinde çalışanın görevleri yerine getirme seviyesi veya bu görevleri yerine getirirken sergilediği tutum olarak açıklanabilir. Bu nedenle performans yönetimi sürecinde performansın net bir şekilde tanımlanması ve ölçülmesi önemlidir. Yapılan araştırmalarda sunulan hizmetin mükemmel olması, görevlilerin süreçte sunacağı iş performansına bağlı olmaktadır (Li, Sanders ve Frenkel, 2012). Bu süreçte, işletmenin performansını arttırmak için çalışanların motivasyonunu, işe adapte olmalarını ve iş boyunca yetkinliklerini artırmaya odaklanmaları gerekmektedir. Çalışanların iş performansını arttırmak, onların işe olan tatmini ve işe bağlılığını etkilemektedir. İş tatminin artması verimliliği de arttırmaktadır. Bu nedenle, işletmede uygulanan insan kaynakları yönetimi ve çalışanlara yönelik politikaların geliştirilmesi ve uygulanması, çalışanların iş performansını arttırmak ve var olan ortamda rekabeti elde etmek için önemli bir adımdır. Çalışanların eğitimi, süreç geliştirme yöntemleri, motivasyonu ve performans değerlendirmesi gibi konuların dikkate alınması gerekmektedir (Li, Sanders ve Frenkel, 2012). İş performansı, işletme ve insan kaynakları yönetimi literatüründe çok boyutlu ve dinamik bir kavram olarak ele alınmaktadır (Judge vd., 2012).

İş performansında değerlendirme süreç ve sonuç açısında önemlidir. Süreç yönü incelendiğinde çalışanların sergiledikleri davranışları ve bu davranışların örgütün amaçlarına nasıl ve ne derecede katkıda bulunduğunu ele almaktadır. Bu yaklaşım, performansın değerlendirilmesinde ölçülebilir davranışları sınırlı olarak incelemektedir. Diğer yandan sonuç yönü ise çalışan bireylerin davranışlarının doğrudan sonuçlarına odaklanmaktadır. Campbell ve diğerleri tarafından yapılan araştırmada, performansın değerlendirilmesinde sadece çalışanların sergilediği davranışları değil, bu davranışların öncesinde meydana gelen sorunları da dikkate almaktadır (Campbell, 1990). İşletmelerde insan kaynakları yönetiminin yanı sıra performans yönetimi sistemlerini çok boyutlu yaklaşımlar çerçevesinde geliştirilmesi ve uygulanması, çalışanlarının işe olan motivasyonunu, performans sürecini geliştirebilir ve işletmelerin başarısına olumlu yönde katkıda bulunmaktadır (Judge vd., 2012).

1.2. Dijital Bağımlılığın Nedenleri

Alanyazını incelendiğinde, dijital bağımlılığın sebeplerine yönelik birçok araştırmanın var olduğu görülmektedir. Ertemel ve Aydın'ın araştırma çalışmasına göre, kişilerin dünyada bağımlı hale gelmesinin nedenlerini dört temel unsura bağlanmaktadır. Bu unsurlardan birincisi, dijital ortamlarda süreklilik halinde olan etkinliklerin ve aktivitelerin bir sona ermemesi, sürekli faaliyet halinde olmasıdır. Yengin (Yengin, 2019) ise gündelik hayat içinde aktivitelerin belli bir süre sonra bitmesi, bireyin dijital platformlara yönlendirebileceğini vurgulamıştır. Dijital oyunların çeşitliliği ve sayısının günden güne artması da bağımlılığın nedenleri olarak örnek verilebilir. Bunlarla

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

birlikte var olan gelişmeleri görememe, farkına varamama, kaçırma korkusu olarak adlandırılan FoMO kavramının ortaya çıkmasının da dijital bağımlılığın artmasına katkı sağladığı belirtilmektedir (Gezgin, 2017). Bu kavram, bireylerin sanal ortam ve diğer dijital platformlardaki sürekli olan değişimleri takip etme ihtiyacı hissetmelerine ve bu sebeple normalin üzerinde aktiflik göstermelerine neden olmaktadır. Bu unsurların tekrar bir araya gelmesi, dijital bağımlılığın temel nedenlerinden biri olarak literatür kısmında yer verilmektedir. Tekayak ve Akpınar (Tekayak, 2017) tarafından yapılan araştırma çalışmasında, FoMo hastalığı bireyin var olan işini bitirdikten sonra ilgisini çeken kişi ve durumlarda sanal ortamlarda sosyal medya paylaşımlarını sürekli olarak tarayarak öğrenmesi ve bu paylaşımları gördükten sonra kaygı, stres bozukluğunun azalması olarak tanımlanabilmektedir. Eşitti (Eşitti, 2015) ise sanal ortam ağlarındaki bilgi akışından habersiz kalmasından kaynaklı ortaya çıkan kaygılı ruh halini açıklamaktadır. Pittman ve Reich (Pittman, 2016) tarafından yapılan çalışmada ise yetişkinlerde sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte yaşam doyumunun ve mutluluğunun arttığı, gündelik hayat içerisinde zamanda yalnızlık duygusunun azaldığını göstermektedir. Tüm bu bulgular, sanal ortam içerisinde bireylerin sosyal ilişkilerinde olumlu ve duygusal sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir.

1.3. Dijital Bağımlılığın Neden Olduğu Sorunlar

Dijital bağımlılığın sebep olduğu sorunları çeşitli yönlerden ele alınmaktadır. Bunlar fiziksel, psikolojik, sosyal ve hukuki olarak ifade edilmektedir. Çukurluöz (Çukurluöz, 2016) tarafından yapılan araştırmalarda, dijital bağımlılığı olan bireylerde fiziksel problemleri detaylıca ele almaktadır. Araştırma sonucunda fiziksel sorunlar olarak, gerginlik, şiddetli baş ağrıları, hareketliliğin azalması sonucu obezite, göz bozuklukları, bireyde var olan göz problemlerinin artması, fiziksel olarak duruş bozuklukları, boyun ve kaslarında ağrı yer almaktadır. Bu bulgular, dijital bağımlılığın sadece fiziksel değil psikolojik olarak da olumsuz yönde etki etmektedir Yapılan çalışmalarda, dijital bağımlılığın gözlerde yanma, fazla sabit kalmaktan kaynaklı olarak eller ve ayaklarda uyuşma, uykusuzluk, sırt ve omuzlarda ağrı gibi fiziksel rahatsızlıkların meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Akbulut ve Yılmazel ise teknolojik cihazların fazla kullanımının el ve göz koordinasyonu sağlama, kişinin vücudunda dopamin salgılanması gibi fiziksel gelişime katkı sunduğunu gösteren çalışmaların mevcut olduğunu belirtmektedir (Akbulut, 2016).

1.4. Personelin İş Performansını Etkileyen Faktörler

Personel kaynağı, kurumların en önemli varlıklardan biri olarak görülmektedir. Bireylerin performansını elde edilen verimler etkilemektedir. Çalışanların iş performansını genel itibariyle memnuniyet derecesi etkilemektedir. Aşık'ın yaptığı çalışmada belirttiği gibi, bireylerin zamanlarını etkili şekilde yönetmeleri, diğer çalışanlarla sosyal ilişki kurmalarını, kendi değerlerini anlamaları, kişisel gelişimlerine yatırım yapmaları gibi bireysel özellikler, çalışan bireylerin başarı unsuru haline gelmektedir. Bu bağlamda, personelin bireysel özellikleri ve performansı, kurumlar arasında başarılı olmayı ve sürdürebilir rekabet avantajının oluşmasını sağlamaktadır (Aşık, 2010).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Kurum içerisinde iş paylaşımının adaletli olmaması, meydana gelen süre sorunları, donanım ve yazılımsal olan eksiklikler, çalışanların sosyal iletişiminin sınırlı olması, yönetimsel eksiklikler, çalışanlar arasında iş birliğinin sağlanamaması gibi sebepler iş performansını etkilemektedir (Keleş, 2017). İş performansına etkisi olan unsurlar bunlarla sınırlı değildir. Kurum içerisinde başarının yüksek olması için çalışanların daha fazla risk alması, gruptan bağımsız davranış sergilemelerine bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışanın süreç boyunca iş performansını arttırması, verilen rutinden uzaklaşması ile doğru orantılıdır (Aytok ,2004).

1.5. Dijital Bağımlılığın İş Performansına Etkisi

Dijitalleşme iş hayatında önemli ve radikal değişikliklere neden olmaktadır. Yüksek otomasyon sayesinde normale nazaran daha hızlı üretim ve verimlilik sağlamaktadır. Küreselleşmeyle birlikte rekabetin vermiş olduğu avantajı korumak isteyen bazı işletmeler, dijitale yatırım yapmaktadır. Fakat, teknolojiye uyum sağlamış nitelikli personellerin yüksek devir oranları bazı sorunlara yol açmaktadır. Bunlara örnek olarak maliyetlerin artması iş istikrarında bozulma ve verimlilik kayıpları söylenebilir. Fakat iş yerleri birey odaklı stratejiler geliştirerek bu sorunun üstesinden gelebilirler. Yapmış olunan bu stratejiler, iş yerinde çalışan personellerin yeteneklerini geliştirmeyi ve çalışanların teknolojiye uyumuyla birlikte işletmenin performansının artması hedeflenmektedir. Bunun sonucunda iş yerleri hem yeniliklere kolay bir şekilde yeniliklere ayak uydurarak en iyi şekilde başarılı olduğu görülmektedir (Dockel vd., 2006). İstihdam kalıplarındaki yaşanan değişimler, yüksek teknolojili üretim süreçlerinin benimsenmesiyle birlikte, araştırmacılar için ilgi çekici bir konu haline gelmektedir. Bu yeni üretim süreçleri, çalışanlardan istenen yetkinlik ve performansları arttırarak dijitalleşmenin iş yerindeki ortama olan etkisine vurgu yapmaktadır. Bundan dolayı, dijitalleşme ile ilgili yapılan bilimsel araştırmalar, çalışan personellerin bu dönüşüme karşı algılarının iş performansı, iş tatmini ve örgütsel bağlılık üzerine incelemektedir (Ratna R, 2016). Çalışanların duygusal tükenmişlik düzeylerinin artması ile önemsiz sanal aylaklık aktivitelerinde ciddi bir artış görülmüştür. Bu durum, olumsuz iş tutumları, düşük örgütsel bağlılık ve kötü davranış maruziyeti gibi sonuçlar doğurmaktadır. İş yerlerinde, bu etkileri azaltmak için duygusal zekâ ve becerileri geliştirmeye yönelik eğitim ve çalışmalar yapılabilir. Çalışanların motivasyonunu arttırmak, stresini azaltmak ve iş tatminin arttırmak için çeşitli stratejiler geliştirmekte önemlidir. Özellikle iş yerlerindeki personellerin duygusal ihtiyaçlarını anlaması ve onlara destek olması gerekmektedir (Çivilidağ, 2017). Yapılan bir araştırmada, çalışanların hiçbir ücret talebinde bulunmadan mesai yapma, işle ilgi araştırmalar yapıp normalinden fazla çaba sarf etme gibi durumlarda sanal aylaklık yapmayı kabul edilebilir bulduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgular, çalışanların bu tür faaliyetleri, işle ilgili çok fazla emek vermelerini bir tür gayri resmi tazminat olarak düşündüğünü göstermektedir. Personellerin iş ile alakalı her tür katkı ve desteklerini takdir etmek, katkılarından dolayı ödüllendirmek de sanal aylaklık faaliyetlerinin azalmasına ve işteki performansında gözle görüşür bir artış olmasında faydalıdır (Lim, 2002) .

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

2. YÖNTEM

Bu kısımda araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın tipi, veri toplama araçları, evren ve örneklemi, verilerin toplanması ve analizi, araştırmanın varsayımlarıve sınırlılıkları ile araştırmanın etik ve izin boyutlarına ait bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sağlık çalışanlarının yoğun, stresli çalışma ortamları, iş sürecinin getirdiği zorluk ve sorumluluklar, sağlık çalışanlarının dijital mecralara kaymasını ve teknolojik aletlere bağımlılığını arttırmaktadır. Bu durumda iş performansını etkilemektedir. Değişen ve gelişen teknoloji bağımlılığı hızlandırıp arttırmaktadır. Bu sebeple sağlık çalışanlarının dijital bağımlılığının iş performansına etkisi olup olmadığını inceleyip, demografik özelliklerle bağlantısı tespit edilecektir. Bu çalışmanın asıl amacı, sağlık çalışanlarının dijital bağımlılık durumunun incelenmesi ve iş performansına etkisinin nasıl ve ne derecede etki ettiğinin belirlenmesidir.

2.2. Araştırmanın Tipi

Bu araştırmada, nicel araştırma deseni kullanılarak tanımlayıcı nitelikte bulgular ortaya konulmuştur. Araştırma, sağlık çalışanlarının dijital bağımlılık düzeylerinin iş performanslılarına etkisini incelemek amacıyla tanımlayıcı ve etkisel tarama modellerine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırma da verileri bir araya getirmek için üç kısımdan oluşan anket formu kullanılmıştır. Anketin ilk kısmında araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulardan kendini tanıtım formu, ikinci kısımda iş performans ölçeği ve üçüncü kısımda ise çalışanlar için dijital bağımlılık ölçeği yer almaktadır.

İş Performans Ölçeği Deniz ve Kumru (2022) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek formu 4 faktör 26 ifadeden oluşmaktadır. 5‘li likert tipinde bir ölçme aracıdır. İçerik geçerlilik indeksi 0,90’dır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,942’dir. İş performans ölçeği sağlık çalışanları için eğitimin ve gelişme çabalarının da dikkate alındığı şekilde performans sürecini değerlendirmektedir. Ölçeğin güvenirliği Cronbach Alpha değeri, madde toplam korelasyonları ile değerlendirilmiştir. İç tutarlılık değerleri İPÖ için, 0,942; eğitim faktörü için 0,899; eğitim beklenti faktörü için 0,910; gelişme çabası faktörü için 0,904; genel performans faktörü için 0,898 olarak hesaplanmıştır

Dijital Bağımlılık Ölçeği Yusuf, Seda, Yalçın (2023) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek formu 6 faktör 30 ifadeden oluşmaktadır.5’li likert tipinde bir ölçme aracıdır. Birinci ve ikinci uygulama arasındaki Pearson korelasyon katsayısı 0,82 (%82) istatistiki olarak tespit edilmiştir. İstatistiki olarak tespit edilen bu katsayısının çok kuvvetli (çok yüksek) olduğu tespit edilmiştir. ölçeğin genelinin güvenilirlik katsayısının 0,929 olduğu görülmektedir. Ölçek alt boyutları içerisinde davranış değişikliği, negatif yön, dijital ihtiyaç ve aşırı

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

kullanım faktörlerinin 0,80≤α<1,00 arasında değer aldığı tespit edilmiştir. Bu değerlerin de oldukça güvenilir olduğu görülmektedir. etki ve zorunlu hissetme faktörlerinin Cronbach Alpha değeri ise 0,60≤α<0,80 arasındadır. Bu değer de güvenilirdir. Kısaca, ölçeğin tümü ve alt boyutlarının güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra standardize edilmiş regresyon katsayılarının (standart değer) 0,459'tir.nicel araştırma deseni kullanılarak tanımlayıcı nitelikte bulgular ortaya konulmuştur. Araştırma, sağlık çalışanlarının dijital bağımlılık düzeylerinin iş performanslılarına etkisini incelemek amacıyla tanımlayıcı ve etkisel tarama modellerine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, araştırmacılar tarafından 09.05.2024-03.06.2024 tarihleri arasında çevrim içi olarak Google Formlar ile toplanmıştır. Bir anketin tamamlanması için toplam 6-8 dakika arası yeterli olmaktadır. Toplanan verilerin düzenlenmesinin ardından IBM SPSS 27.0 (Statistical Packages for the Social Sciences) paket programı kullanılarak istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Analizlerden önce veriler normallik dağılım için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmış ve %95 güven ile normal dağılmadığı bulunup (p<0,05), çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerlerinde ise ±1 aralığında olduğu görülmüş ve verilerin normal dağıldığı tespit edilmiştir. Veriler normal dağıldığı için parametrik testlerden olan bağımsız gruplarda t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA); gruplar arası farklılığın tespiti için Post-Hoc testlerinden Tukey HSD ve değişkenlerin birbirine etkisini ölçmek için ise regresyon kullanılmıştır. Bulguların değerlendirilmesinde kategorik değişkenler için sayı ve yüzde, sayısal değişkenler için ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlılık p<0,05 değeri baz alınmıştır. Değerlerin p<0,05 olması durumunda istatistiksel olarak anlamlı, p>0,05 olması durumunda ise istatistiksel olarak anlamlılığın olmadığı tespit edilmiştir.

2.5. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenin Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde çalışan sağlık çalışanları oluşturmaktadır. Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde 2.200 sağlık çalışanı bulunmaktadır. Örneklem büyüklüğünü hesaplamak için evreni bilinen grupta örneklem büyüklüğünü hesaplama formülünden (Kılıç, 2012) yararlanılmıştır. Formülde değerler yerine yazıldığında örneklem büyüklüğü 333 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada toplam 338 katılımcıya ulaşılmıştır.

2.6. Araştırmanın Etik ve İzin Boyutu

Araştırmanın öncesinde, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 30.04.2024 tarihli ve 2024/457 sayılı kararı ile etik kurul izni alınmıştır. Araştırmanın verileri internet yoluyla (Google Forms, Linkedin, Whatsapp vb.) toplandığı için herhangi bir kurumdan izin alınmamıştır. Ancak anket katılımcılara katılımlarının zorunlu olmadığı, istedikleri zaman araştırmadan ayrılabilecekleri ve verilerinin gizli tutulacağı bildirilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

2.7. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Araştırmada elde edilen bulgular, verilerin toplandığı aralıkta, Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi sağlık çalışanları ile sınırlıdır. Elde edilen veriler internet üzerinden toplandığı için katılımcıların anketteki ifadeleri taraf tutmadan cevapladıkları, kullanılan ölçeklerin güvenilir oldukları ve SÜ Tıp Fakültesi Hastanesi sağlık çalışanlarının araştırmaya katıldığı varsayılmaktadır.

2.8. Araştırma Hipotezi ve Modeli

Bu çalışma, dijital bağımlılığın iş performansına etkisinin olup olmadığını incelemektedir. Nicel araştırma, türünde yapılan bu çalışmanın amacı çerçevesinde araştırma sorusu aşağıdaki şekildedir.

Araştırma hipotezi ve modeli aşağıda verilmektedir.

H1: Sağlık çalışanlarının dijital bağımlılık düzeyi, iş performansını negatif yönde etkiler.

Araştırma modeli aşağıdaki gibidir.

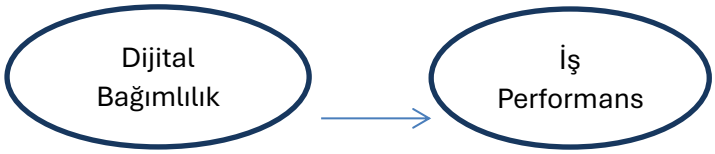

Şekil 1: Araştırma modeli

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya ait veriler istatistiksel olarak analiz edilerek eldeedilen bulgular tablolar şeklinde verilmiştir.

Tablo 1. Demografik Bulgular

Değişkenler (N=338)		**N**	**%**
Cinsiyet	Kadın	230	68,0
	Erkek	108	32,0
Yaş	19- 28	114	33,7
	29-35	115	34,0
Ort. ± SS 32,99±8,84 Min. 19 Max. 60	36≥	109	32,2
Medeni Durum	Evli	183	54,1
	Bekâr	155	45,9
Öğrenim Düzeyi	Lise	23	6,8
	Ön lisans	79	23,4
	Lisans	128	37,9
	Yüksek Lisans	71	21,0
	Doktora	37	10,9

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Gelir Düzeyi (TL)	17.002- 34.000	84	24,9
	34.001- 51.000	146	43,2
	51.000≥	108	32,0
Meslek	Doktor	111	32,8
	Hemşire	123	36,4
	Sağlık Teknisyeni	51	15.1
	Diğer (Tıbbi Sekreter, Sağlık Memuru vb.)	53	15.7

Araştırmada sağlık çalışanlarından elde edilen demografik veriler Tablo 1'de verilmiştir. Toplam 338 katılımcı bulunup %68'i kadın sağlık çalışanı, %32'si erkek sağlık çalışanıdır. En genç katılımcı yaşı 19, en erişkin katılımcı yaşı ise 60'tır. Katılımcıların medeni durumu incelendiğinde eşit dağılıma yakın bir sonuç verdiği görülmektedir. Öğrenim düzeyi incelendiğinde çoğunluğunun lisans ve yüksek lisans eğitimine sahip olduğu lise ve doktora düzeyinde ise katılımcı sayısının az olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların gelir düzeyi incelendiğinde %24,9'u 17.002-34.000 TL, %43,2'si 34.001-51.000TL ve %34,9'u 51.001 TL üzeri gelir seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslek dağılımında 4 gruptan oluşturulup çoğunluğun doktor ve hemşire mesleklerine ait olduğu, diğer meslek gruplarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. İş Performansı ile Demografik Değişkenlerle Yapılan t testi ve ANOVA Analizi Sonuçları

Değişkenler (N=338)		**N**	**Ort±SS**	**t/F**	**p**	**Post-Hoc**
Cinsiyet	Kadın	230	46,6±5,35	1,07	0,285	
	Erkek	108	45,93±6,32			
Yaş	19- 28	114	46,17±5,66			
	29-35	115	45,75±5,96			
	36≥	109	47,33±5,31	2,35	0,098	
Ort. ± SS 32,99±8,84 Min. 19 Max. 60						
Medeni Durum	Evli	183	46,29±5,53	-0,39	0,691	
	Bekâr	155	46,54±5,86			
Öğrenim Düzeyi	Lise	23	45,17±5,30			
	Ön lisansLisans	79	46,18±5,83			
	Yüksek Lisans	128	47,28±5,52	0,14	0,181	
	Doktora	71	45,45±5,98			
		37	46,45±5,33			
Gelir Düzeyi (TL)	17.002- 34.000	84	46,28±5,06	3,05	**0,049**	2>3*
	34.001- 51.000	146	47,19±5,63			
	51.000≥	108	45,43±6,08			
	Doktor	111	45,19±6,11			
	Hemşire	123	48,08±4,95			
			45,82±6,00	6,06	**<0,01**	2>1*

Meslek	Sağlık Teknisyeni	51	45,60±5,21
	Diğer (Tıbbi Sekreter, Sağlık Memuru vb.)	53	

Post-Hoc testi
*=Tukey HSD

Katılımcıların demografik değişkenleri ile İş Performansı ölçeklerinden elde edilen puanlarla yapılan t testi ve ANOVA analizi sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir. İş performansı ile cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi değişkenleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. 34.001-51.000TL maaş alanların 51.001TL ve üzeri maaş alanlara göre, hemşirelerin doktorlara göre iş performansının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (p<0,05).

Tablo 3. Dijital Bağımlılığın ile Demografik Değişkenlerle Yapılan t testi ve ANOVA Analizi Sonuçları

Değişkenler (N=338)		**N**	**Ort±SS**	**t/F**	**p**	**Post-Hoc**
Cinsiyet	Kadın	230	83,12±19,72	1,00	0,317	
	Erkek	108	80,78±20,60			
Yaş	19- 28	114	87,76±19,49			3<2*
	29-35	115	83,71±18,55			3<1*
	36-60	109	75,33±20,13	11,84	**<0,01**	
Medeni Durum	Evli	183	79,01±18,34	-3,41	**<0,01**	
	Bekâr	155	86,35±31,18			
Öğrenim Düzeyi	Lise	23	73,04±18,50			
	Ön lisans	79	84,26±19,85			
	Lisans	128	80,99±20,98	2,03	0,89	
	Yüksek Lisans	71	83,81±20,61			
	Doktora	37	8618±14,68			
Gelir Düzeyi (TL)	17.002- 34.000	84	84,72±20,96	3,30	**0,038**	
	34.001- 51.000	146	79,19±20,50			
	51.000≥	108	84,86±18,04			
Meslek	Doktor	111	46,40±5,68			
	Hemşire	123	87,31±18,87			
	Sağlık Teknisyeni	51	77,33±19,62	5,726	**<0,01**	2>1*
	Diğer (Tıbbi Sekreter, Sağlık Memuru vb.)	53	85,74±21,20			

Post-Hoc testi
*=Tukey HSD

Katılımcıların demografik değişkenleri ile Dijital bağımlılık ölçeklerinden elde edile puanlar ile yapılan t testi ve ANOVA analizi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir. Dijital bağımlılık ile cinsiyet ve öğrenim düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yaş

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

gruplarıyla dijital bağımlılık değişkenleri incelendiğinde anlamlı farklılık bulunmuş 36 yaş ve üzeri katılımcıların 19-28 yaş ve 29-35 yaş aralığındaki katılımcılara göre daha düşük bağımlılık seviyelerinin olduğu tespit edilmiştir. Medeni durum ile dijital bağımlılık arasında anlamlı derecede etki olduğu görülmüş ve bekar katılımcıların evli katılımcılara kıyasla daha yüksek bağımlılık düzeyleri olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuş en yüksek gelir grubundaki katılımcıların daha düşük gelir grubundakilere göre daha yüksek dijital bağımlılık düzeylerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Meslek grupları ile dijital bağımlılık değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Doktorlar hemşirelere göre daha fazla dijital bağımlılık düzeyine sahiptir. Bu bulgular dijital bağımlılığın demografik faktörlere göre değişiklik gösterdiğini ve belirli grupların daha yüksek risk altında olduğunu ortaya koymaktadır ($p<0,05$).

Tablo 4. Korelasyon Analizi Sonucu

	1	2
1.İş Performansı	1	
2.Dijital Bağımlılık	-,181**	1

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

Tablo 4'teki korelasyon analizi sonuçlarına göre sağlık çalışanlarının dijital bağımlılığı ve iş performansı arasında düşük düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (r:-308; p:0,01). Buna göre sağlık çalışanlarının dijital bağımlılığı arttıkça iş performansı azalmaktadır.

Tablo 5. Dijital Bağımlılığın İş Performansına Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon

Değişken	**B**	**Std hata**	**B**	**t**	**p**
Sabit*	50,649	1,291		39,221	<0,001
Dijital Bağımlılık	-0,051	0,015	-,181	-3,379	<0,001

*İş Performansı (Bağımlı Değişken)

R= 0,181 R^2=0,033 F =11,41; Modelin Regresyon denklemi Y=50,649+(-0,051) x

Dijital bağımlılığın iş performansı yordamasına ilişkin basit doğrusal regresyon analizi Tablo 5'te verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, dijital bağımlılığın iş performansı üzerinde istatiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir ($p<0,001$). Regresyon modeli dijital bağımlılığın iş performansını negatif yönde etkilediğini göstermektedir. Dijital bağımlılığın iş performansındaki varyansın %3,3 'ünü açıkladığını göstermektedir. Bu düşük bir oran olmasına rağmen dijital bağımlılığı iş performansı üzeninde anlamlı bir etkisinin bulunduğunu ortaya çıkmıştır..

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Sağlık çalışanlarının Dijital bağımlılığın iş performansı üzerine etkisi incelenmiş olup demografik faktörlerin bu etkiye ilişkin rolü ele alınmıştır. Dijital bağımlılığın iş performansı üzerindeki etkisi olumsuz yönde belirlenmiştir. Demografik değişkenlerin (cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, medeni durum, gelir düzeyi, meslek) dijital bağımlılık ve iş performansı incelenmiştir. Bulgular, İş performansı ile cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi değişkenleri arasında anlamlılık tespit edilmiş, Dijital bağımlılık ile cinsiyet, öğrenim düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Dijital bağımlılığın iş performansındaki varyansın %3,3 'ünü açıkladığını göstermektedir. Sonuçlar doğrultusunda sağlık çalışanlarının dijital bağımlılığının iş performansı üzerindeki olumsuz etkileri vurgulamakta olup, demografik değişkenlerin etkisini ve önemini ortaya koymaktadır. ağlık çalışanlarının dijital bağımlılığını kontrol etmeleri ve iş performanslarını artırmalarına yardımcı olacak stratejiler geliştirilmelidir. Bu sayede çalışanlar daha verimli olabilir ve kaliteli hizmet sunumuna katkı sağlayabilir.

Bu çalışmada, sağlık çalışanlarının süreç içerisinde dijital bağımlılık düzeylerinin iş performansına etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Çıkarılan bulgular, dijital bağımlılığın iş performansı üzerinde olumsuz etkilediğini ortaya çıkarmaktadır. Dijital Bağımlılık iş süreçlerinde dikkat dağınıklığına ve motivasyon kaybına yol açarak iş performansını düşürdüğü Arslan (Arslan A. , 2020) tarafından da vurgulanmış hızlı ve sınırsız olması, iş ortamı ve sonrasında çalışanların dijital araçlara bağımlı hale gelmelerine yol açabilir. Bu durumda verimliliği olumsuz bir şekilde etkiler.

Çalışmada genç sağlık çalışanlarının bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, dijital ortamı en çok kullanan topluluk olarak bilinmektedir. Bu bulgu, Arslan'ın (2020) çalışmasıyla tutarlıdır. Hemşirelerin dijital bağımlılık seviyelerinin doktordan daha yüksek olması da bu durum açısından da dikkat çekicidir (Ergin-Çağatay, 2024). Sonuç olarak, dijital bağımlılık iş performansını olumsuz yönde etkileyen önemli bir etmendir. Sağlık kurumları, çalışanların iş motivasyonunu arttırmak, süreci koordine etmek ve dijital bağımlılığı azaltmak için bu kapsamda farkındalık ve eğitim programları geliştirmelidir.

Kaynakça

Akbulut, A. v. (2016). Ergen yaş grubunda internet bağımlılığı düzeyinin belirlenmesi. *15.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı*, 368- 371.

Almourad vd. (2020). Defining digital addiction: Key features from the literature. *Psihologija, 53(3),*, 237-253.

Arslan, A. (2020). Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. . *International e-Journal of Educational Studies (IEJES), 4(7),*, 27-41.

Arslan, A. K. (2015). Lise ve üniversite öğrencilerinde dijital bağımlılık. . *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 34-58.

Aşık, N. A. (2010). Çalışanların iş doyumunu etkileyen bireysel ve örgütsel faktörler ile sonuçlarına ilişkin kavramsal bir değerlendirme. . *Türk İdare Dergisi, (467),*, 31-51.

Ayas, H. (2011). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. İlköğretim Online,.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

369-380.
Campbell, J. (1990). Modeling the performance prediction problem in industrial and organizational psychology.
Christakis, D. A. (2011).
Çivilidağ, A. (2017). İş Yaşamında Sanal Kaytarmanın İş Stresi ve İş Doyumu İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Akademik Bakış Dergisi,(59)*, 355-373. .
Çukurluöz, Ö. (2016). Lise öğrencilerinin dijital bağımlılıklarının incelenmesi: Ankara ili Çankaya ilçesi örneği. . Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, .
Ergin-Çağatay. (2024). Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. *Rahva Teknik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(1),*, 69-80.
Eşitti, Ş. (2015). Bilgi çağında problemli internet kullanımı ve enformasyon obezitesi: problemli internet kullanımı ölçeğinin üniversite öğrencilerine uygulanması. . *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 49,*, 75- 97.
Gezgin, D. M. (2017). Social networks users: fear of missing out in preservice teachers. . *Journal of Education and Practice, 8(17)* , 156-168.
Greenfield, D. N. (1999). Psychological characteristics of compulsive internet use: a preliminary analysis. . *Cyber Psychology and Behavior*, 403-412.
Greenfield, D. N. (1999). Psychological characteristics of compulsive internet use: a preliminary analysis. . *Cyber Psychology and Behavior, 2(5),* , 403-412.
Lim, C. P. (2002). theoretical framework for the study of ICT in schools: A proposal. *British Journal of Educational Technology,33(4),* , 415-426.
Pittman, M. v. (2016). Social media and loneliness: why and Instagram Picture maybe worth more than a thousand Twitter words. *Computars in Human Behavior, 62,*, 155-167.
Ratna R, K. T. (2016). The impact of Information Technology on Job Related Factors like Health and Safety, Job Satisfaction, Performance. *Productivity and Work Life Balance.*, 5:171.
Sarıca Keçeci, H. K. (2021). Dijital Bağımlılık ve Fomo, Kişilik faktörleri ve Mutluluk ilişkisi: Üniversite öğrencileri ile Bir Uygulama. *Bağımlılık Dergisi 22- (4)*, 379-394.
Shaw, M. &. (2008). *Internet addiction. CNS Drugs, 22(5),* , 353-365.
Tekayak, H. V. (2017). Tıp alanında yeni bir dönem: Dijital çağda doğan yeni hastalıklar. *Eurasian Journal of Family Medicine, 6 (3)*, 93-100.
Yengin, D. (2019). Teknoloji bağımlılığı olarak dijital bağımlılık. . *TOJDAC, 9(2).* , 130- 144.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

AMATÖR SPOR KULÜPLERİNİN TESİS VE ALTYAPI SORUNLARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Melih Burak KAYA
Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor
ORCİD: 0009-0000-5097-0206
Doç. Dr. Seda SABAH
Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor
ORCİD: 0000-0002-7386-0314

Özet

Bu çalışmada amatör spor kulüplerinin tesis ve altyapı sorunlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışma nitel araştırma desenleri kapsamında yer alan fenomenoloji desenindedir. Çalışmanın evrenini aktif olarak görev yapan antrenörler oluşturmakta olup, örneklem grubu 6 antrenör kapsamındadır. Araştırmada, veri toplama aracı olarak Sabah ve Kaya (2023), tarafından 6 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Verilerin analizi Nvivo programında içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Elde edilen verilerin analizi sonucunda çalışmada; küçük kulüplerin desteklenmemesi, tesis bakımının yapılmaması, disiplin problemleri, malzeme yetersizliği, mevcut tesislerin ulaşılabilir, antrenmanların diğer antrenman programlarıyla çakışması, soyunma odalarının yetersizliği şeklinde sorunların yaşandığı tespit edilmiştir. Tesis ve altyapı yeterliği sonucunda; sporcunun motive olduğu, antrenmanlardan daha çok verim alındığı, daha istekli oldukları, ileriye dönük hedefler belirlendiği ve maçı kazanma isteğinde artış görüldüğü belirlenmektedir. Karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm olarak; devletin amatör kulüplere desteğini arttırması, yerel yönetimlerin projeler yürütmesi, sponsor ve maddi desteklerin sağlanması, erken yaşta çocukların keşfedilmesi ve her mahalleye saha yapılması şeklinde önerilerin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında devletin, özellikle amatöre kulüplere sağladığı desteği arttırması, tesislerin geliştirilmesi ve bu kapsamda ayrılan bütçenin arttırılması önem arz etmektedir. Öte yandan okullarda ve mahallelerde tarama yapılarak erken yaşta çocukların spora yönlendirilerek branşlaştırılması ve kulüplere katılmaya teşvik edilmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Altyapı, amatör spor, tesis.

INVESTIGATION OF INFRASTRUCTURE AND FACILITY ISSUES OF AMATEUR SPORTS CLUBS

Abstract

In this study, the examination of the infrastructure and facility issues of amateur sports clubs is aimed. In line with this aim, qualitative research methods have been utilized in the study. The study is within the scope of phenomenology design, which is one of the qualitative research designs. The universe of the study consists of actively serving coaches, and the sample group consists of 6 coaches. In the research, a semi-structured interview form consisting of 6 questions

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

prepared by Sabah and Kaya (2023) was used as the data collection tool. The analysis of the data was carried out using the content analysis method in the Nvivo program. As a result of the analysis of the obtained data in the study; problems such as lack of support for small clubs, lack of facility maintenance, discipline issues, inadequate equipment, accessibility of existing facilities, conflicts of training schedules with other programs, and insufficient locker rooms have been identified. As a result of the adequacy of facilities and infrastructure; it is determined that the athletes are motivated, more efficiency is obtained from the training sessions, they are more eager, forward-looking goals are set, and an increase in the desire to win matches is observed. As a solution to the encountered problems; it is concluded that the state should increase its support for amateur clubs, local governments should carry out projects, sponsorships and financial support should be provided, early-age children should be discovered, and fields should be built in every neighborhood. In light of all this information, it is important for the state to increase its support for amateur clubs, especially, to develop facilities, and to increase the budget allocated for this purpose. On the other hand, screening should be conducted in schools and neighborhoods to direct children to sports at an early age and encourage them to join clubs.

Keywords: Infrastructure, amateur sports, facility.

GİRİŞ

Spor kavramı insanların sosyolojik, ekonomik ve ruh sağlığı açısından iyi olmasını sağlayan, kişilerin kendisini yeteneklerine göre geliştirdiği ve aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu toplumu da pozitif yönde gelişmeye götüren faaliyetler olarak adlandırılmaktadır. (Yetim, 2000). Aynı zamanda spor sadece fiziksel gelişimi değil, zihinsel ve sosyal gelişimi de teşvik eden bir faaliyet olarak ifade edilmektedir (Uyral, 2017). Sporda amatör kavramı tanım olarak herhangi bir spor branşının maddi veya manevi bir beklenti içinde bulunulmadan yapılan bütün faaliyetleri olarak bilinmektedir. Öte yandan amatör spor kulüpleri bağlı oldukları kurumların yönetmeliğine, talimatnamelerine ve hedeflerine göre spor faaliyetlerini yürütürler. Amatör spor kulüpleri herhangi bir spor branşında faaliyet gösterirken önce altyapı, tesis ve malzeme imkânlarını değerlendirmelidirler (İmamoğlu, ve ark., 2007).

Amatör spor kulüpleri geçmişten günümüze bakıldığında profesyonel bir sporcunun yetişmesi için görülen ilk basamak olanak bilinir. Aynı zamanda çocukları ve gençleri kötü alışkanlıklardan uzak tutan amatör spor kulüpleri insanların daha sağlıklı toplumlar oluşturmasına olanak sağlar. Birçok branşta amatör spor kulüplerinin olduğunu görmekteyiz ancak gerekli tesis, altyapı ve malzeme desteğini göremeyen bu kulüplerin gün geçtikçe sayılarının azaldığı da bilinmektedir. Bu bağlamda insanların maddi bir beklentisi olmadan ve sadece hayallerini gerçekleştirerek başarılı birer sporcu olma yolunda içinde bulundukları amatör spor kulüplerine gerekli destek verilerek ülkemizin başarısına ışık tutulmalıdır.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Dolayısıyla bu çalışmada amatör spor kulüplerinin tesis ve altyapı sorunlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada amatör spor kulüplerinin tesis ve altyapı sorunlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışma nitel araştırma desenleri kapsamında yer alan fenomenoloji desenindedir. Çalışmanın evrenini aktif olarak görev yapan antrenörler oluşturmakta olup, örneklem grubu 6 antrenör kapsamındadır. Çalışmada örneklem grubu ölçüt örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Bu çalışmanın yürütülmesi hususunda, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu tarafınca 10.11.2023 tarihli 100-100-160692 sayılı etik kurul kararı ile onay alınmıştır. Veri toplama aracı olarak Sabah ve Kaya (2023), tarafından 6 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Verilerin analizi Nvivo programında içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sürecinde nitel veri toplama araçlarında biri olan görüşme kullanılmıştır. Çalışmada Sabah ve Kaya (2023), tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla elde edilen veriler, Nvivo programında içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilmek ve fark edilmeyen kavram ve temaların keşfedilmesi durumu olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242). Verilerin çözümlenmesi sonucunda kod ve tema listesi oluşturulmuş ve kodlar uygun temalara atanmıştır.

BULGULAR

Aşağıda belirtilen tabloda nitel veri analiz sonuçlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1: Antrenörlere ilişkin demografik bilgileri

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Gelir Düzeyi	Mesleki Kıdem
A1	25	Erkek	Lisans	Orta	3
A2	29	Erkek	Lisans	Orta	5
A3	35	Erkek	Lisans	Orta	13
A4	47	Erkek	Lise	Orta	27
A5	32	Erkek	Lisans	Orta	15
A6	24	Kadın	Lisans	Orta	3

Tablo 1'de antrenörlere ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır. Çalışmaya 5 erkek 1 kadın olmak üzere toplamda 6 antrenör katılmıştır. Antrenörlerin yaş aralığı 24 ila 47 arasında; mesleki kıdem yılları ise 3 ila 27 arasında değişkenlik göstermektedir. Tamamı orta düzeyde gelir durumuna sahip olan antrenörlerin çoğunluğu lisans düzeyinde eğitim durumuna sahiptir.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Tablo 2: Tesis ve altyapıda görülen eksiklikler

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
SORUNLAR	Node	Antrenörler	16	Küçük kulüplerin desteklenmemesi Disiplinsizlik Bakımının yapılmaması Antrenmanların çakışması Malzeme yetersizliği Tesisisin ulaşılabilir olmaması Soyunma odasının olmaması
Reports				

Tablo 2'de tesis ve altyapıda görülen eksikliklere ilişkin antrenör görüşleri alınmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda antrenörler; küçük kulüplerin desteklenmemesi, tesis bakımının yapılmaması, disiplin problemleri, malzeme yetersizliği, mevcut tesislerin ulaşılabilir olmaması şeklinde sorunların yaşandığını bildirmektedirler.

Tablo 3: Tesis ve altyapı yeterliğinin başarı durumuna etkisi

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
BAŞARI ve GELİŞİM	Node	Antrenörler	24	Motive etme İstekleri karşılama Avantaj sağlama Transfer yapma Verim alma İstekli çalışma İleriye dönük hedefler belirleme Rahat hissetme Performans artışı Maç kazanma isteğinde artış
Reports				

Tablo 3'te tesis ve altyapı yeterliğinin sporcunun başarı ve gelişim durumuna etkisine ilişkin antrenör görüşleri alınmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda antrenörler yeterlik durumunda; sporcuyu motive olduğu, antrenmanlardan daha çok verim alındığını, daha istekli olduklarını bildirmektedirler. İlaveten bu sürecin ileriye dönük hedefler belirlemede etkisi olduğunu ve maçı kazanma isteğinde artış görüldüğünü ifade emektedirler.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Tablo 4: Sorunlara ilişkin çözüm önerileri

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
ÖNERİLER	Node	Antrenörler	26	Devletin amatör kulüplere desteğini arttırması Sporcunun ve antrenörün desteklenmesi Maddi destek sağlanması Kontrol edilmeli Yerel yönetimle tarafından desteklenmeli Çocuklar keşfedilmeli Mahallelere sahalar yapılmalı Sponsor desteği sağlanmalı
Reports				

Tablo 4'te karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin antrenör görüşleri yer almaktadır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda antrenörler; devletin amatör kulüplere desteğini arttırması, yerel yönetimlerin projeler yürütmesi, sponsor ve maddi desteklerin sağlanması, erken yaşta çocukların keşfedilmesi ve her mahalleye saha yapılması şeklinde görüşlerini bildirmektedirler.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada amatör spor kulüplerinin tesis ve altyapı sorunlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda çalışma sonuçlarına değinilmiştir.

Çalışmada; küçük kulüplerin desteklenmemesi, tesis bakımının yapılmaması, disiplin problemleri, malzeme yetersizliği, mevcut tesislerin ulaşılabilir, antrenmanların diğer antrenman programlarıyla çakışması, soyunma odalarının yetersizliği şeklinde sorunların yaşandığı tespit edilmiştir.

Tesis ve altyapı yeterliği sonucunda; sporcunun motive olduğu, antrenmanlardan daha çok verim alındığı, daha istekli oldukları, ileriye dönük hedefler belirlendiği ve maçı kazanma isteğinde artış görüldüğü belirlenmiştir.

Karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm olarak; devletin amatör kulüplere desteğini arttırması, yerel yönetimlerin projeler yürütmesi, sponsor ve maddi desteklerin sağlanması, erken yaşta çocukların keşfedilmesi ve her mahalleye saha yapılması şeklinde önerilerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında yürütülen çalışmalar incelendiğinde örneğin;

Sönmezoğlu ve Çoknaz (2012), yapmış oldukları çalışmada amatör spor kulüplerinin kurumsallık konusunda sıkıntılar yaşadıklarını ve bu sıkıntılara bağlı olarak da maddi gelir elde etmekte büyük sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Öte yandan İmamoğlu ve ark., (2007), Türkiye'de ki amatör spor kulüpleriyle ilgili yapmış oldukları bir çalışmada sponsor desteklerinin malzeme yardımından daha ileriye gidemediğini, yapılan yardımlardan ise daha çok popüler olan spor branşlarıyla uğraşan kulüplerin faydalandığını ifade etmişlerdir. Karaç (2004), antrenörlerle ilgili yapmış olduğu çalışmada ise; antrenörlük belgesi veren kursların

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

derslerinin yetersiz olduğu ve bu yüzden bilgisiz antrenörler yetiştiğini ifade etmiştir. Bunun sonucunda ise bilgisiz olan antrenörlerin kulüp başarısında ve sporcular üzerinde olumsuz etkileri olduğunu vurgulamıştır. Bunlara ek olarak Yüzgenç ve Özgül (2014), yürüttükleri çalışmada amatör spor kulüplerinin tesis açısından sıkıntılar yaşadığını, kulüplerin Gençlik ve Spor İl Müdürlüklerine bağlı tesisleri kullandığını ancak bu tesislerde de soyunma odası, temizlik, ücret gibi sorunlar yaşadığını ve bu sorunlarında hem kulübü hem de kulüpte bulunan sporcuları olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Yine Erturan ve İmamoğlu (2010) tarafından yürütülen çalışmada ise belli bir kuruma bağlı olan amatör spor kulüplerinin o kurumun tesis ve maddi imkânlarından faydalandığını ancak kurumdaki yöneticilerin spora bakış açılarına göre bu imkânların azalabileceği vurgulanmıştır. Son olarak Gökçelik ve Uğur (2015), yerel yönetimlerin spora bakış açısının amatör spor kulüplerinin olumlu veya olumsuz yönde ilerleyişinde etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Tüm bu bilgiler ışığında devletin, özellikle amatöre kulüplere sağladığı desteği arttırması, tesislerin geliştirilmesi ve bu kapsamda ayrılan bütçenin arttırılması önem arz etmektedir. Öte yandan okullarda ve mahallelerde tarama yapılarak erken yaşta çocukların spora yönlendirilerek branşlaştırılması ve kulüplere katılmaya teşvik edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda amatör spor kulüplerinde oynayan sporculara malzeme desteği ve spora olan ilgilerinin artması sağlanmalıdır. Bunlara ilaveten amatör spor kulüpleri sık sık denetlenmeli ve nitelikli antrenörlerle bu kulüplerde sporculara eğitim verilmelidir.

KAYNAKÇA

Erturan, E.E. & İmamoğlu, A.F. (2010). *Almanya ve Türkiye'deki spor kulüplerinin karşılaştırmalı analizi türkiye'de spor kulüplerinin yapı ve işleyişine yeni bir yaklaşım.* Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Ankara.

Gökçelik, E. & Uğur, O. A. (2015). Türkiye ve Avustralya'da uygulanan spor yönetim modellerinin karşılaştırılması. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (UKSAD), 1(1), 32-40.

İmamoglu, A. F., Karaoğlu, E. & Erturan, E. E. (2007). Türkiye'de spor kulüplerinin yapısal nitelikleri ve temel problemleri. *Gazi Beden Eğitimi Ve Spor Dergisi,* 12(3), 35-61.

Karaç, Y. (2004). *Başbakanlık GSGM spor eğitimi dairesi başkanlığının bünyesinde açılan antrenör yetiştirme kurslarının değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.

Sönmezoğlu, U. Çoknaz, D. (2013). Yönetici bakış açısıyla spor kulüplerinde kurumsallaşma (Spor Toto Süper Lig Örneği). *NWSA-Sports Sciences* 9(1), 1-21.

Uyral, E. (2017). Sporcularda Emeklilik Dönemini Etkileyen Faktörler: Emeklilik Mi? Boşluk Mu?. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi, 1*(1) , 20-32.

Yetim, A. (2000). Sporun Sosyal Görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 63-72.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Yüzgenç, A.A & Özgül, S.A. (2014). *Yerel yönetimlerin sunduğu spor hizmetlerinde hizmet kalitesi (gençlik merkezleri ve aile yaşam gençlik merkezleri örneği). Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. of Sport Sciences*, 25(2), 79–93.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

FUTBOL HAKEMLERİNİN SPORTMENLİK DIŞI DAVRANIŞLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Melih Burak KAYA
Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor
ORCİD: 0009-0000-5097-0206

Doç. Dr. Seda SABAH
Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor
ORCİD: 0000-0002-7386-0314

Özet

Bu çalışmada futbol hakemlerinin sportmenlik dışı davranışlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışma nitel araştırma desenleri kapsamında yer alan fenomenoloji desenindedir. Çalışmanın evrenini aktif olarak görev yapan hakemler oluşturmakta olup, örneklem grubu 6 futbol hakemi kapsamındadır. Çalışmada örneklem grubu ölçüt örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışmadaki ölçüt ise katılımcıların futbol hakemi olması koşuludur. Araştırmada, veri toplama aracı olarak Sabah ve Kaya (2023), tarafından 8 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Verilerin analizi Nvivo programında içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Elde edilen verilerin analizi sonucunda rakibin formasını çekme, saygısızlık, sözlü şiddet, hakemin üstüne yürüme, atılan gol sevincini tribünlere uygun olmayan bir şekilde gösterme vb. şeklinde sportmenlik dışı davranışların yaşandığı tespit edilmektedir. Hakemlerin her zaman kararlarını rahat verdiği, karar sonrası moral bozucu bir durum yaşanmışsa o an unuttukları ve oyuna odaklandıkları belirlenmektedir. İlaveten cezaların caydırıcı etkisi olduğu, verilen cezaların takımdaki diğer oyunculara örnek olduğu belirlenmektedir. Bunlara ek olarak oyun yönetiminde kulübede bulunan antrenörlerin süreci zorlaştırdığı, oyuncuların antrenör davranışlarını örnek aldığı bu gibi sportmenlik dışı davranışların oyun yönetimini zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmaktadır. Çalışmada empati kurma, öfke kontrolünü sağlama, kuralların net bir şekilde öğrenilmesi yaptırımların arttırılması, taraftarların bilinçlendirilmesi ve kuralların herkese uygulanması şeklinde hakem önerilerinin olduğu tespit edilmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında hakemlere destek programları oluşturulmalı, güvenlerini artıracak önlemler alınması elzemdir. Ayrıca oyuncu ve antrenör davranışlarını izlemek için etkili sistemler kurulmalıdır. Stadyum ve spor salonlarında belirli tribün kuralları oluşturulmalı ve bu kurallar taraftarlara açıkça iletilmelidir. Taraftarlar arasında olumsuz davranışlar sergileyen kişilere karşı etkili önlemler alınmalı ve gerekli güvenlik tedbirleri alınmalıdır.

Anahtar kelimeler: Futbol, Hakem, Sportmenlik

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

FOOTBALL REFEREES' OPINIONS ON UNSPORTSMANLIKE BEHAVIOURS

Abstract

This study aims to examine the opinions of football referees regarding unsportsmanlike behaviors. In pursuit of this goal, qualitative research methods have been employed in the study. The study is designed within the phenomenology pattern, a qualitative research design. The universe of the study consists of actively serving referees, and the sample group includes 6 football referees. The sample group in the study has been determined through the criterion sampling method, with the criterion being the participant's status as a football referee. As a data collection tool in the research, a semi-structured interview form consisting of 8 questions prepared by Sabah and Kaya (2023) has been used. The analysis of the data was conducted using the content analysis method in the Nvivo program. As a result of the analysis of the obtained data, unsportsmanlike behaviors such as pulling the opponent's jersey, disrespect, verbal aggression, confronting the referee, and displaying goal celebrations in an inappropriate manner to the spectators have been identified. It has been determined that referees usually make their decisions comfortably, and if a demoralizing situation occurs after the decision, they quickly forget about it and refocus on the game. Additionally, it has been found that penalties have a deterrent effect, and the punishments serve as an example for other players on the team. Furthermore, it is concluded that coaches on the bench make the management of the game more difficult, as players tend to mimic the behavior of their coaches, and such unsportsmanlike behaviors complicate game control. The study also identifies several suggestions from referees, such as promoting empathy, improving anger management, clearly learning the rules, increasing sanctions, raising awareness among fans, and ensuring that the rules are applied equally to everyone. In light of all this information, it is essential to establish support programs for referees and take measures to boost their confidence. Additionally, effective systems should be established to monitor the behavior of players and coaches. Specific rules for the stands in stadiums and sports halls should be created and communicated clearly to the fans. Effective measures should be taken against those who display negative behaviors among fans, and necessary security precautions should be implemented.

Keywords: Football, Referee, Sportsmanship

GİRİŞ

Spor, geçmişten günümüze toplumların büyük ilgi duyduğu bir alan haline dönüşmüştür. Özellikle futbol branşı insanlara yarattığı duygular ve oyun zevki açısından diğer branşlara göre daha ön plana çıkmaktadır. Futbol müsabakalarının adaletli bir şekilde yönetilmesi için önemli bir faktör olan hakemler ise oyun alanında ve oyun alanı dışında oluşan sportmenlik dışı davranışlardan etkilenmiştir. Spor kavramı kendine has belirli ilkeleri olan, rakibi ile bir uğraş içine giren, insanlara haz veren, kişisel veya topluluk olarak yapılan, düzenli aktivite ve performans gerektiren, fiziksel aktiviteler olarak tanımlanabilir (Çıdam, 2013). Öte yandan futbol, geniş toplulukları etkileyerek farklı inançlara ve kültürlere sahip insanların birbirleriyle etkileşim haline girmesini sağlar ve toplumların birbirlerini anlamasına, sevgi ve üzüntülerini paylaşmasına ve barış halinde yaşamalarına imkân tanır (Üstünel ve Alkurt, 2015).

Futbolun yaygın bir spor haline gelmesinin nedenlerini ise kolay ulaşılabilir olması ve insanların futbolla kurdukları duygusal bağların iyi veya kötü bir şekilde topluma yansıması

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

olarak ifade edilmiştir (Talimciler, 2008). Öte yandan hakemler de futbolda etkin rol oynamaktadır. Şöyle ki, futbol hakeminden saha içerisinde tamamen tarafsız bir şekilde ve sportmenlik dışı davranışların önüne engel olacak şekilde maç yönetmesi beklenmektedir (Çelik, 2004). Buna ilaveten futbol hakemlerinden öncelikli olarak saha içerisindeki sporcunun sağlığını riske atmaması ve futbol kurallarını olması gerektiği gibi uygulaması, taraftarların arasında bir bağ kurulmasını sağlayarak tarafsız bir şekilde müsabakayı yönetmesi beklenmektedir (Kürkçü ve Uluşar, 2016). Nitekim sporun her alanında olduğu gibi futbolda da fairplay ve sportmenlik ilkeler çerçevesinde hareket edilmesi gerekmektedir. Sportmenlik, sporun bütün dallarında faaliyetlerin etik ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Pehlivan ve Konukman, 2004). Bu faaliyetler kurallara uyma, başkalarının hakkına girmeme ve centilmen olmayı ön planda tutar. Bunun dışında kuralları ihlal etme, insanları kandırma, yalan söyleme gibi doğru karşılanmayan davranışların kabul edilmediği ifade edilmektedir (Yapan, 2007, Akt.,Yakup ve Güllü, 2017). Dolayısıyla bu çalışmada futbol hakemlerinin sportmenlik dışı davranışlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada futbol hakemlerinin sportmenlik dışı davranışlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışma nitel araştırma desenleri kapsamında yer alan fenomenoloji desenindedir.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini aktif olarak görev yapan hakemler oluşturmakta olup, örneklem grubu 6 futbol hakemi kapsamındadır. Çalışmada örneklem grubu ölçüt örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışmadaki ölçüt ise katılımcıların futbol hakemi olması koşuludur.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmanın yürütülmesi hususunda, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu tarafınca 16/11/2023 tarihli 100-161611 sayılı etik kurul kararı ile onay alınmıştır. Veri toplama aracı olarak Sabah ve Kaya (2023), tarafından 8 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Verilerin analizi Nvivo programında içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Alınan izinler doğrultusunda çalışmada futbol hakemleriyle, yüzyüze görüşmeler yürütülmüştür. Çalışmada veriler araştırmacı Sabah ve Kaya (2023), tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla elde edilmiştir. Veriler, Nvivo programında içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilmek ve fark edilmeyen kavram ve temaların keşfedilmesi durumu olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242). Verilerin çözümlenmesi sonucunda kod ve tema listesi oluşturulmuş ve kodlar uygun temalara atanmıştır.

BULGULAR

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Aşağıda belirtilen tabloda nitel veri analiz sonuçlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1: Futbol hakemlerinin demografik bilgileri

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Gelir Düzeyi	Mesleki Kıdem
H1	25	Erkek	Lisansüstü	Orta	7 Yıl
H2	27	Erkek	Lisansüstü	Orta	9 Yıl
H3	41	Erkek	Lisansüstü	Orta	22 Yıl
H4	22	Erkek	Lisans	Orta	5 Yıl
H5	26	Erkek	Lisans	Orta	9 Yıl
H6	30	Erkek	Lisans	Orta	12 Yıl

Tablo 1'de hakemlerin demografik bilgilerine yer verilmiştir. Çalışmaya katılan futbol hakemlerinin yaşları 22 ila 41 arasında değişkenlik göstermektedir. Lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip hakemlerin tamamı orta düzeyde gelir durumuna sahiptir.

Tablo 2: Oyun alanında karşılaşılan aykırı davranışlar

Name	**Node Type**	**Name**	**Coded Words**	**Coded Text**
Aykırı Davranışlar	Node	Sporcu	21	Rakibin formasından çekme Tribünlere sevinme Topa elle vurma Hakemi aldatma Saygısızlık Sözlü şiddet İtiraz Hakemin üstüne yürümek Oyun alanına izinsiz girme
Reports				

Tablo 2'de oyun alanında karşılaşılan aykırı davranışlara ilişkin hakem görüşleri alınmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda hakemler; rakibin formasını çekme, saygısızlık, sözlü şiddet, hakemin üstüne yürüme, atılan gol sevincini tribünlere uygun olmayan bir şekilde gösterme vb. şeklinde sportmenlik dışı davranışlarla karşılaştıklarını ifade etmektedirler.

Tablo 3: Karşılaşılan aykırı davranış sorası verilen kararlar

Name	**Node Type**	**Name**	**Coded Words**	**Coded Text**
Hakem Kararları	Node	Sporcu	19	Kararlarımı rahat veriyorum Kararlarımın arkasında duruyorum Daha temkinli olurum Sert kararlar veririm Verdiğim kararları unutuyorum Yaşanmamış gibi devam ediyorum

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Reports

Tablo 3'te karşılaşılan aykırı davranış sorası verilen kararların, bir sonraki kararlar üzerindeki etkisine ilişkin hakem görüşleri yer almaktadır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda; hakemler her zaman kararlarını rahat verdiğini, daha temkinli yaklaştıklarını, karar sonrası moral bozucu bir durum yaşanmışsa o an unuttuklarını ve oyuna odaklandıklarını ifade etmektedirler.

Tablo 4: Disiplin cezalarının caydırıcı etkisi

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
Disiplin Cezası	Node	Sporcu	14	Hareket tekrarlanmıyor Örnek oluyor Sona doğru daha dikkat ediliyor Güven Saygınlık Tutarlılık Dikkatli davranılıyor
Reports				

Tablo 4'te disiplin cezalarının caydırıcı etkisine ilişkin hakem görüşleri alınmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda hakemler; cezaların caydırıcı etkisi olduğunu, takımdaki diğer oyunculara örnek olduğunu, dikkat edildiğini bildirmektedirler. İlaveten hakemler tarafından verilen kararların tutarlı olması durumunun saygınlığı ve güveni arttırdığı şeklinde görüşlerini ifade etmektedirler.

Tablo 5: Sportmenlik dışı davranışların oyun yönetiminde etkisi

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
Oyun Yönetimi	Node	Sporcu	18	Kulübede bulunan antrenörler Antrenörlerin oyuncu davranışlarını etkilemesi Bilgi eksikliği Oyun kalitesinde düşme Her faule beklenti Kuralların net bilinmemesi
Reports				

Tablo 5'te sportmenlik dışı davranışların oyun yönetiminde etkisine ilişkin hakem görüşleri yer almaktadır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda hakemler kulübede bulunan antrenörlerin süreci zorlaştırdığını, oyun kalitesinin düştüğünü, oyuncuların antrenör davranışlarını örnek aldığı şeklinde görüşlerini bildirmektedirler.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Tablo 6: Futbolda sportmenlik dışı hareketlerin önlenmesine ilişkin öneriler

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
Öneriler	Node	Sporcu	17	Kendini geliştirme Empati Taraftarların bilinçlenmesi Eğitimler düzenlenmeli Öfke kontrolü sağlanmalı Yaptırımların arttırılması Kararların herkese uygulanması Kuralların öğrenilmesi
Reports				

Tablo 6'da futbolda sportmenlik dışı hareketlerin önlenmesine ilişkin hakem önerileri yer almaktadır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda hakemler, tüm paydaşların kendisini geliştirmesi gerektiği, empati kurma, öfke kontrolünü sağlama, kuralların net bir şekilde öğrenilmesi yönünde görüşlerini bildirmektedirler. İlaveten yaptırımların arttırılması, taraftarların bilinçlendirilmesi ve kuralların herkese uygulanması yönünde önerilerini ifade etmektedirler.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada futbol hakemlerinin sportmenlik dışı davranışlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen verilerin analizi sonucunda;

- ✓ Rakibin formasını çekme, saygısızlık, sözlü şiddet, hakemin üstüne yürüme, atılan gol sevincini tribünlere uygun olmayan bir şekilde gösterme vb. şeklinde sportmenlik dışı davranışların yaşandığı tespit edilmektedir.

- ✓ Hakemlerin her zaman kararlarını rahat verdiği, karar sonrası moral bozucu bir durum yaşanmışsa o an unuttuklarını ve oyuna odaklandıkları belirlenmektedir.

- ✓ Cezaların caydırıcı etkisi olduğu, verilen cezaların takımdaki diğer oyunculara örnek olduğu saptanmaktadır.

- ✓ Oyun yönetiminde kulübede bulunan antrenörlerin süreci zorlaştırdığı, oyuncuların antrenör davranışlarını örnek aldığı, bu gibi sportmenlik dışı davranışların oyun yönetimini zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmaktadır.

- ✓ Empati kurma, öfke kontrolünü sağlama, kuralların net bir şekilde öğrenilmesi yaptırımların arttırılması, taraftarların bilinçlendirilmesi ve kuralların herkese uygulanması şeklinde hakem önerileri tespit edilmektedir.

Çalışmada elde edilen verilere bakıldığında futbol hakemlerinin rakibin formasını çekme, saygısızlık, sözlü şiddet, hakemin üstüne yürüme, gol sevincini uygun olmayan hareketlerle kutlama gibi sportmenlik dışı davranışlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Sporcuların bu davranışlarının ortaya çıkmasına müsabakanın ilerleyen dakikalarında nabzın yükselmesi, istenilen performansın oyun alanına yansıtılamaması, antrenörlerin oyuncular üzerindeki etkisi

ve taraftar baskısının sebep olduğu söylenebilir. Öte yandan futbol hakemlerinin her zaman kararlarını rahat verdiği, karar sonrası moral bozucu bir durum olsa dahi o anı unutup maça odaklandıkları ve cezaların caydırıcı olarak diğer oyunculara örnek olduğu saptanmıştır. Buna ek olarak kulübede bulunan antrenörlerin süreci zorlaştırdığı ve oyuncuların antrenörleri örnek alması gibi sportmenlik dışı davranışların oyun yönetimini zorlaştırdığına ulaşılmıştır.

Literatürde yapılan diğer çalışmalara bakıldığında ise Türksoy Işım, Güvendi ve Toros (2019), yapmış oldukları çalışmada amatör liglerde oynayan futbolcuların, mücadele ruhu arttıkça sportmence olan davranışlardan uzaklaşarak sportmenlik dışı davranışlara yöneldiğini belirtmişlerdir. Öte yandan Gürpınar ve Güven (2012), yürüttükleri çalışmada ise futbol hakemlerinin rakibi şikâyet, sözlü olarak baskı ve hakemi protesto etme gibi sportmenlik dışı davranışlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bunlara ek olarak Belkacem ve Salih (2017), çalışmasında hakemlerin her hafta müsabakalarda sözlü olarak baskı altına alındığını ve hakemlerin bu baskılardan etkilendiğini belirtmişlerdir. Sabahçı (2018) ise yapmış olduğu çalışmada medyanın ayrımcılığı, insanları yönlendiren ifadeleri yaygınlaştırdığı ve bu bağlamda sportmenlik dışı davranışların ortaya çıkmasına sebebiyet verdiğini belirtmiştir.

Tüm bu bilgiler ışığında hakemlere destek programları oluşturulmalı, güvenlerini artıracak önlemler alınmalıdır. Oyuncu ve antrenör davranışlarını izlemek için etkili sistemler kurulmalıdır. Stadyum ve spor salonlarında belirli tribün kuralları oluşturulmalı ve bu kurallar taraftarlara açıkça iletilmelidir. Taraftarlar arasında olumsuz davranışlar sergileyen kişilere karşı etkili önlemler alınmalı ve gerekli güvenlik tedbirleri alınmalıdır. Kulüplere sezona başlamadan önce her sene güncellenen futbol oyun kurallarıyla ilgili bilgilendirme seminerleri yapılmalıdır. Sporda medya unsurunun özellikle hakemleri cephe gösterecek şekilde kullanılmasının önüne geçilmelidir. Hakemlerinde birer insan olduğunu ve hata yapabileceğini ancak her zaman tarafsız ve adil bir şekilde müsabaka yönetmeye çalıştıkları düşüncesini toplumda yaygınlaştırmak için çalışılmalıdır. Futbolda sportmenlik kavramının özellikle küçük yaş kategorilerdeki sporcuların ruhuna işlenmesini sağlayarak ilerde daha centilmen birer sporcu olma yolunda destek olunmalıdır. Takım antrenörlerinin ve futbolcularının yaptığı sportmenlik dışı davranışların cezaları daha ağır ve bir daha bu hareketleri yapmaması konusunda caydırıcı olmalıdır.

KAYNAKÇA

Belkacem, C., & Salih, K. (2017). The relationship between the sources of psychological stress and the level of self-esteem among football referees. *European Journal of Physical Education and Sport Science,* 3 (12), 575-593.

Çelik, S. (2004). *Hakem, Dördüncü Hakem, Yardımcı Hakem ve Gözlemciler El Kitabı*, EPAK (Eğitim, Planlama, Alt, Komisyonu), Ankara.)

Çıdam, K. (2013). *Televizyon Ve Spor:"Spor Ve Spor Magazin Programlarında Erotizm Ve Şiddet* (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey).

Gürpınar, B., & Güven, Ö. (2012). Unsportsmanlıke behaviours ın the Turkish basketball and soccer leagues from the vıew of referees. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 3(3), 47-62.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Kürkçü, C. ve Uluşar, Ü. D. (2016, Mayıs). Futbol hakemlerinin hareket kalıplarının K-aracı kullanılarak sınıflandırılması. 2016 yılında *24. Sinyal İşleme ve İletişim Uygulama Konferansı (SIU)* (s. 137-140). IEEE.

Pehlivan, Z., & Konukman, F. (2004). Fair-play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *2*(2), 49-53.

Sabahçı, B. (2018). Spor haberlerinde nefret ve ayrımcı söylemler: www.fotomac.com.tr, www.fanatik.com.tr ve www.fotospor.com haber sitesi örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 8 (16), 186-203.

Talimciler, A. (2008). *Futbol Değil, Endüstriyel Futbol*. Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi, (26): 89-114.

Türksoy Işım, A., & Güvendi, B., & Toros, T., (2019). Amatör lig futbolcularında sporda ahlaktan uzaklaşma, güdüsel iklim ve karar verme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(1), 54-62.

Üstünel, R., & Alkurt, Z. (2015). Futbolda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi için 6222 sayılı yasanın getirdiği yeni bir uygulama: Elektronik bilet ve yaşanan sorunlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, 21*(1).

Yakup, K. O. Ç., & Güllü, M. (2017). Lise öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 15*(1), 19-30.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ÜST-ORTA GELİRLİ ÜLKELERİN LOJİSTİK PERFORMANSI

Doç. Dr. EDA BOZKURT[1], Doç. Dr. SELÇUK KORUCUK [2]

[1] ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ, Açık ve Uzaktan Öğretim Fakültesi,
edabozkurt@atauni.edu.tr - ORCID ID 0000-0001-7158-8049

[2]GİRESUN ÜNİVERSİTESİ, Bulancak Kadir Karabaş Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu,
selcuk.korucuk@giresun.edu.tr- ORCID ID 0000-0003-2471-1950

ÖZET

Günümüzün hızla gelişen ekonomilerinde tüm sektörlerin değişken küresel ortama uyumlu şekilde büyümeye katkı sunması beklenmektedir. Lojistik sektörünün de ekonomik ilerlemeye ayak uydurarak yüksek performans göstermesi arzu edilmektedir. Destekleyici ve fiziksel yatırımları içermesi nedeniyle lojistik sektörü ülke ekonomilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde lojistik performansına ciddi derecede dikkat edilmektedir. Bu çalışmada üst-orta gelirli ülkelerde lojistik performansına etki eden faktörler ele alınmıştır. 2007-2022 yıllarını içeren çalışmada Türkiye'nin de içinde bulunduğu 24 ülke analiz edilmiştir. Panel veri analizine dayalı olarak yapılan tahminler için Method of Moments Quantile Regression-MMQR metoduna başvurulmuştur. Ampirik analizde dönem ve ülke seçimi veri mevcudiyetine göre yapılmıştır. Bağımlı değişken olarak Dünya Bankası tarafından yayınlanan Lojistik Performansı Endeksi (LPI) kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise ekonomik büyüme, ticari dışa açıklık, bilgi ve iletişim teknolojisi ve politik istikrar endeksinden oluşturulmuştur. Panel kantil regresyon analizi sonuçları ekonomik büyüme ve ticari dışa açıklık değişkenlerinin bazı kantiller hariç LPI üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Ülkelerde ekonomik büyüme arttıkça yapısal bazı değişiklikler hayata geçmektedir. İktisadi büyüme arttıkça üretim, yatırım ve satış için fırsatlar doğmakta ülkelerin dış ticaret hacimleri genişlemektedir. Hem büyüme hem dış ticaret kanalıyla lojistik performansı pozitif etkilenmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri değişkeni ise tüm kantiller için anlamlı olup LPI üzerinde pozitif etkilidir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin başarılı bir şekilde sisteme entegre edilmesi lojistik sektöründe maliyetlerin azalmasına ve rekabet üstünlüğünün sağlanmasına olanak tanımaktadır. Yine benzer şekilde politik istikrar değişkeni de tüm kantiller için anlamlı

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

olup LPI ile pozitif ilişki içindedir. Tüm sektörlerde olduğu gibi lojistik sektörü politik istikrar aramakta ve istikrar ortamından pozitif etkilenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Lojistik, Lojistik Performans Endeksi, Panel Kantil Regresyon

LOGISTICS PERFORMANCE OF UPPER-MIDDLE INCOME COUNTRIES

ABSTRACT

In today's rapidly developing economies, all sectors are expected to contribute to growth in line with the changing global environment. It is desired that the logistics sector also exhibits high performance by keeping up with economic progress. The logistics sector has an important place in national economies due to its supportive and physical investments. Logistics performance is given serious attention especially in developing countries. This study addresses the factors affecting logistics performance in upper-middle income countries. In the study covering the years 2007-2022, 24 countries including Turkey were analyzed. The Method of Moments Quantile Regression-MMQR method was used for the estimates made based on panel data analysis. In the empirical analysis, the period and country selection were made according to data availability. The Logistics Performance Index (LPI) published by the World Bank was used as the dependent variable. The independent variables were composed of economic growth, trade openness, information and communication technology and political stability index. The panel quantile regression analysis results showed that economic growth and trade openness variables have a positive and significant effect on the LPI except for some quantiles. As economic growth increases in countries, some structural changes are implemented. As economic growth increases, opportunities arise for production, investment and sales, and countries' foreign trade volumes expand. Logistics performance is positively affected through both growth and foreign trade channels. The information and communication technologies variable is significant for all quantiles and has a positive effect on the LPI. The successful integration of information and communication technologies into the system allows costs to be reduced and competitive advantage to be achieved in the logistics sector. Similarly, the political stability variable is significant for all quantiles and has a positive relationship with the LPI. As in all sectors, the logistics sector seeks political stability and is positively affected by the stability environment.

Keywords: Logistics, Logistics Performance Index, Panel Quantile Regression.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

1. GİRİŞ

Lojistik; müşterilerin istek ve taleplerini karşılamak üzerine mal ya da hizmetlerin üretim ile başlayan son kullanıcıya kadar uzanan süreci düzgün ve doğru planlama, organize etme ve çözümleme prensiplerini içeren faaliyetler bütünü olarak özetlenebilir. Lojistik yönetimi, taşımacılık, envanter yönetimi, depo yönetimi, malzeme elleçleme ve paketleme ve tedarik zinciri yönetimi ile ilgili geniş bir kavramdır (Bozkurt, 2024:4). Lojistik sektörü ekonomik küreselleşmenin ivmesini hızlandıran bir faktördür. Lojistik faaliyetlerin kendisini inşa etmek ve geliştirmek için sermaye ve ürüne ihtiyacı vardır. Bu da toplam talebin artmasına neden olmaktadır. Lojistik sektörü endüstriler arası bağlantıları geliştirmektedir. Verimli lojistik sistemleri ulaşım ağının genişlemesine fırsat vererek firmaların maliyetlerini azaltmaktadır. Firmalar gelişen telekomünikasyonla gelişmiş pazarlama bilgilerinden de faydalanabilirler. İyi organize edilmiş bir lojistik sistemi, ekonomik büyümenin temel kaynağı olan doğrudan yabancı yatırımı çekmede önemli bir faktör olarak kabul edilir. Lojistik uygulamalarının kullanımı, üretkenliği artıran iş faaliyetlerinin yoğunlaşmasına neden olma eğilimindedir. Böylece işgücü verimliliğini artırarak, ticareti teşvik ederek ve iş fırsatlarını artırarak ekonomik performansı iyileştirmektedir. Ayrıca, lojistik ekonominin günlük işleyiş için temel bir girdidir. İstihdam ve sosyal kalkınma için oldukça önemlidir (Tang ve Abosedra, 2019:2).

Lojistik terimi literatürde bilinmekte ve çeşitli göstergelerle ölçülmektedir. Bazı çalışmalarda fiziksel altyapı yatırımı değişkeni lojistiği temsil için kullanılmıştır. Bazı çalışmalarda ise lojistik göstergesi olarak karayolu, demir yolu, hava ve telekomünikasyon açısından çeşitli değişkenler ele alınmıştır. Ancak günümüzde lojistik; verimlilik, etkinlik ve farklılaşma derecesine sahip faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik kapsamlı bir ölçüt ve çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Khadim vd., 2021:1-2). Ticaret ve ulaşımı kolaylaştırma politikası çabalarını zaman içinde ve ülkeler arasında daha iyi değerlendirmek ve hedeflemek için lojistik performansını ülke düzeyinde anlamak gerekmektedir (Ekici vd., 2016:1). Dünya Bankası tarafından yayınlanan Lojistik Performans Endeksi (LPI) lojistik performansını ülke düzeyinde anlamak ve karşılaştırmak için kullanılan en önemli göstergelerden biridir.

Ülkelerin ticaret lojistiğindeki performanslarında karşılaştıkları zorlukları ve fırsatları ve performanslarını iyileştirmek için neler yapabileceklerini belirlemelerine yardımcı olmak için oluşturulan LPI etkileşimli bir kıyaslama aracıdır. LPI temelde iki bileşene dayanmaktadır. İlki sahadaki uluslararası lojistik operatörlerine yönelik dünya çapında yapılan bir ankettir. LPI'nin ikinci bileşeni, çeşitli veri ortakları tarafından toplanan ve LPI'ye sunulan deniz taşımacılığı ve konteyner takibi, posta ve hava taşımacılığı faaliyetlerine ilişkin ayrıntılı yüksek frekanslı bilgiler

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

içermektedir. Bu nedenle, LPI lojistik performansını çeşitli boyutlarda ölçer ve iki farklı bakış açısı sunar. Hem ortak ülkelerini değerlendiren uluslararası lojistik profesyonellerinin algılarına dayanır hem de gerçek tedarik zinciri izleme bilgilerini kullanarak küresel ticaretin gerçek hızını ölçer (Worldbank, 2024).

LPI 2007'den beri yayınlamaktadır. LPI daha önce yalnızca lojistik profesyonellerinin küresel anketinden elde edilen algı derecelendirmelerine dayanırken, 2023'te büyük küresel uluslararası sevkiyat izleme verilerinden (konteyner nakliyesi, hava kargo ve posta lojistiği verileri) türetilen temel performans göstergeleriyle zenginleştirilmiştir. Yeni gösterge seti, uluslararası tedarik zincirlerinin hızını ve bağlantısını ölçmektedir. LPI, 2007-2023 yılları arasında 139 ila 160 ülke için tüm tedarik zincirini kapsayan kapsamlı bir endekstir. Dünya çapında yaklaşık 1.000 lojistik profesyonelinin katıldığı bir ankete dayanmakta ve ülkeler arasında lojistik performansı karşılaştırmak ve ülkeler içindeki müdahaleler için geniş reform alanlarını belirlemek ve önceliklendirmek için yararlanılmaktadır. Endeks, 1 en zayıf ile 5 en güçlü arasında sayısal derecelendirmelere dayanmaktadır. LPI, altı bileşenin ağırlıklı ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. Bu bileşenler aşağıdaki gibidir.

1. Gümrükleme sürecinin verimliliği
2. Ticaret ve taşımacılıkla ilgili altyapının kalitesi
3. Rekabetçi fiyatlarla uluslararası gönderileri düzenlemenin kolaylığı
4. Lojistiğin yeterliliği ve kalitesi
5. Gönderiyi takip etme ve izleme yeteneği
6. Gönderilerin planlanan veya beklenen teslimat süresi içinde alıcıya ulaşma sıklığı (Arvis vd. 2024:1).

Günümüzde lojistik performansının iyileştirilmesi önemli bir kalkınma politikası hedefi haline gelmiştir. Gümrük, ticaretle ilgili altyapı, iç ulaşım, lojistik hizmetleri, bilgi sistemleri ve liman verimliliğinin performansı, ülkelerin mal ve hizmetleri zamanında ve düşük maliyetle alıp alamayacağı açısından kritik öneme sahiptir. Ve bu ticari rekabet, ülkelerin küreselleşmenin yeni kalkınma fırsatlarından yararlanıp yararlanamayacağı açısından merkezi öneme sahiptir (Arvis, vd., 2007: 7).

Bu çalışmada kalkınmada önemli bir yer tutan lojistik sektörü performansının üst-orta gelirli ülkelerde artırılması için hangi ekonomik göstergeler üzerinde durulması gerektiği araştırılmıştır. 2007-2022 döneminde LPI'nin yayınlandığı yıllar esas alınarak MMQR tahmini yapılmıştır. Çalışma genel bilgilerin verildiği giriş bölümüyle başlamış, literatürle devam etmiş

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

daha sonra ampirik analiz sunulmuş, bulgular raporlanmış ve çalışma sonuç başlığıyla tamamlanmıştır.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Literatür araştırmaları incelendiğinde lojistik performansı araştırmaları ile ilgili iki husus göze çarpmaktadır. İlk olarak araştırmacıların lojistik performans büyüme üzerine etkisini daha çok ele aldığı görülmektedir. Chu (2012), Kevser ve Doğan (2021), Khadim vd. (2021), Özbek (2023), Özkul ve Çınar (2024) lojistik performansın ekonomik büyümeye etkisini araştıran çalışmalara örnek teşkil etmektedir. İkinci olarak literatürde lojistik performansın dış ticarete yansımalarının incelendiği çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu çalışmalardan bazıları Bugarčić vd. (2020), Acar ve Benli (2021), Koca (2021), Suroso (2022), Park vd. (2023), Turna (2024), Wang vd. (2024). Her iki tip çalışmalarda da lojistik performansın hem ülkelerin büyüme hem de dış ticaret yapıları üzerine pozitif katkısı olduğu yönünde genel bir bulgu mevcuttur. Literatürde lojistik performansın hangi parametrelerden etkilendiği hususundaki çalışmalar ise görece olarak daha azdır. Ülkelerin lojistik performansını etkileyen sosyoekonomik faktörleri inceleyen çalışmalardan bazıları ise şöyle sıralanabilir:

Guner ve Coskun (2012), 26 OECD ülkesinde 2010 yılında korelasyon analizi ile sosyal göstergelerin ekonomik göstergelerden daha çok lojistik performansla ilişkili olduğunu belirlemişlerdir.

Erkan (2014), 113 ülkede 2014 yılında Küresel Rekabetçilik Endeksi'nin alt bileşenleri ve LPI arasındaki ilişkiyi regresyon analizi ile tespit etmiş ve lojistik performansını artırmak için demiryolu ve liman altyapılarının kalitesinin iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

İsmailçebi Başar ve Bozma (2017), 71 ülke için 2007-2014 yıllarında Havuzlanmış Panel Veri analizi ile LPI'nin politik ve makroekonomik belirleyicilerini tespit etmişlerdir. Bulgular; GSYİH, dış açıklık, dış karışıklık ve demokratik hesap verebilirlik değişkenlerinin ülkelerde lojistik performansı etkilediğini göstermiştir.

Wong ve Tang (2018), 93 ülkede 2007-2014 yıllarında statik panel veri analizi ile yolsuzluğun az olduğu ve siyasi istikrarın sağlandığı ülkelerde lojistik performansın iyileştiği, ayrıca altyapı, teknoloji, işgücü ve eğitim gibi kaynak tedarikindeki iyileştirmenin de lojistik performansta pozitif etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Magazzino vd. (2021), 25 ülkede 2007-2018 periyodunda eşbütünleşme, FMOLS, GMM ve Kantil Regresyon modeliyle teknolojik inovasyon, insani gelişme, kentleşme ve ticari açıklığın

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

lojistik performansını önemli ölçüde artırdığını, istihdam ve brüt sabit sermaye oluşumunun ise lojistik performansa etkisinin zayıf olduğunu belirlemişlerdir.

Masuarah vd. (2021), ASEAN ülkelerinde 2015-2018 döneminde sabit etkiler model ile lojistik performansa yatırım değişkeni olumlu, işgücü ve ekonomik istikrarın olumsuz etkili, liman altyapısının ise etkisiz olduğunu tespit etmişlerdir.

Kahveci (2022), Karadeniz Ekonomik İşbirliği örgütüne üye ülkelerde 2007-2018 yıllarında GSYİH, net doğrudan yabancı sermaye yatırımı girişleri, dışa açıklık, hükümet etkinliği, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, düzenleyicilik kalitesi, siyasi istikrar ve şiddetsizlik, yolsuzluğun önlenmesi değişkenleri ile lojistik performans arasındaki ilişkiyi tesadüfi etkiler model ile incelemiştir. Sonuç, ekonomik büyüme, dışa açıklık, düzenleyicilik kalitesi, hükümet etkinliği, yolsuzluğun önlenmesi ve hukukun üstünlüğü lojistik performans üzerinde pozitif, net doğrudan yabancı sermaye yatırımı girişleri ise negatif etkili iken, siyasi istikrar ve şiddetsizlik ve ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik değişkenleri ise etkisizdir.

Nguyen ve Le (2024), 100'den fazla gelişmekte olan ve yükselen ekonomiden oluşan panel için 2007-2017 döneminde finansal krizlerin ulusal lojistik performansı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Her türlü finansal krizin ulusal lojistik performansı olumsuz etkilediğini tespit etmişlerdir.

3. AMPİRİK ANALİZ

Ülkelerin lojistik performanslarında etkili olan makroekonomik faktörlerin neler olduğunun belirlemek için MMQR analizinden faydalanılmıştır. Machado ve Silva (2019) tarafından geliştirilen MMQR yöntemi koşullu araçlarla kantilleri tahmin etmenin koşullarını ortaya koymaktadır. Bu yöntemle koşulsal ortalamaların tahmininde uygun olan yöntemlerin kullanılmasını mümkün olmaktadır. Analiz, eşitlik (1) tahminine dayalı olarak yapılmıştır. Denklemde LPI; lojistik performans endeksini göstermekte olup bağımlı değişkeni temsil etmektedir. GDP, kişi başına düşen GSYİH'deki yıllık büyüme oranı, TRA; ticari dışa açıklık, ICT; bilgi iletişim teknolojileri endeksi ve POL; politik istikrar endeksini gösteren bağımsız değişkenlerdir. Değişkenlere ait veriler 2007-2022 yılları arasında olup LPI değişkeni esas alınarak belirlenmiştir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu 24 ülke analiz edilmiştir.

$$LPI_{it} = \beta_{it} + \beta_1 GDP + \beta_2 TRA_{it} + \beta_3 ICT_{it} + \beta_4 POL_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Ekonometrik analizlerde kullanılan değişkenlere ait özet bilgi Çizelge 1'de görülmektedir.

Çizelge 1. Değişkenler

Değişken	Bilgi	Kaynak
LPI	Lojistik performans endeksi	Dünya Bankası
GDP	Kişi başına düşen GSYİH (% yıllık büyüme)	Dünya Bankası
TRA	Ticari dışa açıklık (% GSYİH)	Dünya Bankası
ICT	Bilgi ve iletişim teknolojisi iletişim sistemlerinin erişilebilirliğini ve entegrasyonunu. Sabit hat ve cep telefonu kullanıcıları, internet erişilebilirliği ve sunucu güvenliği.	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)
POL	Siyasi istikrar ve şiddet/terörizmin olmaması	Dünya Bankası

Türkiye'nin de içinde bulunduğu 24 ülke analiz edilmiştir. Çizelge 2'de ülke listesi sunulmuştur.

Çizelge 2. Analize Dahil Edilen Ülkeler

Ülkeler	
Cezayir	Endonezya
Arjantin	Kazakistan
Ermenistan	Malezya
Bosna Hersek	Meksika
Brezilya	Moğolistan
Çin	Kuzey Makedonya
Kolombiya	Paraguay
Kosta Rika	Peru
Dominik Cumhuriyeti	Güney Afrika
El Salvador	Tayland
Gabon	Türkiye
Guatemala	Ukrayna

2. 1. Bulgular

Bağımlı değişkene ait koşullu kantiller ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki aracılığıyla tüm kantiller için katsayı tahmini yapılmasına olanak sağlayan kantil regresyon analizi sonuçları,

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 3'te verilmiştir. Buna göre GDP değişkeni üç kantil dışında (0.10, 0.20, 0.30) LPI üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahiptir. Kantil düzeyindeki artışla ekonomik büyümenin ülkelerin lojistik performansı üzerindeki pozitif etkisi de artmaktadır. Ülkelerde ekonomik büyüme arttıkça yapısal bazı değişiklikler hayata geçmektedir. Örneğin; alt yapı yatırımları hız kazanmaktadır. Böylece uluslararası düzeyde taşımacılık ve lojistik ağlarına bağlantı artmaktadır. Yine iktisadi büyüme arttıkça üretim, yatırım ve satış için fırsatlar doğmakta ülkelerin dış ticaret hacimleri genişlemektedir. Hem büyüme hem dış ticaret kanalıyla lojistik performansı pozitif etkilenmektedir. Sonuçlar bu durumu destekler nitelikte olup TRA değişkeni ilk beş kantil için anlamlı ve pozitif etki ortaya koymaktadır. 0.60. kantilden itibaren ise TRA değişkenin dört kantilde LPI üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Pozitif etkilerine rağmen iktisadi büyümenin bazen lojistik performans üzerinde negatif etkili ya da burada bazı kantillerde olduğu gibi anlamsız olduğu sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Bunun önemli bir sebebi ülkelerin lojistik performansının büyümeden doğrudan değil özellikle ticaret kanalıyla etkilenmesidir. Bu noktada ise ticari dışa açıklıktan ziyade ekonomik karmaşıklık gibi bazı yeni faktörlerin etkisini incelemek daha gerçekçi sonuçlar doğuracaktır. Çünkü küreselleşme düzeyinin her geçen gün artması ülkelerin ticari dışa açıklığının olağan bir durum olmasına sebep olmaktadır. Artık ülkelerin ne kadar dışa açık olduğu değil ne kadar ekonomik olarak karmaşık mallar ürettiği, ihraç ettiği ya da ithal ettiği dikkate değerdir. Üçüncü değişken ICT ise tüm kantiller için anlamlı olup LPI üzerinde pozitif etkilidir. Bilgi ve iletişim teknolojileri lojistik sektörünün verimliliğinin artması, sürdürülebilir hale gelmesi ve dijital dönüşüme ayak uydurması hususunda önemli yer tutmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin başarılı bir şekilde sisteme entegre edilmesi lojistik sektöründe maliyetlerin azalmasına ve rekabet üstünlüğünün sağlanmasına olanak tanımaktadır. Yine benzer şekilde POL değişkeni de tüm kantiller için anlamlı olup LPI ile pozitif ilişki içindedir. Politik istikrarsızlık; politik sahadaki belirsizlik, değişkenlik, kararsızlık ve devamında iç çatışma, şiddet olayları ve hatta savaşları beraberinde getirmektedir. Bir ülkede güven ortamı ne kadar sağlanırsa o kadar çok yerli-yabancı yatırımcı ve insan sermayesi kalabilir. Tüm sektörlerde olduğu gibi lojistik sektörü politik istikrar aramakta ve istikrar ortamından pozitif etkilenmektedir. Sonuç olarak MMQR tahmin sonuçları bilgi iletişim teknolojileri ve politik istikrarın ülkelerin lojistik performanslarını artıran önemli parametreler olduğunu göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 3. MMQR Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Kantiller								
	0.10	**0.20**	**0.30**	**0.40**	**0.50**	**0.60**	**0.70**	**0.80**	**0.90**
GDP	0.005 (0.507)	0.007 (0.272)	0.010 (0.158)	0.012[c] (0.081)	0.017[b] (0.036)	0.020[b] (0.023)	0.025[b] (0.019)	0.029[b] (0.018)	0.038[b] (0.020)
TRA	0.508[a] (0.000)	0.452[a] (0.000)	0.408[a] (0.001)	0.353[a] (0.006)	0.271[c] (0.056)	-0.196 (0.220)	-0.111 (0.552)	-0.023 (0.915)	0.146 (0.608)
ICT	0.013[a] (0.000)	0.014[a] (0.000)	0.014[a] (0.000)	0.015[a] (0.000)	0.015[a] (0.000)	0.016[a] (0.000)	0.017[a] (0.000)	0.017[a] (0.000)	0.019[a] (0.001)
POL	0.089[b] (0.045)	0.099[b] (0.018)	0.107[a] (0.009)	0.118[a] (0.006)	0.133[a] (0.004)	0.147[a] (0.005)	0.163[a] (0.008)	0.179[b] (0.013)	0.211[b] (0.026)

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

İşletmeler, hükümetler ve kar amacı güden tüm kuruluşlar mevcut ekonomik düzenin gittikçe daha rekabetçi hale geldiği konusunda hem fikirlerdir. Piyasa aktörleri pazar paylarını koruyarak karları artırılabilmek rekabete dayanıklı olacak uygulamalara önem vermektedirler. Bu sebeple tedarik zincirleri ve lojistik olgusu odaklanılan konular arasında dikkat çekici hale gelmektedir. Ülkeler lojistik performanslarını artırmanın yollarını aramaktadırlar. Bu çalışmada üst-orta gelirli ülkelerin lojistik performansını etkileyen bazı sosyo-ekonomik faktörler belirlenmiştir. 2007-2022 döneminde 24 ülke için LPI üzerinde ekonomik büyüme, ticari dışa açıklık, bilgi iletişim teknolojileri ve politik istikrarın MMQR tahmin sonuçlarına göre pozitif ve anlamlı etkili olduğu tespit edilmiştir. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri ve politik istikrar değişkenlerinin tüm kantillerde pozitif ve anlamlı olması ilgi çekicidir. Literatürde ekonomik büyüme ve ticari dışa açık gibi sıklıkla kullanılan değişkenlerin yanı sıra lojistik performansına farklı değişkenlerin etkisini belirlemenin ülkelerin lojistik uygulamalarına katkı sunacağı beklenmektedir. Örneğin, lojistik denildiğinde ilk akla gelen malların bir ülkeden diğerine güvenli ve emniyetli bir şekilde taşınmasıdır. Ülkelerde çatışma, terör ve savaş tehdidinin olmaması ithalat ve ihracat süreçlerinin gelişimini desteklemektedir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerindeki siyasi istikrar, ticareti ve lojistik süreçleri kolaylaştırıcı etkide bulunmaktadır. Yani siyasi istikrar mikro ve makro ölçekteki ekonomik parametreler kadar önem verilmesi gereken bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerleme de lojistik sektörünün hem enerji verimliliğine hem de hızlı ve güvenli hizmet sunumuna olumlu yansımaktadır. Örneğin, çeşitli yazılımlarla tedarik sürecinin takibi ürünün araca ne zaman yüklendiğinden, hangi depoda tutulduğuna kadar pek çok bilgi sunarak zaman ve maliyetten tasarruf sağlamaktadır. Ülkelerin lojistik alanındaki becerilerini

geliştirmede teknoloji ve istikrarın yanı sıra sektördeki yeni trendlerin takibi, donanımlı insan ihtiyacının karşılanması, yeşil lojistiğin misyon olarak görülmesi, lojistik yatırımların stratejik plan ve programların yapılması, lojistik sahadaki birçok kalem için ihtisaslaşma yoluna gidilmesi gerekmektedir.

Son olarak bu çalışmanın bazı sınırlılıklar taşıdığını belirtmek gerekmektedir. Özellikle ekonometrik analiz yaparak ülkelerin lojistik performansını ölçmek için kullanılacak bazı alternatif göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Dünya Bankası tarafından yayınlanan çok boyutlu ve uluslararası bir karşılaştırma fırsatı veren LPI her yıl yayınlanan bir veri değildir. Üstelik endeks geriye dönük olarak da 2007 yılından öncesi için bilgi sunamamaktadır. Ancak birkaç yıllık bir veri seti ile analiz yapmak mümkün olmaktadır. Gelecekte hem periyot hem de yatay kesit birimler açısından daha geniş veri aralığına sahip panellerle çalışmak araştırmaları daha etkin hale getirecektir.

KAYNAKÇA

Acar, D. Ö., Benli, M. (2021). Dış Ticarette Lojistik Performansın Etkisi. Journal of Management and Economics Research, 19,4, 48-65.

Arvis, J. F., Saslavsky, D., Ojala, L., Shepherd, B., Busch, C., Raj, A., Naula, T. (2018). Connecting to Compete Trade Logistics in the Global Economy the Logistics Performance Index and Its Indicators. The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington DC.

Arvis, J. F., Ulybina, D., Wiederer, C. (2024). From Survey to Big Data: The New Logistics Performance Index. Policy Research Working Paper, World Bank Group Macroeconomics, Trade and Investment Global Practice, 10772.

Bozkurt E. Temel Lojistik Bilgisi ve Uygulamaları, (Editör: Selçuk Korucuk içinde) *Lojistik Kavrami ile İlgili Genel Bilgile*r, Akademisyen Kitabevi, Ankara, ss.1-15, 2024.

Bugarčić, F. Ž., Skvarciany, V., Stanišić, N. (2020). Logistics Performance Index in International Trade: Case of Central and Eastern European and Western Balkans countries. Business: Theory and Practice, 21, 2, 452-459.

Chu, Z. (2012). Logistics and Economic Growth: A Panel Data Approach. The Annals of Regional Science, 49,1, 87-102.

Erkan, B. (2014). The Importance and Determinants of Logistics Performance of Selected Countries. Journal of Emerging Issues in Economics, Finance and Banking, 3,6, 1237-1254.

Ekici, Ş. Ö., Kabak, Ö., Ülengin, F. (2016). Linking to Compete: Logistics and Global Competitiveness Interaction. Transport Policy, 48, 117-128.

Guner, S., Coskun, E. (2012). Comparison of ımpacts of Economic and Social Factors on Countries' Logistics Performances: A Study with 26 OECD Countries. Research in Logistics & Production, 2, 4, 330-343.

İsmailçebi Başar, S., Bozma, G. (2017). Ülkelerin Lojistik Performanslarının Belirleyicileri. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 20, 447-458.

Kahveci, Ş. (2022). Ekonomik ve Kurumsal Faktörlerin KEİ Ülkelerinin Lojistik Performansına Etkisi. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 35, 97-112.

Kevser, M., Doğan, M. (2021). Lojistik Performans Endeksi ile Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişmişlik İlişkisi: Ekonometrik Bir Analiz. Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 2, 1, 31-39.

Khadim, Z., Batool, I., Akbar, A., Poulova, P., Akbar, M. (2021). Mapping the Moderating Role of Logistics Performance of Logistics Infrastructure on Economic Growth in Developing Countries. Economies, 9, 4, 177.

Koca, M. (2021). Lojistik Sektörünün Dış Ticaret Gelişimi Üzerine Etkisinin İncelenmesi: Türkiye Örneği. Mersin Üniversitesi Denizcilik ve Lojistik Araştırmaları Dergisi, 3,1, 40-62.

Machado, J. A. F., Santos Silva, J. M. C. (2019). Quantiles Via Moments. Journal of Econometrics, 213, 1, 145-173.

Magazzino, C., Alola, A. A.,Schneider, N. (2021). The Trilemma of Innovation, Logistics Performance, and Environmental Quality in 25 Topmost Logistics Countries: A Quantile Regression Evidence. Journal of Cleaner Production, 322, 129050.

Masuarah, Y., Suhendra, I., Umayatu Suiroh, S. (2021). The Impact of Economic and Social Factors on ASEAN Logistics Performance. Jurnal Ekonomi dan Studi Pembangunan, 13, 1.

Nguyen, T. C., Le, T. H. (2024). Financial Crises and the National Logistics Performance: Evidence from Emerging and Developing Countries. International Journal of Finance & Economics, 29, 2, 1834-1855.

Özbek, S. (2023). Ekonomik Büyüme ile Gümrük ve Lojistik Sektörü İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Panel Veri Analizi. Gümrük ve Ticaret Dergisi, 10, 31, 53-65.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Özkul, S., Çınar, M. (2024). Covid-19 Perspektifinden Lojistik Performans Endeksi, İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Yaklaşımı. TESAM Akademi Dergisi, 11, 2, 687-721.

Park, S., Setiawan, E., Abidin, Z., Ricardianto, P. (2023). The Impact of the Logistics Performance Index on Global Trade Volume between the Republic of Korea and Major GVC Reconfiguration Participants in ASEAN. Decision Science Letters, 12, 4, 671-684.

Suroso, A. I. (2022). The Effect of Logistics Performance Index Indicators on Palm Oil and Palm-Based Products Export: The Case of Indonesia and Malaysia. Economies, 10, 10, 261.

Tang, C. F., Abosedra, S. (2019). Logistics Performance, Exports, and Growth: Evidence from Asian Economies. Research in Transportation Economics, 78, 100743.

Turna, Y. Impact of Countries' Logistics Performance on Their Exports: The Case of G-8 Countries. Journal of Transportation and Logistics, 2024 (Erken Görünüm).

Wang, W., Wu, Q., Su, J. (2024). The Impact of International Logistics Performance on Import and Export Trade: An Empirical Case of the "Belt and Road" Initiative Countries. Humanities and Social Sciences Communications, 11, 1, 1-10.

Wong, W. P., Tang, C. F. (2018). The Major Determinants of Logistic Performance in a Global Perspective: Evidence from Panel Data Analysis. International Journal of Logistics Research and Applications, 21(4), 431-443.

UNCTAD. (2024). https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.PCI. (Erişim tarihi: 22.08.2024).

World Bank. (2024). DataBank World Development Indicators https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators (Erişim tarihi: 22.08.2024).

World Bank. (2024). Logistics Performance Index (LPI). https://lpi.worldbank.org/about (Erişim tarihi: 22.08.2024).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ADVANCED INTUITIONISTIC FUZZY VIKOR APPROACH FOR GROUP DECISION-MAKING IN SUPPLIER SELECTION

Dara Vannak, Sopheak Chan, and Kimsan So

Department of Management Science, Royal University of Phnom Penh, Cambodia

Abstract:

Supplier selection is a critical group decision-making (GDM) process wherein experts assess and rank suppliers based on predefined criteria to identify the optimal choice. Given the inherent uncertainties and indeterminate conditions in real-world scenarios, a precise decision-making framework often falls short. Intuitionistic fuzzy sets (IFSs) provide a robust solution for such ambiguous contexts. The VIKOR method, designed for multi-criteria decision-making (MCDM), aids in finding a compromise solution that balances conflicting criteria by introducing a ranking index that measures 'closeness' to the ideal solution. Despite its utility, the application of VIKOR in conjunction with IFS has been underexplored. This study aims to extend the intuitionistic fuzzy (IF) VIKOR method for addressing vendor selection issues within an IF GDM environment. We propose a model for calculating criterion weights using an entropy measure and employ the interval-valued intuitionistic fuzzy weighted geometric (IFWG) operator to construct the total decision matrix. An approach based on positive idle intuitionistic fuzzy numbers (PIIFN) and negative idle intuitionistic fuzzy numbers (NIIFN) is then developed. The proposed method’s effectiveness is demonstrated through its application to a vendor selection problem.

Keywords: Group decision making, intuitionistic fuzzy entropy measure, intuitionistic fuzzy set, supplier selection, VIKOR.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

THE INFLUENCE OF CULTURAL DIFFERENCES ON TOURIST EVALUATIONS OF HOTEL SERVICE QUALITY

Aisuluu Tulegenova, Kamil Akhmetov
University of Kazakhstan, Kazakhstan

Abstract:

This research aims to explore how cultural differences influence tourists' perceptions and evaluations of hotel service quality and their subsequent behavioral intentions. Utilizing Hofstede's cultural dimensions theory, this study seeks to advance understanding of how cultural background affects hotel service evaluations and to identify potential discrepancies between the perceptions of Kazakhstani and Western tourists. A cross-sectional descriptive approach was employed, with data collected from tourists staying in luxury hotels in Kazakhstan via self-administered surveys. The results indicate that tourists' evaluations of hotel services vary significantly across cultures. Statistical analyses reveal that Kazakhstani tourists exhibited greater tolerance and reported higher satisfaction levels, showed a stronger likelihood to revisit and recommend the hotel, and perceived the cost of the stay as better value compared to their Western counterparts. The sample size was limited and focused exclusively on luxury hotel patrons, which constrains the generalizability of the findings. This research holds significant implications for management within the Kazakhstani hospitality sector, contributing to tourist cultural theory by highlighting the impact of cultural dimensions on service evaluations. The study underscores the absence of comparative research between Kazakhstani and Western tourists regarding their hotel experiences, thus providing valuable insights for international market segmentation and resource management in Kazakhstan's hospitality industry.

Keywords: Culture, tourist, service quality, hotel industry, Hofstede's cultural dimensions.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

INTEGRATIVE APPROACHES FOR SUSTAINABLE HERITAGE MANAGEMENT: COMMUNITY ENGAGEMENT AND TRANSPARENT PLANNING

Omar Al-Farisi, Ayesha Al-Khalifa

Department of Urban Planning, Kuwait University, Kuwait

Abstract:

This study explores the integration of local communities in heritage management and advocates for the incorporation of social dimensions into the management process. Sustainable heritage management transcends mere physical preservation, recognizing the importance of social engagement and community inclusion. Often, heritage management overlooks the local population and lacks community-based planning methods, such as citizen involvement, transparency, and informative initiatives. Historical sites are frequently characterized by terms like “our heritage” and “our history,” yet heritage is not static; it links past experiences with present realities. This perspective emphasizes that heritage sites should offer value to current residents and visitors alike. Antigua Guatemala, a UNESCO World Heritage Site, exemplifies this challenge, where tourism, habitation, and recreational use are seen as threats to preservation. However, these uses also present opportunities for sustainable development. The interplay between heritage usage and its contemporary significance suggests that heritage sites should reflect both historical and current values. The study highlights examples of heritage management that focus on local community inclusion, utilizing inclusive planning methods that balance top-down and bottom-up approaches. Catalyst architecture, which integrates public participation into design processes, exemplifies this approach. By involving communities in decision-making, heritage management can achieve social sustainability and facilitate economic benefits through collective engagement. Informative, inclusive, and transparent planning strategies promote long-term heritage management by addressing both immediate preservation needs and future sustainability, ensuring ongoing value for today’s society.

Keywords: Community engagement, inclusive planning, heritage management, sustainable development, transparency.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ENHANCING URBAN DENSIFICATION THROUGH INNOVATIVE ROAD INFRASTRUCTURE PLANNING IN THE LEBANESE CONTEXT

L. Khalil, A. Fadly,

Lebanese University, Lebanon

Abstract:

This study presents a conceptual framework for advancing urban densification and minimizing short-distance travel through a novel approach to road infrastructure planning and implementation in Lebanon. It explores the development of the Compact City model, emphasizing the integration of shorter travel distances and increased land use density by shifting the focus of road infrastructure planning. The proposed methodology employs a traffic simulation model to evaluate the effects of strategic deterrence functions on congestion hotspots within the road network. Findings indicate that strategic road infrastructure planning can effectively curb urban sprawl, enhance residential density, and support mixed-use development, all while optimizing the public transport system and reducing reliance on major freeways, despite a constrained road infrastructure budget. This approach holds significant potential for cities grappling with uncontrolled urban expansion.

Keywords: Compact cities, urban densification, road infrastructure planning, traffic simulation.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

UNVEILING COLOR SYMBOLISM: AN EXPLORATORY STUDY OF GOOD AND EVIL THROUGH VISUAL INTERPRETATION

Amir Rafiq, Li Na Zhang,

Chulalongkorn University, Thailand

Abstract:

This study explores the symbolic relationship between colors and the abstract concepts of good and evil, examining how color associations influence human behavior and perception. Rooted in historical traditions from ancient civilizations, including Egypt, this theory has pervaded various forms of communication such as art, fashion, literature, and religious texts. Utilizing a mixed-methods approach, this research integrates quantitative data from surveys with qualitative insights from vignettes. Participants aged 18-25 were asked to style characters with contrasting color schemes representing good and evil. The findings reveal how ingrained these color perceptions are in shaping societal norms and individual behaviors. This investigation highlights the significant impact of media and communication on our subconscious understanding of color symbolism and its relevance in the digital age.

Keywords: Color symbolism, social perception, mixed-methods research, visual representation.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ASSESSING THE INFLUENCE OF DESTINATION CHARACTERISTICS ON COASTAL TOURISTS' EXPERIENCES: A CASE STUDY OF LANGKAWI, MALAYSIA

R. A. Aziz, H. L. Tan, M. N. Rahman

Lebanese University, Lebanon

Abstract:

This quantitative research investigates the effect of destination characteristics on coastal tourists' experiences in Langkawi, Malaysia. Known for its pristine beaches and natural landscapes, Malaysia offers a range of coastal destinations, with Langkawi standing out as a prominent beach-focused tourist spot. Despite its appeal, online reviews for Langkawi often fall short compared to other beach destinations in Malaysia. This study aims to assist policymakers and tourism professionals in evaluating how destination characteristics impact visitor satisfaction and to enhance Langkawi's reputation as a premier tourist destination by delivering a memorable experience. A survey was conducted with 150 international tourists visiting Langkawi, utilizing a self-administered questionnaire. The survey focused on key destination characteristics including tourism service quality, infrastructure improvements, tourist information services, and aesthetic developments. The findings reveal that international tourists' overall satisfaction is significantly influenced by Langkawi's destination attributes. However, the aspects of destination aesthetics and tourist information services received lower satisfaction ratings, suggesting that improvements are needed in these areas. This study underscores the critical role of policymakers and tourism service providers in enhancing Langkawi's appeal to attract more visitors and promote positive word-of-mouth recommendations. It is recommended that future surveys be conducted year-round for a more comprehensive understanding.

Keywords: Destination characteristics, coastal tourism, tourism development, visitor satisfaction.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

THE IMPACT OF POSITIVE EMOTIONAL STATES ON COGNITIVE DISSONANCE IN ONLINE IMPULSE PURCHASES: A EUROPEAN PERSPECTIVE

R. Schmidt, J. Klein

Department of Marketing, University of Vienna, Austria

Abstract:

Impulse buying in online environments often stems from diminished self-control, which could increase the likelihood of experiencing cognitive dissonance. This study explores how a consumer's positive emotional state moderates this relationship in the context of online impulse buying, particularly for high-value expressive products like smartphones. Previous research has generally focused on rational aspects of digital shopping, overlooking the significant role of affective states. To address this gap, we conducted a moderation analysis involving 220 impulsive online shoppers. Participants were assessed using three distinct measures: the Impulsive Buying Tendency Scale (IBTS) for impulsivity, the Positive and Negative Affect Schedule (PANAS) for emotional state, and the Sweeney Cognitive Dissonance Scale. Our findings suggest that a positive emotional state does not significantly impact the development of cognitive dissonance in the context of online impulse purchases.

Keywords: Cognitive dissonance, impulse buying, online shopping, affective states, consumer behavior.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ENHANCING ORGANIZATIONAL PERFORMANCE THROUGH SOCIAL AND CIVIC COMPETENCIES

R. Sousa, M. Pereira
Institution: University of Porto, Portugal

Abstract:

In the context of the European Union's emphasis on sustainable development, social and civic competencies are increasingly recognized as pivotal for organizational success. These competencies encompass interpersonal skills, intrapersonal insights, and active democratic engagement, all of which are essential for community well-being and organizational effectiveness. The integration of these competencies reflects an organization's socio-emotional maturity and contributes significantly to its performance levels. Furthermore, these competencies facilitate the growth of human, structural, relational, and social capitals, which are crucial for enhancing organizational performance. Despite the emphasis on knowledge and information as valuable assets in contemporary society, the emotional dimension remains underappreciated. This study explores the strategic importance of competencies such as cooperation, empathy, kindness, active listening, and tolerance in fostering organizational knowledge and revitalizing human-centric processes. The study addresses the challenges and strategies for implementing these competencies within organizations and provides guidelines for effective application. These considerations are crucial in navigating the knowledge economy and achieving sustainable organizational success.

Keywords: Social competencies, civic competencies, humanization, organizational performance.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ENHANCING SUSTAINABLE DECISION MAKING THROUGH THOUGHTFUL INTELLIGENCE

Alisher Rahmatov, Darya Kholmatova
Tajik State University, Tajikistan

Abstract:

Thoughtful intelligence provides a crucial foundation for enhancing decision-making processes by emphasizing the sustainable impact of leaders' choices. This concept involves a deep awareness of how one's thoughts, words, and actions affect the well-being and development of individuals, groups, and nations. Despite its importance, thoughtful intelligence has not been extensively explored in Decision Support Systems (DSS), which traditionally focus on quantifying knowledge and its application. This paper addresses the gap by proposing a model for a Thoughtful Decision Support System (TDSS). The study aims to elucidate the principles of thoughtful intelligence and integrate them into a Decision Support System framework. Thoughtful intelligence is characterized by three core competencies: i) Awareness of the long-term consequences of decisions made within specific contexts, ii) A strong sense of purposeful action, and iii) Deep connectivity with people and the environment. It also encompasses seven supportive competencies: Righteousness, Purposefulness, Understanding, Contemplation, Sincerity, Mindfulness, and Nurturing. Two research methods were employed: Focused Group Discussions to assess existing DSS, which revealed six prevalent systems and a notable lack of thoughtful intelligence in sustainable decision making, and the Delphi method to refine the definition of thoughtful intelligence and its incorporation into TDSS. The results facilitated the conceptualization of thoughtful intelligence and its application in decision-making literature. TDSS is proposed as a valuable addition to existing decision-making frameworks, targeting top leaders.

Keywords: Thoughtful intelligence, Sustainable decision making, Thoughtful decision support system.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

THE SIGNIFICANCE OF BIRTHDAYS: AN ANALYTICAL STUDY OF RITUALS AND SOCIAL DYNAMICS IN GLOBAL CULTURES

Arun Rathasak, Nattapong Mahakot

University: Chulalongkorn University, Thailand

Abstract:

In an era marked by increased social distancing and individualistic perspectives, fostering personal connections and social engagement has become increasingly vital. The notion of social belonging and positive interpersonal interactions has emerged as a crucial need. This theoretical paper aims to explore the concept of birthdays, a common and widely recognized phenomenon across various cultures. By providing a comprehensive review of birthday rituals and customs, this study seeks to enhance understanding of this universally significant event.

Historically, birthday celebrations were exclusive to royalty and nobility, but over time, they have transformed into a global tradition embraced by diverse cultures. While many birthday practices and symbols have become widespread, certain cultures have developed distinctive customs reflecting their unique values and traditions. The concept of birthdays holds particular significance in Judaism, where it is regarded as a fortuitous day and a personal celebration for the individual.

This paper examines birthday customs across different cultures, including Judaism, and highlights notable historical birthdays. It also explores the representation of birthdays in music, literature, and art, accompanied by insights from notable scholars. The theoretical analysis suggests that birthdays serve as significant markers in the life cycle and play a role in socialization and human development. Additionally, birthdays symbolize belonging and group unity, reinforcing the celebrant's sense of identity and importance. The recurrence of these elements during birthday celebrations fosters positive self-perceptions.

Based on the theoretical review, the paper proposes that the profound significance of birthdays could underpin intervention programs aimed at enhancing participants' sense of belonging and empowerment. Furthermore, birthday celebrations may offer therapeutic benefits within group settings. Concrete recommendations are provided at the conclusion of the paper.

Keywords: Birthdays, global rituals, social dynamics, cultural customs, group unity

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL AND CONVENTIONAL POLICY POSITIONS: INSIGHTS FROM A THAI POLITICAL LANDSCAPE

Suriya Preechapan, Ananda Chaiyapong, Naree Thongyoo
Chulalongkorn University, Thailand

Abstract:

In the contemporary political arena, digitization frequently features in election discourse, yet political parties often fail to clarify their specific stances on digital issues to voters. To address this gap, the 'Digital Policy Insight' (DPI) initiative was established ahead of Thailand's 2023 elections. This project surveyed 5,200 candidates regarding their digital policy perspectives and values. The DPI serves as a digital policy augmentation to the existing 'VoteSmart' advisory platform, allowing a direct comparison between digital policy attitudes as captured by the DPI and the comprehensive yet conventional topics covered by the 'VoteSmart' survey. This study aims to examine and visualize discrepancies between conventional and digital policy domains in response patterns both across and within political parties. Utilizing dimensionality reduction techniques (including multidimensional scaling and principal component analysis) to illustrate inter-party differences, and standard deviation measures to assess intra-party coherence, the research reveals that digital issues exhibit less inter-party polarization compared to traditional policy areas. Parties demonstrate greater consensus on digital matters than on conventional policy issues. Conversely, the analysis presents a nuanced view on intra-party unity: parties with consistent positions in conventional areas show lower unity on digital issues, while those with varied conventional stances display greater cohesion on digital topics. Overall, the results suggest a more harmonious environment for digital policy discussions relative to conventional politics. Future research could benefit from similar initiatives in other countries to enhance comparative insights.

Keywords: Digital policy comparison, political candidate digital perspectives, Thailand elections

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

THE CULTURAL AND SOCIAL SIGNIFICANCE OF BIRTHDAY CELEBRATIONS: A COMPARATIVE ANALYSIS ACROSS DIVERSE SOCIETIES

Faisal Al-Harthy, Aisha Al-Maawali

University: Sultan Qaboos University, Oman

Abstract:

In the context of increasing individualism and social distancing, maintaining personal connections and social engagement has become crucial. The concept of social belonging and meaningful interpersonal interactions is now more important than ever. This study investigates the significance of birthdays—a universally observed phenomenon—through an analytical lens. By reviewing birthday rituals and customs across various cultures, this paper aims to deepen understanding of this globally relevant event.

Traditionally, birthday celebrations were limited to royalty and the elite, but they have evolved into a global practice embraced by many cultures. Despite the widespread adoption of birthday traditions, distinct customs reflecting cultural values and practices have emerged in different societies. In Judaism, for example, birthdays are seen as significant personal milestones, imbued with special meaning.

This paper provides a comparative analysis of birthday customs across different cultures, including Judaism, and examines prominent historical birthdays. It also explores the depiction of birthdays in music, literature, and art, drawing on the perspectives of leading scholars. The analysis indicates that birthdays are pivotal life markers, influencing social interactions and personal development. Furthermore, these celebrations reinforce a sense of belonging and group cohesion, enhancing the celebrant's identity and significance. The repetition of these elements during birthday festivities contributes to positive self-perception.

The paper concludes by suggesting that the profound impact of birthdays could support intervention programs aimed at fostering a sense of belonging and empowerment among participants. Additionally, birthday celebrations may provide therapeutic advantages in group settings. Practical recommendations are offered to enhance the efficacy of such programs.

Keywords: Birthdays, cultural rituals, social interactions, cultural practices, group cohesion

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

LANGUAGE POLICY AND NATION BUILDING: LESSONS FROM SOUTH ASIA AND BEYOND

Sami Al-Farsi
Omar Al-Harbi
Muscat University, Oman

Abstract:

In post-colonial states characterized by ethnic and linguistic diversity, language policy plays a crucial role in shaping national identity and managing minority representation. This paper explores how language policy can both facilitate and impede nation-building efforts. It argues that the adoption of a widely spoken lingua franca as a national language—whether officially or unofficially—can significantly contribute to long-term nation-building in such states. The study examines the cases of Sri Lanka, Indonesia, and India, comparing their post-World War II colonial legacies and the varying impacts of their language policies. The analysis highlights the importance of inclusive language strategies for sustainable nation-building in post-colonial contexts.

Keywords:

Language policy, Nation building, Post-colonial states, South Asia, Inclusivity

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ANALYZING PUBLIC SECTOR CORRUPTION IN NIGERIA: INSIGHTS FROM INSIDERS ON ITS NATURE, CHARACTERISTICS, AND CORE CAUSES

Amina Al-Said, Omar Al-Mansoori
Institution: Sultan Qaboos University, Oman

Abstract:

This study investigates the scope, nature, and distinctive features of public sector corruption in Nigeria, with a focus on the evolution and impact of major anti-corruption reforms. It provides a comprehensive examination of the various forms and root causes of corruption in Nigeria. The paper argues that effective anti-corruption strategies must first identify and address the most common forms of corruption and the specific underlying causes unique to Nigeria. By analyzing two prevalent types of public sector corruption and examining the inefficiencies within Nigeria's governance framework, this research underscores the need for collective action and strong domestic political will in a supportive policy environment. The study is based on an analysis of publicly available documents, case law reviews, and semi-structured interviews with experts from anti-corruption agencies, academics, and practitioners in related fields.

Keywords: Corruption, governance, public sector reform, Nigeria

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ENHANCING CRIME MODELING WITH A GOAL-ORIENTED FRAMEWORK

Ahmad Al-Momani, Fatima El-Amin

Department of Criminal Justice, University of Jordan, Jordan

Abstract:

Crime modeling, specifically crime scripting, is a valuable technique designed to enhance security analysts' comprehension of criminal activities and security incidents. However, existing scripts often suffer from deficiencies, such as providing inaccurate, incomplete, or overly complex portrayals of crime processes. These shortcomings undermine the scripts' utility, particularly in identifying effective and cost-efficient situational crime prevention (SCP) strategies. This study addresses these challenges by proposing a goal-oriented crime scripting framework that enhances the quality of crime scripts. The framework's effectiveness was confirmed through validation by seasoned crime analysts. By implementing this framework, analysts can develop more accurate crime scripts, thus facilitating improved SCP measures and informed policy-making.

Keywords: Crime modeling, crime scripting, situational crime prevention, security analysis.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

THE DYNAMICS OF LANGUAGE LEARNING: A GROUNDED THEORY PERSPECTIVE

Anna Lukas
University of Vienna, Austria

Abstract:

This study introduces the Language Learning Drives and Context (LLDC) framework, developed through a grounded theory approach based on interviews with students at Austrian universities. The LLDC framework conceptualizes language learning as a means to engage with four primary motivational drives: the drive for personal growth (growth drive); the drive for achieving personal success (achievement drive); the drive for social interaction (interaction drive); and the drive for intellectual and emotional stimulation (stimulation drive). Unlike traditional theories focusing predominantly on conscious motivation, the LLDC framework emphasizes the influence of the unconscious mind. Additionally, a thematic analysis of the data highlights the impact of contextual factors on drive engagement. Noteworthy, spontaneous and memorable experiences significantly influence learning processes and regulation, alongside institutional and cultural contexts. This suggests that the role of motivation should be reconsidered, not as a constant force but as an emergent factor that intermittently influences behavior and either facilitates change or maintains established routines.

Keywords: Motivation, grounded theory, drives, contextual factors, language learning.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ENHANCING COGNITIVE FUNCTION THROUGH IMPROVISATION IN CARNATIC MUSIC: A COMPREHENSIVE ANALYSIS

Ananya Sharma, Luciana Dias

Institution: University of Milan, Italy

Abstract:

Music permeates human existence from the earliest stages of life. From the prenatal auditory experiences to the sensory engagement of an infant with its surroundings, music instigates a profound curiosity and exploration. Music is not merely a form of entertainment but an educational phenomenon that intricately weaves together learning and enjoyment. The scientific community has long recognized the interplay between music, education, and cognitive enhancement, exploring its potential as a tool for advancing human cognition. In the Carnatic music tradition, seven fundamental notes—Sa, Ri, Ga, Ma, Pa, Da, and Ni—correspond to the Western notes C, D, E, F, G, A, and B. Carnatic music distinguishes itself through the deliberate use of microtones, gamakams (ornamentation), and a repertoire of performance styles that have evolved over centuries. The complex raga system is rooted in extensive experimentation with srutis (musical pitches) and human perceptual capabilities. Additionally, the concept of 'rasa'—the emotions elicited by specific srutis and ragas—integrates the power of language with musical expression. Carnatic music encompasses Kalpita sangeetam (pre-composed music) and Manodharmam (improvised music). This study focuses on Manodharmam and its components, including raga alapana, swara kalpana, neraval, and ragam-tanam-pallavi (RTP). Detailed exploration of mathematical techniques in improvisational practices, including examples from live performances, highlights their influence on cognitive processes. The analysis also covers techniques for swara kalpana and alapana development, emphasizing their effects on cognitive functions and the enduring melodic impact on audiences.

Keywords: Carnatic Music, Manodharmam, Cognitive Function, Raga Alapana, Improvisation

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

REVISITING OBJECT RELATIONS IN ARABIC SYNTAX

Kofi Osei

(University of Ghana, Ghana)

Abstract:

While the grammatical relation of the object has not received the same level of scholarly attention as the subject, it is crucial for a comprehensive understanding of syntactic structures. In cases involving a monotransitive verb, such as "kick," identifying the grammatical relation can be straightforward. Nevertheless, the term "object" often encompasses phenomena that do not entirely match the characteristics of the canonical object. Notably, this includes non-canonical objects found in double-object constructions, where both indirect and direct objects are present, as seen in sentences like "He bought his dog a new collar." This paper explores how the criteria for identifying grammatical relations, as discussed in theoretical and typological literature, can be applied to Arabic. It also introduces additional language-specific criteria derived from the canonical object in Arabic. By applying these criteria to non-canonical objects, the study reveals the extent to which these objects conform to or diverge from the canonical model. Contrary to the view that the direct object is more akin to the canonical object than the indirect object, the findings suggest that the indirect object actually exhibits a closer resemblance to the canonical object in monotransitive clauses.

Keywords: Canonical objects, double-object constructions, direct object, indirect object, non-canonical objects.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

COMPARATIVE ANALYSIS OF AFFRICATE INITIAL CONSONANTS IN MANDARIN AND SLOVAK LANGUAGES

Elena Novak, Ming Zhao,

National University of Mongolia, Mongolia

Abstract:

This study explores the differences in affricate initial consonants between Mandarin and Slovak languages, aiming to enhance understanding of the distinctive phonetic features in these languages. The research focuses on identifying the challenges faced by Slovak learners in mastering the accurate pronunciation of Mandarin affricates. By examining the phonetic characteristics of affricates in both languages and utilizing voice onset time (VOT) measurements, the study sheds light on the specific pronunciation difficulties encountered. The analysis employs the Praat software to evaluate recordings from a Mandarin native speaker and Slovak learners at various proficiency levels. The findings reveal common pronunciation errors and offer insights into their underlying causes.

Keywords: Mandarin, Slovak, affricate consonants, pronunciation challenges, comparative analysis

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

PREDICTIVE ANALYSIS OF SOLAR ENERGY TRENDS IN EGYPT BY 2035 USING A DYNAMIC BAYESIAN FRAMEWORK

Victor J. Leclerc, Nia K. Tsegaye
University of Mannheim, Germany

Abstract:

Bayesian networks have emerged as a valuable analytical tool in the energy sector, offering insights into various applications. This study focuses on leveraging a dynamic Bayesian network to project the future of solar energy in Egypt up to 2035. The analysis incorporates multiple factors influencing the solar energy market share, evaluated through historical data and probabilistic models such as the Z-distribution approach and Chebyshev's inequality theorem. By deriving both separate and conditional probabilities for each factor, the study aims to forecast potential market share scenarios. The results suggest that the dynamic Bayesian model is effective for scenario and decision analysis, forecasting that the solar energy market share in Egypt could significantly increase by 2035, provided its usage grows. Specifically, the analysis identifies the best-case scenario where there is an 85% probability of the solar energy market share surpassing 10% of the total energy market, compared to a worst-case scenario with only a 24% probability. Policy analysis was employed to examine the impact of varying controllable decision variables on the model's target nodes. Additionally, optimal environmental and economic scenarios were developed to enhance the model's accuracy, incorporating time-dependent weather variables into the dynamic Bayesian network.

Keywords: Dynamic Bayesian network, probabilistic modeling, solar energy forecasting, policy analysis, Chebyshev's inequality

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ANALYZING STOP CONSONANTS IN MANDARIN CHINESE AND SLOVAK: A COMPARATIVE STUDY USING PRAAT

Helena Novak,

University of Ljubljana, Slovenia

Abstract:

The effective acquisition of Mandarin Chinese pronunciation is critical during the early stages of language learning. This study performs a comparative analysis of stop consonants in Mandarin Chinese and Slovak, focusing on the distinctions in articulation places and manners to identify key challenges faced by learners. By utilizing the Praat software to analyze recorded speech samples, we examine variations in pronunciation among students with different proficiency levels in Mandarin. The study highlights discrepancies in the voice onset time (VOT) of stop consonants between the learners' pronunciations and those of native speakers, revealing gaps in accurate pronunciation and providing insights into common pronunciation errors.

Keywords: Mandarin Chinese, comparative analysis, Praat, pronunciation, Slovak.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

NEW PERSPECTIVES ON THRESHOLD CONCEPTS IN TESOL: A THEMATIC EXPLORATION OF DISCIPLINARY CORE PRINCIPLES

Laura Schmidt, Michael Rossi

University of Freiburg, Germany

Abstract:

The concept of Threshold Concepts provides a novel framework for understanding how mastering specific concepts can profoundly impact students' comprehension of subject matter and their integration into disciplinary communities. Achieving advanced levels of understanding in a discipline requires navigating through these fundamental knowledge thresholds. This study employs a thematic analysis to explore key disciplinary principles and identifies eight candidate Threshold Concepts integral to effective TESOL practices. The interplay among these proposed TESOL Threshold Concepts, foundational TESOL principles, and instructional methods suggests a model that organizes these concepts into overarching categories of TESOL practitioner focus. This perspective challenges the traditional view of Threshold Concepts as merely a subset of core disciplinary ideas. The paper concludes by examining the implications of this Threshold Concepts framework for enhancing TESOL initial teacher education (ITE) and ongoing professional development (INSET).

Keywords: TESOL, threshold concepts, TESOL principles, TESOL ITE/INSET, professional development.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

EXPLORING ARCHITECTURAL TYPOLOGIES THROUGH THE AFFORDANCE THEORY

Thomas Schmidt
University of Vienna, Austria

Abstract:

This study delves into the affordance theory to uncover and establish new architectural typologies. By focusing on the ecological concept of affordance, the paper aims to develop a framework that integrates theoretical insights with practical architectural applications. The research incorporates two primary sources: 1) Gibson's foundational definition of affordance and 2) Recent studies on affordance categorization. From this analysis, the study identifies 16 distinct affordance typologies, exploring their potential for combination. To illustrate these typologies and enhance understanding, the paper presents a variety of architectural examples. An experimental approach is employed to validate the utility of these typologies in assessing and interpreting different environments. This process involves two key phases: 1) Diagnostic Phase: Analyzing environments using the newly developed typologies; and 2) Evaluation Phase: Assessing these environments based on emotional responses (positive affect 'PA' and negative affect 'NA') and architectural criteria (aesthetic quality, cost-efficiency, and functionality). The results demonstrate that the typologies effectively interpret affordances across various settings, revealing diverse interaction patterns. The study also highlights how different typologies lead to varying evaluations of environments, recommending certain typologies over others. Ultimately, the paper provides a guide for architects to diagnose, evaluate, and apply affordance theory in their designs, offering a pathway to enhancing interaction quality in architectural environments.

Keywords: Affordance theory, architectural typologies, environmental evaluation, emotional response, architectural criteria

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

THE SIGNIFICANCE OF PRESERVING ANCIENT, HISTORICAL, AND CULTURAL HERITAGE AND ITS ROLE IN TOURISM

Luca Bianchi, Ana Costa, Sophie Meyer, Éric Dubois

University of Lyon, France

Abstract:

In contemporary times, tourism has emerged as the largest global industry, with significant growth in cultural tourism. This sector is increasingly recognized for its role in providing visitors with valuable knowledge and insights. This article explores the importance of cultural tourism, archaeological findings, and indigenous communities, emphasizing the need to preserve these vital sources of information. Special attention is given to the archaeological records of early inhabitants in South and North America. The study employs a combination of theoretical analysis, literature review, and discussions. Archaeological records are crucial for understanding past cultures, while indigenous tourism plays a key role in preserving and promoting traditional cultures in their natural contexts. Effective cultural and indigenous tourism necessitates careful long-term planning to ensure sustainability.

Keywords: Tourism, heritage, preservation, cultural records.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ASSESSMENT OF ECOLOGICAL IMPACTS OF TOURISM ON CAJU BEACH IN PALMAS, TOCANTINS, BRAZIL

Elena M. Rodriguez, Lukas B. Schmidt, Nadia S. Dupont, Victor M. Carvalho, Emilia T. Alves

University of Porto, Portugal

Abstract:

Ecological impacts refer to alterations in the physical, chemical, or biological characteristics of natural environments, typically resulting from human activities, which can affect public health, communities, and natural systems. Identifying these impacts is crucial for implementing effective mitigation strategies and ensuring their application. This study focuses on the ecological impacts at Caju Beach in Palmas, Brazil, highlighting how inadequate infrastructure exacerbates these effects. The research employed exploratory and descriptive quantitative methodologies, utilizing an environmental impact matrix developed through direct observation and documentation. Data collection occurred from August to December 2016, including photographic evidence of the impacts. The findings reveal persistent environmental degradation at Caju Beach due to improper waste disposal.

Keywords: Tourism, environmental degradation, ecological impacts, Brazil.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

SUSTAINABLE MANAGEMENT OF NON-TIMBER FOREST PRODUCTS AND THEIR IMPACT ON RURAL LIVELIHOODS: INSIGHTS FROM LAMABAGAR, NEPAL

Eva Schmidt, Sofia Petrova

Department of Environmental Science, University of Freiburg, Germany

Abstract:

The role of Non-Timber Forest Products (NTFPs) has garnered increasing attention due to their potential in enhancing rural livelihoods and supporting biodiversity conservation. This study investigates the connections between NTFPs and rural livelihoods in Lamabagar, Dolakha, Nepal, with a focus on sustainable management practices and community involvement. The research aims to evaluate the status and contributions of NTFPs to local households.

Data were collected through systematic vegetation sampling across two community forests, utilizing a grid of 30 plots (10 m × 10 m) arranged in six parallel transect lines spaced 160 meters apart. A structured survey was conducted with 76 households, excluding non-responses, employing stratified random sampling to analyze the contribution of NTFPs. Additional data were obtained through key informant interviews and focus group discussions to ensure comprehensive analysis.

The study identified 36 NTFP species, with 50% used for medicinal purposes and others serving as fodder, religious items, and edible products. Species such as *Juniperus indica*, *Daphne bholua*, *Aconitum spicatum*, and *Lyonia ovalifolia* were frequently traded locally. However, protected species like *Taxus wallichiana* and *Neopicrorhiza scrophulariiflora* were also found, highlighting a need for enhanced community stewardship.

Findings reveal that over half (55%) of the surveyed households rely on NTFPs for daily needs beyond economic use, while 45% engage in direct market sales or produce local handmade goods for income. NTFPs play a crucial role in providing primary health care, particularly for the economically disadvantaged. The contribution of NTFPs spans subsistence, supplementary income, and emergency support, reflecting varying economic conditions of households.

Despite improvements in forest management post-community handover, the availability of key medicinal herbs like *Rhododendron anthopogon*, *Swertia nervosa*, *Neopicrorhiza scrophulariiflora*, and *Aconitum spicatum* is declining. Key challenges include technological limitations, poor transport infrastructure, and inadequate market facilities. The study concludes that the successful integration of NTFPs into rural livelihoods and conservation efforts requires

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

improved access to technology, market opportunities, and financial resources for local communities.

Keywords: Non-Timber Forest Products, rural livelihoods, sustainable management, medicinal plants, community stewardship.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

EXAMINING THE IMPACT OF LEADERSHIP STYLES ON EMPLOYEE CREATIVITY AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY

Phoutxay Chanthavong, Amara Lertcharoen,

Faculty of Business, National University of Laos, Vientiane, Laos

Abstract:

Effective leadership is a cornerstone for the success and sustainability of hotels, driving their ability to innovate and remain competitive. This study investigates the application of six distinct leadership styles by hotel managers in four-star establishments in Vientiane, Laos, and evaluates their influence on employees' creativity and organizational commitment. The leadership styles analyzed include democratic, autocratic, laissez-faire, transformational, transactional, and ethical leadership. A survey method was employed to collect data, using a structured questionnaire distributed among employees in Vientiane's four-star hotels. Out of 284 completed questionnaires, the analysis revealed that transactional and autocratic leadership styles were predominantly utilized. Transformational and democratic leadership styles exhibited a significant positive correlation with both employee creativity and organizational commitment. In contrast, laissez-faire leadership had a minimal effect on creativity, while ethical leadership showed a lesser impact on organizational commitment. Autocratic leadership was found to have a strong negative correlation with both variables. The study concludes that hotel managers should consider adopting transformational and/or democratic leadership approaches to enhance their teams' creativity and commitment.

Keywords: Creativity, hotels, leadership styles, organizational commitment.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

ENHANCING TOURISM IN THE HISTORICAL AND CULTURAL SITES OF ALEXANDRIA: A COMPREHENSIVE APPROACH

Laura S. Martinez, Elena K. Prokopiou
Department of Cultural Heritage Studies, University of Lisbon, Portugal

Abstract:

Alexandria, a city renowned for its historical significance, stands as a monumental example of cultural and archaeological wealth. Positioned strategically and blessed with a favorable climate, Alexandria has been a crossroads of various civilizations, resulting in a rich tapestry of heritage sites spanning from the Ptolemaic and Greek eras to Roman, Coptic, Islamic, and modern times. This paper examines the unique urban planning patterns of Alexandria, including both Hellenistic and modern layouts, and assesses the city's underutilized potential as a tourism hub compared to other Egyptian cities. The study addresses the lack of effective methodologies for integrating heritage areas into the city's tourism infrastructure. It proposes a strategic framework to enhance the visibility and accessibility of Alexandria's archaeological and historical sites. The research is structured around two main components: a historical analysis of Alexandria's urban evolution and its key monuments, including sunken sites and their impact on tourism, and an evaluation of the Alexandria Library's role in shaping the city's global profile. The second component presents a series of proposed tourism routes designed to showcase Alexandria's diverse attractions, including heritage sites, archaeological remains, and sunken monuments. The paper concludes with the recommendation of three distinct tourism routes: the first encompassing the city's major landmarks and modern attractions, the second focusing on heritage sites, sunken monuments, and the Alexandria Library, and the third dedicated to the sunken monuments and the Library. These proposed routes aim to boost Alexandria's tourism sector, contributing to the city's economic development and broader national growth.

Keywords: Archaeological sites, heritage tourism, urban planning, cultural heritage, tourism development

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

EVALUATING THE IMPACT OF ELECTRONIC CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY: EVIDENCE FROM TWO HOTELS IN AUSTRIA

Dr. Emilia Huber, Dr. Franz Kiley

Department of Business Administration, University of Vienna, Austria

School of Hospitality Management, University of Salzburg, Austria

Abstract:

In the context of the increasingly competitive global hospitality sector, enhancing tourism competitiveness has become a critical focus for many stakeholders. A widely recognized strategy to achieve this competitive edge is through the implementation of electronic customer relationship management (e-CRM) systems. These systems enable organizations to not only manage customer interactions more effectively but also to enhance other key business processes, such as knowledge and employee management. Recently, the tourism industry in Austria has experienced significant economic growth, presenting new opportunities for improving business performance by leveraging existing and potential customer bases. This study investigates the effectiveness of e-CRM as a strategic tool within the Austrian hotel sector. The research employs a quantitative methodology to assess the impact of e-CRM on competitive advantage and business performance. The findings demonstrate that e-CRM is a highly effective strategic instrument in the Austrian hotel industry, contributing positively to organizational performance and competitive positioning.

Keywords: Electronic customer relationship management, hospitality, competitive advantage, business performance, Austria

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

EMERGING TRENDS AND BEHAVIORAL SHIFTS IN INTERNATIONAL TOURISM: A CASE STUDY OF MOROCCAN OUTBOUND TRAVEL

L. Moretti, A. Schmidt
University: University of Vienna, Austria

Abstract:

Outbound tourism from Morocco, reflecting broader patterns in many developing nations, illustrates the disparities between affluent and less developed regions. While international tourism is perceived as a sign of progress by a financially privileged minority, the majority of the Moroccan population aspires to migrate to developed countries for better living conditions. Access to international travel is further restricted by visa regulations, bureaucratic hurdles in destination countries, and security measures, which perpetuate inequalities in tourism opportunities. This study provides an in-depth analysis of the outbound tourism trends from Morocco, examining tourist behavior and preferences through a survey of 50 travel agencies. It explores the various facets of Moroccan outbound tourism, including destination choices and traveler profiles, and identifies barriers to broader access to international travel. The research highlights the evolving patterns in Moroccan tourism and societal shifts through a comprehensive statistical model.

Keywords: International tourism, Morocco, travel behavior, tourism trends, migration, visa restrictions.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

COMPARATIVE STUDY OF CHEILOSCOPY AND DACTYLOGRAPHY IN RELATION TO ABO BLOOD GROUPS: INSIGHTS FROM MOROCCAN AND MALAY POPULATIONS

Amina Benali, Ahmed El Ghazali, Fatima Zahra Bouhaddou

Department of Forensic Science, University of Marrakech, Morocco

Abstract:

The relationship between lip print patterns, fingerprint characteristics, and ABO blood groups is essential for forensic identification. This study aimed to investigate the prevalent ABO blood group types, lip print, and fingerprint patterns in two distinct populations. Additionally, it sought to identify any correlations between these patterns and blood groups to enhance identification accuracy. The research involved 60 healthy participants (30 males and 30 females) from each population. Lip prints and fingerprints were collected and categorized using Tsuchihashi's and Michael Kuchen's classifications, respectively. The findings revealed that the ulnar loop pattern was the most common in both populations. Blood group A was most frequent among Moroccans, while Malaysians predominantly had blood groups O and B. Significant associations were found between lip print and fingerprint patterns, particularly in the second quadrant for Moroccan males and the first quadrant for Malaysian males. For Malaysian females, a notable correlation was observed in the fourth quadrant. Regarding blood groups, 89.5% of ulnar loops in Moroccan males were significantly related to blood group A. These results highlight the connection between fingerprint patterns, lip prints, and ABO blood groups. Further research with larger sample sizes is recommended to validate these findings.

Keywords: ABO, cheiloscopy, dactylography, Moroccans, Malaysians

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

REGIONAL DIPLOMACY AND FEDERALISM: THE ROLE OF MEXICAN SUB-STATE GOVERNMENTS IN INTERNATIONAL AFFAIRS

Omar El Ghazali, Ait Bouhdid, and Amina Boudraoui

Institution: University of Marrakech, Morocco

Abstract:

This study examines the involvement of Mexican sub-state governments (SSGs) in international relations, addressing several key questions: 1) What factors have driven the recent surge in their international engagements? 2) How does federalism influence the foreign policy activities of Mexican federal units? 3) What are the various levels of international involvement among SSGs, and how have these evolved over the past decade? 4) In what ways do Mexican federal units institutionalize their international interactions? 5) How do these units perceive their roles and capacities in the context of internationalization? The initial analysis highlights that the increased international activities of SSGs are a result of heightened global interdependence, globalization, as well as national democratization, decentralization, and structural reforms. The subsequent discussion asserts that modern Mexican federalism provides incentives for SSGs to engage more actively in global affairs. The study reveals significant variations in the extent of international participation among these units, assessed at three points: 2004, 2009, and 2014, and explores the changes over the past decade. Additionally, it explores the institutional frameworks that support SSGs' international activities through the examination of Inter-Governmental Agreements (IGAs). The concluding section provides insights into the perceptions and capabilities of Mexican sub-state governments regarding their international relations.

Keywords: Federalism, regional diplomacy, sub-state governments, international relations, Mexico.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

EVALUATING TORTURE VIOLATIONS IN SPAIN AND THE EUROPEAN HUMAN RIGHTS FRAMEWORK

Ana Paula Santos,

University of Malaya, Malaysia

Abstract:

Article 3 of the European Convention on Human Rights (E.C.H.R.) asserts that no individual shall be subjected to torture, inhuman, or degrading treatment. In Spain, this principle is mirrored by Article 15 of the Spanish Constitution, which necessitates a cohesive interpretation of both provisions. Despite relatively few sanctions imposed by the European Court of Human Rights (E.C.t.H.R.) for Spain's failures in investigating torture allegations, there is a discernible trend towards increased violations of Article 3. This study explores judicial decisions that highlight breaches of Article 3 of the Convention, focusing on rulings from the Strasbourg Court between 2012 and 2016, with consideration given to earlier cases if they offer relevant insights. The analysis identifies two primary groups frequently bringing forth claims of torture or degrading treatment: immigrants and individuals accused of terrorism. The evolution of immigration and terrorism patterns raises concerns about the adequacy of national regulations in addressing these issues effectively.

Keywords: European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights, judicial decisions, Spanish Constitution, torture.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

A CONSTITUTIONAL PERSPECTIVE ON WATER AND ENERGY RIGHTS

Maria Santos, Wei Chen,

National University of Laos, Laos

Abstract:

This paper delves into the constitutional dimensions of human rights related to water and energy, with a focus on advancing the legal frameworks supporting sustainable development. The right to water serves as a quintessential example of third-generation fundamental rights, akin to the right to access energy, especially electricity. Additionally, the right to energy efficiency is categorized as a fourth-generation right. This study examines these rights within the context of their legal recognition and underscores the need for both policymakers and citizens to advocate for their enhancement and proper implementation. The urgency of addressing climate change and promoting sustainable development necessitates a robust legal framework for water and energy rights. It is essential that we embrace the principle of the "rule of law" for water and energy.

Keywords: Climate change law, energy efficiency, fundamental rights, sustainability, water.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

EXAMINING THE IMPACT OF LANGUAGE ON MINORITY RIGHTS

Ahmed Farouk, Youssef Ibrahim, Amina Said
Faculty of Social Sciences, Helwan University, Egypt

Abstract:

Language serves as a crucial element of ethnic identity and cultural expression. The suppression or prohibition of a language constitutes a severe form of racism and discrimination. Racism can arise not only from physical attributes such as skin color but also from the marginalization of ethnic characteristics, including language and cultural practices. Discrimination based on ethnicity and race is a pervasive issue affecting both minority and majority groups worldwide. In contemporary times, few countries are homogenous in terms of race, ethnicity, culture, and language. In multinational states, such as Iran, Switzerland, and India, diverse communities maintain unique linguistic and cultural traditions. The complex nature of human rights issues, along with their varied implications, requires comprehensive respect for all citizens' rights according to both national and international standards. This includes addressing the specific needs of minority groups, religious and political factions, children, women, and workers. Failure to uphold these rights can lead to significant challenges on local, regional, and global levels.

Keywords: Language, minority rights, ethnicity, discrimination

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

EVALUATING CONSTRAINTS ON TAX COMPLIANCE CONTROL: A NOVEL METHOD FOR TAX GAP ANALYSIS

A. B. Kudaibergenov, Z. M. Toktogulov
Kyrgyz State University of Construction and Architecture, Kyrgyzstan

Abstract:

Tax authorities aim to enhance voluntary taxpayer compliance to address the "tax gap," which represents the disparity between taxes owed and taxes collected. This paper presents an alternative perspective by acknowledging that, even with complete information, there are inherent constraints that limit the effectiveness of measures intended to reduce the macro-level tax gap. These constraints are not solely due to limited resources but are fundamental to the tax system itself. By reformulating established results and examining tax compliance through the lens of a single covariate population, the paper applies logistic mapping to explore the dynamics of non-compliance over time. This approach aligns with historical tax gap studies conducted in the U.S. over the last fifty years, considering the reported margins of error. The paper also addresses limitations and proposes recommendations for future research, along with implications for tax policy.

Keywords: Tax legislation, taxpayer compliance, tax gap, income taxation.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

BALANCING CONFIDENTIALITY AND PUBLIC INTEREST IN FOREIGN INVESTMENT ARBITRATION: A CRITICAL ANALYSIS

Aigul Toktogulova, Nursultan Esenbekov

Aigul Toktogulova, Kyrgyz National University, Kyrgyzstan

Nursultan Esenbekov, University of Central Asia, Kyrgyzstan

Abstract:

Economic globalization, driven by market and capital liberalization, has significantly advanced national economic development and increased the need for resolving disputes arising from foreign investments. Arbitration is favored for its efficiency, specialized skills of arbitrators, and impartiality, serving as a key mechanism in this regard. However, the principle of confidentiality in arbitration often conflicts with the need to safeguard public interest. This study highlights the urgent need for developing effective mechanisms to balance transparency with confidentiality. Through a comprehensive review of relevant literature and jurisprudential analysis, this paper explores various solutions and proposes the most effective approaches. While transparency is crucial to uphold public interest, it demands that the arbitration process be accessible to the public. Efforts by UNCITRAL to integrate transparency into arbitration practices are still inadequate. Given the impact of foreign investment arbitration on state citizens, it is essential to establish mechanisms that reconcile procedural secrecy with public interest. Foreign investment arbitration, straddling the realms of international and administrative arbitration, requires distinct regulations in each jurisdiction to address confidentiality and its exceptions appropriately. This analysis seeks to define the boundaries where individual rights and public interest must yield to the principle of transparency.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

THE IMPACT OF DIGITAL TRANSFORMATION ON ORGANIZATIONAL PERFORMANCE IN ALGERIAN SMES: A META-ANALYSIS

Sihem DJIDJIK

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Ankara, Turkey.
Business Administration, management and organization
https://orcid.org/0000-0002-8795-9147
djidjiksihem91@gmail.com

ABSTRACT

Digital transformation is a decisive process of organizational change using digital technology to improve performance. In Algeria, digital transformation takes various forms, including changes in operational processes, business models and organizational culture. This study aims to examine the impact of digital transformation on the performance of Algerian businesses and uses literature review methods to analyze studies published between 2013 and 2023. The results show that digital transformation has a positive and significant impact on Algeria's SMEs performance, improving efficiency, productivity and competitiveness in the market. However, the impact of digital transformation depends on specific factors in Algeria, such as organizational size, industry sector, cultural willingness to change and capacity to manage technological change. In addition, structural challenges such as limited digital infrastructure and skills gaps affect the speed and success of digital adoption in Algerian organizations. To fully benefit from digital transformation, Algerian companies need to address these contextual challenges and improve digital capabilities to ensure lasting performance improvements.

Keywords: Digital transformation, Organizational performance, Algerian SMEs.

I. INTRODUCTION

The improvement of business performance remains an important objective of all sectors, including Algerian enterprises. In recent years, digital transformation (DT) integration has gained a significant importance because organizations recognize the transformational power of technology in boosting productivity, competitiveness and operational efficiency (Alkoub, 2023). Digital transformation refers to the strategic adoption of digital technologies (DTs) to significantly improve the performance, value creation and customer experience of organizations. As the world's business environment becomes increasingly digital, Algerian companies face both pressure and opportunities to integrate DT into their business (Ramdani & Guetib, 2024). Digital transformation has been widely studied; early research has shown that IT capabilities are directly related to business results. For example, Melo et al. (2023) has shown that IT capabilities significantly influence financial and operational performance and offer competitive advantages to enterprises. However, recent research has begun to explore more complex relationships and suggests that the real value of digital transformation lies not only in the technology itself, but also in how it is integrated into organizational strategies to

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

promote innovation, efficiency and sustainability (Teng et al., 2022). This focus shift highlights that digital transformation is not a universal solution but requires the integration of specific business processes and objectives to achieve meaningful results.

In Algeria, digital transformation presents mixed landscapes, the country is experiencing increasing interest in adopting digital technologies in a wide range of sectors, particularly in telecommunications, banking and energy (Bouberka et al., 2023). On the other hand, obstacles such as infrastructure gaps, high implementation costs and limited digital literacy continue to obstruct widespread adoption. The Government of Algeria has initiated several programmes to promote digitalization, such as the Algerian Digital Strategy (Moktar 2024), aimed at promoting the digital economy through the promotion of innovation, entrepreneurialism and IT development. However, progress has been gradual, and many companies, especially SMEs, are still struggling to fully adopt digital transformation due to resources constraints and the complexity of integrating new technologies into existing business models (see Table 1).

Table 1. Definitions of Digital Transformation in the Context of Algerian Organizations

Term	Definition
Digital Transformation	The integration of digital technology into all areas of a business, fundamentally changing how you operate and deliver value to customers.
Algerian Organization	Organizations in Algeria adapting to digital changes to improve efficiency and customer engagement.

Author's own creation

Furthermore, Algerian companies have increasingly recognised that digital transformation is not only about the implementation of new technologies, but also about fundamentally rethinking their business models to adapt to the digital age (New York, 2024). This includes developing new skills, changing organizational cultures and creating a continuous learning and innovation environment. For example, companies in Algeria that have successfully adopted DT have seen improvements in operational efficiency, customer engagement and decision-making processes. These companies use cloud computing, data analysis and automation technologies to streamline operations, reduce costs and offer customers more personalized services (Lucif 2023). Conversely, Algeria's digital transformation also brings with it some challenges. One of the main obstacles is the high initial investment required for digital infrastructure, which is expensive for small and medium-sized enterprises (SMEs). Furthermore, there is a shortage of qualified professionals with the skills required to effectively manage and implement digital technologies (Abu El-Nasr 2023). This lack of competence limits organizations' ability to fully exploit digital tools, leading to an insufficient use of technology and a missed growth opportunity. Furthermore, concerns about data privacy and cybersecurity are becoming increasingly important as companies adopt digital solutions, and many Algerian companies lack the necessary safeguards for protecting sensitive information (ARIBI & BOUTARFA 2024).

Despite these challenges, Algeria's potential benefits from digital transformation are enormous. Companies that successfully navigate the digital shift may see significant improvements in

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

their competitiveness both nationally and internationally. Digital tools can better understand market trends, optimize supply chains, and improve customer service offerings for Algerian companies (LAKHDARI, 2024). For example, by adopting a digital platform, companies can reach new markets, increase operational agility, and promote innovation through data-driven insights. These advantages are crucial to Algerian businesses competing in the global economy, where digital capabilities often determine their ability to adapt to rapid changes in the market.

Moreover, digital transformation can play an essential role in addressing a wider economic challenge in Algeria. Diversification of the economy away from oil dependence has been a central focus for policy makers, and digitalization is a path towards the development of new industries and services (Arnaout et al., 2019). For example, the rise in electronic commerce, finance and digital services in Algeria reflects the increasing role of technology in economic diversification. By promoting the digital economy, Algeria can create new employment opportunities, encourage entrepreneurial activity and improve productivity in various sectors. Because digital technology is increasingly playing an important role in shaping business futures, Algerian companies need to develop clear digital transformation strategies that meet their long-term goals. This includes investing in appropriate technologies, educating employees and creating an innovation culture that embraces change. For many organizations, this transformation is not a technological change but a strategic imperative that determines the potential for future success.

The aim of this research is to deepen the digital transformation state of Algeria and explore the opportunities and challenges faced by companies in trying to improve performance through digital means. The study examined the different dimensions of digital transformation (e.g. its impact on organizational performance, leadership roles, and the importance of developing digital competences), and sought to understand how Algerian companies can optimize digital strategies and maintain competitiveness in the rapidly evolving global market.

II. METHODOLOGY

This research uses a meta-analysis literature review method, based on the PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Review and Meta-Analysis). The methodology was designed to identify and analyse research on digital transformation and its impact on the performance of Algerian small and medium-sized enterprises. The PRISMA framework provides a systematic method of systematic review and meta-analysis, it also emphasizes the transparency and replication of research and ensures a thorough review process (Gurevitch et al., 2018).

A. Literature Search

The literature search focuses on academic publications in the form of articles in journals and conference papers, especially research conducted in Algeria. Search processes use keywords related to research problems and objectives. The selected keywords for this study include digital transformation, organizational performance, and Algeria. The search is carried out through various databases such as Google Scholar and Scopus to ensure that relevant research

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

is thoroughly covered. The interest period is between 2013 and 2023, which witnessed considerable technological progress and a progressive increase in the adoption of digital media among Algerian companies. This time frame was chosen to reflect the evolving digital transformation landscape in Algeria, particularly given the recent government initiatives aimed at promoting digitalization in all sectors.

B. Eligibility and Exclusion Criteria

The criteria for eligibility for the meta-analysis are designed to ensure the relevance and quality of the selected studies. Only scientific research published in English and French language journals between 2013 and 2023 are considered. Studies must be consistent with the research questions set and preferably using quantitative methodologies, especially those using survey methodologies. In addition, the research should include quantitative approaches such as correlation analysis and regression analysis techniques and provide a clear definition of key concepts such as digital transformation and organizational performance. Research must include digital transformational antecedents and dimensions and uses established tools to measure digital transformation and organizational performance. On the contrary, studies that do not relate to the research subject, published in non-English or French languages, consist of field books or published in journals or conference proceedings prior to 2013 will be excluded from this review. These criteria ensure that the review focuses on high-quality and relevant literature to understand the impact of digital transformation on the organizational performance of Algerian SMEs.

C. Data Analysis Method

Data analysis involves synthesis of the results of selected literature to obtain significant insights into the relationship between digital transformation and the organizational performance of Algerian small and medium-sized enterprises. The analysis uses qualitative content analysis techniques, which include systematic classification and thematic research of literature. According to Krippendorff (2018). This qualitative approach is analytical and flexible, allowing the emergence of new concepts in the research process (see figure 2).

Table 2. Eligibility and Exclusion Criteria

Criteria Type	Criteria
Eligibility	Scientific research published in English and French language journals
Eligibility	Publications from the years 2013 to 2023
Eligibility	Research that aligns with the formulated research questions
Eligibility	Preference for qualitative studies utilizing survey methodologies
Eligibility	Use of quantitative approaches involving correlation or regression analysis techniques
Eligibility	Inclusion of transformational digital antecedents and dimensions

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Eligibility	Utilization of established tools for measuring digital transformation and organizational performance
Exclusion	Studies unrelated to the research topic
Exclusion	Publications not written in English or French
Exclusion	Journals or proceeding books published before 2013

Author's own creation

III. RESULTS AND DISCUSSION

D. Analysis of Results

Using the PRISMA methodology (Moher, 2015), 37 journals were identified focusing on the impact of digital transformation on organizational performance, especially in the Algerian context. This systematic review of the literature uses a variety of academic databases, including SCOPUS, Google Scholar and the Web science.

E. Meta-Analysis-Overview

Meta-analysis, conducted during this review of literature, is an empirical resource that allows a comprehensive summary and critical analysis of relevant articles (Rosenthal and DiMatteo, 2001). Furthermore, it facilitates the classification of articles based on specific criteria, which is necessary to address research issues and synthesize quantitative and qualitative evidence.

F. Systematic Literature Review Process

The systematic literature review took place in three main phases (see Table 3) to ensure a comprehensive analysis of the impact of digital transformation on Algerian organizational performance. The first stage was the search and extraction of articles, and between January 2013 and 2023, 125 journals were published. This first search used keywords such as "digital transformation" and "organization performance", producing 83 titles from SCOPUS and 42 from Google Scholar. In the second phase, the identified articles were organized in JASP for further analysis, and the duplicate entries were confirmed and the total number of articles maintained. Subsequently, more specific selection processes were implemented in accordance with the established inclusion and exclusion criteria. Articles that did not meet these standards, including books, thesis, short reports and non-empirical studies, were removed. Eventually, only international conference proceedings and peer-reviewed journal articles were retained because they met the inclusion criteria for this review (Suhari et al., 2024).

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Table 3. Stages of the Systematic Literature Review on Digital Transformation and Organizational Performance in Algeria.

Stage	Details	Number of Articles
1. Searching and Retrieving Articles	Conducted an initial search for online journal articles on "Digital Transformation" and "Organizational Performance" from January 2013 to 2023.	**125** (83 from SCOPUS, 42 from Google Scholar).
2. Filtering and Sorting	Organized articles using JASP, confirmed no duplicates, and applied eligibility/exclusion criteria.	**64**
3. Final Count After Exclusions	Total articles remaining after applying criteria, with 19 articles included.	**34**

Author's own creation

G. Key Findings and Implications

The adoption of digital technologies by Algerian small and medium-sized enterprises has increased in recent years, mainly due to the government's initiatives to promote digitalization and technological innovation. This trend has improved operational efficiency, customer engagement, and adaptability to market changes, and many SMEs adopting digital transformation have reported increased competitiveness and expansion of market access. However, adoption rates vary depending on the sector, and some sectors face major challenges. These challenges include limited access to technologies and infrastructure, especially in rural areas, lack of qualified personnel to implement and manage digital solutions, and resistance to changes arising from traditional business practices (see table 4).

Table 4. Key Findings from the Analysis of Digital Transformation and Organizational Performance in Algerian SMEs.

Findings	Details
Adoption Trends	Gradual increase in digital technology adoption among Algerian SMEs, driven by government initiatives. Varies across sectors.
Impact on Performance	Enhanced operational efficiency, improved customer engagement, and greater adaptability reported by SMEs investing in digital tools.
Challenges Faced	Limited access to technology, lack of skilled personnel, resistance to change, and inadequate funding.

Author's own creation

The adoption of digital technologies by Algerian small and medium-sized enterprises has increased in recent years, mainly due to the government's initiatives to promote digitalization and technological innovation. This trend has improved operational efficiency, customer engagement, and adaptability to market changes, and many SMEs adopting digital transformation have reported increased competitiveness and expansion of market access.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

However, adoption rates vary depending on the sector, and some sectors face major challenges (Figure 1).

These challenges include limited access to technologies and infrastructure, especially in rural areas, lack of qualified personnel to implement and manage digital solutions, and resistance to changes arising from traditional business practices. In addition, insufficient funding and investments in digital initiatives are hindering the scaling of digital transformation efforts, highlighting the need for targeted strategies to address these barriers and to fully take advantage of the advantages of digital technologies.

Figure 1. PRISMA Flow Diagram for Article Selection on Digital Transformation and Performance

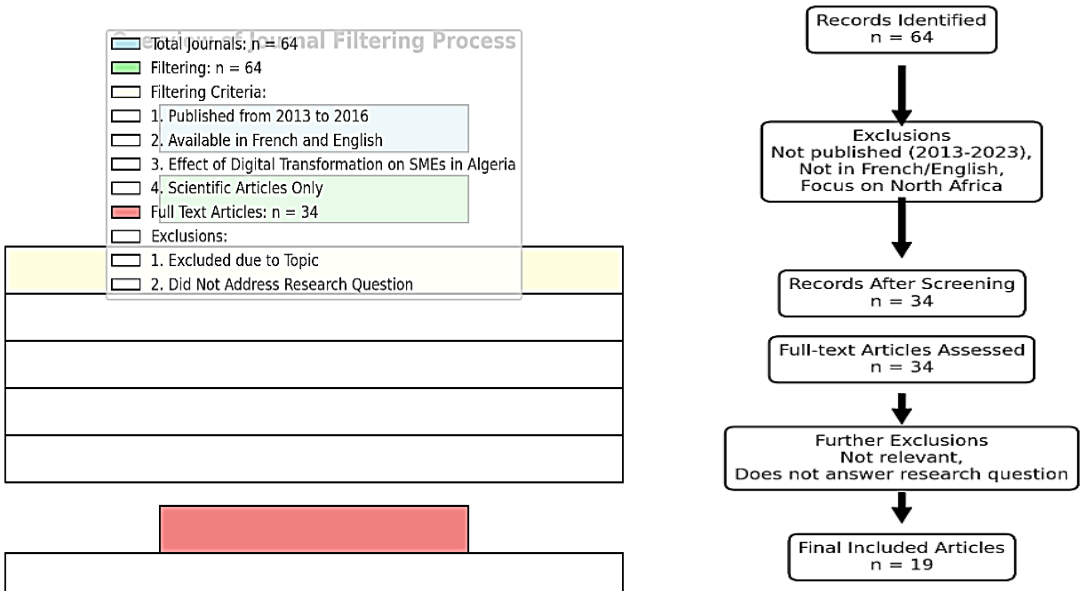

Author's own creation

The filtering process, as previously described, resulted in an initial selection of n=64 articles. Articles that did not meet the following criteria were excluded: publications dated outside the 2013-2023 range, articles written in languages other than French or English, and those not specifically addressing the impact of digital transformation on the performance of SMEs in Algeria (rather than North Africa as a whole, due to cultural similarities).

However, after applying these filters, the number of full-text articles was reduced to n=34. Additional exclusions were made for articles that were either not relevant to the research topic or did not address the research question, resulting in a final count of 19 articles that passed both the first and second filtering stages.

IV. ANALYSIS AND DISCUSSION

The meta-analysis of this research draws upon a diverse collection of journal articles. For the years 2013 through 2017, and again in 2019, 2020, 2021, and 2022, each year contributed a

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

singular article to this scholarly discourse. Notably, 2023 stands out with an impressive trio of contributions (see Figure 2).

Figure 2. Number of Articles per year on digital transformation and organizational performance

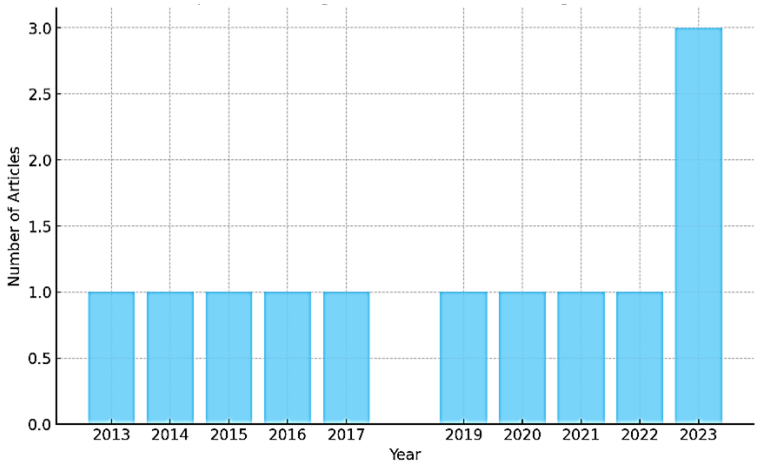

Author's own creation

Analysis of various definitions of digital transformation has revealed a prominent theme: it is often described as a process of seamlessly integrating digital technology into all aspects of an organization. This definition accounts for 93.7% of the total number, highlighting the crucial interaction between digital technology and organizational dynamics. On the contrary, the alternative definitions accounted for 6.3% of the results. Further examination of the frequency of definitions of the impact of digital transformation on organizational performance showed that 17.7 per cent relate to digital technology, 24.8 per cent to organizational aspects and 14.7 per cent to efficiency, productivity and competitiveness improvements (Figure 3).

Figure 3. Scales of digital transformation

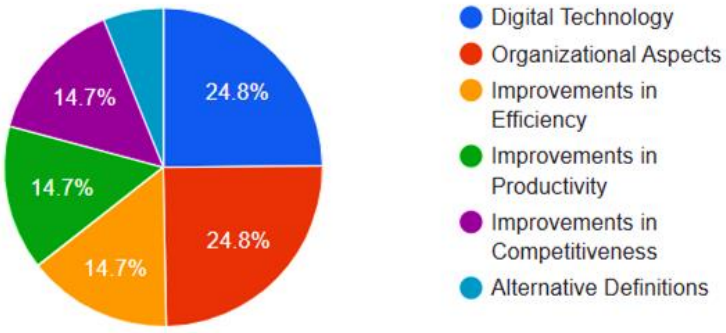

Author's own creation

Research into how digital transformation affects organizational performance shows that its definition is influenced by the specific research objectives and unique context of each organization. Recurrent themes include the integration of digital technologies, the change of

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

organizational culture and objectives for improving efficiency, productivity and competitiveness. Digital transformation is divided into internal factors such as business models, technologies, processes, leadership, products and services, and external factors such as cultural influences. The most important elements are business models, digital technologies and processes that significantly improve organizational efficiency and competitiveness.

The main drivers of digital transformation include technological progress, competitive pressure, changes in consumer behaviour, and leadership in the transformation. In addition, external influences such as government policies and market dynamics contribute to the landscape. To successfully navigate digital transformation, organizations must formulate specific strategic plans according to their specific needs, assign priority to the basic elements, gradually implement changes, and continuously evaluate progress on a global scale: the ratio of 37.8 per cent of digital technology (e.g., efficiency, productivity, competitiveness); the ratio of 42.3 per cent of medium-sized digital technology integration (e.g., technological progress, competitive pressure, consumer behaviour, transformation leadership); the ratio of 13.2 per cent of external influences (e.g., government policies and market dynamics).

Figure 4. Impact of digital transformation of organizational performance

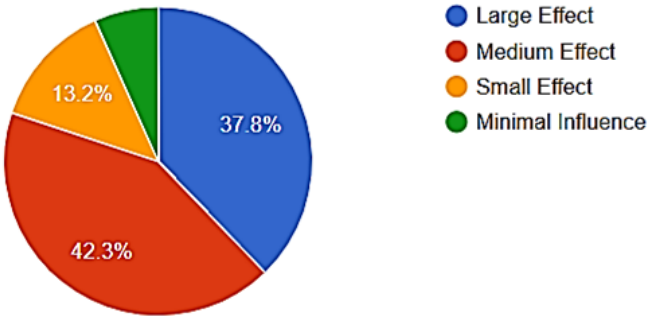

Author's own creation

V. CONCLUSION

Research highlights the critical role of digital transformation (DT) in improving the performance of small and medium-sized enterprises in Algeria. Although Algerian companies face various challenges such as infrastructure shortages, high implementation costs and limited digital literacy, they are increasingly acknowledging the importance of integrating digital technologies into business models. The systematic review of the literature shows that successful digital transformation requires not only technology adoption, but strategic alignment with organizational objectives, the promotion of innovative culture and the development of necessary skills. The results show that organizations capable of effectively managing digital environments can significantly improve operational efficiency, customer engagement and market competitiveness. However, the discrepancies in adoption rates in different sectors

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

highlight the need for a targeted strategy to address specific challenges facing different industries.

Algeria's SMEs can take advantage of the potential of digital transformation to promote sustainable growth and contribute to the country's broad economic diversification efforts by investing in digital capabilities and fostering continuous learning cultures. Overall, this study underlines the need for Algerian enterprises to embrace digital transformation as a strategic necessity rather than simply a technological advance and thus pave the way for future success in an increasingly digital global economy.

VI. RESEARCH LIMITATIONS

This study is limited to Algeria and may affect the generalization of the results in other contexts. The literature review covers studies conducted between 2013 and 2023 and may neglect the most recent developments in digital transformation. reliance on peer-reviewed articles can lead to publication biases, and the omission of qualitative research limits the understanding of the subject. Furthermore, the number of studies included may affect the robustness of the conclusions on the impact on organizational performance, while language limitations restrict the inclusion of relevant studies published in other languages.

REFERENCES

Abu El-Nasr, M. M. Digital Transformation and E-Government: Reality and Aspiration, Arab Journal of Informatics and Information Security, Arab Organization for Education, Science and Culture, Algeria, 4(11), 2023, pp. 45-70.

Arkoub, K. The Role of University Business Incubators in Digital Entrepreneurship, Arsad Journal for Economic and Management Studies, 6(1), 2023, pp. 69-78.

Arnaout, A., Bakhti, S., Thonhauser, G. Managing Challenges for Digital Transformation Initiative in a National Drilling Contractor-A Case Study from Algeria, SPE Middle East Oil and Gas Show and Conference, March 2019, p. D022S061R002.

Arribi, C., Boutarfa, S. Digital Transformation: Opportunities and Challenges of Digitization in Algeria, Economic Researcher Review, 12(1), 2024.

Bouberka, M., Fadel, S., Derrar, H. Digitalization and the Information Society in Algeria: Digital Transformation Actors and Key Variables, Econometrics, 27(2), 2023, pp. 21-44.

Gurevitch, J., Koricheva, J., Nakagawa, S., Stewart, G. Meta-analysis and the Science of Research Synthesis, Nature, 555(7695), 2018, pp. 175-182.

Hansen, C., Steinmetz, H., Block, J. How to Conduct a Meta-Analysis in Eight Steps: A Practical Guide, Management Review Quarterly, 2022, pp. 1-19.

Krippendorff, K. Content Analysis: An Introduction to its Methodology, Sage Publications, 2018.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Lakhdari, N. The Impact of Digital Transformation on Economic Growth in Algeria: An Econometric Study, Al Bashaer Economic Journal, 10(2), 2024.

Loucif, A. Accelerating Digital Transformation to Achieve Sustainable Development in Algeria, Agathos, 14(2), 2023, pp. 225-240.

Melo, I. C., Queiroz, G. A., Junior, P. N. A., de Sousa, T. B., Yushimito, W. F., Pereira, J. Sustainable Digital Transformation in Small and Medium Enterprises (SMEs): A Review on Performance, Heliyon, 9(3), 2023.

Mokhtari, A. Digital Transformation in Algeria as an Inevitable Necessity in Light of Globalization, Journal of Law and Sustainable Development, 12(8), 2024, e3926-e3926.

Nouria, K. The Role of Digital Transformation in Achieving Economic Well-being: The Case of Algeria, WSEAS Transactions on Business and Economics, 21, 2024, pp. 1698-1712.

Ramdani, K., Guetib, A. Contracting Assistance in the Era of Digital Transformation in Algeria, Dirassat Journal Economic Issue, 15(1), 2024, pp. 103-118.

Rosenthal, R., DiMatteo, M. R. Meta-analysis: Recent Developments in Quantitative Methods for Literature Reviews, Annual Review of Psychology, 52(1), 2001, pp. 59-82.

Suhari, I. R. P., Putra, A., Sain, M. The Effect of Digital Transformation on Organizational Performance: A Meta Analysis.

Teng, X., Wu, Z., Yang, F. Research on the Relationship between Digital Transformation and Performance of SMEs, Sustainability, 14(10), 2022, p. 6012.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİNDE EĞİTİM HARCAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Sabiha OLTULULAR[1]
Elif YESİR

Özet

Bu çalışmada, Türkiye'nin eğitim harcamaları, uluslararası bir perspektifle değerlendirilmiş; OECD ülkeleriyle karşılaştırılarak kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Eğitim kalitesini belirleme yönünde önemli bir değişken olan toplam eğitim harcamaları; eğitim kurumlarına yapılan harcamaların gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı, eğitim harcamalarının bütçe içerisindeki payı, finans kaynağı açısından eğitim harcamaları ve yıllık öğrenci başına yapılan eğitim harcamaları gibi göstergelerle değerlendirilmiştir. Türkiye'deki eğitim harcamalarının son yıllarda belirgin bir şekilde arttığı gözlemlenirken OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında artışın daha az olduğu görülmektedir. Eğitim kalitesinin artırılması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanabilmesi, bireysel olarak refahın yükseltilmesi için eğitim harcamalarının bütçe içindeki payının artırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Eğitim Harcamaları, Türkiye, OECD Ülkeleri

Comparison of Education Expenditures in Turkey and OECD Countries

Abstract

This success offers comprehensive review of Turkey's education expenditures from international perspective, comparing them with OECD countries. Education expenditures, which are important variable in determining changes in education; indicators as the ratio of expenditures on education students to gross domestic product, share of education expenditures in budget, education expenditures in terms of finance, annual education expenditures per student. While it has been observed education expenditures in Turkey have increased significantly recent years, they are extremely low compared to OECD countries. To achieve sustainable economic gr development and increase individual welfare, comprehensiveness of education and therefore education expenditures depend on investments.

Keywords: Education, Education Expenditures, Türkiye, OECD Countries

[1] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, soltulular@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5548-1740

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

1.GİRİŞ

Eğitim, toplumların gelişim süreçlerinde belirleyici bir etki oluştururken, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikleri şekillendiren temel bir faktördür. Eğitim, bireylerin yeteneklerini geliştirmelerine, istihdam olanaklarına erişmelerine, ekonomik refahlarını artırmalarına ve toplumsal katkıda bulunmalarına yardımcı olan önemli bir süreçtir. Bu nedenle, eğitim sistemleri ve eğitim harcamaları, bir ülkenin geleceği üzerinde derin etkilere sahiptir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini belirlemede ya da gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülke sınıflandırmalarında, milli gelir içindeki eğitim harcamaları önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Bu gösterge, bir ülkenin eğitim sistemine ve beşeri sermaye gelişimine ne kadar yatırım yaptığını değerlendirmekle birlikte uluslararası karşılaştırmalarda önemli bir referanstır. Bununla birlikte ülkenin refahı ile eğitime ayrılan kaynağın yüksek olması arasında çok kuvvetli pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Eğitime ayrılan finansal kaynağın artırılması ve böylece eğitim seviyesindeki yükselme ile ortaya çıkan pozitif dışsallıklar sayesinde o ülkedeki ekonomik ve sosyal kalkınma düzeyi artmaktadır. Eğitim için yapılan harcamalar sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin temel anahtarıdır. Beşeri sermayenin önemi ile ilgili teoriler birlikte değerlendirildiğinde, eğitimli işgücünün teknolojik yenilikleri daha hızlı kavradığı, bu sayede yeni teknolojik gelişmeler ve buluşlarla birlikte bilgiye dayalı üretime öncülük ederek milli hasılanın hızlı artmasına katkı sağlamaktadır. İşgücünün eğitilmesi işgücü verimliliğini artırmakta ve ulusal geliri olumlu bir şekilde etkilemektedir.

Devlet bireylerden topladığı kamu gelirlerini toplumsal ihtiyaçları karşılamak için tam kamusal mal ve hizmet (adalet ve milli savunma için yapılan harcamalar) ile yarı kamusal mal ve hizmet (sağlık ve eğitim gibi diğer hizmetler için de harcamalar) yönünde harcamaktadır. Sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak da ülkelerin, halkın tamamını kapsayıcı bir şekilde eğitime çok daha fazla önem ve kaynak aktarması gerekmektedir.

Ülkelerin gelişmişlik seviyelerini gösteren en önemli göstergelerden biri de eğitimdir. Ülkelerin eğitime verdikleri önem, eğitim için tahsis edilen finansal kaynakların bir yansımasıdır. Eğitimin finansal kaynağı ne kadar büyükse nitelik ve nicelik olarak eğitim kalitesi de o kadar artmaktadır. Eğitim finansmanı, eğitim hizmetlerinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli parasal kaynakların elde edilme sürecidir. Eğitim harcamalarının artması, bir ülkenin beşeri sermaye birikimini artırmakta ve ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir.

Eğitim harcamalarını sadece devletin üzerine aldığı bir hizmet anlayışının ötesine geçerek, özel sektörün de bu alanda etkin bir rol üstlenmesi gerekliliği vurgulanmalıdır. Özel okullar, eğitim materyali üreticileri, özel eğitim kurumları ve benzeri özel sektör aktörleri, eğitim hizmetlerinin çeşitlenmesine ve kalitesinin artmasına katkıda bulunabilir. Özellikle üniversite düzeyinde, özel üniversiteler, araştırma kurumları, eğitim ve araştırma alanındaki yeniliklere öncülük edebilirler. Bu şekilde, özel sektörün eğitim alanındaki katkıları, eğitim sisteminin daha çeşitli ve rekabetçi olmasına yardımcı olabilir. Ancak, bu süreçte denetim ve kalite kontrol mekanizmalarının etkili bir şekilde işlemesi önemlidir. Eğitim, toplumun en değerli varlıkları olan genç nesillerin yetişmesini sağlayan bir alan olduğu için, eğitim hizmetlerinin kalitesi ve erişilebilirliği konularında titizlikle çalışılmalıdır. Bu noktada hem devletin hem de özel sektörün işbirliği yaparak eğitim alanında daha iyi sonuçlar elde edebileceği bir denge sağlanmalıdır.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Kamu hizmetleri, toplumun ortak gereksinimlerini karşılamak ve kamu yararını artırmak amacıyla, yasal bir süreç dahilinde devlet tarafından sunulan hizmetleri ifade etmekte, bu hizmetler; tam kamusal, yarı kamusal ve özel mal ve hizmetler şeklinde gruplandırılmaktadır (Akdoğan, 2011). Ülkelerin eğitim finansmanında, ağırlıklı olarak kamu kaynaklarının kullanıldığı dikkat çekmekte ancak eğitim kademeleri açısından incelendiğinde finansman dağılım yapısı farklılık göstermektedir. İlköğretim ve ortaöğretim sürecinde finansman genellikle kamu kaynaklarına dayanırken (Finlandiya, İsveç, Norveç, Almanya ve Türkiye gibi), yükseköğretimde bazı ülkelerde özel kaynaklar daha belirgin bir rol oynamaktadır (Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Avustralya gibi ülkeler).

2. Eğitim Harcamaları

Eğitim harcamaları, eğitim sistemini finanse etmek ve geliştirmek için ayrılan kaynakları ifade etmektedir. Bu harcamalar, öğrencilerin nitelikli eğitim almasını temin etmek ve eğitim kurumlarının işleyişini finanse etmek amacıyla eğitim kaynaklarının geliştirilmesi, planlanması ve uygulanmasını içermektedir. Eğitim harcamaları; öğretmen maaşları, okul altyapısı, öğrenci bursları, eğitim materyalleri ve eğitimle ilgili diğer giderleri kapsamaktadır. Eğitim harcamaları, bir ülkenin uzun vadeli başarısı ve sürdürülebilir kalkınması için vazgeçilmez bir rol oynamakta; ülkelerin beşeri sermayesini oluşturan en temel unsur olan eğitim sistemini desteklemek ve güçlendirmek için gerekli görülmektedir. İyi bir eğitim sistemi; bireylerin bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirirken aynı zamanda toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Eğitim harcamaları; işgücünün niteliğini artırarak daha rekabetçi ve üretken bir işgücü oluşturmada hayati bir rol oynamakta; ekonomik büyümeyi teşvik etmekte ve ülkenin uluslararası arenada rekabet edebilmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda eğitim, yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin azaltılmasına da etki etmektedir.

Eğitim harcamaları, büyük bir payını, kamu sektörü tarafından gerçekleştirilen en önemli sosyal ve beşeri harcamalardandır. Birçok gelişmiş ülkenin bütçesi incelendiğinde eğitim harcamalarının; büyüklük olarak, savunma harcamalarından sonra ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bu durumun en önemli nedeni diğer tüm faaliyetler ve iktisadi büyüme ile kalkınmanın temel belirleyici unsuru olabilmesi ve genellikle konsolide bütçede en büyük paya sahip harcama kalemi olmasıdır (Tezel, 2010).

Devletin doğrudan finansman yapısının yanında, kısmi finansman ve dolaylı finansman sağlaması da görülmektedir. Eğitim harcamalarının finansmanı, çeşitli kaynakların bir araya gelmesi ve farklı finansman yöntemlerinin kullanılması ile gerçekleşmektedir. Devletin doğrudan finansmanı; kamu okulları, üniversiteler ve eğitim programları gibi eğitim hizmetlerini doğrudan kamu bütçesi ve devlet kaynaklarıyla finanse ederek sağlamasıdır. Kısmi finansman; özel bağışlar, okul vakıfları ve dernekler gibi kaynaklar tarafından tahsis edilen bir finansman yöntemidir. Piyasa koşullarında eğitim hizmeti sunulması aşamasında devletin özel sektöre destek ve teşvik adı altında kaynak aktarması dolaylı finansmandır.

Bir sürecin verimli ve etkin çalışıp çalışmadığını belirlemenin en iyi yollarından biri, sistemin maliyet-fayda değerlendirilmesinin yapılmasıdır. Eğitim süreci içinde geçerli olan maliyet-fayda analizleri, politika belirleyiciler ve karar vericiler için de önemlidir. Türkiye'de, devletin ana finansman kaynağı olan bütçe, eğitim harcamalarının planlanması ve gerçekleştirilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Ülkenin bütçe büyüklükleri ile eğitim harcamalarının gelişimi arasında bir denge bulunması gerekmektedir. Bu dengeyi sürdürmek zorlu bir görevdir,

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

çünkü artan borç yükü cari ve yatırım harcamalarını olumsuz etkileyebilir (Voyvoda ve Yeldan, 2000).

2.1. Harcama Eğilimi

Cari ve sermaye harcamalarına ayrılan paylar zaman içinde genellikle istikrarlı kalsa da cari harcamalar toplam harcamaların yaklaşık %90'ını oluştururken, öğrenci başına düşen cari ve sermaye harcamaları miktarı hem ülkeler arasında hem de zaman içinde daha fazla değişkenlik göstermektedir.

Öğrenci başına harcama eğilimi, belirli bir harcama kategorisine ayrılan kaynakların payı ve nasıl tahsis edildiğini gösterir ancak bu finansmanın öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını veya öğretmenlerin gereksinimlerini karşılamak için yeterli olup olmadığı hakkında bilgi vermemektedir.

2012 ile 2019 yılları arasında, OECD ülkeleri genelinde eğitim sürecinde kamu kurumlarında öğrenci başına cari harcamanın yıllık artış oranı %2 ve en büyük artışlar (%4'ün üzerinde) Macaristan, İzlanda, Litvanya, Slovak Cumhuriyeti ve Türkiye'de yaşanmıştır. Özel kurumlarda, öğrenci başına cari harcamalar; Macaristan, İzlanda ve Letonya'da her yıl en az %4 artmasına rağmen, ilköğretimden yükseköğretime kadar verilerin mevcut olduğu diğer ülkelerde ise bu yıllar arasında genel olarak bir değişiklik olmamıştır.

Kamu kurumlarında öğrenci başına öğretmen maaşı, 2012 ve 2019 yılları arasında, verilerin mevcut olduğu çoğu ülkede artarken daha düşük eğitim seviyelerine göre yükseköğretim seviyesinde daha büyük artışlar gözlenmektedir. Yükseköğretimde öğretmen maaşı en çok Çek Cumhuriyeti, İzlanda, Litvanya ve Slovak Cumhuriyeti'nde artarken (yılda ortalama %5 ila %11 arasında), en büyük yıllık düşüş ise Meksika'da kaydedilmiştir (%5'in üzerinde). Yükseköğretimde, Kolombiya, İzlanda ve Slovak Cumhuriyeti en büyük artışları yaşarken (yılda %4 veya daha fazla), en büyük yıllık düşüşler ise Finlandiya ve Meksika'da kayda alınmıştır.

2012 ve 2019 yılları arasında kamu kurumlarında yükseköğretimde, öğrenci başına Ar-Ge harcamalarındaki ortalama yıllık büyüme oranı, ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Lüksemburg, OECD ülkeleri arasında yükseköğretim öğrencisi başına yapılan Ar-Ge harcamalarında lider konumdayken, Brezilya, Macaristan ve Polonya gibi ülkeler de bu alandaki yatırımlarıyla dikkat çekmektedir (ortalama artışlar yılda %5'ten fazla). Yükseköğretimde kamu kurumlarında öğrenci başına Ar-Ge harcamalarının Şili, Meksika, Portekiz ve Türkiye'de %1'den fazla azaldığı görülmektedir. Bu durum, bahsi geçen ülkelerin çoğunda, Ar-Ge'ye ayrılan fonlarda orantısal bir azalıştan ziyade öğrenci sayısındaki artışla açıklanabilir. Belçika ve Finlandiya'da kamu kurumlarındaki Ar-Ge harcamaları özel kurumlara göre daha hızlı arttığı ve 2012 ile 2019 yılları arasında, Slovenya ve İsveç'te kamu kurumlarında Ar-Ge harcamaları artarken özel kurumlarda düştüğü görülmektedir. İtalya ve Türkiye'de Ar-Ge harcamalarının hem kamu hem de özel kurumlarda azaldığı ancak özel kurumlarda bu azalmanın çok daha fazla olduğu dikkat çekmektedir.

Öğrenci başına sermaye harcamalarına bakıldığında; kamu ve özel eğitim kurumları arasında büyük farklılıklar gözlemlenmekte ve bu farkın kamu eğitim kurumlarında daha yüksek olduğu görülmektedir. Kamu kurumlarında, değerler yükseköğretim düzeyinde (1.600 ABD doları), yükseköğretim dışı düzeylere göre (900 ABD doları) yaklaşık iki kat daha yüksektir. Öğrenci başına sermaye harcamaları, özel kurumlarda, yükseköğretim seviyesinde 1.400 ABD doları

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

iken öğrenci başına en yüksek sermaye harcamaları, kamu kurumlarında yükseköğretimde Lüksemburg'dadır (3.000 ABD doları). Benzer şekilde ülkelerin yaklaşık %60'ında harcamaların kamu kurumlarında daha yüksek olduğu görülmektedir. Yükseköğretimde, özel kurumlarda, en yüksek miktarlar Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde (4.700 ABD dolarının üzerinde) gözlemlenmiştir. Tüm eğitim sürecinde, kamu kurumlarındaki en düşük değerler (400 ABD dolarından az) Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Kosta Rika, Meksika, Portekiz ve Birleşik Krallık 'tır (OECD, 2022).

2.2. Harcama Türleri

2.2.1. Cari Harcamalar

Kamu harcamalarının içinde önemli bir yer tutan cari harcamalar[1], bir organizasyonun veya bir ülkenin günlük işleyişini sürdürebilmek için yaptığı harcamalar olarak kabul edilmektedir. Bu harcamalar; genellikle devletin günlük işleyişini sürdürmek, kamu hizmetlerini sunmak, personel maaşlarını ödemek ve idari giderleri karşılamak amacıyla gerçekleştirilir. Cari harcamalar, devletin sürdürülebilirliği ve kamu hizmetlerinin (güvenlik, adalet ve sağlık gibi) etkin bir şekilde sunulması için gereklidir. Dolayısıyla, cari harcamalar aslında üretime katkıda bulunan harcamalardır ve toplumun ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için vazgeçilmezdir.

Eğitim bütçelerinin yaklaşık %90'ı cari harcamalara ayrılmaktadır. Cari harcamaların eğitim bütçesi içindeki payları, uzun dönemde genellikle sabit gibi görünse de öğrenci başına düşen harcamaların miktarı hem ülkeler arasında hem de zaman içinde önemli ölçüde değişebilir. Bu tür değişimler; toplumsal önceliklerin, ekonomik koşulların ve eğitim politikalarının etkisiyle gerçekleşebilir. Bu faktörler, eğitim finansmanının dinamiklerini şekillendiren ve dönüştüren unsurlardır. Dolayısıyla, farklı ülkelerde ve farklı dönemlerde öğrenci başına düşen harcamaların miktarı çeşitlilik gösterebilir. Ayrıca, zaman içinde eğitim bütçeleri ve harcamaları da değişebilir; ekonomik dönemler, krizler veya eğitim reformları, bu değişikliklerin tetikleyicileri olabilir. Eğitim harcamalarının sadece paylarına değil, aynı zamanda miktarlarına da dikkat etmek, eğitim sistemlerinin performansını ve erişilebilirliğini değerlendirmek için önemlidir.

2.2.2. Yatırım Harcamaları

Yatırım harcamaları[2], ekonomide sermaye birikimini sağlama, üretim kapasitesini artırma ile ilgili harcamalardır. Uzun vadeli bu harcamalar ekonomide milli geliri ve istihdam hacmini önemli ölçüde etkilemektedir. Eğitim yatırımları, bir ülkenin kalkınmasını destekleyen en önemli beşeri sermaye unsurlarından biridir ve bu yatırımlar, rekabetçi bir işgücünün

[1] Eğitimde cari harcamalar, bir eğitim kurumunun günlük işleyişini ve eğitim hizmetlerinin sunumunu desteklemek için yapılan harcamaları ifade etmektedir. Bu harcamalar; eğitim personelinin maaşları, öğrenci materyalleri, okul tesislerinin bakımı, enerji giderleri ve eğitim sürecinin sürdürülmesi için gereken operasyonel giderleri içermekte ve eğitim kurumlarının günlük işleyişini sürdürebilmeleri ve kaliteli eğitim hizmetleri sunabilmeleri için önemlidir. Belli bir limitin altındaki ekipman alımları da cari harcamalara dahildir. Ana eğitim görevine ek olarak, öğrencilerin beslenme, sağlık, ulaşım, hizmetler, okullar arası faaliyetler vb. için yapılan harcamaları kapsamaktadır (OECD, 2022).

[2] Eğitim yatırım harcamaları, bir ülkenin veya kurumun eğitim alanında gerçekleştirdiği finansal harcamaları ifade eder. Bu harcamalar, eğitim sistemini geliştirmeyi, eğitim kalitesini artırmayı, eğitim altyapısını güçlendirmeyi ve bireylerin eğitim seviyelerini yükseltmeyi hedefler. Bu harcamalar, eğitim kurumlarının işleyişini finanse etmek, eğitim materyallerini sağlamak, öğretmen ve eğitim personelinin eğitimini desteklemek, okul tesislerini inşa etmek veya iyileştirmek gibi çeşitli alanlarda yapılabilir. Sermaye harcaması (sabit), bir yıldan uzun süren varlıklara yapılan harcamalardır. Bunlar, inşaat, yenileme, büyük onarım ve bakım giderleri ve binalar için ekipman alımlarını içerir. Belli bir harcama sınırının altında kalanlar sermaye gideri yerine cari gider olarak nitelendirilebilir (OECD, 2022)

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

oluşturulmasına büyük katkı sağlamaktadır. Bir ülkenin eğitimli işgücüne sahip olması, o ülkenin sosyoekonomik yönden gelişebilmesi ve kalkınabilmesi için son derece önemlidir.

Singer, eğitim yatırımlarının iki temel özelliğine vurgu yapmaktadır. İlk olarak, eğitim yatırımlarının azalan verimler yasasına uymadığını, aksine artan verimler yasasının geçerli olduğunu belirtmektedir. Diğer yatırım türlerinde artan yatırımlar genellikle azalan oranlarda verim sağlarken, eğitim yatırımları farklı bir dinamik göstermektedir. Eğitim yatırımları zaman içinde artan getirilere sahiptir, çünkü nitelikli işgücü üretir, inovasyonu teşvik eder ve toplumsal refahı artırır. İkinci olarak, farklı alanlara yapılan eğitim ve araştırma yatırımları arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu ifade etmektedir. Eğitim yatırımları, fiziksel varlıklara değil, beşeri sermayeye yapılan önemli bir yatırımı temsil etmektedir.

Bununla birlikte, eğitim ile diğer sektörler arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim, bireylere gerekli bilgi, beceri ve yetenekleri kazandırırken, bu beceriler daha sonra diğer sektörlerde işgücü olarak kullanılmaktadır. Farklı bir yönü de diğer sektörlerdeki ilerlemeler eğitim sürecini etkilemektedir. Örneğin, teknolojik gelişmeler, eğitimde daha interaktif ve verimli yöntemlerin kullanılmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle, eğitim ve diğer sektörler arasındaki bu karşılıklı ilişki, eğitim yatırımları; bireylerin bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olarak artan oranda verim sağlamakta ve bu durumda uzun vadede sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmayı güçlendirmektedir.

2.2.3. Transfer Harcamaları

Devletin herhangi bir mal veya hizmet alışverişi olmaksızın gerçekleştirdiği harcamalar transfer harcamaları olarak adlandırılır. Devletin savunma, eğitim, sağlık gibi hizmetleri karşılıksız olarak sunması, toplum içindeki gelir dağılımını dengelemektedir. Bu harcamaların ardında ekonomik döngüler vardır. Örneğin, devlet eğitim hizmetleri sunarak beşeri sermayeyi geliştirmekte ve daha yetenekli işgücü oluşturmaktadır. Bu durum, gelecekteki ekonomik büyümeyi teşvik etmekte ve dolaylı olarak devlete gelir sağlamaktadır. Bu tür hizmetler başlangıçta karşılıksız gibi görünse de uzun vadede ekonomik ve sosyal fayda sağlayarak dolaylı olarak devlete geri dönmektedir. Çağdaş devletler için gelir dağılımındaki adaletsizliği düzeltmek, kalkınmayı teşvik etmek ve refah seviyelerini artırmak amacıyla eğitime yapılan transfer harcamalarını artırmak önemlidir. Bu harcamalar, düşük gelirli bireylerin eğitim hizmetlerine erişimini kolaylaştırarak, ekonomik eşitsizlikleri azaltmaya yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, beşeri sermayeyi geliştirmek ve işgücünü daha nitelikli hale getirmek, ulusal ekonominin büyümesine ve rekabet edebilme yeteneğine anlamlı katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, eğitime yapılan bu iktisadi amaçlı harcamalar, toplumun genel refahını artırmak için önemli bir araç olarak kabul edilmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası refah devleti anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte, transfer harcamalarında artış görülmüştür. Bu dönemde, birçok gelişmiş ülke, toplumdaki sosyal dengesizlikleri azaltmak ve vatandaşların refahını artırmak amacıyla karşılıksız transferler yoluyla çeşitli sosyal programlar başlatmıştır. Bu transferler, düşük gelirli bireyleri desteklemek, yaşlıları emeklilik maaşlarıyla güvence altına almak, işsizlere yardım etmek gibi amaçlarla kullanılmıştır.

Bu tür transfer harcamaları, toplum içinde eşit gelir dağılımı sağlamak ve yoksulluğu azaltmak için önemli bir rol oynamıştır. Refah devleti anlayışı, devletin vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyal güvenliği artırmak için daha fazla sorumluluk üstlenmesini

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

öngörmektedir. Bu nedenle, transfer harcamaları refah devleti politikalarının merkezi bir bileşenidir.

Çizelge 1: Cari, Yatırım ve Transfer Harcamaları Arasındaki Farklar

Harcama Türü	Tanım	Kullanıldığı Alanlar
Cari Harcamalar	Eğitim sürecinde günlük işleyişini sürdüren rutin harcamalardır. Genellikle tüketim amaçlıdır ve kaynak tüketir.	Eğitim Personeli Maaşları Okul Malzemeleri ve Kitaplar Eğitim Tesislerinin Bakımı Temel Eğitim Hizmetleri
Yatırım Harcamaları	Eğitim sistemini iyileştirmek, eğitim kalitesini artırmak için yapılan uzun vadeli harcamalardır.	Yeni okul binası inşası Altyapı ve yol yapımı Araştırma ve geliştirme Teknolojik ekipmanları
Transfer Harcamaları	Eğitim alanında destek sağlamak amacıyla yapılan ödemeleri ifade eder	Emekli maaşları İşsizlik yardımları Burslar Eğitim kurumlarına yapılan hibe ve teşvikler

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Yukarıda detaylı bir şekilde bahsedilen; cari, yatırım ve transfer harcama türleri tanımı ve kullanıldığı alanlar Tablo 1'de özetlemek amacıyla sunulmaktadır. Sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmayı teşvik eden yatırım harcamaları uzun vadeli sonuçlar elde etmeyi hedeflerken cari ve transfer harcamaları daha kısa vadeli sonuçlara odaklanmaktadır. Ülke ekonomisi yönetilirken hem günlük faaliyetleri devam ettirmek hem de uzun vadeli hedefleri gerçekleştirme adına cari, yatırım ve transfer harcamaları arasında dengenin sağlanması oldukça önemlidir. Bu denge, mevcut ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra hedefleri gerçekleştirirken kaynakların etkin ve adaletli dağılımını da sağlamaktadır.

Çizelge 2: Türkiye'deki Eğitim Harcamaları (Milyon TL)

	Toplam			Yükseköğretim		
Yıllar	Toplam Harcamalar	Devlet Harcamaları	Özel Harcamalar	Toplam Harcamalar	Devlet Harcamaları	Özel Harcamaları
2011	65808	59309	21551	25482	21587	6080
2012	78047	69383	28015	30262	24911	8049
2013	96706	79224	31541	34207	27847	9426
2014	108811	90674	37480	39547	32153	11022
2015	122496	101612	40149	43256	35551	12172
2016	143040	121550	47955	50978	43584	13897
2017	157120	131488	55039	53808	45465	15469
2018	206120	156679	69124	63456	52198	19295
2019	235473	189401	46072	74358	57389	16969
2020	246420	201348	45071	82236	64151	16969
2021	307186	249587	57599	111573	88812	16969

Kaynak: TÜİK, Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2021

Tablo 2'deki verilere göre, Türkiye'de eğitim harcamaları son sekiz yılda nominal olarak iki katından daha fazla artış olduğu ve bu tarihler arasında özel kesim harcamalarının devlet harcamalarından daha fazla arttığı görülmektedir. 2021 yılında, Türkiye'de eğitim harcamaları bir önceki yıla göre yaklaşık %27,1 artarak 307 milyon TL'dir. 2021 yılında bir önceki yıla göre eğitim harcamalarının en çok yükseldiği eğitim düzeyleri; %37,7 ile yükseköğretim kurumu olmuş ve eğitim düzeylerine göre değerlendirildiğinde, 2021 yılında öğrenci başına harcamanın en yüksek olduğu eğitim düzeyi 28.597 TL ile yükseköğretim kurumlarıdır.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 3: Toplam Eğitim Harcamaları ve GSYH İçindeki Payı

	2011	2015	2021
Toplam Eğitim Harcaması (Milyon TL)	77308	135249	344341
Öğrenci Başına Eğitim Harcaması (TL)	4008	6426	15500
Eğitim Harcamalarının (Devlet) Gayri Safi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı (%)	4.2	4.6	3.4
Eğitim Harcamaları (%)	5.5	6.1	4.8

Kaynak: TÜİK, Eğitim Harcamaları İstatistikleri

2020 ile 2021 yılları arasında Türkiye'de eğitim harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYH) içindeki payı %5,4'ten %4,8'e düşerken, devlet eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı %4,0'dan %3,4'e düştü. Ayrıca, öğrenci başına düşen eğitim harcaması 2020'de 12 bin 311 TL iken, 2021'de 15 bin 500 TL olarak kaydedildi ve öğrenci başına yapılan eğitim harcaması bir önceki yıla göre %25,9 arttı. 2021 yılında, öğrenci başına eğitim harcamalarının en yüksek artışı, %37,7'lik oranıyla yükseköğretim düzeyinde görüldü. Eğitim harcamalarını hizmet sunucularına göre incelediğimizde, devlet eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilen harcamaların %35,6'sını yükseköğretim, %22,3'ünü ortaöğretim oluştururken, özel eğitim kurumlarının harcamalarının %39,5'i yükseköğretime, %34,4'ü ortaöğretime yönlendirilmiştir. 2021 yılında Türkiye'de yapılan eğitim harcamalarının %72,5'i devlet tarafından finanse edilmiş, hane halklarının eğitim harcamaları ise %22'dir.

Grafik 1: Eğitime Yapılan Toplam Kamu Harcamalarının Toplam Harcamalarına Oranı

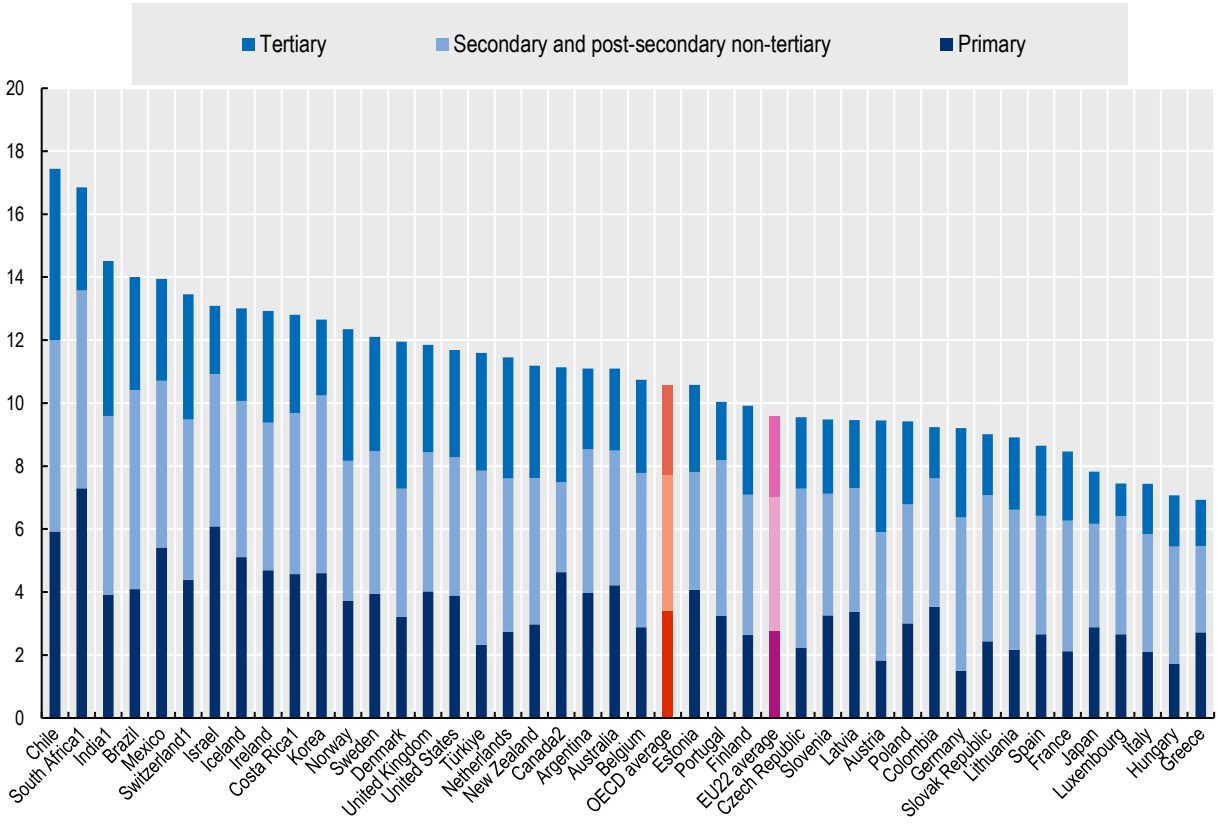

Kaynak: OECD, 2022

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Grafik 1, OECD ülkelerinin, eğitime yaptıkları toplam kamu harcamalarını göstermektedir. Eğitime yapılan toplam kamu harcamaları, OECD ülkeleri genelinde toplam devlet harcamalarının ortalama %10,6'sını oluşturmakta; bu harcamalar içinde en büyük pay, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde görülmektedir. Bu bağlamda, eğitime verilen önemin ve kaynakların temel öğrenime odaklandığını göstermektedir. 2015 ile 2019 yılları arasında, eğitime ayrılan devlet harcamalarının oranı OECD ülkeleri genelinde ortalama olarak yaklaşık %1 oranında azaldı. Toplam devlet harcamalarının yükseköğretim eğitimine ayrılan toplam kamu harcamaları oranı, en fazla Çin (%5,4) en az Yunanistan (%1,5)'tır. Türkiye'de ise bu oran, OECD ülke ortalamalarının üstündedir. Yükseköğretime ayrılan pay OECD ülke ortalamalarında %2,8 iken Türkiye'de %3.7'dır. Bu durum, Türkiye'nin yükseköğretim sistemine daha fazla kaynak tahsis ettiğini ve eğitim sektörüne yatırım yaptığını göstermektedir. Bununla birlikte, eğitime yapılan kamu harcamaları, herhangi bir OECD ülkesinde gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) %8'ini geçmemektedir.

Çizelge 4: Finansal Kaynaklara Göre Toplam Eğitim Harcamaları (Milyon TL)

Yıllar	Toplam Harcamalar	Cari Harcamalar	Personel Harcamaları	Personel Dışı Cari Harcamalar	Sermaye Harcamaları
2011	19076	15061	11106	3955	4016
2012	22205	16855	12171	4684	5350
2013	29104	22683	14502	8180	6421
2014	32668	25360	17024	8337	7308
2015	37315	28565	19821	8744	8750
2016	43269	34289	23343	10946	8981
2017	47304	37871	25592	12279	9433
2018	68023	55968	38577	17391	12055
2019	74358	64356	45500	18856	10002
2020	82236	71071	51565	19506	11165
2021	111573	93897	65681	28216	17676

Kaynak: TÜİK, Eğitim Harcamaları İstatistikleri

Tablo 4, finansal kaynaklara göre toplam eğitim harcamalarını göstermektedir (Personel harcamaları, personel dışı cari harcamalar ve sermaye harcamaları). En fazla harcamanın personel harcamalarına ayrıldığı ve yıllar itibariyle arttığı görülmektedir.

Personel harcamaları eğitim sektöründeki personel maaşları, öğretmenlerin ve diğer eğitim personelinin ücretleri, yanı sıra personel ile ilgili diğer maliyetleri içerir. Bu harcamalar genellikle eğitim harcamalarının en büyük bileşenidir çünkü eğitim sektörü büyük ölçüde insan kaynaklarına bağlıdır. Veriler, personel harcamalarının yıllar içinde arttığını göstermektedir, diğer değişkenlerin değişmediği varsayımında, personel maaşlarının ve eğitim personeli sayısının arttığını veya mevcut personelin daha iyi ücretlendirildiğini göstermektedir.

Personel dışı cari harcamalar, eğitim materyalleri, ekipmanlar, kırtasiye malzemeleri, bakım ve onarım gibi personel maaşları dışındaki işletme maliyetlerini içermektedir. Bu harcamalar da eğitim sürecinin etkili bir şekilde işlemesi için önemlidir. Sermaye harcamaları ise eğitim altyapısını geliştirmeye yönelik harcamaları içermekte, okul binaları, ekipmanlar veya teknolojik yatırımlar gibi uzun vadeli projeleri kapsamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Çizelge 5: Eğitime Yönelik Toplam Kamu Harcamalarındaki Değişim Endeksi ve Toplam Devlet Harcamalarının Yüzdesi

OECD Ülkeleri	Kamu Harcamalarındaki Değişim Endeksi		Toplam Devlet Harcamalarının Yüzdesi Olarak Eğitime Yapılan Kamu Harcamalarındaki Değişim	
	2012	2019	2012	2019
Avusturya	100,8	105,1	102,3	102,0
Belçika	96,6	113,6	95,7	110,0
Kanada	101,4	106,1	105,2	96,3
Şili	70,7	123,4	82,5	108,0
Kolombiya	88,8	84,6	115,5	77,0
Kosta Rika	77,0	110,6	87,9	71,4
Çek Cumhuriyeti	119,7	139,1	121,0	123,9
Estonya	69,5	92,5	74,5	78,4
Finlandiya	105,8	87,4	107,0	85,3
Fransa	96,6	104,5	98,6	100,0
Almanya	98,1	109,1	100,5	99,8
Yunanistan	107,2	100,7	99,9	109,1
Macaristan	111,5	135,7	125,9	127,4
İzlanda	94,0	98,3	95,1	82,9
İsrail	91,6	106,0	96,1	87,9
İtalya	104,2	107,2	102,6	106,5
Japonya	104,8	102,3	105,2	99,8
Letonya	76,0	79,3	81,7	71,2
Litvanya	107,1	79,0	113,8	68,8
Lüksemburg	77,3	101,2	80,8	85,0
Meksika	82,1	83,4	87,4	81,3
Hollanda	93,6	110,0	92,2	106,6
Yeni Zelanda	99,3	101,9	101,1	84,4
Norveç	101,4	115,3	112,7	105,1
Polonya	85,2	108,0	89,7	90,3
Portekiz	91,9	98,1	92,2	100,0
Slovak cumhuriyeti	62,2	63,8	74,9	64,1
Slovenya	117,7	122,2	120,8	117,8
İspanya	102,2	108,6	95,7	102,2
İsveç	94,7	104,5	99,4	96,5
Türkiye	86,2	102,0	99,5	78,6
Birleşik Krallık	93,6	113,6	93,1	109,3
Amerika Birleşik Devletleri	100,0	108,5	101,3	98,5
OECD ortalaması	94,2	103,6	98,6	94,3
AB22 ortalaması	95,9	103,3	98,5	97,0

Kaynak: OECD, 2022

2012 ile 2019 yılları arasında, eğitim sürecinde devlet harcamalarının oranı OECD ülkeleri genelinde ortalama olarak %0,9 azalmıştır. Toplam düzeydeki bu göreli düşüşe rağmen, OECD ülkelerinin yaklaşık yarısında, her iki yıl için de mevcut verilerle, eğitime yapılan kamu harcamalarının toplam devlet harcamalarındaki payı 2012 ile 2019 yılları arasında artmış ve Çek Cumhuriyeti ve Slovenya'nın en büyük paya sahip oldu görülmektedir (%13'ün üzerinde). Geri kalan ülkelerde, eğitime yapılan kamu harcamalarındaki artış, genel olarak hükümet harcamalarındaki artıştan daha küçüktür. Tabloya göre, toplam devlet harcamalarındaki göreli

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

artışın eğitime yönelik kamu harcamalarındaki artıştan en az %10 oranından daha yüksek olan Kosta Rika, Letonya, Litvanya, Meksika, Yeni Zelanda ve Türkiye'dir (Tablo 5) (OECD, 2022).

Grafik 2: Eğitim Kurumları Cari ve Sermaye Harcamalarının Dağılımı

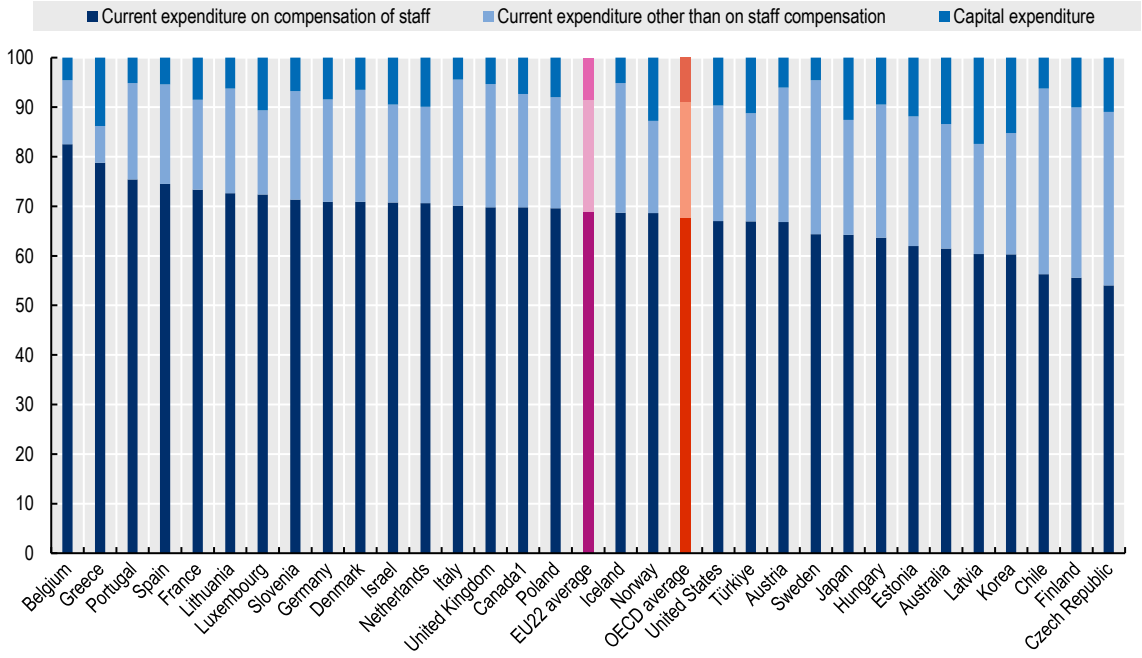

Kaynak: OECD, 2022

Emek yoğun olan eğitim sektöründe cari harcamalar OECD ülkelerindeki toplam eğitim harcamalarının en yüksek payına sahip harcamalardır. 2019 yılında cari harcamalar, OECD ülkelerindeki ilköğretim ve yükseköğretim kurumlarına yönelik toplam harcamaların %91'ini oluşturmaktadır. Ortalama olarak, cari harcamaların toplam payı eğitim düzeyleri arasında %3'ten fazla farklılık göstermektedir. İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim seviyelerindeki kurumlara yapılan cari harcamaların payı Letonya'da %82'den Yunanistan'da %98'e ve yükseköğretim seviyesinde Yunanistan'da %52'den İzlanda'da %97'ye kadar değişmektedir. Öğrenci başına cari harcamalar dikkate alındığında, eğitim düzeyleri arasında daha büyük farklılıklar gözlenmektedir. 2019 yılında OECD ülkeleri genelinde ortalama cari harcama öğrenci başına yaklaşık 11.400 ABD doları iken yükseköğretim düzeyinde 16.500 ABD dolarıdır. Tüm eğitim seviyelerinde, öğrenci başına cari harcama, yaklaşık 5.100 ABD Doları ile Lüksemburg'da 22.500 ABD Doları arasındadır (OECD, 2022). Cari harcamalar OECD ülkeleri genelinde ortalama olarak, yükseköğretim düzeyinde öğrenci başına sermaye harcamaları yaklaşık olarak 1.600 ABD dolarıdır.

Sermaye harcamaları, OECD ülkelerinde ortalama olarak ilköğretim ve yükseköğretim kurumlarına yapılan harcamaların %9'unu temsil ederken, Avustralya, Estonya, Yunanistan, Japonya, Kore, Letonya ve Norveç'te %12 ve üzeri bir orana ulaşmaktadır. Sermaye harcamalarının payı yükseköğretimde %10'dur. 2019 yılında sermaye harcamaları, yükseköğretime yönelik toplam harcamaların %48'e vardığı dikkat çekmektedir. Letonya, yükseköğretime eğitim bütçesinin %18'ini sermaye harcamalarına ayırmaktadır; bu, mevcut verilere sahip ülkeler arasında en yüksek paydır. OECD ülkelerinde ilköğretimden yükseköğretime kadar tüm seviyelerde ortalama sermaye harcamaları öğrenci başına yaklaşık 1.000 ABD dolarıdır. Avustralya, Japonya, Kore, Lüksemburg, Norveç ve Amerika Birleşik

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Devletleri 2019 yılında öğrenci başına en fazla yatırım yapan ülkeler durumunda iken (öğrenci başına 1.500 ABD dolarının üzerinde), Şili, Kolombiya, İtalya ve Litvanya ise en az yatırım yapan (500 ABD dolarından az) ülkelerdir (OECD, 2022).

Çizelge 6: Cari Harcamaların Payı

OECD Ülkeleri	İlk, Orta ve Lise Sonrası Kamu Kurumları	Yükseköğretim Kamu Kurumları	İlk, Orta ve Lise Sonrası Özel Kurumlar	Yükseköğretim Özel Kurumları
Yunanistan	92	67	52	
Arjantin	54	61		
Avusturya	64	59	65	53
Meksika	79	57		
İspanya	74	56	64	36
Belçika	68	54	71	48
İzlanda	53	45	53	45
Çek Cumhuriyeti	43	40	51	25
İrlanda	58	37		
Litvanya	54	37	54	30
Kanada	67	37	52	
İtalya	64	36	47	31
Slovak cumhuriyeti	56	35	66	87
Letonya		33		37
Avustralya	59	31	56	34
Amerika Birleşik Devletleri	54	31	52	28
Finlandiya	50	31	45	43
Güney Afrika2	70	30		
Şili	46	30	38	23
Kore	57	29	58	39
Estonya	48	25	51	20
Birleşik Krallık	76	9	68	

Kaynak: OECD, 2022

Mevcut verilere sahip tüm OECD ülkelerinde, yükseköğretimdeki öğretmenler, ilköğretim, ortaöğretim ve ortaöğretim sonrası yükseköğretim dışı kurumlardaki öğretmenlere göre cari harcamalardan daha küçük bir pay almaktadır. OECD ülkelerde, yükseköğretimde hem kamu hem de özel kurumlardaki yükseköğretim dışı eğitimdeki cari harcamalardan daha küçük bir pay almaktadır. Yunanistan, kamu kurumlarında görev yapan öğretmenlerin cari harcamalardan en büyük payı aldığı ülkedir. Yükseköğretimde kamu kurumlarında Yunanistan'dan sonra Arjantin ve Avusturya gelmekte; en az payı ise Birleşik Krallık almaktadır. Yükseköğretimde özel kurumlarda cari harcama en fazla Slovak Cumhuriyeti, en az ise Estonya'dadır.

Sonuç

Eğitim; bireylerin kişisel, sosyal ve ekonomik gelişimini sağlamak ve toplumun ilerlemesini desteklemek için hayati bir rol oynamaktadır. Eğitim, bireylerin yanı sıra toplumun geneline de fayda sağladığı için son derece önemlidir. Bu yüzden devletlerin eğitime harcama yapmaları gerekmektedir. Aynı zamanda yapılan bu yatırımlar uzun vadede kazanç olarak geri dönmektedir.

Kamu harcamaları, devletin toplumun çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyal fayda sağlamak amacıyla yaptığı harcamalardır. Bu harcamalar; genellikle kar amacı gütmeyen kamu hizmetlerini finanse etmek, eğitim, sağlık, güvenlik gibi alanlarda topluma hizmet sunmak, altyapıyı geliştirmek, sosyal yardımları finanse etmek gibi alanları kapsamaktadır. Kamu

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

harcamalarının içinde, eğitim harcamalarına önemli bir pay ayrılmaktadır. Kamu harcamaları içinde özellikle eğitim harcamalarının odak noktası, kar maksimizasyonu değil, toplumun genel refahını artırmak, gelir dağılımını düzeltmek, eğitim eşitsizliğini azaltmak, yoksulluğu gidermek ve böylece toplumsal faydayı, yaşam standardını ve refahını yükseltmektir.

Gelişmiş ülkelerin bütçeleri incelendiğinde, eğitim harcamalarının genellikle en büyük bütçe kalemi olduğu görülmektedir. Bütçe kaleminden eğitim harcamalarına büyük bir pay ayrılması ülkelerin, eğitime verdiği önemi ve eğitim sistemlerine yaptıkları yatırımları yansıtmaktadır. Bu durum, diğer tüm faaliyetler ve ekonomik büyüme ve kalkınmanın temel bir belirleyici unsuru olarak kabul edilmesi ile ilişkilendirilebilir.

Bu çalışma, eğitim harcamalarını Türkiye ile OECD ülkeleri arasında karşılaştırma yaparak incelemiştir. Eğitim harcamaları hem OECD ülkeleri arasında hem de eğitim seviyeleri arasında belirgin farklılıklar sergilemektedir. Bu farklılıklar, ülkelerin ekonomik durumlarına ve eğitim kademelerine göre büyük ölçüde değişmektedir. OECD ülkeleri arasında eğitim harcamaları, milli gelir, eğitim politikaları ve toplumsal önceliklere bağlı olarak önemli varyasyonlar göstermektedir. Aynı şekilde, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeylerinde eğitim harcamaları da büyük ölçüde değişmektedir. Bu nedenle, eğitim harcamaları değerlendirilirken; ekonomik, sosyal ve politik bağlamların dikkate alınması gerekmektedir.

Türkiye'de öğrenim gören genç nüfusun fazla olması ve giderek artması beklendiği için eğitim harcamalarının oranı azalmakta, bu durumda eğitim harcamalarına önemli miktarda kaynak ayrılmasını zorunlu kılmaktadır. Tahsis edilen bu kaynakların etkin bir şekilde dağılımı da önemlidir. Türkiye'de yarı kamusal mal olarak eğitim harcamaları, ağırlıklı olarak merkezi yönetim tarafından karşılanmaktadır.

Eğitime yapılan kamu harcamaları, OECD ülkelerinde gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) %8'ini geçmemektedir. Eğitime yapılan toplam kamu harcamaları, OECD ülkeleri genelinde toplam devlet harcamalarının ortalama %10,6'sını Türkiye'de ise %16,5'ini oluşturmakta; bu harcamalar içinde en büyük pay, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde görülmektedir. Yükseköğretime ayrılan pay OECD ülke ortalamalarında %2,8 iken Türkiye'de ise %3,7'dır. Bu durum, Türkiye'nin yükseköğretim sistemine daha fazla kaynak tahsis ettiğini ve eğitim sektörüne yatırım yaptığını göstermektedir.

Eğitim sektöründe cari harcamalar, OECD ülkelerindeki toplam eğitim harcamalarının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. 2019 yılında bu harcamalar, ilköğretimden yükseköğretime kadar olan toplam harcamaların %91'ini temsil etmektedir. Cari harcamaların toplam payı genellikle eğitim seviyeleri arasında %3'ten fazla farklılık göstermez, ancak ülkeler arasında büyük değişkenlikler görülmektedir. Öğrenci başına yapılan cari harcama, eğitim seviyeleri arasında daha büyük farklılıklar gösterir. 2019 yılında, OECD ülkeleri genelinde ortalama cari harcama öğrenci başına yaklaşık 11.400 ABD dolarıdır ve yükseköğretim düzeyinde bu miktar 16.500 ABD dolarına çıkmıştır. Öğrenci başına cari harcama, Lüksemburg'da 5.100 ABD doları ile 22.500 ABD doları arasında değişmektedir.

OECD ülkelerinde sermaye harcamaları, ilköğretim ve yükseköğretim kurumlarına yapılan harcamaların yaklaşık %9'unu temsil ederken, bazı ülkelerde bu oran %12 ve üzerindedir. Özellikle yükseköğretimde sermaye harcamalarının payı %10 seviyesindedir. 2019 yılı verilerine göre, sermaye harcamaları yükseköğretime yönelik toplam harcamaların %48'ine ulaşmıştır. Sermaye harcamalarına en yüksek pay ayıran ülke olan Letonya, yükseköğretime

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

eğitim bütçesinin %18'ini ayırmıştır. OECD ülkelerinde öğrenci başına ortalama sermaye harcaması yaklaşık 1.000 ABD dolarıdır. Bazı ülkeler, öğrenci başına 1.500 ABD doları üzerinde yatırım yaparken, diğer ülkeler ise 500 ABD dolarının altında yatırım yapmaktadır.

OECD ülkeleri genelinde eğitime ayrılan toplam kamu harcamaları, devlet harcamalarının yaklaşık %10,6'sını oluşturmakta; bu ülkelerde kamu harcamaları, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde yoğunlaşmıştır. Ancak 2015 ile 2019 yılları arasında, OECD ülkeleri genelinde eğitime ayrılan devlet harcamalarının oranı ortalama olarak %1 azalmıştır. Çin, yükseköğretime büyük bir pay ayırırken (%5,4), Yunanistan en düşük payı ayıran ülkelerden biridir (%1,5). Türkiye ise bu konuda OECD ülke ortalamalarının üstünde bir pay ayırmaktadır (%3,7). Yükseköğretimde, kamu kurumlarına yapılan sermaye harcamalarının en yüksek payına Yunanistan, Macaristan ve Yeni Zelanda sahipken, özel kurumlar için en yüksek paylar Avustralya, Macaristan, Letonya ve Türkiye gibi ülkelerdir.

2021 yılında Türkiye'de yapılan eğitim harcamalarının %72.5'i devlet tarafından finanse edildiği görülmektedir. Eğitim harcamaları hizmet sunucularına göre incelendiğinde, devlet eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilen harcamaların %3.6'sını yükseköğretim, %22.3'ünü ortaöğretim oluştururken; özel eğitim kurum harcamalarının %39.5'i yükseköğretime, %34.4'ü ortaöğretime tahsis edildiği dikkat çekmektedir.

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) için tahsis edilen eğitim bütçelerindeki artış olumlu bir gelişme olsa da, hala yetersiz olduğu görülmektedir, özellikle OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında bu fark dikkat çekmektedir. Eğitim kalitesini yükseltmek, uluslararası standartlara ulaşmak, ekonomik ve toplumsal kalkınmayı desteklemek için daha fazla kaynağa ihtiyaç vardır. Ancak sadece kamu kaynaklarının artırılmasıyla değil, aynı zamanda özel sektörün de eğitime katkı sağlamasıyla mümkün olacaktır.

Eğitim harcamaları, toplumların ve ülkelerin geleceğini şekillendiren en önemli yatırımlardan biridir. Eğitim, bir ülkenin insan kaynaklarını geliştirmekte, bilgi ve beceri seviyelerini artırmakta ve toplumsal kalkınmayı teşvik etmektedir. Nitelikli bir eğitim sistemi, bireylere daha iyi iş fırsatları sunmakta, işsizliği azaltmakta ve ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Aynı zamanda eğitim, bilim, teknoloji ve inovasyonun itici gücü olmakta, yeni fikirlerin ve keşiflerin doğmasına olanak tanımaktadır. Eğitim; toplumları daha demokratik, adil ve bilinçli kılmaktadır. Bu nedenle, eğitime yapılan yatırımlar, bir ülkenin sadece bugününü değil, geleceğini de şekillendirmektedir.

Türkiye'nin eğitim harcamalarının artırılması ve eğitim sisteminin geliştirilmesinin kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğu açıktır. Eğitim, her toplumun temel direği ve geleceği için bir yatırımdır. Yatırım yapılan her öğrenci, bir ülkenin aydınlık geleceğinin teminatıdır. Türkiye, bu geleceği parlak ve sürdürülebilir kılmak için eğitime olan taahhüdünü artırmalıdır. Eğitim harcamalarına gereken önem verildiği takdirde; Türkiye'nin ilerlemesi sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel alanlarda da büyük kazanımlar elde etmesiyle mümkün olacaktır. Eğitim, Türkiye'nin büyük bir potansiyele sahip olduğu bir alandır ve bu potansiyeli tam anlamıyla değerlendirmek, ülkenin daha aydınlık bir yarının kapılarını aralamasına yardımcı olacaktır. Türkiye'nin eğitim sistemini geliştirerek, genç nüfusun potansiyelini en üst düzeye çıkarması ve uluslararası alanda rekabet edebilir bir ekonomik güç olmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, eğitime yapılan yatırımlar, Türkiye'nin daha aydınlık ve sürdürülebilir bir geleceğe doğru ilerlemesine rehberlik edecektir.

ISBN NR. : 978-625-6283-80-0

Kaynakça

Arewa, A. *Makroekonomik Değişkenler ve Kamu Harcamalarının Dinamik Etkisi: Nijerya'da Uzun Vadeli Trend Analizi*, Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology, 3(6), 1-32, 2013.

Ayrangöl, Z. & Tekdere, M. *Türkiye ve OECD Ülkelerinde Yapılan Eğitim Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi*, LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2), 1-30, 2015.

Devrim, F. & Tosuner M. *Türkiye'de Eğitim Hizmetlerinin Finansmanında Son Gelişmeler*, 3. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu Kitabı. T.C. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, Kocaeli, 86-109.

Çakmak, Ö. *Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi*, D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:11, 2008.

Erol M. *Türkiye'de Eğitimin Kalitesinin Maksimize ve Giderlerinin Minimize Edilmesi Üzerine Bir Model Yaklaşımı*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Hesapçıoğlu, M. *Küresel Rekabet Ortamında Türk Eğitim Sisteminin Kalitesi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2005.

Kalkan, B. *Eğitim Kupunu: Eğitimde Fırsat Eşitliği İçin Bir Öneri*, Liberal Düşünce, Sayı: 76, 63-100, 2014.

Lauder, H. & Mayhew K. *Yüksek öğrenim ve işgücü piyasası: Giriş*, Oxford Review of Education, Cilt. 46/1, 1-9, 2020.

MEB Millî Eğitim İstatistikleri, 2022.

OECD Education at a Glance Report, 2021.

OECD Education at a Glance Report, 2022.

Orhaner, E. *Türkiye'de Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı*, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 2, 1999.

Öztürk, N. *İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü*, Sosyoekonomi, Ocak-Haziran, 2005-1, 27-44, 2005.

Sahin, S., Ocak, M.A. & Uluyol, C. *Öğretmen Adaylarının Öğrenme Nesnelerine İlişkin Görüşlerinin Sistematik Bir Değerlendirmesi*, International Journal of Human Sciences, 6(2), 723-736, 2009.

Serin, N. *Eğitim Ekonomisi*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, İkinci Baskı, No: 77, Ankara, 1979.

Tezel T. *Az Gelişmiş Ülkelerde Kalkınmayı Etkileyen Faktörler ve Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Etkileri*, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Teorisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Tuzcu, G. *Eğitimin Finansman Gerekleri ve Boyutları*, Millî Eğitim Dergisi, Sayı:163, 2004.

Voyvoda, E. & Yeldan, E. *Borç Kısıtlı Bir Ekonomide Kamu Eğitiminin Finansmanı: Türkiye İçin İçsel Büyüme OLG Modelinde Mali Alternatiflerin Araştırılması*, The Sources of European Growth, Spain. Ankara, 2000.

Žalėnienė, I. & Pereira P. *Sürdürülebilirlik için yüksek öğrenim: Küresel bir bakış açısı*, Geography and Sustainability, 2 (2), 2/2,99-106, 2021.